

19—20 april

Debatter m. m.**Tisdagen den 19 april**

	Sid.
Interpellationer av:	
herr Sjönell ang. inrättande av ett statligt institut för psykisk hälsovård.....	3
herr Mundebo ang. brevcensur inom fångvårdsanstalter.....	4
fru Ryding ang. principerna för utformningen av kommuners utannonsering av tjänster.....	4

Onsdagen den 20 april fm.

Mottagning i riksdagshuset torsdagen den 12 maj, m. m.	6
Anslag till internationell biståndsverksamhet (forts.).....	6
Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten (forts.).....	6
Förenta Nationernas barnfond (UNICEF).....	83
Styrelsen för internationell utveckling (SIDA): Omkostnader.....	84
Fältverksamhet.....	86
Skydd för u-landsinvesteringar.....	89
Anslag till finansiellt utvecklingsbistånd:	
Bilateralt finansiellt utvecklingsbistånd.....	90
Bidrag till internationella livsmedelsprogrammet.....	91

Onsdagen den 20 april em.

Utgifterna inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde:	
Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m.	93
Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m.m.....	94

	Sid.
Kostnader i samband med permanent skördeskadskydd	121
Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling	126
Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m.	127
Rikets allmänna kartverk: Tryckning av kartor m. m.	130
Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.	132
Markförvärv för naturvårdsändamål, m. m.	142
Meddelande om enkla frågor av:	
fru Torbrink ang. kontrollen av industriellt tillverkade beredningar av grönsaker	145
fru Renström-Ingenäs ang. signaler för vägunderhållsfordon	145

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 20 april fm.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 45, om anslag till internationell bistånds- verksamhet	6
— nr 46, om anslag till finansiellt utvecklingsbistånd	89
— nr 48, ang. anslag till avlöningar och omkostnader för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen	93

Onsdagen den 20 april em.

<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 1, rörande utgifterna inom jordbruks- departementets verksamhetsområde	93

Tisdagen den 19 april

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 13 in-
nevarande april.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till bevill-
ningsutskottet den å bordet vilande mo-
tionen nr 885.

§ 3

Föredrogs, men bordlades åter all-
männa beredningsutskottets memorial
nr 27.

§ 4

**Interpellation ang. inrättande av ett
statligt institut för psykisk hälsovård**

Ordet lämnades på begäran till

Herr SJÖNELL (cp), som yttrade:

Herr talman! Den psykiska hälso-
vården i vårt land är behäftad med all-
varliga brister. Antalet vårdplatser vid
mentalsjukhusen räcker inte tillnärmel-
sevis för att fylla föreliggande behov.
Bristen på läkare, sjuksköterskor och
annan vårdpersonal gör att de som får
plats på dessa inte får den vård som
de borde få och som vetenskapen ger
dem möjlighet till. Det är upprörande
att myndigheterna inte har ansett sig
kunna bevilja tillräckligt med medel för
att bättre kunna hjälpa de människor
det här rör sig om till hälsa.

Minst lika beklagligt är det emellertid
att så ringa intresse har visats från
samhällets sida, då det gäller att före-
bygga psykiska sjukdomar. Vårt land är
betydligt sämre rustat i detta avseende

än då det gäller den förebyggande
kroppshälsovården. Ett bevis för detta
är att det inte vad avser den psykiska
hälsovården finns någon motsvarighet
till statens institut för folkhälsan; den-
na institution sysslar nämligen enbart
med att söka förhindra uppkomsten av
kroppsliga sjukdomar.

Det framstår som mycket angeläget att
ett institut för psykisk hälsovård in-
rättas. Ett sådant skulle få mycket stor
betydelse, när det gäller att hjälpa män-
niskor som ännu inte är sjuka men som
har problem av psykisk art om vilka de
vill rådgöra. Genom att inrätta ett psyk-
hälsoinstitut skulle man kunna samla
de olika slag av experter som krävs
för att ett gott resultat i förevarande
avseende skall kunna nås. Det behövs
expertis i fråga om t. ex. sociala frågor,
inlärt beteende, psykiatri, medicin,
kirurgi samt måhända också religion,
livsåskådning och filosofi. Institutets
uppgift skulle bl. a. vara att planera
den psykiska hälsovården och utbilda
personal för sådan. Vidare skulle det
övervaka utbildningen av läkare, lärare,
jurister, sjuksköterskor, skolhems- och
mentalsjukhuspersonal, präster, poliser
och andra i sammanhanget väsentliga
grupper, så att de får en grundlig ut-
bildning i människokunskap och män-
niskobehandling.

Med stöd av vad som ovan anförts
henställer jag om kammarens tillstånd
att till statsrådet och chefen för social-
departementet ställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att ta
initiativ till inrättandet av ett statligt
institut för psykisk hälsovård?

Denna anhållan bordlades.

Interpellation ang. principerna för utformningen av kommuners utannonsering av tjänster

§ 5

Interpellation ang. brevcensur inom fångvårdsanstalter

Ordet lämnades på begäran till

Herr MUNDEBO (fp), som yttrade:

Herr talman! Enligt gällande lag om behandling i fångvårdsanstalt får intagen icke utan tillstånd avsända eller mottaga brev eller annat skriftligt meddelande. Lagen ger inga bestämda anvisningar för brevcensurens utövande; den talar endast i allmänna ordalag om »anstötliga» eller »olämpliga» brev. Det tillkommer anstaltens styresman att granska de intagnas brevväxling och avgöra huruvida det må medgivas intagen att avsända eller mottaga brev.

Kriminalvårdsstyrelsen har i ett cirkulär om vård och behandling vid fångvårdsanstalt utfärdat vissa bestämmelser om brevväxling. Det sägs bl. a. att de intagna icke får tillåtas att mottaga och avsända brev i sådan omfattning, att det hindrar dem i arbetet eller avsevärt försvårar erforderlig granskning, samt att brevväxling mellan intagna eller mellan intagen och frigiven eller utskrivna får tillåtas endast om särskilda skäl talar därför. Vidare lämnas anvisningar om förfarandet vid avsändande eller mottagande av brev.

Detta cirkulär innehåller emellertid inte heller några preciseringar om vad som skall betraktas som anstötligt eller olämpligt. Tillämpningen av lagen är också mycket skiftande. Det finns exempel på att brev med samma innehåll bedömts olika, inte bara vid skilda anstalter utan också inom en och samma anstalt beroende på vem som utövat censuren. Brevgranskarens egna värderingar om vad som är anstötligt eller olämpligt får avgörande betydelse. Frånvaron av preciserade bestämmelser medför att de intagna ofta upplever en känsla av ovisshet och osäkerhet och anser sig bli behandlade på ett godtyckligt och kränkande sätt.

Vår kriminalvård bygger enligt lagen om behandling i fångvårdsanstalt på grundprincipen att intagen skall behandlas med fasthet och allvar och med aktning för hans människovärde. Den intagne skall vidare få en planmässig behandling och en sådan behandling att hans anpassning i samhället främjas och skadliga verkningar av frihetsförlusten såvitt möjligt förebygges.

Fråga är om bestämmelserna om brevcensur står i samklang med dessa riktlinjer; att tillämpningen av bestämmelserna inte gör det torde vara obestridligt.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande frågor:

1. Anser statsrådet att nuvarande bestämmelser om brevcensur är förenliga med principerna för vår kriminalvård?

2. Anser statsrådet att brevcensuren kan avskaffas? Om så inte är fallet, vilka riktlinjer bör då enligt statsrådets mening gälla för brevcensuren?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

Interpellation ang. principerna för utformningen av kommuners utannonsering av tjänster

Ordet lämnades på begäran till

Fru RYDING (k), som yttrade:

Herr talman! I en av Stockholms kvällstidningar återfanns den 19 föregående månad en annons av följande innehåll:

Fotbollsspelare av div. II-klass. En ordinarie tjänst som förste reparatör vid Emmaboda köpings elverk är till ansökan ledig för tillträde snarast möjligt.

Sökande skall vara fullt kompetent att under ansvar på egen hand utföra förekommande nyanläggnings- och underhållsarbeten . . .

Interpellation ang. principerna för utformningen av kommuners utannonsering av tjänster

För tjänsten gäller ABT, TST och NPR . . .

Tjänstebostad finnes.

Ansökan jämte de handlingar sökanden önskar åberopa skall vara Emmaboda Köpings Elverk, Kommunalkontoret, Emmaboda, snarast möjligt till handa.

Även om man har full förståelse för att denna ort gärna önskar knyta till sig en bra fotbollsspelare av div. II-klass måste man dock ifrågasätta lämpligheten av att för en ordinarie kommunal tjänst som förste reparatör göra en dylik kombination. Man måste också fråga sig hur man vid tillsättandet av denna tjänst bedömer meriterna. En annan fråga är också, om man i kommunalagen har stöd för en dylik annonsering till en kommunal tjänst. Är detta måhända praxis som tillämpas i den kommunala självstyrelsens namn?

Enligt min uppfattning är det icke korrekt med ett dylikt förfaringsätt, och jag frågar mig osökt: Vad avser man från kommunens sida? Vill man ha främst en god fotbollsspelare av div. II-klass eller är det en kompetent förste reparatör man söker, även om denne inte skulle ha fotbollen som hobby? Med detta vill jag på intet sätt ha sagt, att jag är motståndare till att även fotbollsspelare erhåller goda anställningar.

Med stöd av vad jag anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet Lundkvist få ställa följande fråga:

Vill statsrådet lämna en redogörelse för principerna för utformningen av kommuners utannonsering av tjänster?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på driftbudgeten för budgetåret 1966/67 inom

kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till allmänna kultur- och bildningsändamål jämte i ämnet väckta motioner.

§ 8

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 120, angående godkännande av tilläggsavtal rörande ändring i det i Ottawa den 6 april 1951 undertecknade avtalet mellan Sverige och Canada för undvikande av dubbelbeskattning samt fastställande av bestämmelser angående handräckning i fråga om inkomstskatter, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 9

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 92, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), motionen nr 886, av herr *Grebäck m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 96, med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 kap. 3 § och 15 kap. 14 § föräldrabalken, m. m., motionerna: nr 887, av fru *Gärde Widemar* och herr *Sjönell*,

nr 888, av herr *Hedin m. fl.*, samt nr 889, av fru *Ryding* och herr *Hermansson*.

Dessa motioner bordlades.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.04.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 20 april

Kl. 10.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollen för den 14 in-nevarande april.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 120, angående godkännande av tilläggsavtal rörande ändring i det i Ottawa den 6 april 1951 undertecknade avtalet mellan Sverige och Canada för undvikande av dubbelbeskattning samt fastställande av bestämmelser angående handräckning i fråga om inkomstskatter.

§ 3

Föredrogs var efter annan och hänvisades till lagutskott de å bordet vilande motionerna nr 886—889.

§ 4

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Sjönell*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående inrättande av ett statligt institut för psykisk hälsovård,

herr *Mundebo*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående brevcensur inom fångvårdsanstalter, och

fru *Ryding*, till herr statsrådet Lundkvist angående principerna för utformningen av kommuners utannonsering av tjänster.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 5

Mottagning i riksdagshuset torsdagen den 12 maj, m. m.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Som ett led i firandet av representationsreformens 100-årsjubileum torsdagen den 12 instundande maj anordnas en mottagning i riksdagshusets sammanbindningsbana kl. 11.00. För det fortsatta arbetet med förberedande av jubileet vore det av värde att i förväg få en ungefärlig uppfattning om antalet deltagare i denna mottagning. Jag anhåller därför att de kammarledamöter som avser att närvara ville anteckna sig på den lista som finns utlagd i kammarens kapprum. Listan indrages torsdagen den 5 maj kl. 18.00

Jag får samtidigt meddela att den frågestund, som enligt den vid sessionens början utdelade preliminära planen skulle äga rum torsdagen den 12 maj kl. 14.30, på grund av jubileumsfirandet flyttas till sammanträdet påföljande dag. Något kammarplenum hålles sålunda icke torsdagen den 12 maj.

§ 6

Anslag till internationell biståndsverksamhet (forts.)

Punkten 1 (forts.)

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande förevarande punkt i statsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till internationell biståndsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner,

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

nu komme att fortsättas; och erinrade herr andre vice talmannen om att denna överläggning finge omfatta jämväl övriga punkter i utskottets utlåtande nr 45 samt utlåtandet nr 46. Därvid lämnades ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr NIHLFORS (fp), som yttrade:

Herr talman! Samtidigt som man konstaterar att enighet föreligger om den för fyra år sedan av riksdagen antagna målsättningen för omfattningen av vår hjälp till u-länderna, 1 procent av nationalprodukten, måste man med ett djupt beklagande fastställa, att enighet inte tycks kunna uppnås om behovet av att genom en effektiv planering öka ansträngningarna att så snart som möjligt uppnå denna bidragsnivå.

Statsutskottets majoritet har i sitt utlåtande över regeringens anslagsöskanden i en uppställning redovisat hur det svenska biståndet ökat nominellt, men man saknar där en redovisning av hur relationerna är till ökningen av bruttonationalinkomsten. Hade en sådan redovisning framlagts, hade vi tyvärr måst avläsa ett mer eller mindre marscherande på stället. Med en sådan minimal takt framåt skulle vi kanske först en bra bit in på 2000-talet nå fram till det önskvärda målet för bidrag till de underutvecklade länderna. Det skulle för vårt vidkommande innebära, att vi knappast effektivt skulle kunna delta i uppnåendet av det mål som man i alla fall har uppställt, nämligen att försöka utjämna standardskillnaderna för individerna på olika delar av vårt jordklot.

Medan vi år från år diskuterar hur vi egentligen bara med ett tuffjämt framåt söker nå vår målsättning, ökar klyftan mellan de rika och de fattiga länderna. Endast i ett avseende leder de senare, nämligen i fråga om snabb folkökning. Om 35 år, alltså omkring år 2000, beräknas världens befolkning ha fördubbats. Framtiden blir helt beroende på de

fattiga folkens familjeplanering; om en sådan planering ej kommer till stånd, måste något radikalt ske på detta område. Ser man t. ex. på tillgänglig statistik, finner man att befolkningstillväxten under perioden 1950—1962 varit 1,3 procent i industriländer med hög levnadsstandard, 1,2 procent i länder med medelhög levnadsstandard som t. ex. Japan, medan befolkningsökningen i Afrika och Asien i övrigt under samma period varit 2,4 procent per år.

Går man sedan över till att närmare betrakta utvecklingen av bruttonationalprodukten under perioden 1950—1962 är bilden föga uppmuntrande ur de underutvecklade ländernas synvinkel. För Afrika och Asien ligger den på en årlig ökning av en procent, medan ökningen hos industriländer med hög levnadsstandard är 4,5 procent och ökningen i länder med medelhög levnadsstandard för perioden 7,2 procent per år i genomsnitt. Med nuvarande tillväxt vidgas alltså klyftan snabbt. Hur det skall kunna gå att förändra bilden är självfallet ett ytterst svårlost problem. En expert har sagt att det behövs framför allt kunskaper och kapital, d. v. s. teknisk och finansiell hjälp.

I Svenska Dagbladet för i dag har jag nyss mycket hastigt läst en artikel av docent Hedberg som bl. a. tar upp behovet av en mycket snabb ökning av vår livsmedelshjälp på grund av befolkningsökningen och den alltjämt ökande svälten i de underutvecklade länderna. Jag tycker att artikeln är ett viktigt led i den fortgående, erforderliga debatten om hur man för framtiden bör planera den hjälp till u-länderna som vi alla är överens om måste till.

Vi från oppositionssidan har vid årets riksdag krävt en snabbare takt framåt, en planering så att man redan till nästa år skall kunna få en plan framlagd för riksdagen, efter vilken vi kunde rikta in våra kraftinsatser för att nå målet.

Jag ser i artikeln att en tysk forskare räknat fram att det behövs en u-hjälp

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

på 25 å 30 miljarder dollar per år för att överbrygga klyftan till de rika länderna. Han har också ansett att det behövs 4 miljarder per år till livsmedelshjälp och 4 miljarder enbart till konstgödsel. Det visar att man kanske inte bara kan hjälpa genom färdiga produkter utan att man framför allt behöver satsa på en effektivisering av jordbruksnäringen i de underutvecklade länderna, där man på många håll har goda förutsättningar för att bedriva ett mycket mera resultatgivande jordbruk än för närvarande.

Beträffande vad som behöver göras på detta område har vi från oppositionens sida kunnat ena oss i statsutskottets utlåtande nr 46 om att kräva ett uttalande från riksdagen i år att Sverige skulle vara villigt att till en stor fond för multilateral livsmedelshjälp bidra med 100 miljoner kronor per år. Även här är det alltså fråga om ett behov av att redan nu söka binda oss för en sådan målsättning. Jag tror att det är viktigt att vi helt enkelt binder oss för vissa målsättningar på detta område för att över huvud taget få någon hållhake på utvecklingen av hjälpen.

När det gäller vårt lands export av kunskap till u-länderna kan den nyligen företagna upprustningen av det centrala biståndsorganet SIDA komma att betyda mycket för ökat bilateralt bistånd bl. a. genom utsändande av experter och genom ökat ianspråktagande av den expertis som finns inom de ideella organisationerna, exempelvis missionssällskapen, vilka långt innan ordet u-landshjälp uppfunnits gjort betydande insatser i de trakter, där de blivit stationerade. Fredskårsrörelsen är också ett led i denna verksamhet.

Med anledning av motioner bl. a. från folkparti- och centerpartihåll har man inom utskottet enats om att som sin mening uttala, att principen om att koncentrera vår fältverksamhet geografiskt till vissa länder inte bör ges en

alltför stel tillämpning, utan att avsteg bör kunna göras om särskilda skäl talar härför, framför allt om svenskt, administrativt och personellt engagemang inte härvid låses i någon mera betydande utsträckning. Samma synpunkter gör sig gällande då Sverige bekostar insatser i ett område men då verksamheten utföres av ett FN-organ. Vi har i utskottet kunnat enas om den uppfattningen att den fältverksamhet som bedrivs av enskilda humanitära organisationer, t. ex. missionen, och den statliga biståndsverksamheten på ett värdefullt sätt kompletterar varandra. Jag är angelägen att understryka att jag sätter stort värde på det avsnitt i utskottets utlåtande, där vi både från oppositionssidan och regeringssidan kunnat bli eniga om uttalanden, som vi hoppas skall komma till Kungl. Maj:ts kännedom genom riksdagens försorg.

Kapitalexporten — till skillnad från kunskapsexporten, där vi sätter till alla våra personella resurser och där vi hoppas att de resurserna skall öka — har tyvärr inte utnyttjats till fullo. Vi har olika uppfattningar i fråga om möjligheterna att från den svenska levnadsstandarden rycka loss smärre belopp för att öka möjligheterna att hjälpa u-länderna. En sektor som vi inte utnyttjat till fullo är emellertid den kapitalexport, som kan komma från den privata sektorn genom investeringar i u-länderna och därmed ökande möjligheter till exempelvis en industriell verksamhet, som kan förbättra sysselsättningsgraden i dessa länder. Man får väl säga — och jag tror att många experter håller med om det — att en ökning av enskild företagsamhet i u-länderna är den mest effektiva utvecklingshjälp som kan åstadkommas.

Här finns emellertid det problemet att denna form av utvecklingshjälp behöver ett skydd. I dessa länder förekommer som alla vet politisk oro. Olika grupper kämpar om makten, och situationer kan uppstå som innebär ett

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

hot mot det företag som har etablerat sig där. Därför har vi från oppositionens sida i år liksom tidigare aktualiserat frågan om ett skydd för investeringar av svenska företag i u-länderna. Det kan visserligen sägas att detta har riksdagen gjort positiva uttalanden om tidigare. Det kan också sägas att det har hänt en del sedan sist. Ett förslag har lagts fram till Världsbanken om ett multilateralt investeringsgarantisystem, och man bör kanske vänta och se vad som händer. Vi har emellertid ansett att vi inte bara kan vänta — det har vi gjort länge nog. Jag tror liksom övriga reservanter vid punkten 11 att utsikterna ter sig små att man inom rimlig tid skall nå fram till en lösning genom att bara vänta och se vad som händer på det multilaterala biståndsområdet i vad det gäller investeringsgaranti-frågan.

Påtagligt är att såväl Norge som nu senast Danmark anser det erforderligt med egna initiativ för att lösa problemet med skydd för investeringar av detta slag. I och för sig borde det inte vara omöjligt att för tids vinnande låna över de utredningar som lagts till grund för ställningstagandena i fråga om garantiskyddet i Norge och Danmark och applicera deras system på våra förhållanden, vilka knappast kan tänkas skilja sig så mycket från de nordiska grannländernas.

Den attityd att vänta och se, som regeringen och dess utskottsrepresentanter intagit i fråga om behovet att genom planering för framtiden påskynda uppnåendet av målet för våra strävanden rörande utvecklingshjälpens omfattning, är svårförståelig. Det går inte att dölja att det behövs stora insatser av ekonomiskt och personellt slag för att uppnå målet. Härför kräves planering. Samordning av insatserna betyder också samordning på den organisatoriska sidan. Administrationen för vår u-landshjälp, SIDA, är ny, men ändå är det påtagligt att en kraftig effektivise-

ring bör kunna åstadkommas under den nya ledningen. Biståndsförvaltningen i övrigt är emellertid splittrad på det sättet att tre departement i regel är inblandade. Även om det finns ett nyinrättat samordningsorgan torde dock risk finnas för att många projekt försenas i sin planering genom denna splittring.

Vi har alltså, herr talman, från utskottsreservanternas sida, framför allt från center- och folkpartihåll, ansett att man visserligen inte nu bör ta upp frågan om SIDA:s organisation — den är så nyligen antagen — och jag vill för min personliga del stryka under att jag tror på möjligheterna att den utvecklas i rätt riktning. Däremot har vi ett behov av att kräva, att riksdagen så snart som möjligt, alltså nästa år, får en plan för hur verksamheten skall läggas upp på längre sikt, så att vi verkligen inom rimlig tid når vårt mål, en procent av nationalprodukten till utvecklingshjälpen.

I detta utskottsutlåtande redovisas andra särmeningar — jag skall endast beröra ett par. Förenta Nationernas barnfond har regeringen för sin del ansett böra få ett belopp på 7,8 miljoner kronor. Vi har från folkparti- och centerpartihåll enats om att på denna anslagspost behövs det en påspädning med 2,2 miljoner, så att anslaget kan avrundas till 10 miljoner kronor. Vare sig den aktivitet på familjeplaneringens område som UNICEF tänker sig kommer till stånd eller inte, tror vi att det när det gäller Förenta Nationernas barnfond verkligen föreligger ett behov av ökade medel.

Slutligen vill jag, herr talman, beröra en sak som väl kan sägas vara ganska obetydlig i detta stora sammanhang, beloppmässigt sett, men som inte är så obetydlig i övrigt, om man skall bygga under denna verksamhet med bistånd till u-länderna, nämligen frågan om anslaget till information. Det ingår i ett omkostnadsanslag, och regeringen

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

har, jag får väl säga egendomligt nog, inte velat biträda SIDA:s eget förslag om hur stor posten under denna rubrik skall vara utan prutat bort 125 000 kronor. Vi har från folkpartiets och centerpartiets sida ansett att man bör bifalla SIDA:s krav i fråga om storleken av detta omkostnadsanslag.

Det har berättats för mig ganska nyligen att SIDA har bl. a. hunnit med att göra åtskilliga insatser för vidgad information. En insats, som jag tror har oerhört stor betydelse för opinionsbildningen på detta område, är om man kan få till stånd flera kurser för att ge en fyllig vägledning i u-landshjälpsproblematiken för journalister i dagspressen och kanske även i veckopressen, ge dem en ökad information, mera i detalj och kanske också mera utåtriktad. Det kan tänkas att det skulle behövas mycket större informationsinsatser, och av den anledningen anser jag att det är angeläget att vi följer SIDA:s rekommendation genom att i kammaren rösta för den reservation vid punkten 7 som har nummer 3 och som innebär en mycket modest uppräkning med 125 000 kronor av omkostnadsanslaget för att öka möjligheterna till effektiv information om u-landsfrågorna.

I övrigt yrkar jag, herr talman, bifall till reservationerna på de punkter, där folkpartiet och centerpartiet har noterat avvikande mening i förhållande till utskottsmajoriteten.

Därefter anförde:

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Då jag nu skall framlägga utskottsmajoritetens synpunkter i fråga om svenskt internationellt bistånd, kommer jag endast att uppehålla mig vid de frågor som behandlats i utskottsutlåtandet nr 45, d. v. s. de som har handlagts av statsutskottets första avelning.

Beträffande den allmänna beskriv-

ningen av läget och behovet av insatser i u-länderna och Sveriges vilja att medverka i det krävande och problemfyllda men synnerligen angelägna arbetet, företräder jag inte någon annan mening än den de tidigare talarna givit uttryck åt. Visst kan man gripas av stor pessimism då man ute på fältet konfronteras med de förhållanden människorna lever under och då man samtidigt anar de utomordentligt stora svårigheter som de olika ländernas politiska ledningar och administrationer kämpar med. Det är emellertid mänsklighetens framtid, således även vår, som det är fråga om, och därför måste vi förvisso anstränga oss och söka efter de bästa medlen och metoderna för denna verksamhet. Det borde knappast behöva sägas att Sverige är och alltid kommer att vara ett litet biståndsland, men kanske måste detta ändå framhållas, när vi diskuterar och tar ställning till vilket ansvar vi skall ta på oss för att finna en god metodik för lösningen av de ifrågakörande problemen. Det kan hända att det då är nyttigt att ha några siffror som bakgrund, och jag vill därför lämna några sådana.

För 1964 beräknar man att den offentliga u-hjälpen från Västeuropa, Nordamerika, Japan, Australien och Zeeland tillsammans, med avseende på såväl bilateral som multilateral hjälp uppgick till 6 miljarder dollar. Av detta belopp bidrog USA med drygt hälften, medan Sveriges bidrag var 50 miljoner dollar.

Kommunistländernas insats kan också vara intressant att notera. Den beräknas röra sig om någonting mellan 500 och 600 miljoner dollar. Som bekant kan emellertid innehållet bakom beteckningen »u-hjälp» vara högst varierande, så att några jämförelser och värderingar som endast bygger på dessa eller liknande siffror är naturligtvis ganska svåra att göra. Så mycket är emellertid klart att de stora bidrags-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

givarna, enskilda länder såväl som FN-organen, tack vare sin omfattande verksamhet skaffar fram ett erfarenhetsmaterial, positivt och negativt, som ett land som vårt har all anledning att beakta. Jag tror att fler än jag har observerat de rapporter som kom från USA i går om den synnerligen hetsiga debatt som där tydligen pågår just nu om detta lands u-hjälp. Det finns kanske anledning för oss att följa denna diskussion ganska noga.

Trots den strama budget som vi har att räkna med vid detta års riksdag kan vi ändå konstatera, att det har föreslagits en ökning av det samlade bidraget till internationellt bistånd med 54 miljoner kronor. Till den fullständiga bilden av våra insatser hör också de tull- och skattelättnader som innebär ett inkomstbortfall för statskassan på ungefär 60 miljoner kronor. I ett kärvt ekonomiskt läge fortsätter alltså ökningen av u-hjälpen i ungefär samma takt som tidigare.

Oppositionen har i stort sett accepterat regeringsförslaget. De obetydliga ytterligare ökningarna, som föreslås av oppositionen och till vilka jag strax skall återkomma, har ingen betydelse då det gäller takten för att nå det mål som angetts av en enig riksdag 1961 och som sedan också upprepats flera gånger. Man vill, som det heter i reservationen, ha en utredning bestående av parlamentariker, representanter för näringsliv och mission samt vetenskaplig expertis för att undersöka vägarna för en ökad svensk biståndsinsats. Man ifrågasätter om organisationen nu är rätt utformad. Till detta kan sägas att där har en successiv anpassning skett, och som utskottsmajoriteten ser det ligger det inte något märkvärdigt eller upprörande i att en sådan successiv anpassning har ägt rum när det gäller en verksamhet som denna. Från början var det ett enskilt, frivilligt arbete inriktat på u-ländernas problem. Sedan gick det via Centralkommittén och u-

landsberedningen som rådgivande organ till regeringen, varefter vi fick ett ökat statligt ansvarstagande med NIB som huvudman. Detta skedde på hösten 1961, och sedan 1 juli förra året har vi nu SIDA som självständigt ämbetsverk på detta område. Även av uttalandena i reservationerna verkar det som om det fanns en allmän upplutning kring denna organisation, men ändå antyds det att det behövs en omprövning även organisatoriskt.

Vad gäller den departementala anknytningen så behandlades den frågan ingående av Kungl. Maj:t, statsutskottet och här i kamrarna vid föregående års riksdag, och såvitt statsutskottets majoritet har kunnat finna har ingenting inträffat som aktualiserar en ändring av den ordning som då bestämdes — i varje fall inte nu.

Beträffande biståndets inriktning och utformning i teoretisk och praktisk verksamhet tror utskottsmajoriteten inte mycket på att den typ av utredningsarbete som reservationerna talar för leder till ett bättre resultat än det man kan nå genom att arbeta och skaffa sig erfarenheter i de organisatoriska och administrativa former som nu gäller. Allt utredningsarbete omfattar värderingar och analyser av de insatser som göres och de erfarenheter man når. Så är även fallet i denna verksamhet, där arbetet här hemma, på kontoret så att säga, förvisso sker i samarbete med representanter för näringslivet, frivilligorganisationerna och andra statliga organ.

SIDA har tagit initiativ till olika arbetsgrupper — en del fanns för övrigt redan före SIDA:s tillkomst — som arbetar med olika delar av denna problematik. De grupperna sysslar med familjeplanering, jordbruksfrågor, byggnadsverksamhet, bostadsfrågorna i u-länderna, näringsforskningsfrågor, folkbildning och vuxenutbildning. Det finns också olika grupper för respektive prioritetsländer.

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

Detta är sålunda en typ av det utrednings- och utvecklingsarbete som pågår. Sedan finns det också en annan, där arbetet är förlagt ute på fältet. Jag skall strax ge några exempel på sådant arbete. Men innan jag gör det kan jag väl konstatera att vi alla är ense om att ett mycket ingående utrednings- och planeringsarbete måste bedrivas ute på fältet för att vi skall undvika missöden och inpassa vårt bistånd i den marknad och till de förhållanden som råder i u-länderna och till de planer som där finns.

I det arbetet förekommer det att vi lägger ned åtskillig tid och möda på sådant som inte leder till någonting, utan där man till slut säger att efter vad vi nu funnit, sedan vi studerat saken närmare, är det alls inte lämpligt att göra det som vi hade tänkt göra. Kortsiktigt kan naturligtvis den sortens utredningsarbete verka negativt. Men om man ser det i ett längre perspektiv är arbetet ändå synnerligen värdefullt, därigenom att man då undviker felaktiga investeringar, samtidigt som man samlar erfarenheter som gör att man sedan snabbare och bättre kan finna andra och viktigare lösningar. Samtidigt är det hela tiden fråga om träning och utbildning av personal på olika nivåer där ute och här hemma.

En stor trupp är detta förvisso numera, och den kommer att bli alltmer effektiv och kunna ta på sig vidgade uppgifter. Man behöver såvitt jag begriper inte bygga ut organisationen för att kunna utveckla vårt bistånd ytterligare — i varje fall inte alls i proportion till denna utveckling. Just upplärningen och insamlandet av erfarenheter gör att organisationen kan åta sig fler och större uppgifter.

Erfarenhet skaffar man sig naturligtvis också i ett land som vårt genom kontakter med de internationella organen direkt i aktiv medverkan på möten och konferenser genom delegater och genom allt material som samlas i dessa

olika internationella organ, i rapporter och på annat sätt, samt genom de vetenskapliga analyser som görs både där ute och hemma.

Parlamentarikernas roll i detta planerings- och utvecklingsarbete bedömer jag personligen som mycket viktig, och den skulle kanske i och för sig motivera en dylik parlamentarisk utredning. Men jag vill påstå att det numera ändå finns ganska rejäla resurser för riksdagens ledamöter att spela en sådan roll. Den del av riksdagens ledamöter — och det är inte en så liten del — som i de statsutskottets två avdelningar som handlägger dessa ärenden, har möjlighet att vid föredragningar och på annat sätt studera problemen ganska ingående. Vid den resa som första avdelningen företog i Östafrika under tre veckor förra året samlade man naturligtvis kunskaper som man omöjligt kunnat få på annat sätt. Det har här tidigare också omvittnats vad denna resa betydde. Detta arbete tror jag alltså betyder avsevärt mera för påverkan av biståndets planering än man kan utöva då man sitter runt ett bord i en parlamentarisk utredning, där riksdagen blir representerad med ett fåtal ledamöter.

De tidigare talarna har ifrågasatt om man vill en effektiv planering. Ja, förvisso vill man det. Hela vår utveckling på detta område organisatoriskt och i övriga avseenden har ju gått ut på att åstadkomma en sådan effektiv planering. Jag tillåter mig att i stället fråga: Vad vill man med en utredning just nu, i det läge i vilket vi nu befinner oss och som är väl känt av dem som står bakom reservationen? Vill man helt enkelt genom ett utredningskrav framstå som mera positiv och progressiv? Majoriteten har som sagt bedömt att en utredning i detta läge förvisso inte skulle befrämja utvecklingen utan verka olyckligt. Den skulle ta i anspråk de människor som kan göra mycket större nytta på annat sätt än genom att sitta i en sådan utredning. Utredningen skul-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

le kanske rent av betyda käppar i hjulet för utvecklingen just nu.

Jag skall nu ge ett par exempel på den sorts arbete som jag tror befrämjar våra intressen och den långsiktiga utvecklingen mycket bättre än en dylik utredning. I det samlade projekt som nu förbereds i Etiopien skall man försöka befrämja jordbruket på olika sätt, exempelvis genom växtskyddsåtgärder. Man tar också upp skogsbruket. Det är expertis på dessa olika områden som kommer att arbeta. Man söker alltså på det viset hjälpa till att utveckla näringslivet i detta land. Frågor i samband med avsättningen och förädlingen av de produkter det här gäller skall man också studera. Företagsamheten kommer alltså in i bilden. Hur skall de produkter som odlas ute på landsbygden kunna förflyttas till de stora befolkningscentra, hur skall de kunna förvaras och försäljas? Det är mycket viktiga frågor som man här skall söka studera. Hälsovårdsfrågorna i det område det blir fråga om skall tas upp till behandling under ledning av en läkare. Näringsforskningsinstitutet i Etiopien, som Sverige har initierat, skall delta i detta arbete. På samma sätt är det med byggnadsinstitutet i Addis Abeba — det skall framför allt verka som byggare av skolor i detta område. Vidare har åtgärder förberetts för vuxenutbildningen. En grupp av folkbildare har studerat problemen, och fredskårister kommer också in i bilden. Internationella återuppbyggnadsbanken kommer även att ge sitt stöd. — Det rör sig alltså om ett arbete som relativt snart kan ge oss lärdomar att omsätta på andra platser.

I Pakistan, för att ta ett annat exempel, har vi sedan rätt lång tid tillbaka drivit tre yrkesskolor. En grupp kommer att värdera skolornas insatser samt studera möjligheterna till utbyggnad. En analys skall göras för att utröna om det lämpligaste är att bygga på med lärareutbildning och hur verksamheten vid lärarhögskolorna skall kunna an-

knytas till arbetsmarknaden i Pakistan. Sedan denna analys gjorts skall förslag framläggas.

Alltså kan man, som utskottsmajoriteten, konstatera att det inte går att en gång för alla fastställa arten av det bistånd som ger den största utvecklings-effekten, utan det får bli en successiv anpassning.

Jag vill också peka på en annan möjlighet som Sverige har och som vi även använt oss av, nämligen att leja bort projekt för att på det viset gå omkring problemen när det gäller att anskaffa experter och biståndsarbetare. Det är åtskilliga projekt som vi kunnat leja bort — exempelvis våra kvinnoutbildningsprojekt i Afrika.

Svenska företag deltar också i verksamheten på vissa avsnitt, en grupp från Uppsala universitet står bakom näringsforskningen i Etiopien o. s. v.

De kontakter som Sverige upprättat med utvecklingsbankerna i olika länder och i olika världsdelar öppnar kanaler för vårt bistånd som kan bli betydelsefulla och lätta på de bekymmer som vi har i dag, när det gäller val och projekt och sättet att genomföra desamma. — Därmed har jag helt parentetiskt snuddat vid de ärenden som behandlas i statsutskottets utlåtande nr 46.

I fråga om den viktiga industrialiseringsprocessen är ett samarbete med näringslivet självfallet nödvändigt. Ett sådant samarbete äger också rum. Det är ett ömsesidigt utbyte — det är till nytta för näringslivet och till nytta för det statliga biståndet. Jag har här en lista över svenska företag som för närvarande anlitas för leveranser runtom i de olika biståndsländerna, och den visar att det är en inte så liten del av de svenska företagen som är engagerade.

Samtidigt som man konstaterar att vårt svenska bistånd i pengar skall ges utan bindning till varuleveranser eller tjänster kan man alltså fastslå att svenska företag anlitas för leverans av både varor och tjänster. Jag fick härom-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

dagen uppgiften, att de miljonbelopp som Sverige anslagit till Världsbanken är betydligt lägre än de summor som Världsbanken lämnat för att engagera svenska företag i u-landsbiståndet. Detta betyder alltså att de svenska företagen kunnat göra sig gällande på detta område, vilket naturligtvis också är riktigt.

Jag skall inte ytterligare så länge ta kammarens tid i anspråk, men jag vill ändå fästa uppmärksamheten på ett par ting som jag tycker att vi denna dag, när vi kanske något pessimistiskt och mörkt målar bilden av vår svenska u-hjälp, ändå kan uppehålla oss vid.

Jag vill först ta upp familjeplaneringen. Det har vid flera tillfällen under denna riksdag funnits anledning att ge statsrådet Ulla Lindström lovord för de insatser som hon gjort på detta område och som nu ser ut att leda till resultat. Jag vill naturligtvis gärna instämma i dessa lovord. Jag tror också att det är viktigt att konstatera att det uppenbarligen på detta område skett något av en islossning. Därmed vill jag inte påstå att vi står nära lösningen av detta problem, men bara det förhållandet att det är många länder som börjar diskutera familjeplaneringen är glädjande. Det är faktiskt en rad länder som står i kö för att få svenskt bistånd på detta område. Det är därvid främst fråga om varuleveranser, som hör samman med familjeplaneringen, eftersom vi har svårt att ställa upp experter på detta område.

Det kan också noteras att denna fråga på svenskt initiativ tagits upp i höstens möte inom DAC. Vi vet alla genom föreliggande utskottsutlåtande att UNICEF på sitt möte i maj månad i Addis Abeba också kommer att ha familjeplanering på dagordningen.

Ytterligare en sak som jag tycker vi skall notera är att tanken på en fredskår i Sverige uppenbarligen har lyckats. Den första fredskåren är nu ute och gör en god insats, den andra är under ut-

bildning och den tredje rekryteras för närvarande. Det är åtskilligt fler sökande till de platser man skall tillsätta än vad som kan antas. Detta tyder alltså på att det finns ett intresse för denna verksamhet och även på att man bland de intresserade kan plocka ut sådana unga människor som verkligen kan göra en insats på detta område.

Så till anslagsfrågorna. Jag vill påstå att utskottet är enigt i de stora anslagsfrågorna. Det är två smärre punkter som man inte är enig om, och detta gäller först och främst anslaget till UNICEF. Självfallet kan man diskutera vad som är skäligt i detta avseende. Att denna organisation kan ha användning för mera pengar vill jag inte bestrida, men det kan ändå noteras att Sverige redan innan vi höjde vårt bidrag, vilket nu enligt utskottets förslag skall ökas med 50 procent, ändå var det land som per capita gav det största bidraget till UNICEF och naturligtvis i ännu högre grad kommer att markera detta förhållande efter höjningen.

Vad som emellertid är kanske ännu viktigare att notera än denna jämförelse med andra länder är, att det inte föreligger någon som helst risk — vilket härvidlag har antytts — för att man skall hindras i sitt arbete med familjeplaneringsfrågorna genom att man inte får dessa pengar. Sådana åtgärder kan ingalunda bli aktuella under den tidsperiod som detta anslag avser.

Dessutom vill jag tro att om man från UNICEF skulle komma att vilja ha pengar för en insats på just detta område, det vore underligt om ett land som Sverige inte skulle ställa upp. En sådan begäran skulle säkerligen bli mycket väl mottagen i vårt land.

De stora pengarna som vi anslår under denna punkt går till FN:s utvecklingsprogram, i vilket de två stora fonderna nu förenats under UNDP. Sverige höjer nu sitt anslag till UNDP till 70,2 miljoner kronor och förbinder sig dessutom — vilket är värt att observera —

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

att under 1967 och 1968 lämna 80,6 miljoner kronor. Det är en ökning som tar sikte på att den nya UNDP-fonden skall få en omfattning av 200 miljoner dollar. Sverige har härvidlag som första land velat göra en sådan utfästelse som gör denna utbyggnad av fonden möjlig.

Det är också värt att notera att industrialiseringsutvecklingen är särskilt beaktad och att en del av pengarna skall gå till en fond som skall arbeta särskilt med detta problem.

Jag vill också säga några ord om den fråga i vilken det föreligger en reservation, nämligen informationsanslaget till SIDA. Naturligtvis kan man när det gäller en sådan sak göra av med så mycket pengar som reservanterna föreslår, men jag vill verkligen understryka att åtskillig information kan spridas redan detta budgetår. Givetvis har man möjlighet att bygga ut informationen då man får det förhöjda anslaget, ty utskottsmajoritetens förslag innebär dock att omkostnadsanslaget till informationsverksamheten ökas med 80 000 kronor.

Som herr Nihlfors nyss sade är det ytterligt välgörande att SIDA i sin information inriktar sig på vidareförmedlarna. Det har också skett. Sådan verksamhet har ordnats för lärare, organisationsmänniskor, journalister, ungdomsledare, folkbildare och representanter för industrien och näringslivet över huvud taget. Även läkare och sjuksköterskor har varit föremål för sådan bearbetning. SIDA utarbetar material som kan användas i TV och radio, och man har också påbörjat förberedelser för åtskilliga trycksaker.

Den typ av verksamhet som föreslagits i en motion — att ge ut en broschyr som skall gå till alla svenska hushåll — tror SIDA emellertid inte mycket på. En sådan broschyr kan knappast göra tillräcklig effekt i förhållande till den enorma kostnad som den måste kräva, om den skall bli tillfredsställande. Det är smärre trycksaker, utformade för

speciella grupper om konkreta ting, som man i stället vill lägga ned möda på. Man utarbetar exempelvis i samarbete med Samhällslärarnas förening en liten skrift avsedd för skolbruk — säkert ett mycket nyttigt ting — och man står till tjänst med ständiga pressmeddelanden och dylikt. Man förbereder och har redan färdigställt vissa stillfilmer och andra audiovisuella hjälpmedel, som ställs till förfogande för organisationerna i upplysningsarbetet. Det finns alltså all anledning att tro att SIDA med de pengar som föreslås av utskottet skall kunna utbygga informationsverksamheten ytterligare.

Vad sedan gäller den viktiga fråga som tagits upp av alla föregående talare, skyddet för u-landsinvesteringarna, tror jag mig vinna mest tid genom att helt enkelt återge den ordalydelse som utskottet har stannat för i sitt utlåtande. Utskottet pekar på att i statsverkspropositionen »har under första halvåret 1965 frågan om ett multilateralt investeringsgarantisystem behandlats inom OECD, som i juni 1965 överlämnat förslag till ett sådant system till Världsbanken. Från svensk sida har man aktivt deltagit i att utforma detta förslag och kommer att nära följa den fortsatta behandlingen av frågan inom Världsbanken. Bankens rapport kan troligen väntas under innevarande år. Detsamma gäller rapporten från ett i slutet av år 1964 tillsatt särskilt nordiskt investeringsgarantiutskott.

När dessa båda rapporter föreligger torde, såsom i nämnda statsverksproposition framhållits, förutsättningar ha skapats för en bedömning av vilka åtgärder på området, som äro mest lämpliga för svenskt vidkommande. Utskottet anser därför välbetänkt, att resultatet av dessa rapporter avvaktas innan ställning tages till frågan om införandet av ett svenskt investeringsgarantisystem».

Jag ber att få hänvisa till detta. Sammanfattningsvis vill jag understryka att

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

målsättningen för svensk internationell biståndsverksamhet kvarstår. Dess inriktning och utformning måste successivt anpassas efter de erfarenheter som vinnas i aktivt arbete. Det viktigaste är att vi ser till att det finns resurser och att vi bedriver detta arbete på det rätta sättet. Om vi gör det, har vi också skapat förutsättningar för att snabbast möjligt uppnå det mål som vi har varit eniga om.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NIHLFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Lewén-Eliasson frågar vad vi från oppositionssidan ville med vår begäran om en plan, när det enligt hennes uppfattning pågick en så omfattande planeringsverksamhet inom SIDA. Då vill jag bara framhålla att det som fru Lewén-Eliasson redovisade får betraktas som en naturlig detaljplanering för vissa avgränsade projekt — något som reguljärt förekommer i varje administrations dagliga arbete på olika områden. Vad vi vill med vår begäran om utredning är emellertid att få fram en plan för inriktningen av och en analys av utvecklingseffekten hos de olika hjälpformer som nu praktiseras. Vi syftar alltså i viss mån till något annat än det som fru Lewén-Eliasson här gav exempel på och som i och för sig är naturligt.

Vi vill ha en sådan analys för att man skall kunna ta ställning till de olika uppfattningar man har inom olika expertkretsar om hur de ekonomiska insatserna skall göras för att bli mest effektiva.

I fråga om familjeplaneringen ansluter jag mig gärna till fru Lewén-Eliassons uttalande om de tidigare insatser som statsrådet Ulla Lindström har gjort. Vi fick inom utskottets första avdelning en redovisning — som nog kan sägas vara sensationell — rörande den snabba spridning som intresset för familjeplanering i u-länderna under de allra se-

naste åren fått. Tidigare har ju försöken till familjeplanering begränsat sig till några få områden men nu tycks denna verksamhet kunna utvidgas på ett tillfredsställande sätt.

Vidare tycker jag att det från oppositionens sida också bör nämnas att vi varit eniga på ytterligare en punkt, även om det inte rört sig om något annat än att vi har kunnat konstatera att regeringen så sent som i mars i år beslutat att utbetala 10 miljoner kronor till FN:s organ för hjälp åt palestinaflyktingar. Jag fick i det sammanhanget speciella informationer, som för mitt eget vidkommande var mycket intressanta och givande. Jag vill här bara understryka att det är glädjande när sådana beslut kan fattas omgående — jag höll på att säga utan riksdagens hörande — därför att de behöver fattas snabbt.

Herr ANTONSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Lewén-Eliasson frågade vad reservanterna syftar till med sin begäran om utredning. Utöver det som herr Nihlfors har anfört vill jag gärna tillägga följande.

Mellanpartierna syftar inte till en utredning om SIDA i dess egenskap av administrativt organ. Jag har tvärtom i fredags här i kammaren sagt att jag menar att SIDA administrativt sett har nått den grad av stabilitet som man rimligen kan begära på denna korta tid. Vad vi vill ha är en plan för samordning av hjälpverksamheten, som nu är splittad på ett flertal departement. Vidare vill vi ha en så bred nationell uppslutning som möjligt kring frågan om när vi skall nå målsättningen en procent av nationalprodukten — en tidsplan härför. Det är därför som mellanpartierna i år inte ställer några större krav på anslagshöjningar.

Däremot vill jag polemisera mot fru Lewén-Eliasson när hon säger att mittenpartiernas förslag är betydelselösa.

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

Det är uppenbart att fru Lewén-Eliasson gör det för lätt för sig när hon går förbi livsmedelsprogrammet i detta sammanhang — något som i dag har den allra största betydelse. Grundtemat i det anförande som jag höll här i fredags var ungefär följande.

Vi står inför två ödesfrågor: befolkningstillväxten och livsmedelsförsörjningen.

Jordens befolkning uppgår i dag till tre miljarder människor. Två miljarder lever i u-länderna och en miljard i industriländerna. Om 30 år kommer u-ländernas folkmassor att ha ökat med ett lika stort antal som hela världsbefolkningen i dag uppgår till. Det betyder att vid sekelskiftet kommer bakom varje svensk som äter sig mätt att stå ungefär 300 färgade hungriga människor. FAO har konstaterat att vi så snart som år 1980 behöver ha fördubblat vår livsmedelsproduktion om vi skall kunna upprätthålla den nuvarande försörjningsgraden, vid vilken i runt tal en tredjedel av jordens befolkning äter sig mätt, en tredjedel lever på gränsen mellan svält och mättnad och en tredjedel direkt svälter.

Dessa ting måste komma med i bilden när man diskuterar mellanpartiernas förslag. I det läget måste u-länderna få mer av insatser — kapital, teknik och personal — för att frigöra de latenta produktionsresurser som utan tvivel finns. Jag går så långt att jag säger, att en ökning av livsmedelsproduktionen och en dämpning av befolkningstillväxten är de största uppgifterna inom fredsverksamheten vid sidan av våra nedrustningssträvanden.

Jag vet att det av många skäl är svårt att få fram en effektiv födelsekontroll. Vi har hittills inte nått några *statistiskt* mätbara resultat. Det är nödvändigt att nå längre på det området.

För att det inte skall bli något missförstånd vill jag tillägga, att jag inte syftar till att vi bör målinrikta den svenska jordbrukspolitikerna på att pro-

ducera ett överskott för dessa länder. Men jag har den bestämda meningen, att det inom några få år kommer att vara en självklar solidaritetsförpliktelse, att alla industriländer som så kan producera de livsmedel de själva avser att konsumera.

Jag tycker, fru Lewén-Eliasson, att dessa frågor, även om de inte omfattas av detta utlåtande, måste tas med i bedömningen; man kan inte bortse från det som i dag är det hart när viktigaste i vår u-landshjälp.

Herr PETERSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Fru Lewén-Eliasson frågar vad oppositionen vill uppnå med en utredning. Ja, vi vill helt enkelt försöka öka Sveriges möjligheter att på bästa sätt ge största effektivitet av insatserna inom de länder där svenska staten, svensk mission och svenska företag är villiga att göra insatser. Jag tror att en mycket viktig fråga är hur man skall kunna öka hjälpen till självhjälp för u-ländernas näringsliv. Jag tror också att humanitära insatser står i god samklang med dessa strävanden. Vi måste kraftfullt bidra till en utbyggnad av basnäringarna i u-länderna, vilka ju oftast är jordbruk och boskapskötsel. Jag tror att vi från svensk sida också mera bör beakta, att de industriella investeringarnas värde för u-länderna är större än vad som motsvaras av det direkt investerade kapitalbeloppet. Överförandet av teknisk, ekonomisk och administrativ sakkunskap har också stort värde. Dotterbolagen i u-länderna kommer genom moderbolaget i ett industriland att kunna dra nytta av det kontaktnät världen över som moderbolaget i regel har. På det sättet tror jag att man kan hjälpa till när det gäller det svåra problemet med marknadsföringen av nya produkter.

Över huvud taget avser vi med denna utredning inte att hjälpa regeringen i själva planläggningen, utan vi vill söka former för u-hjälpen som kan ge

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

denna större effekt. Jag tror att man i större omfattning än nu bör ta näringslivets resurser och missionens erfarenheter i anspråk. Härigenom kan vi väsentligt öka vår u-hjälp med måttliga kostnader för samhället.

Fru LEWEN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vidhåller att jag inte tror att vår u-hjälp i någon högre grad utvecklas genom att vi gör en utredning med de där stora svepen. Jag tror faktiskt att vad som nu främst krävs är en detaljplanering, av just den typ jag tillät mig exemplifiera med.

Det är helt enkelt fråga om att lägga pussel med de erfarenhetsbitar vi får genom praktiskt arbete och genom en analys av det som vi då åstadkommer. De stora idéerna, ideologien och principerna för vårt svenska bistånd har ju angivits i proposition nr 100 1962. Jag har svårt att tro att vi på det planet kan komma så särskilt mycket längre. Sedan gäller det ju att arbeta fram detaljer, och man måste när man talar om dessa ting ta hänsyn till praktiska realiteter som t.ex. frågan vilka som skall göra utredningen, vilka sakkunniga och experter man skall sätta till detta och huruvida ett sådant arbete kan samordnas med annat arbete som de sysslar med på samma ämnesområde. Kommer det att befrämja deras verksamhet och därmed vår u-landsverksamhet eller kommer det möjligen att hindra det, om man tar dem i anspråk? Det är också en sak som jag menar att man måste ta hänsyn till.

Jag vidhåller, herr Antonsson, att reservationens förslag är betydelselösa i jämförelse med takten mot enprocentsumfattningen av vårt bistånd, dvs. anslagskravet i kronor räknat. Jag vet inte med hur många fler promille som herr Antonsson anser att man kommer att närma sig detta mål genom att tillstyrka de anslag som reservationen yrkar på. Jag bortser från uttalanden

om sådant som vi bör göra i framtiden; sådana är ju lätta att göra, och de är ganska betydelselösa. Men när det gäller vad som konkret föreslås riksdagen att fatta beslut om i kronor räknat föreligger inga väsentliga skillnader mellan utskottets hemställan och reservationen.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Utvecklingen inom länder som vi kallar utvecklingsländer har under 1960-talet tenderat att bli föremål för en mer pessimistisk bedömning än under 1950-talet, i varje fall i vissa hänseenden. FN-rapporterna på 1950-talet — särskilt från FAO — andades ju tillförsikt inför framtiden, men man får väl konstatera att synen på u-länderna numera präglas av en mer pessimistisk uppfattning av försörjningssituationen för folken i de underutvecklade länderna.

Jag vill understryka att det förefaller också mig nödvändigt att vi gör klart för oss vilka insatser vi skall göra i fortsättningen från vårt lands sida och hur stora de skall vara.

År 1962 anslöt vi oss till FN-resolutionen, som innebär att industriländerna successivt skulle komma fram till biståndsinsatser som motsvarar en procent av deras nationalprodukt. Vi föreslog i det sammanhanget att man skulle kunna tänka sig en ökning med en promille per år för att därigenom på några år kunna nå upp till det fastställda målet. Det var då ingen orimlig begäran och är det väl heller inte nu.

Genom riksdagens beslut har vi under senare år fått en så låg ökningstakt av u-hjälpen, att det knappast finns en rimlig chans att uppnå målet en procent av nationalprodukten inom en nära framtid. Det är klart att man kan säga att byteshandels utveckling och det allmänna samhällsekonomiska läget icke talar för en kraftig ökning av u-landshjälpen, men även om man beaktar dessa förhållanden, har vi emel-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

lertid ansett att man borde kunna gå längre än vad regeringen har föreslagit. Våra förslag kan betraktas som relativt måttliga, men också koncentrerade till områden där behovet är särskilt stort.

För att vi nu skall kunna göra den insats som riksdagen en gång uttalat sig för förefaller det mig också klokt att man, som reservanterna förordar, får till stånd en utredning med representanter för de politiska partierna, näringslivet, missionen och vetenskaplig expertis för att undersöka vägarna fram till en ökad svensk biståndsinsats.

Herr talman! Jag skall nu övergå till frågan om det internationella utvecklingsbiståndet. Anslagen på detta område räknas upp i oförändrad takt jämfört med föregående år. Vad som däremot inte ändrats är relationen mellan å ena sidan tillgången på kalorier och skyddsfödoämnen i de underutvecklade områdena i världen och å andra sidan den snabba befolkningsökningen inom dessa områden. Den nuvarande ökningen av världsbefolkningen innebär enligt expertisens bedömningar en total befolkning på vår planet på sex miljarder år 2000. Det blir en ökning av världsbefolkningen med 60—70 miljoner per år, d. v. s. fem å sex miljoner per månad. Såsom professor Myrdal gång på gång har betonat befinner sig livsmedelsproduktionen i världen inte i takt med denna snabba befolkningsökning. Under senare år har livsmedelsproduktionen per capita stagnerat, och man kan faktiskt konstatera en minskning när det gäller t. ex. Asien och Latinamerika.

Utvecklingen i industriländerna har de tre senaste decennierna karakteriserats av överskott på livsmedel, och produktionen har visat tendenser att öka snabbare än konsumtionen. Detta har sin grund i att dessa länder har en relativt låg nativitet. Samtidigt har de ett rationellt jordbruk och en redan tidigare hög kalorikonsumtion.

De senaste sju—åtta åren har enligt FAO:s statistik ingen ökning av livsmedelsproduktionen skett per individ, om man betraktar världen som en helhet. Orsaken är, som jag sade, att vi har en befolkningsökning i världen, som i vissa områden är explosionsartad. Jag vill dock inte dölja att man i Förenta staterna vidtagit en del produktionsbegränsande åtgärder på livsmedelssidan.

Detta händer alltså i en värld, där man räknar med att tre fjärdedelar av befolkningen i de underutvecklade länderna är undernärda eller felnärda. FAO har som redan framhållits räknat med att man behöver fördubbla produktionen av livsmedel fram till 1980 och tredubbla den till år 2000, om man skall ha någon chans att mildra svälten, någon chans att något förbättra näringsstandarden.

Det är alltså ett mycket oroande läge på livsmedelsområdet. Detta läge har inte minst experter som professor Myrdal och professor Borgström gång på gång varnat för. Jag vill inte heller dölja att det i hög grad också gäller att avskaffa analfabetism och genomföra jordreformer som gör att större grupper verkligen kan få en tryggad besittning av sin jord för att det skall kunna bli en effektivisering av produktionen i många av dessa länder. Det är ingen hemlighet att man t. ex. i Latinamerika ofta har en situation på detta område som politikerna där år efter år gärna talar om, dvs. de stora jordreformerna. Det blir emellertid ingenting av det, och det är inget tvivel om att detta är ett utomordentligt stort hinder för en snabbare utveckling av produktionen av livsmedel i u-länderna.

Även om man kan nå större framgångar i försöken att hjälpa u-länderna till en större egen livsmedelsproduktion — och på lång sikt är det absolut nödvändigt att satsa på detta mycket starkt — kan man inte komma ifrån att det för att hindra en hungerkatastrof

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

utan like i världen är nödvändigt att livsmedlen från de rika länderna ges till de hungrande. Det överskott som funnits i Förenta staterna har räddat miljontals människors liv. För att belysa omfattningen av den amerikanska livsmedelshjälpen kan man nämna siffrorna beträffande Indien och Pakistan, där man under budgetåret 1964/65 fått en livsmedelshjälp till ett värde motsvarande ungefär 500 miljoner dollar. Det väldiga leveransprogrammet motsvarar enbart för Indiens del en medelstor fartygslast av vete varje dag under året; detta enorma program inleddes för övrigt redan i början av 1960-talet.

Man tror sig också veta att det var Förenta staternas hot om att inställa livsmedelshjälpen till Indien och Pakistan som ganska snabbt gjorde slut på den indisk-pakistanska konflikten. Dessa siffror kanske inte är aktuella så lång tid framåt. Vi vet att den amerikanska kongressen på förslag av president Johnson för några dagar sedan beslutade om en ytterligare ökning av livsmedelssändningarna till Indien.

Man måste konstatera att det är nödvändigt både med en utveckling i de fattiga länderna mot en ökad egen produktion av livsmedel och en ökad livsmedelshjälp från de rika länderna. Dessa metoder kompletterar varandra, och de debattörer som i diskussionen om livsmedelshjälpen från industriländerna vädrar fackintressen och försöker sätta livsmedelshjälpen i något slags motsatsställning till ökad produktion i u-länderna är ute i ogjort väder. Båda åtgärderna behövs.

Jag vill gärna, liksom herr Antonsson, understryka att det finns ingen som på svenskt ansvarigt jordbrukarhåll anser att det är ett jordbrukarintresse att inrikta svenskt jordbruk på en produktion med överskott regelmässigt. Att man har en produktion som på grund av variationen kan ge vissa överskott, som det kan vara av värde att

sälja utomlands och naturligtvis också — om det finns möjligheter därtill — avsätta på en marknad, där det kanske inte finns kommersiella förutsättningar men som man vill ge livsmedelshjälp, är väl i och för sig inget märkligt. Man har väl aldrig ur jordbrukssynpunkt betraktat det som i och för sig naturligt och riktigt att man skall sikta mot en export av livsmedel såsom ett självklart inslag i svensk jordbrukspolitik. Det är inte det problemet gäller.

Problemet är väl i stället följande: Kan vi, om majoritetens i jordbruksutredningen förslag skulle realiseras, verkligen betrakta det som realistiskt att vi i vårt land till varje pris försöker pressa ned produktionsvolymen inom svenskt jordbruk så att det ger vårt land en självförsörjningsgrad av 80 procent i slutet av 1970-talet, när vi vet att det enligt FAO:s rapporter behövs en fördubbling av livsmedelsproduktionen till den tidpunkten, om en någorlunda hygglig utveckling av världens livsmedelstillgångar skall kunna uppnås? Är det inte verklighetsfrämmande att till varje pris vilja ta upp en diskussion om att pressa ned vår egen livsmedelsproduktion? Vi skall givetvis inte eftersträva någon export, men den centrala frågan är om vi av politiska och moraliska skäl år 1980, när miljoner människor kappas om matbitarna, kan gå ut med våra tallrikar och säga: »Vi skall be att få köpa 20 procent av vårt livsmedelsbehov.»

I den situation som då råder är de rika länderna av politiska och humanitära skäl helt enkelt tvingade att göra allt för att ställa sina överskott till förfogande för att förhindra en hungerkatastrof i u-länderna. Detta, herr talman, är någonting annat än det skäl som ständigt åberopas i diskussionen, nämligen att förutsättningarna för en livsmedelsinsats är att man har något slags producentintresse. Det tror jag är att felbedöma situationen.

Jag medger att det kan finnas anled-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

ning att även överväga frågan, huruvida vi år 1980 — om vi skulle få en egen självförsörjningsgrad av 80 procent — kan köpa livsmedel till lägre priser än vi själva kan producera dem. Frågan kan diskuteras, men för mig är det inte den centrala frågan. Första handsfrågan är ändå om vi av politiska och moraliska skäl kan handla så att vi i stor utsträckning blir beroende av import av livsmedel i ett läge, när miljoner människor hotas av hungerkatastrof.

Utvecklingsländerna, som har ett mycket stort behov av att importera kapitalvaror som de inte själva kan producera, kan naturligtvis inte använda någon större del av sina exportinkomster för att importera livsmedel. De tre stora internationella organisationerna Fria fackföreningsinternationalen, Internationella kooperativa alliansen och Jordbruksorganisationernas internationella federation har i sitt omfattande uttalande till förmån för en ökad internationell livsmedelshjälp påpekat, att man måste stärka den internationella betalningssituationen för u-länderna genom olika åtgärder. Dessa tre organisationer är samtidigt helt på det klara med att det inte är möjligt att förverkliga det önskemålet i någon större utsträckning, och de framhåller:

»Följaktligen kan endast en del av livsmedelstillförseln till utvecklingsländerna väntas komma att gå via vanliga kommersiella kanaler, och livsmedelshjälpen som ett väsentligt led i programmen för internationellt ekonomiskt samarbete måste därför ytterligare utvecklas.» Dessa tre internationella organisationer har också i sitt uttalande påtalat att livsmedelshjälpen skall vara kontinuerlig.

I de partimotioner som väckts från centerparti- och folkpartihåll har vi velat tillgodose dessa synpunkter. Vi har själva kommit till den uppfattningen att det är nödvändigt att man från svensk sida verkligen gör en kraftin-

sats för att förstärka den internationella livsmedelshjälpen. Vi har därför föreslagit, vilket också framgår av reservationen, en internationell storfond med årliga tillskott av storleksordningen en miljard dollar. En sådan fond bör inrättas genom FN och dess organ för att motverka svälten i u-länderna. Bidragen till fonden bör kunna ges både i form av livsmedel och i form av valuta. På detta sätt skulle vi också kunna få till stånd en mera omfattande multilateral hjälp, vilket vi från svensk sida sagt oss eftersträva.

Vad vi kräver är alltså att Sveriges representation i FN och dess organ bör ta initiativ för att vi skall få till stånd en sådan här miljardfond, och vi har därför föreslagit, att riksdagen nu skall uttala sig för att, om en sådan internationell miljardfond kommer till stånd, vårt land skall vara berett att ställa ett belopp motsvarande 100 miljoner kronor per år till förfogande.

Jag måste säga att jag är mycket förvånad över att fru Lewén-Eliasson betecknar detta såsom varande av ringa betydelse. Jag tycker ett sådant initiativ ändå måste, om man vinner förståelse för det, kunna ha en stor effekt för att öka insatserna på detta område, där situationen är som mest svårartad, mest akut.

Här har nu i statsutskottet socialdemokraterna och högerens representanter avvisat detta förslag. Man hänvisar bara till att om en sådan här allmän aktion kommer till stånd för att bygga ut det internationella livsmedelsprogrammet, då förutsätter man, att regeringen lägger fram förslag till riksdagen om en ökad medelsanvisning.

Men är det inte, herr talman, en ganska märklig passivitet från socialdemokrater och högermän att säga, att vi inte vill ta något initiativ för att lindra hungerkatastrofer för människor framöver, men om *andra länder* gör en sådan insats, skall vi vara beredda att överväga en större insats för vår del?

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

Jag tycker knappast att den passiviteten är värdig vårt land med dess insatser i olika hänseenden och med de traditioner som vi ändå har i fråga om biståndsinsatser. Jag tycker inte vi skall nöja oss, herr talman, med den positionen att vi låter andra gå i spetsen på detta område. Varför skulle vi inte kunna ta ett initiativ för att öka ut detta livsmedelsprogram? Varför skulle vi inte kunna göra det och samtidigt förklara att vi är villiga att avsevärt öka våra insatser?

I reservation nr 2 har vi också framställt ett yrkande om större bidrag till det internationella livsmedelsprogrammet för de närmaste budgetåren. Här föreligger också förslag från vissa motionärer vid sidan om mellanpartierna. Jag vill peka på att i första kammaren har LO:s ordförande Arne Geijer och herr Carl Albert Anderson och i denna kammare herr Hansson i Skegrie väckt motioner som går ut på att man skall höja anslaget till de internationella livsmedelsprogrammet för den kommande perioden. Jag måste framhålla, herr talman, att det ter sig för mig mycket märkligt, att utskottets majoritet inte på något sätt har visat ett tillmötesgående mot dessa motioner från olika håll, inte alls visat intresse för en ökad aktivitet med hänsyn bl. a. till att den internationella fackföreningsrörelsen, den internationella Kooperationen och jordbrukarnas internationella organ här har gjort en framstöt på det internationella planet. Företrädare för LO, TCO, Kooperativa förbundet och jordbruksorganisationerna har också i höstas uppväktat jordbruksministern och regeringen för att få till stånd ökade insatser på detta område.

Utskottets majoritet, socialdemokrater och högermän, avstyrker förslaget utan vidare och menar att vi inte skall göra mera på detta område. Om andra länder tar något initiativ skall vi överväga saken, men själva skall vi inte ställa oss i spetsen. Man får också i

detta sammanhang komma ihåg, att dessa tre internationella organisationer genom sitt omfattande och världsspännande arbete ofta har mycket nära kontakt med situationen i de svältande länderna. De har experter som kan bedöma behovet liksom också möjligheterna till hjälpsatser. Jag beklagar att utskottsmajoriteten inte har kunnat tillstyrka motionskraven om höjda anslag för det internationella livsmedelsprogrammet under den kommande treårsperioden.

Reservanterna har föreslagit att bidraget till det internationella livsmedelsprogrammet skall fördubblas för vart och ett av åren 1966, 1967 och 1968, d. v. s. att det skall höjas från 2 miljoner dollar till 4 miljoner dollar. Detta innebär en ökning av anslaget till 20,7 miljoner kronor för nästa budgetår, vilket således utgör en fördubbling jämfört med Kungl. Maj:ts och utskottsmajoritetens förslag.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Då jag vid punkten 8 i statsutskottets utlåtande nr 45 har antecknat en blank reservation, är det inte för att ge uttryck åt en avvikande mening utan i stället för att, i anslutning till fempartimotionen II: 331 från riksdagens Kristna grupp, få framföra några synpunkter.

I utrikesdepartementets huvudtitel har statsrådet gjort ett uttalande, som citerats i motionen och som jag också i detta sammanhang gärna vill understrika. Uttalandet lyder:

»Att söka tillvarata de stora fonder av idealitet som finns hos ungdomen, inom missionen och i folkrörelserna är säkerligen en riktig biståndspolitik. Inom missionen finns också samlad en praktisk erfarenhet av ganska exceptionellt slag... Den överblick över hela biståndsfältet, som SIDA nu fått, kommer säkerligen att ge verket anledning att tacksamt notera det kompletterande u-landsbistånd, som främst

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

missionen men även Kooperationen och fackföreningsrörelsen satsar medel på. I den mån sådana enskilda biståndsgivare hemställer om statliga bidrag för härför lämpade projekt, bör SIDA — liksom Kungl. Maj:t hittills — pröva framställningarna i positiv anda.»

För en tidning uttalade sig helt nyligen SIDA:s generaldirektör på följande sätt:

»SIDA:s erfarenhet av missionsällskapens utbildnings- och hälsovårdsverksamhet har gett en växande insikt om att deras humanitära arbete är värt stöd... Missionärernas insatser inom utbildning och hälsovård är en typ av verksamhet som ligger väl i linje med det statliga biståndsarbetet. Denna del av deras arbete är att betrakta som ett led i u-landshjälpen och det är naturligt att missionsverksamheten då får statligt stöd. Så sker på olika sätt inom många länder.»

Vi noterar sådana uttalanden med tacksamhet och glädje. De står i ganska bjärt kontrast till det mottagande som mötte vår första gemensamma motion 1960 om att någon del av den svenska bilaterala hjälpen skulle kunna detacheras till svensk missions projekt på sjukvårdens, yrkesutbildningens och skolundervisnings områden. Det genmäldes då att sådan hjälp inte fick ha någon som helst kristen etikett. Missionens osjälviska arbete har emellertid blivit alltmera känt och uppskattat, och det är som sagt enbart glädjande. Kanske har riksdags- och utskottsrepresentanters besök ute på fältet haft god inverkan när det gällt att vidga synsättet på denna verksamhet.

I år är det 100 år sedan de första svenska missionärerna utsändes. Det skedde när Evangeliska Fosterlandsstiftelsen upptog mission i Eritrea och Etiopien. Svensk missions humanitära arbete, som har pågått samtidigt med den evangeliskt inriktade, har således en hundraårig tradition.

FN:s första u-landsprojekt upptogs in-

te förrän i början av 1950-talet. Det kallades Haiti-missionen och leddes av svensken Ansgar Rosenberg. Den förste u-landsarbetaren var sålunda svensk, och FN kallade betecknande nog hans arbete för »en mission».

Styrelsen för internationell utveckling har av statsrådet föreslagits få medel till de projekt som man tror sig klara, och SIDA själv vill koncentrera denna hjälp till sex länder, där mera teknisk biståndsverksamhet bedrivs, och därjämte till nio länder där mindre biståndsinsatser pågår och bör fullföljas. I vår nämnda motion godtar vi denna huvudprincip men önskar att man inte bör vara absolut bunden vid densamma i varje detalj.

Redan i det förgångna har också SIDA i fråga om samarbetet med missionerna medgivit vissa undantag, bl. a. då det gällt Kongo (Leopoldville) och Kongo (Brazzaville), där Sverige redan via FN har gjort insatser. NIB hade vidare engagerat sig i Mansimou yrkesskola, varför man anser sig förpliktad att i fortsättningen stödja även denna.

Däremot har Örebromissionen fått avslag på en ansökan om hjälp med 1,2 miljon kronor till ett undervisnings- och allmänsjukhus i Gamboula i Centralafrikanska republiken, med motive- ringen att detta land ligger utanför SIDA:s intressesfär. Jag tycker att med det uttalande i denna sak som statsutskottet har gjort, och som jag förmodar också kommer att bli riksdagens, bör frågan kunna tas upp till ny prövning. Statsutskottet menar nämligen att tillämpningen inte bör vara alltför stel, utan att även andra länderval bör kunna diskuteras, särskilt om administrationen inte blir för vidlyftig vare sig i Sverige eller ute på fältet. Jag tycker att detta är en godtagbar modifiering.

Vad beträffar bidrag till svensk mission, till sjukhus, skolor o. d., i ett land där SIDA kanske inte arbetar men där missionen har en mångårig och väl

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

stabiliserad verksamhet, blir det inte någon administrationsverksamhet att nämna om för SIDA, varför sådana fält väl bör kunna rymmas inom ramen för det av statsutskottet gjorda välviliga uttalandet.

Varhelst svensk mission har uppträtt har den varit en heder för det svenska namnet. Missionärerna och den verksamhet de bedrivit har utgjort en god PR för vårt land, som vi i olika avseenden nu skördar frukten av.

När det gäller de bidrag som under de senaste fem, sex åren har gått via svensk mission har SIDA:s generaldirektör meddelat att bidragen för 1961/62 utgjorde sammanlagt 253 000 kronor, för 1962/63 535 000 kronor, för 1963/64 1 798 000 kronor, för 1964/65 720 000 kronor och för första delen av budgetåret 1965/66 200 000 kronor.

Vi hade i vår motion nr 331 hemställt att för detta ändamål, alltså genom SIDA till svensk mission, skulle avsättas ytterligare en miljon kronor. I mittenpartiernas motion nr 450 yrkades på ytterligare tre miljoner kronor. Utskottet har inhämtat att det vid innevarande budgetårs utgång enligt vad som beräknas kommer att finnas en reservation på 10 miljoner kronor och att SIDA har budgettekniska möjligheter att härav tillgodose inkommande, väl berättigade och lämpliga förslagsprojekt från missioner och frivilligorganisationer.

Då således enligt statsutskottets mening möjligheter finns att tillgodose i motionen angivna och av SIDA prövade önskemål utan höjning av anslaget, kan vi vara tillfredsställda med den skrivelse till Kungl. Maj:t som utskottet föreslår. I denna del ansluter jag mig således till utskottets förslag.

I fråga om biståndsverksamhetens målsättning om en procent av den sammanlagda nationalinkomsten, antagen av riksdagen 1962, ansluter jag mig till reservationerna 1 a) och b).

I övrigt, herr talman, yrkar jag bifall

till de reservationer där mitt namn förekommer.

Frågan om hjälpen till utvecklingsländerna handläggs ju, förutom av första avdelningen i statsutskottet, också av den femte avdelningen, nämligen när det speciellt gäller det finansiella biståndet. Detta redovisas i utlåtandet nr 46, till vilket vi har fogat två reservationer, nr 1 a och 2, som jag senare kommer att yrka bifall till.

Det är, herr talman, inga överord då den första av dessa reservationer inleds med påståendet: »Världens försörjningsproblem inger oro.» Alla är säkert också eniga om fortsättningen: »Ansvaret för dess lösning måste delas av alla nationer.»

Allvarligt i högsta grad är att livsmedelsproduktionen per person för världen i dess helhet har stagnerat. Det finns folkrika regioner i världen där livsmedelsproduktionen per capita nu är lägre än för 25 år sedan. Om livsmedelsförsörjningen för den ständigt ökande befolkningen skall kunna klaras och näringsstandarden i de fattiga länderna i någon mån skall kunna förbättras, behöver den totala livsmedelsproduktionen i världen fördubblas under de närmaste 15 åren fram till år 1980 och tredubblas till år 2000. Det är i sanning allvarliga prognoser som alla industriländer, enkannerligen de mera välbärgade, måste ta ad notam.

Det förslag som framskyttat från jordbruksutredningens majoritet om särskilda åtgärder utöver den — man kan väl nästan säga »naturliga» — årliga minskningen av jordbruksenheter i vårt land, måste enligt min mening omsorgsfullt omprövas. Det är med hänsyn till den världsöd som kan befaras, mycket tvekelaktigt.

Frågan är vad som kan göras dels på längre sikt, dels på kortare sikt i fråga om livsmedels hjälpen. På längre sikt måste naturligtvis u-ländernas eget jordbruk i görligaste mån byggas ut och organiseras. Därför måste också

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

den s. k. halvsvälten, den permanenta undernäringen, som är ett stort hinder för uppbyggnadsarbetet i u-länderna, avhjälpas. Också livsmedelsbiståndet måste sålunda få en utvecklingsbefrämjande inriktning. Denna linje fullföljs ju även i det internationella livsmedelsprogrammet. Men det råder också en fruktansvärd akut hungersituation i åtskilliga av de fattiga länderna. Därför måste alla tillgängliga resurser mobiliseras och nyttiggöras i internationell samverkan.

I mittenpartiernas gemensamma motion II: 450 yrkas att vårt land skall i FN verka för åstadkommande av en miljardfond för multilateral livsmedels hjälp och att Sverige skall utfästa sig att varje år bidra med 100 miljoner kronor till denna fond. Som en första åtgärd bör det belopp vi nu ger till FN:s livsmedelshjälp ökas från 10 miljoner till 20 miljoner kronor. Hjälpen skall kunna ges både i kontanta pengar och i form av livsmedel. Reservationen 2 till statsutskottets utlåtande nr 46 anger att i fråga om livsmedlen bör prisläge och leveransmöjligheter få avgöra var inköpen skall ske.

Utskottsmajoriteten menar att det samhällsekonomiska läget och bristen i bytesbalansen hindrar en ökning av u-hjälpen. Vi anser däremot att behovet av snar hjälp är ytterst trängande och har därför inräknat de föreslagna högre biståndsbeloppen i vår alternativa budget. Jag är viss om att den höjning vi föreslår också har stöd hos en mycket stor del av Sveriges folk.

Med det anförda som motivering kommer jag, herr talman, att senare yrka bifall till reservationerna 1 a och 2 vid statsutskottets utlåtande nr 46.

I detta anförande instämde herrar *Berglund* och *Keijer* (båda fp).

Herr **LINDHOLM** (s):

Herr talman! Som ett omdöme om diskussionen hittills kan jag väl kosta på mig konstaterandet, att det inte fö-

religger några delade meningar om behovet av hjälp i u-länderna. Nej, på den punkten råder samstämmighet — det som skapar debatten är vissa avvägningsfrågor, där mittenpartierna på en del punkter bjudit något mer än det framlagda regeringsförslaget innebär.

Den princip som vi bygger våra insatser på är väl också i dag allmänt antagen. I sak siktar vi till att ge hjälp till självhjälp, att bereda utvecklingsländerna möjlighet att utnyttja sina naturliga betingelser till att skapa förutsättningar för ett materiellt rikare liv. Vi har ju i vårt eget land gjort den erfarenheten, att en nation genom insatser på olika områden kan förvandlas från ett u-land till en välfärdsstat. Det är inte så många årtionden sedan svält och nöd var dagliga gäster i hundratusentals svenska hem, men genom uppbyggnad av näringslivet och genom att på ett rationellt sätt utnyttja de olika betingelserna har vi kunnat ändra förhållandena.

Den omständigheten, att u-länderna i dag ligger åtskilliga decennier efter oss och att uppgiften att hjälpa dem kan förefalla hopplös vid en jämförelse mellan deras levnadsstandard och vår, får i och för sig inte betyda att man kastar yxan i sjön. Jag tror att det lönar sig att arbeta. Men när vi gör dessa insatser får vi å andra sidan hela tiden komma ihåg att vårt land i det större sammanhanget ändock är en ganska liten stat. Det är därför som de djupa bröstitoner som anförts mot utskottsmajoriteten förefaller något malplacerade. Jag tänker framför allt på att herr Eliasson i Sundborn avslutade sitt anförande med en anklagelse mot utskottsmajoriteten för att den skulle vara alltför passiv.

Jag vågar försäkra herr Eliasson att vi ingalunda är passiva. Men dessa frågor måste ju ses i ett något större sammanhang. Sverige kan inte ensamt lösa u-ländernas problem, utan vi måste

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

samordna våra insatser med andra nationers gärningar. Det är ändå ingen hemlighet att vi på olika avsnitt genom multilateral och bilateral verksamhet har gjort och är beredda att göra betydande insatser.

Tyvärr nödgas vi konstatera — såsom framgår av sjunde huvudtiteln — att det har inträtt en viss avmattning i andra länders vilja till insatser på detta område och att det har skett en viss begränsning i beviljandet av medel. Självfallet hade det varit önskvärt om andra länder i likhet med Sverige årligen hade ökat sina insatser. Detta hade bättre korresponderat med de uttalanden som gjorts om att målsättningen skall vara ett bidrag på en procent av nationalprodukten.

När man i denna kammare resonerar om denna målsättning, en procent av nationalprodukten, glömmar man en mycket viktig passus i anslutning till den deklaration som gjorts. Vi har nämligen inte uttalat att vi ensidigt skall höja bidraget till en procent av nationalprodukten, utan att vi skall i gemenskap med andra nationer bygga upp vår hjälp och följa med i utvecklingen på detta område. Men det förutsätter en internationell insats av motsvarande storleksordning från övriga mera utvecklade länder.

Detta var innebörden av uttalandet om en procent av nationalprodukten som målsättning för våra u-landsinsatser. Herr Eliassons uttalande, att utskottsmajoritetens skrivning att man förväntar sig att Kungl. Maj:t, därest andra nationer gör en insats, skall vända sig till riksdagen och begära ytterligare medel skulle vara ett uttryck för orkeslöshet från utskottsmajoritetens sida, korresponderar alltså inte med de synpunkter som ligger bakom detta uttalande.

I diskussionen inom utskottet om vilka åtgärder som borde vidtas fanns även med i blickfånget en hemställan från Förenta nationernas generalsekre-

terare U Thant till de olika länderna om att dessa skulle göra en större insats för att begränsa svälten i världen. Det var mot bakgrunden av denna hemställan, som vi utformade vår skrivning i utskottets utlåtande, där vi förutsatte att även Sverige för den händelse att det kommer till stånd en internationell aktion, som siktar till att för stunden genom speciella åtgärder avhjälpa svälten ute i världen, skulle göra en insats. Om de medel, som står till Kungl. Maj:ts förfogande, därvid inte skulle räcka för en motsvarande insats från svensk sida, förutsätter vi att Kungl. Maj:t förelägger riksdagen en proposition, i vilken åskas de medel som kan anses erforderliga för ändamålet.

Det är alltså, herr Eliasson, inte fråga om undanflykter eller om någon brasklapp för att dölja vår passivitet, utan om uttryck för ett aktivt intresse att göra något på detta område.

När det gäller hjälpens utformning har mittenpartierna ett yrkande om 100 miljoner kronor. I anslutning till denna fråga kom herr Eliasson in på jordbruksutredningens väntade betänkande. Vore det inte mera ändamålsenligt att diskutera jordbruksutredningens betänkande mot bakgrunden av de synpunkter som däri presenteras i stället för att lägga upp debatten i anslutning till vad vi skall göra i internationellt biståndsarbete? Det är inte säkert, herr Eliasson, att en ökad jordbruksproduktion i Sverige utgör den bästa hjälpen för utvecklingsländerna.

En framstående representant för Indien har vid ett tillfälle givit uttryck åt den meningen att det är värdefullare med en båtlast gödningsämnen än med en båtlast säd till Indien, ty båtlasten gödningsämnen skulle ge den indiska befolkningen möjligheter att mera rationellt sköta sitt eget jordbruk och därigenom — vilket jag tror är betydelsefullt — vinna ett bättre resultat för framtiden. En insats nu i form av livsmedel är givetvis i högsta grad be-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

hjärtansvärd när man ser världssvälten, men om man har en avvägningsfråga framför sig, bör man enligt mitt sätt att se inte helt och hållet glömma framtiden. Insatsen med livsmedel är en stundens hjälp som icke batar för morgondagen, och det är ändock mot framtiden vi skall rikta blickarna.

Därför är det inte helt uteslutet, herr Eliasson, att ett jordbruk, som ger 80 procents täckning av det svenska folkets livsmedelsbehov, från utvecklingsländernas synpunkt kan vara att föredra, eftersom vi då på ett mera rationellt sätt kan utnyttja den arbetskraft som finns inom det svenska näringslivet och den vägen göra insatser, som gör det möjligt för u-ländernas befolkning att utnyttja sina egna naturliga betingelser för utveckling i olika avseenden och därigenom skapa sig ett bättre och varaktigare underlag för svältens bekämpande.

Jag tror inte att man så enkelspårigt som herr Eliasson gjorde kan se på denna problematik, ty vill man bygga för framtiden, måste man se till att utvecklingsländerna får möjlighet att utnyttja sina egna tillgångar. Därför har vi menat att hjälp till självhjälp hela tiden måste vara det väsentliga i de svenska insatserna, och den bör efter måttet av vår förmåga göras så effektiv som möjligt. Det finns i vår bilaterala verksamhet exempel på att man med små medel har nått betydande resultat, bl. a. på yrkesutbildningens område. Genom våra multilaterala insatser på olika håll har vi också medverkat i ett uppbyggnadsarbete, som kan vara av betydelse för dessa människors framtid.

Jag tror att detta är den aspekt vi bör lägga på problemet, om vi någon gång skall ha en chans att skåda en ljusning för utvecklingsländernas inbyggare, ty vi skall inte leva i den föreställningen att vi här möter ett kortsiktigt problem, som genom en speciell punktåtgärd kan lösas. Det är fråga om

ett mycket långsiktigt arbete, som kommer att kräva såväl materiella som personella insatser, inte bara av Sverige utan även av andra länder. Härvidlag bör vi givetvis utnyttja våra resurser i den utsträckning som är möjligt. Det som nu förordas i propositionen tillhör de avvägningar som alltid måste ske när man skall bedöma möjligheterna att göra insatser på olika områden. Men mot bakgrund av budgetläget i allmänhet och handelsbalansen i synnerhet förefaller det mig som om regeringen på ett lyckligt sätt har skilt sig från sin uppgift.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! När mittenpartierna kan åberopa uttalanden av framstående experter — jag har bl. a. nämnt Myrdal och Borgström — när den internationella fackföreningsrörelsen, kooperativen och jordbruksorganisationerna kräver att man skall göra en större insats på det internationella området för att möta den hungerkatastrof som hotar i u-länderna, då har socialdemokraterna och högern i statsutskottet ändå velat avvakta. Det är detta jag kallar passivitet, herr Lindholm. Det är passivitet att säga att om det blir en samlad internationell aktion, skall Sverige också överväga en ökning av sina insatser.

Vad vi motionärer har begärt är att det skall skapas en stor fond och att Sverige skall ta initiativ i FN-organen. Detta är en skillnad i ställningstagandet som inte bör suddas ut.

Vidare säger herr Lindholm att jag för ett enkelspårigt resonemang, när jag talar om Indien. Det vore bättre att sända gödningsämnen i stället för livsmedel till Indien, menar herr Lindholm. Men, herr Lindholm, när det på grund av svår missväxt befaras en akut livsmedelskris kan man inte klara sig med gödningsämnen. Sådana är bra att

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

ha för att kunna åstadkomma bättre skörderesultat ett kommande år. I och för sig råder det väl inget motsatsförhållande mellan sändningarna med gödningsämnen och livsmedelshjälp. Att Förenta staterna under ett budgetår kan ge livsmedelshjälp åt Indien för många hundra miljoner svenska kronor vittnar väl om att sådan hjälp är nödvändig. Det ligger ingen motsägelse mellan att skicka livsmedel för att undvika akuta hungerkatastrofer och att satsa på utveckling av u-ländernas jordbruk. Båda insatserna är viktiga. Jag vill också understryka att man genom livsmedelshjälp inte heller får störa den växande jordbruksproduktionens marknad inom u-länderna.

Herr Lindholms försök att skapa ett motsatsförhållande mellan ifrågavarande båda hjälpformer tycker jag är alldeles missriktat.

Jag skall inte vidare diskutera jordbruksutredningen. Vad jag här framhållit — och står för — är att svenska jordbrukare inte har något intresse av en omfattande export av jordbruksprodukter. Det andra problemet — det som jag bedömde såsom ett politiskt och moraliskt problem för hela svenska folket — är frågan, om vi år 1980 skall gå ut i världen och säga: Nu vill vi köpa 20 procent av den mat vi behöver — detta i en värld, där situationen är sådan att miljoner människor hotas av svält döden, om inte alla industriländer gör allt för att ställa till förfogande hela sitt överskott?

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi har ju inom utskottet stött förslag om vissa belopp till livsmedelsfonden, och vi har därvid uttalat att Sverige, om det görs en särskild aktion, givetvis skall delta i den. Det var ju rent principiellt som jag här diskuterade utformningen av hjälpen.

För ett land som vårt, vilket har små resurser, blir det hela alltid en avvägningsfråga. Vi måste fråga oss vad

som på sikt medför det bästa resultatet. Även om jag är järnbruksarbetare och herr Eliasson är jordbrukare, borde vi båda inse att en upprustning av jordbruket i u-länderna på sikt ger en bättre försörjning än om man utnyttjar sina resurser för en tillfällig livsmedelshjälp.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar bara att herr Lindholm inte läst motionerna och inte förstätt vad det hela rör sig om. Det internationella livsmedelsprogrammet går ju ut på att både ge livsmedelshjälp och att — inte minst — göra insatser för att utveckla u-ländernas jordbruk. Om jag inte är alldeles felaktigt underrättad, är det en linje som man inte minst i Förenta staterna alltmer börjar följa. Vi motionärer är helt ense med all expertis om att det här krävs ett både-och. Det föreligger alltså inget motsatsförhållande, herr Lindholm, utan vi måste göra allt som är möjligt för att stödja u-ländernas ansträngningar att öka sin egen livsmedelsproduktion. De hjälpinsatser i form av livsmedelssändningar till u-länderna som behövs för att undvika akuta hungerkatastrofer kommer att kräva ett utnyttjande av alla de resurser industriländerna har i fråga om överskott.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Jag konstaterar med en viss tillfredsställelse, att herr Eliasson i Sundborn nu går ifrån sin argumentering i det första inlägget, där han mot bakgrunden av de förhållanden som råder ute i världen starkt kritiserade tanken på en minskning av jordbruksproduktionen i Sverige. Om jag fattade herr Eliasson rätt i hans senaste anförande, delar han min uppfattning att en upprustning av jordbruket i utvecklingsländerna på längre sikt ger det bästa resultatet. Det måste betyda att vår förmåga att vidga hjälpen till dessa länder ökar, därest vi på det mest rationella sättet utnyttjar

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

den disponibla arbetskraften i de delar av näringslivet som har möjlighet att skapa de ting som fordras för en rationalisering av u-ländernas jordbruk.

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Stig Dagerman skrev en gång några rader som kunde tjäna som en sporrande riktning även för våra ansträngningar att bekämpa den mänskliga nöden i u-länderna, som vi ju nu alltmer börjar lära känna både till format och art. Jag tänker på de ofta citerade orden: »En hungrande människa mindre betyder en broder mer.»

Swälten och befolkningstillväxten i dessa länder är dock så stor, att denna enkla och i och för sig riktiga princip för medmänsklig solidaritet mot u-ländernas folk inte inom rimlig tid tycks kunna omsättas i praktiken. Folkökningen går så snabbt, att man i varje fall inte inom rimlig tid synes kunna komma i kapp och såsom ett nettoresultat av ansträngningarna få till stånd en verklig minskning av världssvälten. Inkomstklyftan mellan utvecklade och underutvecklade länder vidgas ständigt, eftersom utvecklingstakten i de underutvecklade länderna minskar i jämförelse med utvecklingstakten i industriländerna och massfattigdomen i u-länderna därigenom stiger.

Grupper av hungrande människor i ett u-land kan vi visserligen mätta och därigenom kanske få dem att uppleva tillvaron på ett annat sätt och rent av medverka till att också de börjar kunna förverkliga litet av broderskapets ideal i sina egna relationer till andra människor. Men samtidigt ökar i växande takt tillskottet av hungrande människor. I slutet av detta århundrade räknar man med att världens befolkning kommer att ha fördubblats, en fördubbling som huvudsakligen faller på u-länderna och som vi måste räkna med även om vi kan sprida kännedom om födelsekontroll och familjeplanering i dessa länder. Med denna takt måste

redan om 15 år, såsom bl. a. herr Nelander framhöll, livsmedelstillgångarna fördubblas för att man skall kunna föda den växande befolkningen och åstadkomma en mycket blygsam förbättring av näringsnivån i dessa länder.

När läget är detta kan man fråga sig, om skillnaden i hållning egentligen är så stor mellan de vita i Sydafrika och övriga vita folk om man bortser från apartheidpolitiken såsom etablerad åskådning och praktiserad reaktion mot de färgade. Vi kan i varje fall inte säga att de sociala rättvisideal vi finner förpliktande i våra ansträngningar att trygga vårt eget samhälles medborgare ens teoretiskt sätter sin prägel på vårt tänkande kring u-landsproblemen. Den breda massan vet om den skriande bristen på praktisk solidaritet gentemot de färgade folken liksom dess konsekvenser, bl. a. i form av växande risk för krig — ett ras-krig är inte uteslutet — och inser att även vi har del i denna brist, men den är knappast villig att utan vidare låta denna vetenskap påverka sin inställning till att utföra mera av verkliga handlingar för att uttrycka en växande solidaritet mot u-ländernas folk, särskilt inte om det skulle bli fråga om verkliga uppoffringar som påtagligt minskar vår förmånsställning. I stort sett är det alltjämt fråga om välgörenhet, allmosor och hjälp, inte om solidaritet, enkel rättvisa eller avbetalning på de vitas skuld mot de färgade folken. Det är mot denna bakgrund som från mittenpartiernas sida väckts förslag om en utökning av det internationella livsmedelsprogrammet såsom ett ringa bidrag till ansträngningarna att få till stånd ökade internationella insatser för u-länderna.

Först när vi kommit så långt att vi betraktar det som naturligt att visa samma grad av solidaritet mot den lidande människan internationellt som vi gör nationellt, finns någon utsikt att de oerhörda problem som u-länderna stäl-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

ler oss inför skall kunna, om inte bemästras så dock kanske åtminstone *börja* lösas.

Det skorrar därför en smula illa när man från regeringshåll emellanåt betonar att Sverige gör mer än andra, t. ex. för apartheidpolitikens offer, eller att vi kommit först i fråga om den eller den åtgärden. Jag tänker bl. a. på den debatt som jag den 4 mars hade med statsrådet Lindström i denna kammare om de skyldigheter vi i humanitetens namn har gentemot apartheidpolitikens offer, och också på de uttalanden som enligt uppgift statsrådet Palme gjorde nyligen inför en engelsk publik, då upplysningar lämnades om av regeringen meddelade beslut — beslut som vi i och för sig har anledning att vara tacksamma för — om stöd åt raspolitikens offer. Men vi här hemma kanske lämpligen kunde ha nåtts av dessa upplysningar på andra vägar än via de engelska nyhetsbyråerna.

Vår nation är extra privilegierad med en levnadsstandard som är bland de högsta i världen och extra gynnad även på det sättet att Sverige har haft fred i 150 år. En sådan nation kan man egentligen inte jämföra med andra i fråga om prestationer när det gäller bistånd till hårt drabbade folk. Man kan faktiskt fordra mer av en så speciellt gynnad nation som den svenska än av andra. När vi med våra goda förutsättningar gör vissa prestationer, är det alltså ingenting att yvas över. Om vi vore beredda att påtagligt minska steglängden i vår egen utveckling för att på det sättet öka dessa prestationer och starkare manifestera internationell solidaritet, kunde man möjligen föra ett resonemang som det antydda, men inte nu. Helst borde man helt avhålla sig från sådana jämförelser. Blir det fråga om en prioritering mellan å ena sidan vår inre solidaritet med våra egna nödställda och vårt eget behov av utveckling och å andra sidan krav på internationell solidaritet och dess prak-

tiska förverkligande, måste man givetvis tillse att våra internationella insatser inte får hindra oss från att aktivt spela vår roll i det stora ekonomiska samarbetet med andra länder och från att därigenom ekonomiskt och i övrigt verka som en allt starkare främjare av u-ländernas inre utveckling till självförsörjning och demokrati. En egen sund ekonomi är förutsättningen för verkligt stabilt stöd åt andra. Detta är givetvis en utomordentligt svår avvägningsfråga, eftersom den internationella ekonomiska utvecklingen ständigt fortskrider. Vi bör göra våra insatser utan att vi därigenom försämrar våra möjligheter att fortsätta och att utöka dessa insatser. Det är bl. a. av detta skäl — prövning av prioriteringsfrågorna då det gäller egna och u-ländernas behov — som vi från vårt håll rest kravet på en bättre samordning av de svenska u-landsinsatserna. Den utredning som vi påyrkat gäller för övrigt inte bara samordningsbehovet, utan helt naturligt också planläggningen av insatserna i syfte att öka dessa. När man säger att det även i andra länder finns en likartad administrativ splittring då det gäller u-landsproblematiken, är detta förhållande i och för sig inget belägg för att vår nuvarande ordning är den riktiga och godtagbara.

Då det gäller att klarlägga arten av föreliggande behov och frågan om hur dessa skall kunna mötas genom svenska insatser liksom möjligheterna att lämna största möjliga medverkan, vore det naturligt att man närmare knöt an till den svenska utrikesrepresentationen i dessa länder. Jag tillhör inte dem, herr talman, som kritiserar att personal från SIDA reser ut till de länder och platser, där etableringsbehov och andra behov gör sig gällande, för att bilda sig en egen uppfattning av de aktuella förutsättningarna för en insats. Men jag skulle likväl vilja rikta uppmärksamheten på de brohuvuden för svensk vilja till insatser i u-länderna som våra am-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

bassader i dessa länder kunde eller egentligen borde vara. Fru Lewén-Eliasson var inne på vikten av att vi samordnar våra insatser med vederbörande u-lands egna planer. Man kunde säkert utnyttja våra ambassader långt bättre därvidlag om man gav dem en viss ökad utrustning med personal, speciellt lämpad för bedömning, planering och verkställighet av åtgärder inom ramen för vårt intresse att stimulera utvecklingen av livsmedelsproduktion, industri, skolor o. s. v. i dessa länder. Vi har socialattachéer i några få av de industriellt starkt utvecklade länderna. Hur vore det att knyta vad man kanske kunde kalla projekt- eller projekteringsattachéer till några av våra ambassader i u-länderna, t. ex. i Kongo, Tanzania, Indien eller något annat sådant u-land? Givetvis skulle det var fråga om verkliga experter för de antydda uppgifterna, och de behövde inte tjänstgöra mera permanent. Kanske man kunde begränsa insatserna till exempelvis en treårsperiod.

Herr talman! Jag skall bara beröra ytterligare en av reservationerna, nämligen reservation nr 3 i utskottets utlåtande nr 45. Det gäller information om u-landsproblematiken. Skall vi kunna öka insatserna för att åtminstone i någon ringa mån medverka till dessa problems lösning, är det nödvändigt att långt starkare än hittills påverka människor till förmån för sådana ansträngningar. Det gäller att stärka opinionsbildningen. En mera upplyst och medveten opinion är förutsättningen för ökade u-landsinsatser. Det har väckt uppmärksamhet att regeringen tydligen inte avser att ta initiativ till några insamlingsåtgärder i anslutning till FN:s generalförsamlings rekommendation av den 7 december 1965 att göra FN-dagen den 24 oktober till flyktingdag med särskild inriktning på de bortåt 13 miljoner flyktingarna i Asien och Afrika, alltså människor vilkas situation är svår, inte bara därför att de tillhör

ett u-land utan därför att de drivits bort från sina hemländer, t. ex. från Sydafrika, Rhodesia, Moçambique, Angola och andra afrikanska stater. Tanken att företa en hela världen omfattande och starkt koncentrerad insamlingsaktion för flyktinghjälp den 24 oktober inrymmer en utomordentlig chans till opinionsbildning och kunde skapa ett tillfälle för folk här hemma att ge praktiska uttryck för solidaritet med u-ländernas plågade folk i varje fall vad gäller de stora grupper medborgare i vårt land som tycker att vi gör för litet eller att det oftare bör lämnas tillfällena liknande det av FN rekommenderade att mera *personligt* och alldeles anonymt avstå från egna tillgångar till förmån för u-länderna. I Danmark tycks u-landsengagemanget vara större än hos oss att döma av t. ex. det förhållandet, att detta land gick före då det gällde en viss skärpning i hållningen gentemot apartheidpolitiken och i fråga om att skapa ett eget nationellt system för garantier till investeringar i företag inom u-länderna. Den danska regeringen är också, som man kan vänta sig, starkt engagerad i den av FN förordade aktionen »blitz-drive» för att genom en koncentrerad, snabbverkande aktion, genom bössinsamling på gatorna och i husen *under några timmar* den 24 oktober samla pengar till flyktingarna. Avsikten är som sagt att så skall ske över hela världen. De danska post- och telegrafstationerna skall t. ex. engageras att fungera som baser för insamlingsarbetet. Staten är alltså engagerad på ett högst påtagligt sätt i denna aktion.

Det opinionsbildande värdet av den FN-inspirerade aktionen genom dess koncentration och internationella bredd kanske kan bli t. o. m. större än insamlingsresultatet i pengar räknat. Men detta tillfälle till ökad information och opinionsbildning i u-landsfrågorna skall enligt uppgift inte utnyttjas från regeringens sida, därför att man den da-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

gen i stället skall ägna uppmärksamhet åt en annan i och för sig viktig internationell verksamhet och ämnar ta upp flyktingproblemet kanske först nästa år. Man försummar därmed en chans till påverkan av stor psykologisk betydelse. Så mycket angelägnare är det då att stärka informationsaktiviteten rörande u-landsproblemen på andra vägar. Jag ansluter mig av detta och naturligtvis av andra skäl, som utskottsreservanterna anfört, till reservationen med yrkande om ytterligare 125 000 kronor till publikationstryck m. m.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 a och b, 2, 3 och 5 i statsutskottets utlåtande nr 45 samt till de båda reservationerna i statsutskottets utlåtande nr 46.

Herr RUBIN (mbs):

Herr talman! Vi har i dag att diskutera vår underutvecklade hjälp till u-länderna. Vi vet så väl att inte ens hälften av jordens befolkning äter sig mätt, att miljoner människor dör i hunger och sjukdomar — sjukdomar som ändå går att bota. Medicinerna finns, men ofta inte för de människor som behöver dem. Jag vill också erinra kammaren om att det för närvarande finns 15 miljoner spetälska människor i vår värld, människor som praktiskt taget ruttnar bort bara för att det fattas disulfontabletter. Det var först på 1940-talet som man fann ett verksamt bote-medel för den fruktansvärda sjukdomen. Men tror ni att det stod i all världens tidningar att här har man funnit ett läkemedel med vars hjälp man kan utrota jordens äldsta kända sjukdom? Nej, det omtalades endast med de små rubrikerna. Vi nutidsmänniskor är ju upptagna av så mycket annat — t. ex. om den eller den månraketen kan nå upp till månens baksida. Många människor drömmer om att upptäcka främmande världar, när vi inte ens har upptäckt vår egen värld. Vi vet att miljoner människor svälter och ändå gör vi

så litet. Vi vet att Amerika, Europa och Sovjet lägger ned lika mycket på sina militära rustningar som hela den övriga världens befolkning har att leva på. Men är det inte många gånger så, att när vi läser dessa siffror i våra tidningar blir det bara siffror för oss. Vi tänker inte på att det döljer sig människor bakom siffrorna.

Jag har många gånger sagt till mig själv: Tänk om det vore med u-landshjälpen ungefär som med fotbollsspelet, att man i halvtid skulle byta planhalva, så att vi fick leva därute och samtidigt känna till hur man lever i andra s. k. civiliserade länder som Sverige.

I en ungdomsdiskussion i julas sades att vi i Sverige inte lägger ned mer på u-landshjälpen än på vispgrädder under ett års tid. Herr Carlsson i Tyresö talade bl. a. om att det var skandalartat att vi inte gör mera. U-landshjälpen är vår tids största fråga. Det har många gånger tidigare från denna talarstol ställts frågan: Hur kan ni drömma om att bygga upp en social välfärdsstat när ni är omgivna av miljoner hungrande människor? Vad kan det bero på att det är på detta vis? Jag tror att det är engagemanget som fattas hos de flesta av våra medborgare. Allt detta har många gånger bara blivit siffror i en budget. Vad som fattas är ett levande engagemang.

Jag tror att vi från svensk sida måste koncentrera vår u-landshjälp. Vi måste, såsom mycket riktigt har sagts från flera experter, koncentrera hjälpen till ett fåtal länder.

Vi i Sverige kan aldrig drömma om att på något sätt tävla med andra länder om månraketer och annat sådant strunt. Vad vi kan tävla om är att bli ett föregångsland i fråga om u-landshjälpen.

Därför smärtade det mig djupt, när jag här i dag har hört vissa talare göra jämförelser och framhålla hur mycket Sverige skänker i jämförelse med andra länder. Som jag sagt en gång tidigare

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

här, kan det för mig aldrig bli fråga om en tio i topp-liga. Vi kan inte försvara oss med att andra länder skänker eller gör så litet som möjligt. Sverige har förmånen att gå före alla andra länder och visa hur man bygger upp fred och frihet för kommande tider.

Då vi tog med Sudan bland länderna för vår biståndsverksamhet kom vi upp i 28 sådana länder. Det har från visst håll sagts, att man kan beteckna detta som en strilkannepolitik. Vi kan givetvis inte skänka så mycket som de flesta u-landsvänner skulle vilja göra. Därför måste vi, som jag sade, koncentrera vår hjälp.

Varför har man inte kunnat skänka mera pengar och göra mera? Jo, någonstans i utskottsutlåtandet finner man ett uttalande om att erfarenheten har visat att den knappa tillgången på kvalificerad personal för olika arbetsuppgifter begränsat utvecklingen av biståndsverksamheten. Jag vill med anledning därav hävda att det i våra u-länder finns kvalificerade människor. Därute finns t. ex. i missionens tjänst av Röda korset utbildade sjuksköterskor som kan hjälpa men som många gånger hindras att göra det, därför att det fattas pengar. Det kan kanske synas väl patetiskt att i detta sammanhang citera ur ett brev som jag fick häromdagen, där en missionssjuksköterska, en Röda kors-syster från Östersund, skriver så här: Att säga till en fattig: »för dig finns det ingen utväg, du får gå hem och dö», det orkar man knappast med när man är född hemma i Sverige.

Jag skulle också vilja uttrycka saken så: för oss som har fått förmånen att leva i utvecklingsländerna och inte längre betraktar dessa människor som enbart siffror och dylikt och som har sett all denna nöd, är det uppenbart att något måste göras. Som det också mycket riktigt sagts från denna talarstol gäller det att engagera människorna i vårt eget land.

Jag tror inte att vi med vår utveck-

lingshjälp i t. ex. ett land som står mig mycket nära, nämligen Etiopien, når så många människor med det stora flotta sjukhus vi har byggt i Addis Abeba som vi skulle vilja hjälpa. Jag tror för min privata del att det vore bättre att utbilda massor av hälsovårdsarbetare som gick ut i byarna och t. ex. talade om att det är flugorna som sprider baciller, att det är på avföringen man skall strö kalk etc. Med den takt i vilken sjukdomar och nöd utvecklas tjänar det inte så mycket till att bygga ett stort flott sjukhus. Man får bara år för år se hur köerna utanför sjukhuset växer och blir allt längre. Man står kanske i Addis Abeba och ser i munnarna på de små barnen, att trollkarlen har med rostiga spikar plockat bort tandavlagringar, därför att det är där sjukdomen har sitt fäste etc. Jag vill inte bestrida att barnen många gånger kanske blir botade på sjukhuset. Men sedan återvänder de till de byar varifrån de kommer och där smittas de av andra sjukdomar — en evig ond cirkel.

Tidigare i dag har jordbrukets oerhörda vikt berörts. Vi vet att 90 procent av u-världens befolkning lever av jordbruk, men på ett miserabelt sätt och i så gammalmodiga former, att de tegar man besår och sedan försöker skörda inte alls ger vad man skulle kunna vänta sig. Vi måste alltså med all kraft satsa på det svenska jordbruket, så att det kommer att kunna exportera, lära ut erfarenheter och sända ut en del av sin materiel. Det går inte längre, som sker i vissa av dessa länder, att plöja med en pinne. Här behövs nyare och rationellare metoder. Jag tror det var i går som ett fartyg, lastat med torr mjölk, avgick från Göteborg till Indiens svältande folk. I en tidning läste man, att samma fartyg skall föra med sig socker hem till Sverige, för att fartyget inte skall gå på tomgång hem — på »låtten» som man säger på sjömansspråk. Då frågar man sig: Vad är detta för en utvecklingshjälp? Sockret kostar i Sve-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

rige ungefär 1 krona per kilo att tillverka, medan det i Indien med dess dåliga kommunikationer och primitiva tillverknings sätt kostar ungefär 1: 35 kr. Ändå skall vi importera socker från detta svältande land.

Varför är inte människorna mera engagerade? Fru Lindström sade en gång att ingen hade klappat tillräckligt hårt på hennes port i kanslihuset. Hon trodde inte att det fanns denna väldiga opinion i Sverige. Vi diskuterade varför då inte fru Lindström gör mera för att väcka denna opinion. Det är dock fru Lindström som är tillsatt för att leda opinionen beträffande utvecklingshjälpen i vårt land. Fru Lindström sade i sitt senaste anförande i denna kammare, att riksdagsmännen skulle resa ut och tala om u-hjälp. Jag skulle i dag vilja säga: Tänk om fru Lindström, jag och ytterligare några verkligen skulle fara ut tillsammans. Jag tror att vi skulle samla massor av människor. Tillsammans tror jag att vi genom diskussioner bland människorna säkert skulle kunna engagera dem för en utvidgning av u-landshjälpen, ty människor ute i landet frågar sig ändå, varför man inte gör mera i form av reklam, propaganda och upplysning.

Tyvär är det så att människor som verkligen reser ut till ett u-land och vill göra något förlorar rösträtten, får det svårare med avseende på tjänstårsberäkning, förlorar skolmåltider för sina barn o. s. v. En småskollärarinna som skall tjänstgöra i ett u-land får ett statligt bidrag på 8 500 kronor. I Sverige får hon ungefär 18 500 kronor i lön. Varför skall de människor som vill resa ut och göra någonting inte i stället hjälpas och premieras?

Varför kan vi inte med kraft genomföra statliga investeringsgarantier för de industrier som verkligen vill satsa på u-länder? Jo, det är nämligen så att vissa med delvis socialistisk uppfattning säger att vi inte skall tjäna på dessa länder utan bara ge dem pengar

för att de sedan själva skall få sköta sina angelägenheter. För min del tror jag att det hör till det allra betydelsefullaste under 1960-talet att vår industri får sådana investeringsgarantier, att det lönar sig för den att sätta utvecklingsvärldens industri på fötter. När man frågade aderton större svenska företag i fjol, varför de inte hade vänt sig till u-länderna med olika projekt, svarade två tredjedelar av dem, att de vid några tillfällen hade beslutat att avstå från sådana projekt, därför att de var rädda för nationaliseringar och förluster till följd av revolter och andra oroligheter.

Det är, enligt min mening, också viktigt att den statliga och den frivilliga och industriella hjälpen koncentreras och går hand i hand.

Många gånger kan man fråga sig vad människor här i landet, som skänker pengar till frivilliga insamlingar, har för garantier för att hjälpen verkligen kommer dit där man sagt att den skall sätas in. Jag avser här inte sådana organisationer som Röda korset, Rädda barnen eller Lutherhjälpen. Där är det ingen tvekan om att pengarna går dit de skall. Men vi har haft en del andra insamlingar här i landet. Jag har själv varit delaktig i en. Och när jag sedan reste ut för att studera det projekt som det då var fråga om, erfor jag att man i vederbörande land hade dragit in en lika stor summa som Sverige hade skänkt. De pengarna hade kanske gått till militära rustningar eller liknande.

Det är därför mycket viktigt vad herr Wiklund här framhöll, nämligen att de svenska beskickningarna bör bli ambassadörer i u-landshjälpen, att de bör fungera som kontrollorgan som ser till att insamlade medel kanaliseras på rätt sätt. Jag skall erkänna att jag därvidlag har bytt åsikt. Jag ångrar nu att jag pläderade och röstade för att vi inte skulle ha någon beskickning i Sudan. Men jag är inte sämre människa än att jag kan ändra mig, och nu tycker jag det vore bra om vi upprättar en ambassad i

Riktlinjer för och planläggning av den internationella bistandsverksamheten

Khartoum och därigenom får en behövlig kontroll över de 35 miljoner kronor som finansdepartementet har förmedlat dit.

I dag har det talats om vikten av födelsekontroll, och jag tycker det är mycket anmärkningsvärt att man beträffande anslaget till den särskilda barnfonden bara har begärt en så blygsam ökning, fastän vi ju är medvetna om den oerhörda befolkningsexplosionen och ser vilken katastrof vi går emot ute i stora världen.

Vid den Kristna gruppens gudstjänst i dag talade en av mina riksdagskolleger om hur han en gång hade fått punktering på sin cykel. Han hade inte tillfälle att laga den då, och därför pumpade han några tag så att han kunde fortsätta att åka ett stycke, varefter han pumpade igen o. s. v. Ungefär så tycker jag att den svenska u-landshjälpen fungerar för närvarande. Vi pumpar in pengar då och då, men vi gör inte den där stora inpumpningen som behövs. Nu säger många att det var inte meningen att göra den stora samlade insatsen under 1960-talet, men jag vill hävda att Sveriges riksdag har sagt ifrån, att vår målsättning är att under 1960-talet komma upp till en u-landshjälp av en procent av nationalinkomsten. Nu har vi bara nått upp till $\frac{3}{10}$ procent.

Herr Lindholm gjorde jämförelser med andra länders insatser, och herr Eliasson i Sundborn sade att vi successivt skall nå upp till en procent av nationalinkomsten. Ja, låt vara successivt, men målsättningen måste dock vara att nå dithän under 1960-talet. Hur kommer det att bli i framtiden, när våra barnbarnsbarn läser historia? Skall det då i historieböckerna stå att under 1960-talet konstruerade man den största atom- och vätebomben, och det var då vi nådde upp till månen med våra raker etc.? Det vore väl bra mycket roligare om man i framtidens historieböcker kunde läsa att då gick det lilla

landet Sverige före alla andra länder för att ge en effektiv hjälp åt u-länderna, inte med hänsyn till vad andra länder gjorde utan på grund av vad man själv ville göra.

I våra partiprogram står det mycket talat om internationell solidaritet, och inget parti kan undgå att ta ställning till u-landsfrågorna. De går tvärsigenom partierna. Men när jag — utan att citera vad som står i den socialistiska internationals olika proklamationer vid förstamajdemonstrationer — ser på den nål som många av mina kolleger bär här i kammaren, där det står »Fred och frihet», vill jag fråga: Hur tror ni det skall kunna bli fred och frihet i världen om ni inte går i spetsen? Ni är folkets utvalda ombud och har att gå i spetsen för en vidgad u-landshjälp.

Jag skulle givetvis här kunna yrka bifall till mina motioner. De betecknas ju av vissa talare som överbud. Framtiden får väl visa vad som har varit överbud eller inte. För mig kan inga pengar vara stora nog, om man vet att man därmed kan rädda människoliv.

Med hänsyn till vad jag i början av mitt anförande har sagt vill jag plädera för bifall till motionen 207 i denna kammare av herr Hermansson m. fl. I min egen motion har jag sagt att den enprocentiga målsättningen måste uppnås senast år 1970. Herr Hermansson och hans kamrater vill i stället ha 1969, och jag säger givetvis ju förr desto bättre.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till de likalydande motionerna I: 158 och II: 207, innebärande att utvecklingshjälpen måste planeras och preciseras så att målsättningen en procent förverkligas inom detta årtionde.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Fru Lewén-Eliasson frågade för en stund sedan, om reservanternas avsikt är att genom ett utredningskrav framstå som mer positiva till

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

u-hjälpen än andra. Jag tror att den frågan är felställd. Är det något som klart framgår av denna debatt och av de olika förslag som debatten bygger på, så måste det vara att intresset för och den positiva hållningen till u-hjälpsfrågan går över både partigränser och andra gränser. Sedan kan vi givetvis ha olika meningar om hur insatserna skall göras för att ge bästa möjliga resultat.

Det är väl inte helt utan att många av oss, när vi söker uppslag till nya och bättre former för vårt bistånd till u-länderna, ibland grips av en känsla av vanmakt. Med risk att bedöma fel på grund av bristande kunskap om dessa mycket svåröverskådliga problem kan man ju inte värja sig mot intrycket att all världens utvecklingshjälp, till vilken Sverige ger ett förvisso mycket blygsamt bidrag, inte räcker till för att på minsta sätt minska klyftan i fråga om ekonomisk standard mellan rika och fattiga länder. Det bästa man vågar säga är väl att hjälpen hindrar klyftan från att vidgas riktigt så snabbt som den annars skulle göra.

Om denna beskrivning av situationen är korrekt — och jag fruktar, herr talman, att den är det — måste kravet på största möjliga effektivitet i u-hjälpsinsatserna få absolut prioritet.

Den direkta effekten av de hjälpinsatser vårt land kan göra kommer alltid att vara ringa i jämförelse med det omätliga behovet. Om det verkligen skall bli något av, måste åtgärderna vara självgenererande, måste de utlösa kedjereaktioner i mottagarländerna. Från vår egen inhemska lokaliseringspolitik vet vi att knappast någonting har större förmåga att utlösa sådana kedjereaktioner än industriinvesteringar. Jag har inte intrycket att vårt land gör allt som kan göras för att stimulera till och underlätta sådana investeringar i u-länderna. Vi har tidigare i andra sammanhang diskuterat hur den svenska skattepolitiken i vissa fall

t. o. m. sätter käppar i hjulen för u-ländernas egna försök att med förmånliga skatteregler uppmuntra utländska investeringar. Jag finner det också onödigt trögt att inte vilja genast ta itu med frågan om investeringsgarantier, som kunde trygga svenska företags insatser i u-länder mot orimliga och obereknliga politiska risker. Att skjuta undan detta problem med hänvisning till en väntad rapport från Världsbanken om ett eventuellt blivande multilateralt garantisystem gör intryck av den obofärdiges förhinder, så mycket mer som ingen på allvar tycks tro att det inom överskådlig tid verkligen blir något av med det multilaterala initiativet.

Över huvud taget måste vi göra rent hus med alla fördomar mot utvecklingshjälp på kommersiell grund. Det är inget fel på en affär för att båda parter tjänar på den — tvärtom är väl det den finaste och bästa sortens affärer. Vi har anledning att på allt sätt mobilisera även intresset att göra goda affärer som en mäktig drivkraft i arbetet att hjälpa utvecklingsländerna till en snabb utveckling.

Jag vill, herr talman, också foga någon synpunkt till vad som redan sagts om behovet av en mångfaldigt ökad livsmedelshjälp till de svältande folken. Det låter bestickande när det sägs att vårt bästa bidrag på detta område är dels att medverka till en rationell jordbruksproduktion i u-länderna, dels att genom livsmedelsimport från dessa länder hjälpa dem att öka sin export. Jag tror att detta resonemang bygger på missuppfattning av den faktiska situationen. Det är självklart att vi på allt sätt skall medverka till utbyggnad och rationalisering av u-ländernas eget jordbruk. Men det är väl ändå inte sannolikt att de allra tätast befolkade u-länderna någonsin kan bli helt självförsörjande med livsmedel. Vi bör tänka på att de länder som i dag producerar ett överskott av livs-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

medel inte alls är u-länder utan några av de högutvecklade och jämförelsevis glest befolkade industriländerna, som rimligen — om de inte känner sitt ansvar inför världssvälten — kunde ha samma intresse som vi av att öka sin industriproduktion på jordbruksproduktionens bekostnad och som vederligen också i några fall har givit uttryck åt ett sådant intresse av att minska sitt överskott och i stället producera mera industrivaror.

Här har talats om att Sverige borde ta initiativ till en internationell miljardfond för livsmedelshjälp. Jag vill, herr talman, ifrågasätta om vi inte borde gå ett steg längre och ta initiativ till en internationell överenskommelse om solidariskt ansvar för världens livsmedelsförsörjning. Ett minimiinnehåll i en sådan överenskommelse måste väl bli att alla länder, som rimligen så kan, svarar för sin egen försörjning och inte går ut och konkurrerar med de sämre lottade om de knappa tillgångar som är kvar sedan varje livsmedelsproducerande land täckt sitt eget behov.

Jag anser inte, herr talman, att det är att otillbörligt förvandla u-hjälpsdebatten till en inrikes jordbruksdebatt, om jag erinrar om att vi i vårt land ännu har tid att betänka oss innan vi vidtar åtgärder som minskar vårt lands möjligheter att bära sin del av ansvaret för att alla människor skall få tillräckligt att äta.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag finner det angeläget att säga några ord i denna debatt. Det är synnerligen svårt för utomstående — om också intresserade — människor att verkligen sätta sig in i u-landsproblematiken, eftersom denna företer ett så färgrikt spektrum av frågeställningar och tusentals olika försök att komma den svältande världen till hjälp. Det rör sig om finansiellt och tekniskt och om bilateralt och multilateralt bistånd. Över huvud taget gäller

det alla de olika faktorer som bidrar till att skapa ett samhälle. I vårt eget samhälle kan t. ex. inga åtgärder företas isolerat utan man måste spela över ett stort fält.

I vårt eget land har vi stora möjligheter att se bristerna i utvecklingen. I förra veckan diskuterade vi som bekant väganslagen. En ledamot av denna kammar kan lätt konstatera, om en väg är dålig eller bra. Men om det gäller en stig i Tanzania, som behöver byggas ut till en transportväg även för tyngre förnödenheter, är det inte fullt så lätt att bli på det klara med behovet. Jag tror därför att den resa som statsutskottets första avdelning gjort var utomordentligt nyttig. Det har anförts kritik mot riksdagsledamöters resor. Vi har dock i denna och i tidigare debatter fått höra redogörelser från dem som varit ute i världen och studerat u-landsproblematiken, och dessa vittnesbörd har gjort att jag blivit övertygad om att det varit synnerligen väl använda pengar. Vi behöver få se världen från andra utsiktspunkter än Mallorca och Kanarieöarna, och jag tycker att det vore olyckligt om riksdagen verkligen skulle ta intryck av den kritik, som i detta sammanhang från olika håll förekommit.

Jag skall även något beröra målsättningen en procent av nationalprodukten till u-länderna. Det har talats så mycket om detta spörsmål, att det kanske inte finns mycket kvar att anföra, men jag vill ändå, herr talman, med några ord kommentera frågan.

Om en sådan 20-procentig höjning, som nu föreslås, i fortsättningen upprepas varje år, skulle vi uppnå siffran en procent av nationalprodukten i mitten av 1970-talet. Jag tror att vi måste sträva efter att komma fram tidigare till detta mål, och jag håller även för troligt att vi inte kan stanna vid denna gräns.

Jag har redan tidigare framhållit detta. Jag vill även hänvisa till vad

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

herr Carlsson i Tyresö ganska nyligen skrivit i en Tiden-artikel, nämligen att det är mycket rimligt att tänka sig att industriländerna kommer att eftersträva att ge en procent i bidrag och en procent i »mjuka lån». Frågan om »mjuka lån» är kanske dock inte så enkel, eftersom återbetalningar redan nu uppgår till 40 procent av de pengar som nu går till u-länderna.

Jordbrukspolitiken har i dag varit uppe till diskussion. I och för sig är det naturligt att vi producerar så mycket vi kan för att människorna i världen skall slippa svälta, men i stort sett är detta ett distributionsproblem. I Indien och i Pakistan saknas hamnar och anordningar för att lagra de livsmedel som skeppas dit. Sverige har alltså gjort en riktig insats när vi byggt silos för att lagra spannmål.

Denna fråga har naturligtvis också en annan aspekt. Det avgörande spørsmålet är om vi inom ett visst område skall subventionera en viss vara för att det skall produceras mer. Det råder brist på många olika saker här i världen. Om vi överför resonemanget från jordbruket till industriens område, vill jag hävda att väl ingen tänker sig att vi skall subventionera verkstadsindustrien för att den exempelvis skall kunna lämna jordbruksmaskiner till u-länderna. Nej, vägen måste naturligtvis vara en annan. Vi måste kunna hjälpa länderna att efterfråga varor som de kanske inte själva kan producera. När denna efterfrågan finner sig kommer också producerandet i gång. Om vi för över detta resonemang t. ex. till pappers- och massaindustrien, inser vi lätt att en ökad läskunnighet i världen ögonblickligen skulle skapa en mycket stor efterfrågan inom detta område.

Däremot tror jag att vi — som det sagts tidigare — kan exportera mycket av vårt kunnande, t. ex. svensk jordbrukskooperation och organisationsförmåga. Man behöver sakkunnig hjälp att odla jorden. Den förre KF-chefen Albin

Johansson visade i en artikel i en tidning — vars namn jag tyvärr har glömt — vad det skulle kunna betyda för världens livsmedelsförsörjning om man förde en mera rationell jordbrukspolitik. Det var inte småsaker. Därtill kommer kanske problemet med distributionen inom de egna länderna. Producentkooperationen har härvidlag mycket att lära ut; kanske är det på den punkten som insatsen framför allt skall sättas in.

Herrar Hansson i Skegrie, Arne Geijer och Carl Albert Anderson har framlagt en motion med förslag om att ytterligare medel skall anvisas till det internationella livsmedelsprogrammet. Givetvis är det så vi måste gå fram. Härvidlag är jag ganska nöjd med vad utskottet har skrivit. Frågan är internationellt uppmärksammas och kommer alltså upp den vägen. Det är självklart att också Sverige skall göra sin insats i detta avseende. Det vore emellertid bra, om man kunde skilja den jordbrukspolitiska debatten från u-hjälpsdebatten. Detta skulle gagna både svensk jordbrukspolitik, u-ländernas folk och de svenska konsumenterna.

Jag vill, herr talman, beröra en annan fråga i detta sammanhang. Statssekreterare Krister Wickman väckte ju stor uppståndelse på Industriförbundet när han i oktober vinkade med kalla handen mot den s. k. bundna hjälpen eller — som han uttryckte det — tanken att vi skall lämna subventioner till industrien. Hans resonemang återkom i finansministerns skrivning i statsverkspropositionen. Industrien har som bekant betecknat uttalandet som en kalldusch och frågat, om staten verkligen vill ha samarbete med industrien i u-hjälpen.

Här rör det sig givetvis om mycket komplicerade frågor. Det är emellertid alldeles självklart att vi behöver industriens medverkan när det gäller u-ländernas uppbyggnad, inte för exploatering i gammal bemärkelse utan som en

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

insats av folk som verkligen kan sin sak. Det visar sig också att u-länderna själva är intresserade av att utländsk industri kommer till dem. Vad jag skulle önska vore att man förde en mer flexibel debatt, att man inte låste sig i absoluta asikter. Svensk industri bör uppmantras att göra en insats. Det är bara att hoppas att det internationella kreditgarantisystem som nu är på väg kommer att täcka de önskemål man i dessa avseenden kan ha och att vi så småningom också får detta system här i Sverige.

I dagarna har det kommit ett betänkande från en utredning, som har gjorts inom SIDA om folkbildnings- och vuxenutbildningsinsatser i östafrika. Det rör sig om ett projekt på cirka 3 miljoner kronor per år och 12 miljoner kronor i ett engångsanslag. Vi kommer härmed in på ett annat samarbetsområde, nämligen svensk folkbildningsinsats. ABF gjorde för ett par år sedan ett program om dessa ting, och IOGT har planerat en folkhögskola i Kenya. Ifrågasvarande utredning inom SIDA tar upp dessa projekt till behandling och bygger ut det till att avse även andra saker. Det gäller således samarbete på ett vidare fält.

Det finns, herr talman, en aspekt på detta sammanhang som jag tror det är viktigt att uppmärksamma, nämligen att det är ett sätt att aktivisera människor ute på fältet till en insats. För att förstå denna aspekt behöver vi bara tänka på hur vår egen demokrati kommit till. Det är i själva verket våra folkrörelser som givit näring åt vår demokrati. Genom denna biståndsverksamhet kanske man indirekt också kan vara med om att bygga upp en demokrati i de nybildade stater, som egentligen har ganska stora svårigheter i detta avseende.

En annan sida är att man kanske kan engagera svenska folkrörelser i u-landshjälpen. Vi har härvidlag alltför länge varit för mycket beroende av experter på hög nivå. För några år sedan förde

fru Lindskog här i riksdagen fram tanken på juniorexperter. De kom sedan att kallas biträdande experter. Senare, herr talman, har vi fått fredskåren. Även om dess namn inte är särskilt lyckat, är det en bra verksamhet som fredskåren bedriver. Förslaget om fredskåren väckte ju ett visst motstånd när det framlades. Man talade till och med föraktfullt om att svenska ungdomar skulle resa ned och kratta löv i bushen. Nu är det emellertid 19 personer som har åkt till Etiopien och Zambia. Denna grupp är som vi vet den andra i ordningen. Nästa omgång kommer tydligen att gälla Tanzania. Meningen är att man två gånger om året skall sända ut 60 personer och att man i framtiden skall ha omkring 250 ute på fältet. Det är ju mest yngre människor på arbetsledarnivå som det rör sig om. Är det inte ganska tjugigt, herr talman, att tänka sig att dessa människor nu håller på att bygga upp ungefär 20 skolor i Etiopien. Efterfrågan på fredskårsarbetare är ganska stor, och erfarenheterna av deras arbete har ju hittills varit de bästa.

Jag har varit med om att underteckna en motion om bidrag till missionen. Jag vill om den bara säga att jag ser den som en opinionsyttring. Riksdagen har ju redan tidigare uttalat sig positivt i denna fråga — och gör det i än högre grad i år. Jag har därför ingen anledning att anföra någonting utöver vad utskottet har sagt i det sammanhanget. Jag vill dock på detta motionsförslag bl. a. anlägga precis samma synpunkter som de jag framfört på andra folkrörelserns initiativ i u-länderna, nämligen att man också över missionen kan nå ganska långt i personkontakt och enskild aktivitet. Jag tror följaktligen att man i framtiden måste ge ännu mer till missionen. Det rör sig ju här bara om några miljoner i den stora satsning som vi ändå är beredda att göra.

Vi har ju, herr talman, under senare år talat rätt mycket om storleken av vår penninginsats. Det är klart att detta

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

också är ett problem som behöver lösas. Även om jag ibland tyckt att man slagit an brösttoner när man velat att vi skall ge ännu mer, vill jag inte förringa det patos som då kommit till uttryck. Jag har själv sådant patos. Jag menar att det är nödvändigt att öka våra insatser. Det är nödvändigt att denna fråga får absolut prioritet i vår politik, men man måste naturligtvis också ha klart för sig var dessa pengar skall tas. Ett bidrag på 1 procent av nationalprodukten betyder t. ex. en omsättnings-skatt på ca 2 procent. Man skulle vinna mer respekt om man i samband med talet om ökning av bidraget också nämnde något om var pengarna härtill skall tas.

Det är alltså nödvändigt att här göra avvägningar. Finansministern, som främst skall göra dessa avvägningar, får kanske den svåraste uppgiften av oss framöver. Men vi måste göra dem — jag vill understryka det, herr talman — riksdagen har till sist ansvaret att föra fram u-hjälpen.

Men en annan fråga i detta sammanhang är lika stor — jag höll på att säga större. Det gäller frågan om de personella insatserna. Som generaldirektör Michanek vid flera tillfällen påpekat, måste det bli en naturlig sak att människorna i detta land går ut i u-landshjälpen. Det måste bli så att det blir naturligt att man i sin utbildning och sin karriär ger åtminstone ett par tre år — helst något mer — för en u-landsinsats. Detta måste genomsyra hela vårt samhälle. Vi kan här i riksdagen besluta om statens insatser, men kommunerna och svenskt näringsliv har lika stora uppgifter. Att ha deltagit i u-landshjälpen måste utgöra en merit och inte en vit fläck på meritlistan. Denna fråga berör naturligtvis också tjänsteårsberäkningen, pensionspoäng och liknande ting.

Hur svårt det kan vara att för dessa uppgifter lösgöra människor från deras arbete belyser ett exempel från väst-

kusten. Man hade fått tag i en kunnig fiskeriexpert, som reste till Tunisien. När han begärde tjänstledighet för ytterligare ett år, avslogs denna ansökan av hans egen organisation, och han måste alltså återvända till Sverige. Man frågar sig: Var detta verkligen nödvändigt? Och om det var nödvändigt, är det ett bevis på hur svårt det är att få folk att stanna en längre tid i u-landshjälpen. Vår personlinsats beror naturligtvis rätt mycket på den tid som var och en kan stanna. Om en person är ute i tre år i stället för två år, betyder det att hans arbetsinsats ökar med en tredjedel. Och sammanlagt är det ganska mycket. Mycket tid går t. ex. bort för inläringen; u-landsarbetarna behöver en »inkubationstid».

Detta, herr talman, leder mig in på en annan sak, nämligen på frågan om utbildningen här hemma av u-landsarbetare. En artikel i dag i en av våra stockholmstidningar belyser den frågan på ett mycket sakkunnigt sätt. Här finns en mycket egendomlig företeelse. När vi skulle skicka folk till fredskårsarbete, blev det helt plötsligt nödvändigt att utbilda personalen i tre månader. Men när vi skickat ut experter på hög nivå har de — höll jag på att säga — bara fått ett litet brev på fickan om vart de skall åka någonstans. Det är naturligtvis lika viktigt att den som har hög utbildning får veta litet om det land som han eller hon skall åka till. Jag tror att det är nödvändigt att man snabbt tar upp frågan om utbildningen av u-landsarbetare. Det är en rekommendation som jag vill skicka med mitt anförande.

Låt mig till slut sammanfatta vad jag sagt i detta avseende. U-landshjälpen måste bli ett naturligt inslag i svenskt samhällsliv. Det bör inte i framtiden vara märkvärdigare att resa till Östafrika eller Pakistan för att utföra några års arbete där än att ta plats på en annan ort i landet än på den där man händelsevis blivit född. Det finns idealitet bakom u-landshjälpen, men denna

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

har också en annan aspekt. Fattigdomen ute i världen kan lika litet som fattigdomen inom landet vara utvecklingsfrämjande. Den saken var även herr Lindholm inne på. Det som vi i industriländerna nu ger ut till u-länderna i form av bidrag och lån kommer självklart i sinom tid åter i form av ökad handel. Lika litet som adeln en gång kunde leva isolerat och rikt utan att ta hänsyn till arbetarklassen kan länder isoleras att leva kvar i rikedom eller fattigdom. Alla kommer att tjäna på att utvecklingen drivs framåt. Men det som bör göras, bör göras fort.

När jag i fredags lyssnade på u-hjälpsdebatten i första kammaren — och även när jag lyssnat på den här i dag — fick jag en känsla av att man etablerat något av en samlingsregering i denna fråga. Enigheten är alltså mycket stor, och de reservationer som avgivits är egentligen bara krusningar på ytan. Jag tänker emellertid, herr talman, yrka bifall till en av reservationerna, nämligen nr 3 vid punkten 7. Den rör SIDA:s informationsavdelning, och man begär där en ökning av anslaget med 125 000 kronor. Jag hade ett liknande yrkande när det gäller anslag till FN-förbundet, och eftersom man här talar om en samordning mellan SIDA och FN-förbundet i informationsverksamheten, tycker jag att det är konsekvent att stärka hela detta område. Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till den reservationen och till utskottets hemställan i övrigt.

Fru SUNDBERG (h):

Herr talman! Svensk verksamhet i u-länder är ingen ny företeelse. Svenska missionärer — det har vi hört flera gånger i dag — har i mer än hundra år gjort stora insatser av medicinskt och kulturellt värde. Likaså har svensk företagsamhet sedan länge varit väl etablerad i många av dessa länder. Den organiserade svenska biståndsverksamheten har emellertid i sin nuvarande utformning endast några få år på nacken.

2* — Andra kammarens protokoll 1966. Nr 18

Och liksom fallet är när det gäller nykomlingar kan man inte vänta sig att den redan från början skall vara färdig till organisation och utformning.

Högerpartiet har i sin partimotion hemställt om en allsidig utredning för att utröna vilka riktlinjerna för den fortsatta biståndsverksamheten bör bli. Bakgrunden till denna begäran är en övertygelse om att den snabba utvecklingen på biståndsverksamhetens område liksom de nya erfarenheter som fortlöpande görs kan komma att fordra andra åtgärder från svensk sida än dem som redan är planerade. Jag skall, herr talman, i det följande be att få belysa några av de områden som ligger till grund för denna uppfattning.

Den centrala uppgiften för svenskt bistånd måste vara att samordna egna nationella resurser med kraven och behoven hos u-länderna. Vilka är då våra resurser? Den frågan borde vara lättare att besvara än frågan om var våra insatser skall göras.

När det gäller våra finansiella resurser skulle jag vilja erinra om vad statsrådet Lindström sade i denna fråga under remissdebatten, nämligen att nationalproduktens tillväxt och den politiska viljan att inteckna denna tillväxt med ökade belopp för u-hjälpsändamål är två obekanta variabler, och vi vet inte i dag hur de kommer att kombineras; vi gör antaganden, det är allt. — Den första variabeln kan inte SIDA göra någonting åt, men när det gäller den politiska viljan vore det väl magert om inte Sveriges riksdag skulle ha en del att säga till om. Den bör inte behöva bygga på antaganden.

Det är ju så att vi har en fastställd ram av ekonomiska tillgångar i detta land. Inom denna ram gör vi fördelningar. Ett större anslag till u-landsbistånd måste följdriktigt kombineras med besparingar på andra områden — det är ett faktum vi inte kan komma ifrån. Jag ser det som en viktig uppgift för

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

SIDA att kraftigt verka för denna fördelning, så att vi inom en rimlig framtid kan följa FN:s rekommendation om biståndsprocenten. Det fordras som herr Svensson i Kungälv nyss sade en allsidig och kraftig information på detta område.

Sverige har som ett högindustrialiserat land utomordentliga tillgångar i vårt kunnande. Våra tekniker, jordbrukare och medicinska personal liksom vår administration står även internationellt sett på en mycket hög nivå. Dock räcker det inte med att konstatera detta. Det är nämligen i dag ett problem att kunna få disponera dessa människor, att få disponera just dem man helst vill ha till arbetet i fråga. Idealitet är nog bra och ofta nödvändig, men gedigna kunskaper om de förestående arbetsuppgifterna är absolut nödvändiga. Den kanske viktigaste uppgiften är väl där att ge u-landsarbetare insikt om omöjligheten att överföra svenska värderingar och svenskt tänkesätt till länder med helt annan kulturell och administrativ bakgrund. Vi måste utbilda våra blivande u-landsarbetare med hänsyn till dessa förhållanden, och denna utbildning måste komma till stånd innan de reser. Dessutom har en sådan u-landsarbetare rätt att kräva att tjänstgöring i u-land i merithänseende inom alla områden värderas på samma sätt som tjänstgöring inom vårt eget lands gränser. Ingen bör då ur befodrings-synpunkt behöva avstå från internationellt biståndsarbete.

Här vill jag passa på att påminna om att samhället inte visar något större intresse för dem, som arbetar i svensk industri i u-länder; de har inte rösträtt i det egna landet. Herr Svensson i Kungälv framförde ju betydelsen av att samhället på alla sätt stöder våra u-landsarbetare.

Höga krav måste givetvis ställas på planeringen av ett u-landsarbete. Naturligtvis betydde koncentrationen av NIB till SIDA en rationalisering när det gäl-

ler administrationen. Vi får dock inte låsa oss fast vid den uppfattningen att SIDA måste fungera på samma sätt för all framtid. Påfallande är, när man gör en jämförelse, att FN:s organ till sin organisation och funktion — jag vill alldeles särskilt understryka det sistnämnda — är föremål för kontinuerliga förändringar. Den snabba befolkningsutvecklingen i världen och den ökande klyftan mellan industriländer och u-länder tvingar fram en dynamisk biståndsverksamhet. Det tvånget kan inte heller vi komma ifrån.

Arbetsuppgifter saknas inte för framtiden. Jag nämnde förut vikten av att ta till vara den erfarenhet som svensk industri har av u-landsarbete, och jag vill påtala betydelsen av att underlätta en vidare utbyggnad av denna verksamhet, särskilt som u-ländernas myndigheter ofta utövar ett starkt tryck på svensk exportindustri. Jag anser att det är nödvändigt att vi i vårt land kompletterar den internationella konventionen rörande skydd för utländsk egendom med nationella investeringsgarantier. Många andra länder har gjort detta, och det finns knappast någon möjlighet för oss att ytterligare öka vårt näringslivs arbete i u-länderna utan att ge detta samma stöd. Den föreslagna utredningen bör också undersöka möjligheterna till övriga handelsstimulerande åtgärder. Det måste vara självklart att vi skapar förbättrade möjligheter för att kommersiellt och industriellt bidra till att öka takten i u-ländernas ekonomiska utveckling.

Men, herr talman, vår svenska biståndsverksamhet kan inte, vilket vi kanske märkt här i dag, diskuteras utan att man tar upp frågan om världens livsmedelsförsörjning. Denna har aktualiserats kanske först och främst genom hungerkatastrofen i Indien men också genom det resonemang som förs när det gäller utformningen av den svenska jordbrukspolitiken. Inför den enorma befolkningsökningen med en

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

fördubbling av jordens befolkning under de kommande fyrtio åren måste vi öka livsmedelstillgången samtidigt som vi med en aktiv familjeplaneringspolitik försöker minska befolkningstillväxten. Att öka livsmedelstillgången betyder dock icke enbart att öka produktionen.

Det finns en annan sida av problemet som endast indirekt berörts i organisationen SIDA:s verksamhet. Jag tänker då på den för oss ofattbart stora förstöringen av redan befintliga livsmedel som äger rum just i de områden där livsmedelsbristen är som störst. I Indien räknar man med att över en tredjedel av tillgängliga livsmedel förstörs genom bristfällig lagring. I subtropiska länder skördas spannmålen under torr tid och måste sedan under regntiden förvaras i lufttäta behållare för att inte röta eller andra fuktskador skall göra dem otjänliga till föda, en lagring som största delen av världens länder inte har möjligheter till. Givetvis sker denna lagring bäst i silos. Det är påfallande att FN inom sin multilaterala biståndsverksamhet ser byggandet av sådana som en väsentlig uppgift, men även för vår del måste SIDA i sitt framtida planeringsarbete överväga de möjligheter som finns för Sverige att lämna direkta lån med gynnsamma amorterings- och räntevillkor till de länder där livsmedelsförstörelsen är så stor att frågan om 10 procent av vår egen självförsörjningsgrad trots allt blir en droppe i världshavet, om än en viktig droppe.

En av Indiens jordbruksexperten har deklarerat att om varje grossist, by och familj kunde lagra livsmedel lufttätt skulle det inte finnas någon spannmålsbrist i landet som inte kunde hävas genom inhemsk omfördelning. Detta skall ses mot bakgrunden av det faktum att 100 miljoner människor där i dag lider av svält.

På samma sätt måste man också betrakta den allvarliga bristen på konst-

gödsel i u-länderna. Dessa länder förbrukar sammanlagt mindre än en tiondel av all världens handelsgödsel. Behovet är praktiskt taget obegränsat, men med tanke på transportkostnaden och förekomsten av råvaror för sådan framställning i praktiskt taget alla länder kommer i framtiden en inhemsk produktion att vara det enda realistiska. En sådan startar sällan av sig själv, och såväl experter som kapital krävs för att på det sättet kunna höja livsmedelsproduktionen.

Herr talman! Jag har velat ta upp dessa frågor därför att när man talar om svensk jordbrukspolitik ur internationell synpunkt märker man en tendens till att vår primära åtgärd för att avhjälpa livsmedelsbristen i världen skall vara att vi underlåter att importera livsmedel till oss själva. Detta må kunna vara till en hjälp, men vi får inte bortse från det ytterligt stora krav u-länderna har rätt att ställa på oss när det gäller deras möjlighet att öka sin egen livsmedelsproduktion och att kunna lagra den till vad den är avsedd för, nämligen människoföda. Det skall därför bli av stort intresse att följa upp det regionala utvecklingsprojektet i Etiopien.

Inför de stora förhoppningar som kommer till synes i SIDA:s redogörelse för projektets utformning må det tillåtas mig att lägga några synpunkter på det tydligen uppgivna lantbruksprojektet i Algeriet. I årets statsverksproposition har bidraget skurits ned med 700 000 kronor, och man har deklarerat att projektet skall avvecklas. När jag samtidigt läste rapporterna därifrån blev jag onekligen förvånad. Det gäller inte bara att misstanken kom fram att det har brustit åtskilligt i planering och kanske också i genomförande av projektet. Man ställer ändå tydligare frågan: Måste det brista härvidlag även i framtiden?

Enligt den plan för den fortsatta verksamheten där som fastställdes som-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

maren 1964 skulle den svenska insatsen främst inriktas på undervisning och utbildning, med andra ord ungefär samma målsättning som föreligger när det gäller Etiopien-projektet. Man får bara hoppas att SIDA har lärt av erfarenheterna. En av de viktigaste måste vara kunskapen om att det biståndsmottagande landet är och fungerar annorlunda än vårt eget, och det som passar här kanske inte ens är acceptabelt där borta.

Då foderväxtodling vid farmen skulle vara lämplig bestämde man sig bland annat för att ha mjölkkor. De för animalieproduktionen nödvändiga byggnaderna skulle komma från Sverige. Ritningarna godkändes också här i berörda instanser. Men i Algeriet sade man nej. Där ville man endast ha byggnader av inom landet vanlig standard. Dessutom gjorde man på svenskt håll en nog så viktig upptäckt: invånarna i Algeriet dricker inte gärna mjölk. Man får hoppas att husdjursexperten i Etiopien har klart för sig det landets dryckesvanor.

I februari 1965 bestämde man sig för att lägga ned den kvarvarande verksamheten på farmen. Avvecklingen skulle vara slutförd i och med detta års utgång. Då började emellertid vissa positiva resultat att visa sig. Ungefär fem miljoner kronor har Sverige lagt ned, varav cirka en miljon på maskiner och redskap. De goda resultaten visade sig i en ökad kunskap i maskinskötsel, en fortgående rationalisering av driften men först och främst på försöksodlingarna. Det har där visat sig att man vid rationell bearbetning och gödsling av jorden, användande av lämpliga sorter och rätt anpassad såtid har kunnat få mycket goda skördar även vid s. k. torrodling, dvs. utan bevattning, ungefär en tre- till femdubbling beroende på spannmålssorten. Detta lägger man nu ned. Att det kunde varit aktuellt för tre år sedan kan jag förstå. Nu undrar jag bara varför de positiva resultat som

man trots allt har vunnit, även om de kanske inte motsvarat de förhoppningar man hade, skall hindras att komma Algeriet till godo.

Detta var ett kanske negativt exempel på vikten av noggrann planering. Kontinuitet är om inte annat så ur ekonomisk synpunkt ett krav som vi har rätt att ställa på SIDA:s verksamhet. Kanske beror bristen på sådan på att den statliga biståndsverksamheten trots allt ännu saknar en enhetlig ledning. Vi är, som jag sade, medvetna om att en omorganisation inte omedelbart kan vara helt färdig, men vi vill starkt understryka att den av oss begärda utredningen måste ha som en mycket viktig uppgift att utröna huruvida en ytterligare samordning av administrationen under ett departement skulle innebära en förstärkning av SIDA:s kapacitet. Vi vill också framhålla vikten av att ansvarsfördelningen mellan departementen och SIDA:s uppföljande verksamhet blir helt klarlagd. Med de stigande ekonomiska krav som kommer att ställas från SIDA:s håll måste det klart kunna fastställas vilka fordringar vi kan ställa på effektiviteten av de ekonomiska insatserna. Ingenstans är det så lätt att få ut för litet av pengarna som i fråga om internationellt bistånd. Därför är goda insikter i u-ländernas funktion och hjälpbehov inte bara av administrativt värde utan även av ekonomisk betydelse. Det väsentliga är trots allt inte bara storleken av våra resurser utan vad vi kan ge för dem.

Herr talman! Jag ber att få instämma i reservationerna 1 a, c och d vid punkten 1.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman. Jag vet inte om jag har så mycket att replikera. Det mesta av vad fru Sundberg sade var sådant som vi i stort sett kan vara överens om. Som jag framhöll i mitt första inlägg har vi något av en »samlingsregering», och det

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

jungfrutal som fru Sundberg höll var ett utmärkt tal och en utmärkt illustration till att vi är ganska eniga i detta stora och betydelsefulla ärende. Jag begärde närmast ordet för att säga något om den begärda utredningen.

Två avdelningar inom statsutskottet, första och femte avdelningen, är nu inkopplade på arbetet med u-landshjälpen. Det betyder att 35—40 personer i riksdagen får ta del av vad som händer i fråga om u-landshjälpen. Vi har dessutom SIDA och dess styrelse, där de olika partierna och större organisationerna är representerade. Det betyder att vi säkerligen har över 50 människor som mycket ingående kan följa u-hjälpen. Är det då inte orimligt att tänka sig att vi skall ha en utredning om u-hjälpen, efter det att vi har haft SIDA:s organisation bara något år? Innebär det inte att man sätter käppar i hjulet? Den önskan, som man kanske framför allt från oppositionens sida har, att följa med vad som händer kan man lika väl tillgodose inom riksdagsutskott och inom SIDA. Därför är en sådan här utredning bara till förfång. Vad man nu behöver är arbetsro. SIDA behöver arbetsro för att kunna framlägga de förslag detta verk kan utarbeta. Oppositionen har alla möjligheter att föra fram sina synpunkter i dessa sammanhang.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag tror att vi är ganska överens om att u-landsbiståndet ännu inte har funnit sin slutgiltiga form. Det utgår ju nu i huvudsak på basis av bilaterala avtal mellan länderna men dessutom i viss utsträckning i multilateral form och i form av privat finansiering. Även om det kan finnas försvar för både bilaterala och privata insatser, är tyvärr dessa ofta ingalunda fria från berättigade anmärkningar.

Jag har därför för min del den uppfattningen att man nog bör sikta till att mera samordna biståndsverksamheten i Förenta Nationernas och dess speciella

organs regi. Genom en sådan samordning skulle mera kontinuerliga och målmedvetna insatser kunna göras. Hjälpen skulle kunna fördelas mera i proportion till de verkliga behoven i de mottagande länderna, utan att dessa skulle kunna klaga över att man gör något slags inblandning i deras angelägenheter. Glädjande nog tycks det också som om krafter vore i gång för att ordna livsmedelsprogrammet så som jag här har antytt.

Utskottet säger beträffande en motion som jag har varit med om att väcka i denna kammare att, därest en allmän internationell aktion skulle komma till stånd med avseende på en ytterligare utbyggnad av det internationella livsmedelsprogrammet förutsätter utskottet att Kungl. Maj:t gör framställning till riksdagen om medelsanvisning i erforderlig omfattning. Det har här sagts i denna debatt att detta uttalande av utskottet innebär ett försök från dess sida att smita ifrån ansvaret att ta ställning till motionsyrkandet om en förstärkning av livsmedelsprogrammet. Jag skall inte säga något om den tolkningen. Jag vill bara uttala den förhoppningen att man, därest det skulle bli en sådan internationell aktion som man här tänker sig, är beredd att stå vid de ord som man har sagt i utlåtandet. Jag tror nämligen att det bara är en tidsfråga, innan man kommer att på allvar försöka internationellt lösa detta livsmedelsprogram.

Om jag är rätt underrättad är förberedelserna i gång och har varit det rätt länge i syfte att utrusta FN-organen på detta område med möjligheter att uppsamla partierna på världsmarknaden och få till stånd en gemensam distribution till u-länderna. Det har under åren 1963—1965 pågått försöksverksamhet med ett sådant samordnat livsmedelsprogram. Ungefär 75 länder har deltagit med insatser på ungefär 95 miljoner kronor i varor och tjänster. Nu planerar man, såvitt jag vet, en fortsättning

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

av programmet med samma inriktning men i en väsentligt större omfattning för åren 1966—1968.

Jag tror att denna verksamhet kommer att innebära ett tvång för industriländerna att lämna eventuella överskott på livsmedel till just detta gemensamma försörjningsprogram. Kontinuiteten i fråga om livsmedelshjälpen är nämligen utomordentligt viktig för att u-länderna skall kunna inordna hjälpen i sina egna utvecklingsprogram.

Vi är nog alla medvetna om att det är en synnerligen besvärlig och dessutom mycket stor sak, om man internationellt kan ta hand om detta — inte minst därför att 1975, såsom papekats tidigare, livsmedelstillgången behöver vara 80 procent större än nu och att den beträffande de animaliska produkterna måste vara 120 procent större än den nuvarande.

En utomordentligt intressant sak i detta sammanhang är, att man t. o. m. är i färd med att försöka reglera de s. k. världsmarknadspriserna till förmån för u-landsbiståndet. Det har sitt alldeles särskilda intresse för de länder som är inne på tanken att minska sin egen livsmedelsproduktion och lita på världsmarknaden i tron att där kunna köpa billigt. Inom ramen för Kennedyförhandlingarna överväger man nu nämligen att till u-länderna överflytta de fördelar som hittills har kommit köpkraftiga länder till godo genom de s. k. realisationspriserna, vilka har gällt på världsmarknaden. Dessa vinster avser man således att flytta över till u-länderna med deras icke köpkraftiga efterfrågan.

Enligt den källa där jag fått dessa uppgifter skall man åstadkomma detta genom en rad världsvida avtal. Det är då meningen att industriländerna skall betala höga priser på världsmarknadsvarorna, varvid vinsterna härav inte skall gå till exportländerna utan till FN-organet, för att detta i sin tur med dessa vinster skall kunna nedsätta priserna

på de varor som skall gå till u-länderna. Enligt min mening är detta en utomordentligt intressant konstruktion, ty den innebär att man indirekt tvingar de rikare industriländerna att genom sin import hjälpa till att förbättra u-ländernas livsmedelstillgång.

Det är förklarligt att denna fråga har kommit upp internationellt, då det mycket stora engagemang som Förenta staterna har haft inte längre kan fortsätta. Förenta staterna vill nu att världen i övrigt skall hjälpa till och att det då skall ske på detta sätt. Hur det sedan går för de länder som spekulerar i en billig världsmarknad genom att köpa, som det heter, billiga livsmedel därifrån, är som Kipling sade, en annan historia.

Därför är det nog klokt att inte lova för mycket när det gäller import av billigt socker och annat, fastän det för dagen ser ut att vara något av Höga visan i regeringspartiets livsmedelspolitik.

Jag är fullt medveten om att u-landshjälpen innefattar många komponenter utöver livsmedelshjälpen, men jag skall inte här ingå på dem, ty det har andra gjort. Jag skall begränsa mig till livsmedelsprogrammet. Det är nämligen min bestämda uppfattning att införsel av livsmedel utifrån på s. k. icke-kommersiell basis ännu under långa tider kommer att vara det primära i biståndsaktionerna. Även om en del utvecklingsländer har ökat sin inhemska livsmedelsproduktion ganska snabbt, räcker det ändå inte på långa vägar för att balansera den folkökning som samtidigt sker.

Jag fick i dag i min hand ett meddelande, där det stod att OECD:s utskott för utvecklingshjälp varit samlat i Paris under påskveckan. Då hade man diskuterat dessa frågor och bl. a. konstaterat att utvecklingshjälp hittills i första hand varit avsedd att stimulera industrialiseringen, men nu måste den ges en ny inriktning, sade man, och i stor utsträckning användas till en ök-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

ning av u-ländernas livsmedelsproduktion. I det sammanträdet deltog även en delegation från Förenta staterna, och även där framhölls nödvändigheten av att öka jordbruksproduktionen, inte blott i u-länderna utan också i industriländerna, för att minska faran för livsmedelsbrist. Man sade i sammanhanget: »Uppfattningen om ständiga överskottslager av jordbruksprodukter måste nu grundligt revideras.»

Som jag nämnde är man här i landet ingalunda inställd på att öka produktionen, utan siktar i stället på att minska den. Kontrasten mot vad OECD:s utskott uttalat är sålunda mycket stor, och några kommentarer därutöver behöver jag inte göra. Såvitt jag förstår kommer vi i framtiden inte att tillåtas sitta på en piedestal och lita på en billig världsmarknad. Övriga länder kommer säkerligen att begära att vi skall delta i de indirekta subventionerna genom att betala de importpriser som man internationellt åsätter produkterna. Vi kommer inte att tillåtas göra några vinster här uppe, samtidigt som människor i andra länder svälter ihjäl.

Det är mycket sällan som jag har anledning att instämma med herr Rubin, och jag skall inte heller nu göra något direkt instämmande, men jag vill knyta an till ett uttalande som jag tycker det finns anledning att understryka. Herr Rubin sade att man en gång i en avlägsen framtid borde kunna läsa i historieböckerna att under 1960-talet fanns det ett litet land som hette Sverige och som hjälpte till att försörja svältande människor ute i världen. Ja, det vore väl, om man kunde läsa det. Men tänk om historiens dom i stället blir att det fanns ett land som hette Sverige och som i rådande situation skar ned sin jordbruksproduktion för att leva på det lilla överskott som fanns men vilket så väl behövdes i de länder där människor svält ihjäl.

Den snabba folkökningen i dessa länder är ett gissel för dem, och det är

oerhört svårt för en familjeplanering. Därför är det ofrånkomligt att se saken som den är och i första hand under lång tid ännu försöka sätta livsmedelstillförseln som det primära. Det är inte bara bristen på kalorier som är en katastrof för dessa människor, utan det är ännu värre för dem att den mat de får är alldeles undermålig. Det är framför allt bristen på äggvita som är det svåra problemet. Vi har här i vårt land, om jag är rätt underrättad, en försörjning av äggvita med ungefär 52 gram per person och dag. De u-länder som vi här talar om har en tillförsel av 7 gram per dag. Det är denna brist i äggviteförsörjningen som förorsakar arbetsoförmåga, nedsatt energi etc. Den skapar ett tillstånd som gör att den mänskliga arbetsinsatsen i mycket hög grad beskärs. Därför får man räkna med att dyrbara investeringar i maskiner, i industrien i övrigt, i kommunikationer, i undervisning etc. kan bli dåligt utnyttjade om inte en bättre näringsstandard kan ges dessa människor. Det kan bli ungefär som att köra en dyrbar motor med ett undermåligt bränsle, och det gör man inte. Den nyckelposition som en tillräcklig näringstillförsel intar motiverar mitt påstående att det primära under lång tid ännu i hela denna biståndsinsats måste vara livsmedelsprogrammet.

Jag vill inte motsäga förra statsrådet Lindholm när han framhöll att man här borde inrikta sig på att i stället skicka konstgödsel till dessa människor. På lång sikt skulle jag tro att det är riktigt, men det hjälper inte alls i dagens situation — i varje fall hjälper det relativt litet. Jag skall nämna ett exempel som bevisar detta.

Ökningen av livsmedelsproduktionen i dessa länder i Fjärran Östern var 1952—1960 ungefär 2,9 procent. Samtidigt ökade produktionen i EEC-länderna med 2,8 procent, alltså inte fullt så mycket. Därför kan man säga att de förstnämnda länderna inte har släpat efter.

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

Om man vore så optimistisk att man trodde att dessa u-länder skulle kunna öka med inte 2,9 utan 4 procent — det är alldeles otroligt och kan inte vara praktiskt möjligt — måste man ändå därutöver ha en livsmedelstillförsel på icke kommersiell basis fram till 1980 som är tre gånger så stor som nu — trots att där sker nästan en fördubbling av den egna produktionen. Tillförseln av konstgödsel i all ära, men den hjälper inte för dagen och inte för de närmaste åren utan först på lång sikt.

Att man framöver måste satsa på en bättre jordbruksteknik i dessa länder är självklart. Men vi skall också ha klart för oss att det inte går att införa den teknik som tillämpas inom vårt jordbruk eller inom jordbruk i andra länder, där man nått lika långt som vi. Nej, det behövs en jordbruksteknik som kan passas in under de förhållanden som råder i ifrågavarande länder — en teknik som gör att det stora befolkningsöverskottet i dessa länder kan tillvaratas i produktionsapparaten.

Analfabetismen utgör vidare ett hinder för livsmedelsproduktionen i u-länderna. Framför allt behövs det i dessa länder en jordbruksreform för att de många jordbrukarna där skall kunna få större intresse av att producera — de bör alltså känna att de äger torvan de brukar.

Detta är åtgärder som måste vidtagas på lång sikt men som inte får lämnas utanför bilden.

Herr talman! Jag skall till sist ta upp ett tidningsuttalande. Det har bemötts tidigare, men jag går in på det därför att ifrågavarande synpunkt är ett så kärt argument i den propaganda regeringspartiet bedriver. Uttalandet stod för några dagar sedan att läsa i en ledande artikel i den tidning som jag förmodar numera är regeringspartiets huvudorgan. Det heter: »Bönderna i väst skulle producera allt vad de orkar för FN:s internationella matfond. Det listiga i en sådan lösning är, att den ger de rika länderna en omedelbar belöning; spe-

ciellt bönderna i de rika länderna har hälsat förslaget med glädje. Se bara hur vår egen bondeförbundare Gunnar Hedlund med darr på stämman erbjuder de svenska böndernas tjänster i kampen mot svälten.»

Det är, som jag sade, tydligen på detta sätt slipstenen skall dras när det i denna fråga gäller jordbrukarna och centerpartiet. Jag ber emellertid att bestämt få avvisa dessa beskyllningar. Krav på att ett oräntabelt jordbruk skulle upprätthållas för att Sverige därigenom skulle kunna skicka livsmedel till u-länderna har icke framförts och kommer icke att framföras från centerpartiet och säkerligen inte heller från jordbrukarkarhåll. Har de som för detta tal egentligen tänkt igenom vad det skulle betyda?

Jo, det skulle betyda att vi skulle upprätthålla oräntabla jordbruk i vårt land trots att avkastningen inte skulle svara mot mer än halva den timlön vederbörande kunde få i annan produktion. Dessa underbetalda människor skulle med andra ord till betydande del få bära u-landshjälpen. Jag tror inte att något parti vill ta på sig ansvaret för en sådan jordbrukspolitisk linje. Det är något helt annat om vi, trots vår starkt sjunkande produktion, är beredda att avstå *tillfälliga* överskott till u-länderna.

En helt annan historia är det också att vi inom centerpartiet inte kommer att acceptera regeringspartiets program att nedbanta Sveriges livsmedelsförsörjning så långt att vi permanent skall uppträda som konkurrenter till de svältande folken om världens helt otillräckliga livsmedelstillgångar i så stor utsträckning som skulle svara mot en femtedel av vårt försörjningsbehov. Det är något som regeringspartiet självt får försöka att försvara — om nu detta över huvud taget är möjligt.

I detta anförande instämde herrar *Gomér, Persson* i Heden och *Johansson* i Växjö (samtliga cp).

Riktlinjer för och planläggning av den internationella bistandsverksamheten

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! U-hjälpen är ett verksamhetsområde, som geografiskt omfattar ett 80-tal länder och som innehållsmässigt omspannar alla mänskliga aktiviteter från hantverk till avancerad atomfysik, från familjeplanering till konstgödsel och silos, som vi nyss diskuterat. Vi svenskar har att göra med dessa u-hjälpens mest olikartade verksamhetsgrenar — ehuru vi begränsar oss till ett tjugutal mottagarländer — och det är omöjligt att i en riksdagsdebatt föra ett nyanserat resonemang om den samlade u-hjälpens utvecklings-effekt. Jag vågar påstå, att det inte heller går att göra detta i en sådan kommitté av parlamentariker, missionärer, näringslivsrepresentanter och vetenskapsmän, som i reservationerna 1 a, 1 b och 1 c föreslås skall tillsättas. Meningen med en sådan kommitté skulle enligt vad som uttalas vara att analysera utvecklingseffekten av olika svenska projekt. Detta kräver ett mätsystem som kan tillämpas på sinsemellan mycket olika u-hjälpsbranscher, om jag får använda ett så kommersiellt uttryck. Inte ens inom FN har man, enligt vad man själv anser, ännu fått fram godtagbara normer för sådana systematiska mätningar och värderingar av FN-hjälpens egna bistandsprojekt. Arbetet på sådana mätmetoder bedrivs f. n. på beställning av ECOSOC. Tills vidare gör man försöksvisa s. k. evalueringar genom att skicka ut »missions» — i detta sammanhang ett slags värderingsnämnder — till begränsade avsnitt av en viss verksamhet.

Detta gör att jag finner det fullständigt uteslutet att en svensk kommitté — hur den än skulle sammansättas och även om den fick mycket mera tid på sig än det snålt tillmätta halvår eller däromkring, som reservanternas förslag i realiteten innebär — skulle kunna göra en sådan analys av utvecklings-effekten, att den i enlighet med vad reservanterna föreslår kunde bli väg-

ledande för en ny plan för u-hjälpen, som regeringen enligt samma beställning skulle kunna förelägga nästa års riksdag. Även högerens representanter har fastnat för denna idé men lägger i den önskade kommitténs uppdrag huvudvikten vid en ny utredning av den svenska bistandsverksamhetens administration, om vilken riksdagen fattade beslut så sent som i fjol. Mittentpartiernas yrkanden går emot detta. De vill i stället att utredningen skall betygsätta den bistandsverksamhet som äger rum. Det skulle bli ganska svårt för dem som nu sitter i kanslihuset att skriva direktiven för denna tänkta utredning, ja, svårt även för oppositionspartierna, om de fick makten och myndigheten att göra det själva.

Det vore enligt min mening en annan sak, om man verkligen ville prioritera u-hjälpen i förhållande till andra av samhällets större åtaganden, om man verkligen ville väga u-hjälpens kostnader mot nya reformer, som väntas bli föreslagna av pågående utredningar, och göra en inbördes angelägenhetsgradering av större utgiftsposter i statsbudgeten för att få tillräckligt utrymme för en snabbare ökning av svensk u-hjälp. Något sådant allvarligt engagemang, som tar även uppoffringarna med i bilden, har emellertid inte något parti föreslagit; såvida jag inte skall räkna herr Rubin som ett parti, som det ju görs ibland. Herr Wiklund snuddade visserligen vid tanken, då han nämde möjligheten av att minska steglängden i vår egen inre utveckling, men hans bröstitoner riktade sig helt mot regeringen. Huruvida han ville verka för att folkpartiet gör en sådan prioritering av u-hjälpen i förhållande till inre reformer framgick inte alls.

Nej, i stället nöjer man sig med att i olika inlägg kritisera påstådda förse-ningar i arbetet. Man tycks mena att de planer som statsmakterna har fastställt inte har hunnit utföras. Jag antar att man syftar på SIDA:s reservationsme-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

del, som dock är väl in-tecknade för kommande projekt; det vill jag säga herr Nelander, som hoppades få dem för missionens räkning.

Man talar om förseningar och andra nackdelar, som skulle uppstå genom att biståndsförvaltningen är splittrad på flera departement, och hävdar att en sådan bristande samordning »måste» hindra och försena praktiska arbetsinsatser, utan att såvitt jag vet ha minsta belägg för att så har varit fallet.

Ett handelsdepartement, som sköter tullfrågorna inklusive tullarna på u-landsvaror, har varje utvecklat industriland. Ett finansdepartement som övar inflytande på den internationella finanshjälpen har alla civiliserade länder. Den svenska biståndsförvaltningen har nu fått en väl konsoliderad uppbyggnad. Den sorterar under utrikesdepartementet, där den naturligen hör hemma, och samarbetar med de andra departement som måste ha intresse för och inflytande på vissa sidor av u-hjälpen genom en interdepartemental beredning. Den fungerar bra. Inga fältprojekt har försänkats genom tvister mellan några departement. Att det ibland föreligger olika uppfattningar i inrikes administrationsfrågor är självklart. Det finns över huvud taget ingen samhällsaktivitet här i landet som inte synas i sömmarna av minst två departement: fackdepartementet och finansdepartementet. Jag vågar därför påstå att talet om u-hjälpens splittring numera är oberättigat.

Jag vill också göra några reflexioner om livsmedelshjälpen. Det är naturligt att flera talare här och många andra som inte har talerätt i riksdagen, liksom jag själv gör kan känna sig skakade av vetskapen om att så många människor svälter i u-länderna, när vi själva är ett välnärt folk, där flera dör av fetma och övergödning än av undernäring.

Men Sverige är samtidigt ett litet land. Även om vi skänkte bort all den

mat, som vi under ett år maximalt skulle kunna framställa ur våra egna grödor och ur våra fiskevatten, skulle det inte räcka till att mätta u-ländernas 900 miljoner permanent hungriga invånare under längre tid än en eller två dagar av årets 365. Detta är bara ett grovt mått på behovet av livsmedelshjälp i katastrofsituationer, men jag anför det därför att herr Eliasson i Sundborn nyss i ett debattinlägg stod här med sin »tallrik» för importerad mat.

Inte heller har Sverige några nämnda möjligheter att lämna tekniskt bistånd till en rationellare jordbruksdrift inom u-länderna. Herr Hansson i Skegrie yttrade några riktiga ord om detta problem. Vi har inga egna erfarenheter av jordbruk i tropiskt och subtropiskt klimat. Svenska agronomer måste fortbilda sig under ett par år i exempelvis Israel, innan de kan göra någon riktig nytta i u-land. Frågan är då, om vi kan använda våra resurser till något annat bistånd som får större effekt, därför att vi har speciella förutsättningar att bispringa därmed. Det kan vi faktiskt. Ett sådant område är familjeplaneringen, som har nämnts i många olika sammanhang. Om vi i någon ringa mån verkligen skulle lyckas medverka till att minska befolkningstrycket i u-världen framöver — i någon ringa mån säger jag, men det är ju inte heller fråga om att svensk livsmedelshjälp skulle kunna bli annat än ringa i förhållande till behovet — skulle det indirekt vara detsamma som en livsmedelshjälp, eftersom minskad konsumtion och minskad efterfrågan på födoämnen får samma verkan som ökad tillgång på sådana. Jag ställer här dessa två ting bredvid varandra därför att jag menar, att man inte bör se frågan om livsmedelshjälp isolerad utan sätta in — i ett vidare sammanhang — reservanternas förslag om fördubblade anslag till internationella livsmedelsfonden och förslaget att Sverige i prin-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

cip skall utfästa sig att ställa 100 miljoner till förfogande för samma ändamål. I och för sig är ingetdera förslaget orimligt med hänsyn till det omätliga behov som alla, oberoende av partitillhörighet, känner till och beklagar och om man bortser från den svenska inrikesekonomien, som ju alla riksdagspartier samtidigt hjälper till att in-teckna till bristningsgränsen, med utgifter för välfärd och till förmåner som vi beviljar oss själva. När regeringen har stannat vid att föreslå en tredubbling av tidigare anslag till internationella livsmedelsfonden har det varit i överensstämmelse med fondens egen rekommendation. Men samtidigt håller vi dörren öppen för en eventuell ökning av det treårsbidrag, som vi har utfäst oss att lämna. Det är nämligen inte riktigt, som herr Hansson i Skegrie sade, att utskottet försöker »smita undan» det motionsyrkande som pekar på denna möjlighet. Redan i statsverkspropositionen, som skrevs före motionen, framhålls det »att en ökad medelsanvisning för de följande två budgetåren bör kunna aktualiseras när erfarenheter av den nu väsentligt utvidgade verksamheten föreligger». Jag tycker därför att det är försvarligt att för närvarande avvisa reservationerna till statsutskottets utlåtande nr 46.

Reservanterna uttrycker sig mycket varsammare om svensk livsmedelshjälp in natura än vad man gjorde i de motioner, till vilka reservanterna i huvudsak ansluter sig. Det är bra, ty motionärerna rörde sig verkligen med en ganska tvivelaktig argumentering. När herr Hansson i Skegrie klagar över den debatt, som förekommit i tidningarna kring centerpartiets utspel i fråga om livsmedelshjälpen, får han väl hålla i minnet, att man i denna debatt utgått från de föreliggande motionerna, och motionärerna gick i sin argumentering vida längre än vad herr Hansson i Skegrie gjorde här.

Herr Eliasson i Sundborn började

sitt anförande med att säga, att ingen på ansvarigt svenskt jordbrukarhåll vill att vi skall inrikta vår jordbruksproduktion på export av livsmedel till utländerna. Men enligt den motion, som undertecknats av herr Hansson i Skegrie — och han är tongivande, vill jag tro — och flera av herr Eliassons partivänner, har man beräknat att de 10 miljoner kronor, med vilka man vill öka anslaget till livsmedelsfonden utöver Kungl. Maj:ts förslag, skulle användas för en sändning av 5 000 ton mager torrmjök, producerad i Sverige till en kostnad av, som det anges i motionen, 1:60—2 kronor per kilo. »Inköpet bör ske till inom landet gängse priser», säger samma motionärer. När motionen trycktes var det svenska priset kr. 3:50 per kilo torrmjök, medan de utländska noteringarna varierade mellan 1 krona och 1:40. Den kvantitet, som man skulle kunna köpa på världsmarknaden för dessa pengar, skulle alltså kunna bli tre gånger så stor som den kvantitet svensk torrmjök vi skulle kunna ge in natura för samma kostnad.

Det är väl ändå så, att åtaganden om livsmedelshjälp i form av svenska varor måste inpassas i den allmänna svenska jordbrukspolitik. Det betyder i praktiken, att den del av produktionen som framställs för biståndsändamål skulle få samma stöd i form av införelavgifter, exportbidrag o. s. v. som de varor får vilka konsumeras här hemma eller exporteras kommersiellt. Det betyder i sin tur, att kostnaderna för de svenska produkterna skulle komma att ligga ett gott stycke över världsmarknadspriserna. Man gör sig inte skyldig till någon »spekulation i en billig världsmarknad», herr Hansson i Skegrie, om man pekar på det faktum, att utländerna för närvarande skulle kunna få mycket större varukvantiteter, om Sverige ställde resurser till förfogande för inköp av livsmedel på världsmarknaden, och slapp att få så-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

dana livsmedel från Sverige. Det är ett faktum, att man helt kan bortse från verkningarna på världsmarknaden av en ökning eller minskning i Sveriges handel med jordbruksprodukter — detta alldeles oavsett vad sådana förändringar på världsmarknaden kan innebära för utvecklingsländerna. År 1964/65 utgjorde Sveriges andel av världens totala veteproduktion mellan 3 och 4 promille. Vår veteimport uppgick samma år till en halv promille av världsproduktionen. Jag tror alltså att vi med fördel redan från början skulle ha kunnat operera bort u-hjälpen ur den jordbrukspolitiska debatten. Då hade också herr Hansson i Skegrie sluppit tidningsskrivierier som han inte tycker om.

Herr talman! Jag har antecknat så många ting som jag skulle vilja bemöta. Jag är medveten om att jag ändå kommer att förbigå en hel del av tidsnöd eller glömska. Framför mig har jag en anteckning med anledning av herr Nelanders anförande. Han började med att citera det positiva uttalandet i utskottets utlåtande om bistånd genom missionen. Han var medveten om att det finns en sådan skrivning också i statsverkspropositionen. Han tyckte mena att den innebar en sinnesändring i jämförelse med den tid då vi, enligt hans uppfattning, icke kunde acceptera någon u-hjälp med »religiös etikett». Jag vill säga att jag aldrig varit med om någon tid, då vi uppställt ett sådant krav för u-hjälpen. Men vad vi har varit noga med är att u-hjälpen icke skall förknippas med religiös *påverkan*. I det samarbete, som numera pågår mellan SIDA och missionen, håller man på denna princip. Missionen gör så stora värdefulla och humanitära insatser på många områden, att det statliga stödet väl kan satsas på detta och inte på något evangelisationsarbete. Herr Nelander antydde också i sitt anförande ett fall som rörde ett land i Afrika, Centralafrikanska republiken, som skulle blivit ogint behandlat av SIDA. Jag

skulle tro att vi tänker på samma fall, nämligen en läkarstation som planerades av Örebromissionen. Herr Nelander hoppades på en omprövning av SIDA:s beslut. Jag vill gärna ta detta exempel som utgångspunkt; ty det illustrerar på ett utmärkt sätt var gränsen bör dras mellan enskild verksamhet i frivilligorganisationer och statsunderstödd verksamhet. Jag skall ta några minuter i anspråk just för detta problem. Frivilligorganisationer, bland dem missionen, kan få stöd med statsmedel för verksamhet i länder där vårt biståndsorgan SIDA har egna större hjälpinsatser i gång eller i övrigt har goda möjligheter att följa de enskilda organisationernas arbete. Men Centralafrikanska republiken är inte ett sådant land. Det ligger utanför den nuvarande redan alltför stora kretsen av länder, som SIDA försöker koncentrera, och landet saknar för övrigt svensk officiell representation, vilket ytterligare försvårar kontrollen — en diplomatisk representation som man för övrigt enligt herr Wiklunds önskemål borde kunna koppla in mera på u-hjälpsfrågorna.

Statligt stöd förutsätter vidare, att projektet i fråga står i överensstämmelse med mottagarlandets egna prioriteringar och har förtur på dess önskelista. Man ger inte statsbidrag till planering av sådana projekt, och statsbidraget uppgår aldrig till hela kostnaden för projektet. Det måste ankomma på det enskilda initiativet att undersöka förutsättningarna innan ansökan om bidrag ingives. Man får inte som i det aktuella fall herr Nelander tog upp framlägga en begäran om belopp som täcker 100 procent av beräknade kostnader för hela anläggningen. Jag tror att det är mycket viktigt att här understryka principen att frivilligorganisationen — initiativtagaren, huvudmannen — själv måste svara för en betydande del av kostnaderna och aldrig kan påräkna att få sina anläggningar helt betalda med statsmedel — det

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

framgår ju också av själva benämningen statsbidrag. Men med dessa kriterier har ändå missionen och frivilligorganisationerna fått ett ökat stöd av skattepengar. När herr Nelander här räknade upp de olika budgetåren och vad som hade utbetalats för dessa ändamål, kan jag gärna lägga till det innevarande budgetåret, under vilket vi räknar med att komma upp till 4—5 miljoner kronor för sådant stöd. De olika missionssällskapen ligger därvid långt framme i fråga om beviljade anslag.

Herr Nihlfors tog bl. a. upp reservation nr 3 med krav på högre anslag till upplysningsverksamhet inom SIDA. Han ville för sin del ha de 125 000 kronorna till journalistkurser i u-landsfrågor. Motiveringen till reservationen är emellertid en helt annan och enligt min mening ganska svag. När man i reservationen säger, att de frivilliga organisationerna får vidkännas stora kostnader för att de sprider kunskap om u-hjälpsproblemen och i det syftet behöver hjälp av SIDA, skulle jag vilja genmäla att just det stora intresse, inte minst från ungdomens sida, för internationella frågor, som dessa frivilliga organisationer vill ta vara på med sin upplysningsverksamhet om u-hjälpsproblemen, samtidigt utgör den bästa näring för frivilligorganisationernas egen verksamhet och tillväxt som man kan föreställa sig. Därför ligger det i hög grad i deras intresse att lägga ned en del resurser just på kunskaper om u-hjälpsproblemen. Den stora efterfrågan på material på detta fält, som man talar om i reservationen, bör snarast vara en stimulans för frivilligorganisationerna att aktivera sina egna medlemmar i upplysningsverksamheten. Herr Nihlfors pläderade för en, som han sade, »mycket modest» uppräknig med 125 000 kronor. Jag vill då analogt säga att det också har gjorts en mycket modest prutning på anslaget.

Fru Sundberg jungfrutalade, och jag vill gärna instämma i den komplimang

som herr Svensson i Kungälv framförde för ett klart och trevligt anförande. Hon uppehöll sig bl. a. vid ett av den svenska u-hjälpens tidigare sorgebarn, farmen i Algeriet. Indirekt gav fru Sundberg belägg för att hållningen till detta projekt numera ändrats. Det är rätt intressant att konstatera detta efter allt det ståhej som på sin tid förekom om trasiga skördetröskor och annat vid denna Algeriet-farm. De algeriska myndigheterna önskar nu ivrigt att få behålla svenska tekniker på denna farm och tillmäter farmen en så betydelsefull roll i landets ekonomiska uppbyggnad, att man t. o. m. funderar på att begära tekniskt bistånd från annat land för att kunna fortsätta att driva denna goda svenska produkt.

Jag tog upp denna detalj därför att den visar hur man kan få ompröva en uppfattning, när det gäller u-hjälp, och att allt inte är vad det synes vara. Man får därför kanske ibland vara försiktig med kritik ty man kan finna att det som såg besvärligt ut i början till ett annat år kan visa sig ha varit en icke oriktig investering.

Till de repliker, som jag anser att jag måste göra, hör också en till herr Wiklund, som drog upp en del frågor beträffande flyktingpolitiken. Det har inte mycket värde i och för sig att dementera hans påstående att den danska regeringen gick före oss när det gällde hjälp till apartheidpolitikens offer. Det gjorde den inte. Men det betyder så litet vilken som var först. Jag vill emellertid säga herr Wiklund att det inte förhåller sig så att min kollega, statsrådet Palme, meddelade några »beslut» i London, som rörde den svenska medelsanvisningen till apartheidoffren, och som han bara fått läsa om i tidningarna. Palme använde inte ordet »beslut», men på förfrågan meddelade han efter kontakt med oss i Stockholm att Sverige inte var inställt på att dra in den halva miljon kronor till Defense and aid-organisationen, vilket organisationen fruk-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

tade vid den då aktuella underrättelsen, att dess lokalorganisation i Sydafrika blivit förbjuden.

Herr talman! Jag förstår, på grund av att så många nu varit framme hos talmannen, att jag får ytterligare en omgång repliker. Jag skall därför sluta och bara säga som avslutning på alla dessa krav om utredning, att om jag tillhörde oppositionen skulle jag i stället ha kommenterat de mycket utförliga principdeklarationer, som redan finns presenterade i styrelsens för internationell utveckling riksdagspetita och de bedömningar av dessa principer med instämmanden och en och annan avvikelse som gjorts i statsverkspropositionen. De skulle ha kunnat ge anledning till en fruktbar diskussion här i riksdagen om olika sorters bistånd, val av länder och prioriteringar, en diskussion som nu bara förs i SIDA:s styrelse. Jag skall för resten inte säga »bara», därför att den förs ganska betryggande där också. I SIDA:s styrelse sitter ju en del kloka riksdagsmän och f. ö. alla de olika sorters sakkunniga som herr Eliasson pläderar för skall ingå i den nya utredning han vill ha.

Jag anser alltså, herr talman, att vi med förtroende bör kunna acceptera den planeringsverksamhet som nu pågår inom nya SIDA.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr NIHLFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! När statsrådet fru Lindström i sin replik till mig nämnde upplysningsverksamheten tog hon det ordet i sin mun att prutningen — som jag hade kritiserat på omkostnadsanslaget till nackdel för informationsverksamheten — var »modest», därför att det rörde sig om så små pengar. Allra sist sade fru Lindström att det fanns så många sakkunniga personer i SIDA:s styrelse. Då vill jag bara erinra om att det var SIDA som föreslog det som vi

reservanter nu föreslagit riksdagen, nämligen det höjda anslaget för informationsverksamhetens breddning. Det tycker jag inte skulle behöva vara någon prestigefråga; även medlemmar av regeringspartiet borde kunna biträda detta krav.

Det viktiga är emellertid om vi kan få fram en plan för framtiden. Det verkar på statsrådet som om det vore absolut omöjligt just i detta sammanhang. Det fanns inte experter och det var till och med så svårt att skriva direktiven att även mittenpartierna enligt uppgift skulle stupa på den uppgiften. Jag vill då anmäla intresse från mittenpartiernas sida att överta direktivskrivningen, om regeringen bara ger oss i uppdrag att göra en sådan och sedan sätta i gång den utredning för en framtida planering som vi anser behövas. På det sättet kan vi bredda regeringsunderlaget i det hänseendet.

Det förekommer långtidsplanering på alla möjliga områden i vårt samhälle. Försvarsorganisationen är upplagd efter flerårsplaner och även för vägväsendet finns en planering. Visserligen får man räkna med vissa avsteg från tid till annan, men en fast planering med sikte mot ett bestämt mål måste väl vara något att sträva efter. Och även om man från regeringssidan skulle ha svårt att skaffa tillräckligt med sakkunniga experter på det område det här gäller, är vi från oppositionssidan beredda att hjälpa till att ganska kvickt plocka fram sådana experter.

Herr WIKLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lindström och flera av hennes vänner här i kammaren säger gärna, att de som visar ett klart och likväldigt svalt och balanserat engagemang i dessa frågor talar med »brösttoner» och använder patetiska tonfall. Jag tror nog att svenska folket tycker att man från regeringens sida borde visa litet mera engagemang i dessa frågor. Det skulle säkert också vara

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

klädsamt med litet mera patos i dessa frågor hos det ansvariga statsrådet själv; jag tycker f. ö. det knappast i en debatt av denna allvarliga beskaffenhet passar med sådana omdömen som här använts.

Det är väl för mycket begärt att en enskild riksdagsman skall vara beredd att ge ett klart och avvägt besked beträffande prioriteringen mellan våra egna behov och sådana u-landsbehov som man finner sig böra tillgodose. Denna prioritering är ju så svår att göra att statsrådet Lindström säger att det över huvud taget inte går att utreda den. Kanslihuset tycks vara den enda plats där det är möjligt att göra denna avvägning.

Vi motionärer vill verkligen försöka ta ut 1 procent av bruttonationalprodukten, och utredningen skulle just anvisa vägar för att nå fram till en u-landshjälp av den omfattningen. Jag anser att det nu är utredningens sak att försöka göra prioriteringen.

Såvitt jag kan förstå förekommer för övrigt redan nu en prioritering.

Vad beträffar statsrådet Palmes uttalanden i England har jag endast läst vad svenska tidningar skrivit därom, och det har tydligen blivit något felreferat. Det är tyvärr inte första gången som statsrådet Palme sagt något utomlands, vilket sedan återgivits felaktigt av tidningarna. Därför tycker jag att det hade varit bäst om upplysningarna lämnats i Sverige, där det väl ändå är lättare att kontrollera att inga missförstånd och felreferat skall uppstå.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lindström erkänner att situationen i vissa områden i världen är skakande. Det gäller närmast Indien som hotats av en hungerkatastrof och där framför allt den amerikanska hjälpen varit nödvändig för att avvärja detta hot.

För att försvara den passivitet som visats från högerns och socialdemokra-

tiens sida säger statsrådet Lindström att man bör ta ett internationellt initiativ för att avsevärt öka resurserna dels i fråga om livsmedelshjälpen vid akuta hungersituationer, dels också — och det är det inte minst viktiga — för att hjälpa u-länderna att utveckla sitt eget jordbruk. Sedan framhåller emellertid fru Lindström att Sverige är ett litet land, att vi inte har mycket att ge i fråga om jordbruksprodukter, fisk o. s. v. Men det är inte det problemet gäller! Det är inte meningen att miljöfonden och Sveriges bidrag på 100 miljoner kronor framför allt skall användas för en svensk jordbruksexport utan man skall väl först utnyttja de livsmedelsöverskott som finns i världen och sedan försöka göra insatser också på det tekniska området. Fru Lindström slår alltså in öppna dörrar i detta sammanhang.

Vidare sade hon att Sverige inte har mycket att bidra med på det tekniska området. Jag undrar om den karakteristiken är riktig när det gäller t. ex. lagringsteknik, marknadsföring, kooperation och annat som spelar så stor roll för att utveckla jordbruket i u-länderna.

Fru Lindström ansåg att det i fråga om exporten fanns en motsättning mellan reservanterna och vissa motionärer. Det kan jag inte alls förstå. Jag upprepar att svenskt jordbruk aldrig har ifrågasatt att bli en exportnäring. Vad problemet gäller är huruvida Sverige bör pressa ned sin jordbruksproduktion till 80 procent år 1980 och därigenom också bli ett importland i fråga om jordbruksprodukter i en situation, där världssvälten kommer att vara ett så enormt problem.

Dessutom påstod fru Lindström att vissa motionärer — jag har haft kontakt med dem och därför tillåter jag mig svara fru Lindström — hade ifrågasatt att de köp av torrnjolk som eventuellt skulle äga rum i Sverige skulle ske till ett pris som är dubbelt så högt som det vanliga priset för u-hjälp. Det är en alldeles orimlig argumentation från stats-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

rådets sida. 4 000 ton tormjök har ju redan köpts av SIDA för att skickas till Indien, och då har man väl inte betalat mer än gängse pris. Enligt de informationer jag har fått direkt från mejeriorganisationernas ledning här i landet ligger grossistpriset på 3:36, men mejeriorganisationerna är villiga att även i fortsättningen sälja till ett pris som ligger vid världsmarknadsnivån, vilken rör sig om 1:50.

Det är alltså inte fråga om att några motionärer skulle begära att svenskt jordbruk skall ha mera betalt för en överskottskvantitet till u-länderna än vad som gäller på den vanliga marknaden. I reservationen har vi också understrukit att inköpen bör från fall till fall ske på lämpligaste sätt och till rimliga kostnader.

Herr NELANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tänker att statsrådet fru Lindström observerade det positiva uttalande jag gjorde beträffande utvecklingen av samarbetet med missionen som jag uppskattar mycket. Jag anförde några exempel vad beträffar valet av länder på att SIDA hade gått ifrån den snävare ramen och tagit med ytterligare länder. Dessutom nämnde jag ett fall där SIDA inte medgivit bidrag, nämligen till Örebromissionen för dess undervisnings- och allmänsjukhus i Centralafrikanska republiken.

Med anledning därav säger nu statsrådet Lindström att det finns vissa skäl till att man inte kunde lämna bidrag, nämligen bl. a. att Sverige inte har något sändebud ackrediterat i Centralafrikanska republiken. Men vår legation i Leopoldville är väl också ackrediterad för Centralafrikanska republiken; åtminstone har SIDA upplyst om att det förhåller sig på det sättet.

Vad jag begärde i mitt anförande var att fallet skulle tas under omprövning. Jag vill nu ytterligare meddela att denna mission redan har genom NIB fått anslag till en tandläkarklinik och genom

UD till en husmodersskola just i det berörda landet.

Det bör väl dock fästas avseende vid det enhälliga statsutskottets uttalande om att det bilaterala biståndet inte bör ges alltför stel tillämpning. Avsteg bör kunna ske, om särskilda skäl talar därför, framför allt om svenskt administrativt och personellt engagemang icke härvid kräves i någon mera betydande utsträckning. Detta är alltså såvitt jag kan förstå ett nytt uttalande av ett enhälligt statsutskott som SIDA givetvis bör ta hänsyn till.

Vidare sade statsrådet något om att det utvidgade samarbetet med missionen inte beror på någon sinnesändring. Det vill jag inte uttala mig om. Men det kanske inte betyder så mycket; huvudsaken är att utvecklingen har gått i denna riktning. Jag blev emellertid något förvånad när statsrådet framhöll att den reservation för SIDA:s räkning på 10 miljoner kronor, som beräknas förefinnas vid budgetårets utgång, skulle vara väl in-tecknad för andra projekt. Uttalandet skedde med syftning på mig, och det skulle alltså inte vara troligt, att missionen skulle kunna erhålla något bidrag av dessa reservationsmedel.

Det blir givetvis SIDA:s sak att pröva detta, men jag vill dock erinra om att statsutskottet har fått dessa upplysningar av SIDA och statsutskottet skriver att om framställningar inkommer om bidrag för sådana ändamål som det här gäller, bör det finnas möjlighet att inom ramen för anslaget till fältverksamhet tillmötesgå dem.

Jag förutsätter alltså att SIDA på nytt prövar dessa frågor.

Herr PETERSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att statsrådet Lindström är överens med oss andra om att vi måste ha en effektivt organiserad u-landshjälp. Våra resurser är så små och hjälpbehovet så stort att detta är ett oeffektivt krav.

Statsrådet Lindström sade att det är

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

orimligt att nu tänka sig en ny utredning om u-landshjälpen, och att det också är olyckligt att förslaget om en utredning väckts. Personligen är jag övertygad om att det mesta på u-landshjälpens område, såväl i fråga om kostnader som hjälpformer, ligger framför oss. För min del tror jag därför att vi har anledning att »fortlöpande» se till att vi kommer in på bästa spår. Jag kan inte alls förstå att det är orimligt att tänka sig en utredning i syfte att öka möjligheterna att uppnå högsta effektivitet hos hjälpverksamheten, varvid även företrädare för svensk mission och svenska företag bör komma med i bilden.

Jag tror personligen att just detta att försöka hjälpa upp u-ländernas basnäringar är utomordentligt viktigt. Härvidlag finns också stor erfarenhet inom de frivilliga organisationerna och näringslivet — en erfarenhet som samhället bör utnyttja när man lägger fram förslag om hur insatserna skall sättas in.

När det gäller spörsmålet om SIDA och hur SIDA samarbetar med utrikesdepartementet, handelsdepartementet och finansdepartementet skulle jag vilja fråga: Menar verkligen statsrådet Ulla Lindström att man i all framtid skall räkna med att denna splittring skall fortsätta? Är det otänkbart att SIDA tar ansvaret för ett samlat förslag till hjälpåtgärder och att SIDA sedan också får se till att det antagna programmet förverkligas?

Jag anser det i och för sig beklagligt att det behövs en utredning av dessa frågor eftersom SIDA är ett så nytt organ, men tyvärr är det nödvändigt.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill instämma med herr Eliasson i Sundborn att ifall det skall exporteras livsmedel från Sverige bör detta ske till priser som här i landet gäller för sådana exportvaror. På den punkten gav ju herr Hedlund så

klart besked i remissdebatten, att det inte borde kunna uppstå något missförstånd.

När jag här tog upp frågan om jordbruket var det därför att det i den argumentation som bedrivs för att försvara nedbantningen av jordbruket säges, att centerpartiet och jordbrukarna vill upprätthålla oräntabla jordbruk för att fortsätta med en överskottsproduktion. Det är mot besyttligheten att vilja upprätthålla oräntabla jordbruk som vi vänder oss. Och att exportera produkter från ett jordbruk som är fullt räntabelt, är väl inget fel.

Men därifrån och till att försvara ett nedbringande av vår egen jordbruksproduktion till 80 procent — såsom statsrådet tydligen är beredd att göra — är ett mycket långt steg. Jag vill ställa den direkta frågan till statsrådet: Hur kan man motivera åtgärden att nedbringa vår produktion till 80 procent, när man samtidigt säger sig vara intresserad av u-ländernas problem? Menar statsrådet verkligen att vi skall profitera på u-länderna genom att från marknaden dra bort livsmedel som de så innerligt väl behöver?

Statsrådet klargjorde själv det omöjliga i en sådan ståndpunkt, när hon sade att även om vi skänkte bort hela den svenska livsmedelsproduktionen, skulle det ändå bara vara en droppe i hela u-landshjälpen. Hur kan man då ha samvete att ytterligare försämra u-ländernas mycket prekära situation, som även regeringen tydligen är medveten om?

Det skulle vara utomordentligt intressant att få ett klart besked om hur man på regeringsidan i detta sammanhang motiverar nedbantningen av det svenska jordbruket.

Herr ANTONSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet fru Lindström sade att alla önskar en utvidgad u-landshjälp, men ingen anvisar några ekonomiska eller andra vägar för att

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

finansiera den. Personligen vill jag mycket bestämt deklarerat att vi måste vara realistiska nog att förstå, att om vi vill öka u-landshjälpen, måste vi klargöra i vilken utsträckning vi vill avstå från läkare, tekniker, forskare och kapital inom vårt eget land. Det är en realistisk frågeställning som vi inte kommer ifrån. Vi kan inte bara hävda att vi skall öka hjälpen. Vi måste ha dessa andra konsekvenser klara för oss.

Den frimodiga optimism som annars brukar känneteckna statsrådet fru Lindströms anföranden föreföll att i mycket hög grad saknas i dag. Jag tyckte mig nästan på punkt efter punkt spåra defaitism i vad hon sade, om man drog ut konsekvenserna av hennes inställning. Nu har väl fru Lindström inte den uppfattningen, men om man nagelfar hennes anförande, kan man dra den slutsatsen att hon anser att eftersom problemen är så stora och Sverige är ett så litet land, så tjänar det bra litet till att vi ökar våra ansträngningar.

Så kan man naturligtvis inte resonera. Hur skulle det se ut om vi resonerade på samma sätt t. ex. när det gäller freds-, nedrustnings- och kärnvapenfrågorna o. s. v.? Tänk om vi då sade att problemen är så stora och Sverige är så litet, att om vi försöker göra en insats så blir det ändå bara skärvor!

Jag tycker att man alltför mycket betonar den synpunkten, när man sätter in u-landshjälpen i sitt samhällsekonomiska sammanhang, och det var detta jag tillät mig i mitt huvudanförande att beteckna som välståndsegoism. Jag erkänner att en hänvisning till samhällsekonomiska synpunkter står att läsa även i den reservation som jag själv undertecknat, men om vi verkligen bäres upp av en vilja att hjälpa, så är det felaktigt att säga att vår egen valuta-reserv, bytesbalans och standardhöjning inte får rubbas. Så får vi inte resonera.

Hur skulle det se ut om vi i vårt eget inhemska reformarbete resonerade på det sättet och sade att vi kan i princip

besluta om t. ex. ökad semester, arbetstidsförkortning eller bättre villkor åt folkpensionärerna, men vi genomför åtgärderna endast under förutsättning att det inte medför någon negativ effekt samhällsekonomiskt?

Fru SUNDBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet Lindström för de vänliga orden. Men jag vill gärna ställa en direkt fråga, eftersom jag märkte att statsrådet och jag har samma uppfattning, nämligen att det i Algeriet har vänt sig till det bättre. Farmen där är utrustad med jordbruksmaskiner av olika slag. Där finns en modern verkstad och en utbyggd arbetsorganisation. För att fullfölja den svenska insatsen begär man därifrån en så ringa arbetskraft som tre personer — en chef, en jordbrukstekniker och en verkstadstekniker.

Med tanke på den stora summa som Sverige redan har investerat men också med tanke på den hjälp som det har visat sig att farmen speciellt ur odlings-synpunkt har kunnat innebära för det näraliggande jordbruket undrar jag, om statsrådet står fast vid sin inställning att den svenska insatsen i detta fall skall läggas ned. Det är nästan desperation som präglar myndigheterna där nere när de, som statsrådet sade, har begärt multilateralt bistånd. Ganska betecknande är vad jag hörde av en person som deltagit i verksamheten, nämligen att den blivande chefen, som är algerier och kallas Monsieur le Président, har svårt att inte stå på kullarna och ropa ut sina order. Han glömmer bort att lantarbetarna använder maskiner och inte hör vad han säger.

Herr CARLSHAMRE (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara inlägga en stillsam men dock gensaga mot ett begränsat avsnitt i statsrådet Lindströms anförande. Det gällde redogörelsen för

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

de villkor som skall vara uppfyllda för att statligt stöd skall kunna utgå till hjälpprojekt som drivs av missionen och av frivilligorganisationer av olika slag. Det sades bl. a. att ett av villkoren är att verksamheten inte skall vara för- enad med religiös påverkan.

Nu är det inte min avsikt att kräva att vi skall utbetala statsbidrag för evangelisationsverksamhet i vanlig mening. Men jag tycker ändå att ett villkor som detta, om man driver det hårt, är litet farligt. Det innebär nämligen att man skulle med statsbidragsbestämmelser förmå missionssällskapen att svika eller förneka sin egen innersta, centrala motivering. Om man vet någonting om missionen, så är man nog på det klara med att all verksamhet inom dess ram — den må vara aldrig så humanitär, aldrig så praktisk — innerst har samma centrala missionsmotivering och alltid har ett evangelisationssyfte. Jag tror inte att man skall försöka förmå missionen att förneka den motiveringen.

För övrigt tycker jag att vi kanske kunde kosta på oss erkännandet att även missionens centrala religiösa och etiska förkunelse och fostran är en u-hjälpsinsats av betydande mått och av stort praktiskt värde. Den höjning av folkens andliga nivå som blir följderna av den verksamheten är nämligen i och för sig en utmärkt grund för förbättring även av de materiella villkoren i de länder där missionen arbetar.

Herr RUBIN (mbs) kort genmäle:

Herr talman! Först måste jag uttrycka min ledsnad över att statsrådet Lindström bryter talarlistan när bara tre eller fyra talare återstår. Jag menar att vi först borde ha haft tillfälle att lyssna till herr Hermansson och andra i denna fråga initierade. Jag tycker att man skulle sluta upp med den där gamla taktiken att bryta talarlistan när en kommunist skall tala.

Statsrådet Lindström visste inte, om

hon skulle betrakta mig som parti eller inte. Jag skulle i detta fall vilja hoppas att herr talmannen betraktar mig som parti och partiledare — jag skulle då kanske kunna få förlängd replik.

Nu betraktar jag mig icke som något parti för att få den replikrätten, utan bara som en av representanterna för alla de människor här i landet som vill ha en vidgad u-landshjälp. Socialdemokratiska partiets ungdomsförbund — här i kammaren representerat av sin ordförande — liksom centrens och folkpartiets ungdomsorganisationer ropar på en vidgad u-landshjälp.

Trots allt vad fru Lindström i dag sagt finner vi att även hon stundtals vill att vi skall vidga u-landshjälpen. När denna fråga diskuterades under remissdebatten i januari framhöll fru Lindström att »hungern och andra lidanden i u-länder innebär en utmaning mot vår välmåga». Hon yttrade också: »Det är riktigt att vi borde ha råd att ge mer.»

Fru Lindström anser att den politiska viljan är synnerligen viktig i detta sammanhang. Då frågar jag: Är fru Lindström beredd att föra fram denna politiska vilja, även om den skulle gå ut över skattsedlarna? Detta är nämligen en mängd av vårt lands medborgare beredda att göra. Är fru Lindström villig att gå i spetsen för en vidgad u-landshjälp eller inte?

Jag tror — och denna min åsikt delas säkerligen av många — att fru Lindström är besjälad av en vilja att hjälpa till härvidlag. Men jag tror samtidigt att fru Lindström har alltför omfattande arbetsuppgifter, då hon inom regeringen skall handlägga såväl familjefrågorna som u-landsfrågorna. Skulle fru Lindström kunna tänka sig att lämna familjefrågorna för att helt ägna sig åt u-landshjälpen, vilken — som fru Lindström själv sagt — måste betecknas som 1960-talets största fråga och som därför fordrar ett eget ministerium och en engagerad minister?

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag vill börja med herr Rubin, som var ledsn över att jag tagit till orda nu, före de besjälade människor som står kvar på talarlistan. Men jag kommer, herr Rubin, att lyssna till herr Hermansson och övriga efterföljande talare med lika stort intresse som jag lyssnat till dem som tidigare yttrat sig. Och eftersom jag fått inlägg från tio talare att bemöta bara efter detta anförande, är det kanske klokt att vi tar diskussionen i ett par ronder. Jag kan ju komma igen även senare — det är inte menat som något hot.

När herr Rubin frågar efter min politiska vilja, svarar jag att jag givit uttryck för denna i mitt inlägg under remissdebatten, som herr Rubin också citerade. Denna min vilja har inte ändrats i något avseende. Men det räcker inte med min personliga vilja och inte heller med att herr Rubin som ensam partiledare tycker att vi skall höja skatten, utan hela riksdagen måste ha samma inställning, om vi skall kunna presentera räkningen för folket.

Herrar Nihlfors och Petersson berörde var på sitt sätt frågan om en utredning, och jag vill sammankoppla dessa inlägg. Herr Nihlfors sade att han var beredd att låta mittenpartierna skriva direktiven. Men det är ju borgerlig samverkan som jag bör räkna med i detta sammanhang, eftersom det finns tre reservationer som går ut på att en utredning skall verkställas. Och det utredningskrav som herr Petersson gjorde sig till talesman för har ju en helt annan motivering än mittenpartiernas. Nu preciserade herr Petersson kravet genom att säga att det behövs en fortlöpande planläggning och utredning av u-hjälpen framöver och en effektivisering av verksamheten. Ja, den utredning som beställts enligt högerreservationen skall vara klar så att regeringen kan lägga den till grund för en plan att föreläggas nästa års riksdag. Och är det fråga om fortlöpande utredning blir det

ju en dubblering av SIDA:s styrelse, som skall sköta den fortlöpande detaljplaneringen.

Herr Wiklund ville liksom herr Rubin att jag skulle lägga in mera patos i mina uttalanden och han kände sig sårad över att jag hade talat om bröstoner. Detta hade dock en rent individuell adress. Jag menar visst att man när man verkligen känner ett behov av att »brösta av» också skall få göra det. Men herr Wiklund riktade i sitt första anförande en rad förmaningar till mig med anledning av att jag tidigare hade redogjort för vad Sverige gjorde och ville göra. Enligt mina anteckningar från detta tidigare anförande sade han bl. a. att det skorrade illa när vi talade som om vi gjorde mer för apartheidpolitikens offer än andra länder gör.

Herr Wiklund var inte heller nöjd med att man i London hade fått reda på att vi inte skulle dra in anslaget till Defence and Aid. Detta borde ha tillkännagivits här i Stockholm. Defence and Aid hade emellertid riktat en fråga till herr Palme, när denne var i London, och under sådana förhållanden kunde det väl inte vara fel att ge detta lugnande besked, särskilt om man ömmar så för apartheidpolitikens offer som herr Wiklund gör.

I detta sammanhang vill jag ta upp vad herr Nelander anförde. Han kunde inte bli riktigt på det klara med var reservationsanslagen till SIDA skulle finnas. Med hänvisning till utskottets utlåtande menade han, att utskottet skulle ha destinerat dem till missionen. Men SIDA räknade redan i sina petita med att få reservationsanslag på mellan 10 och 15 miljoner kronor den 1 juli i år. Från denna utgångspunkt begärde SIDA endast en ökning med 6 miljoner kronor för kommande budgetår och räknade in dessa reservationsanslag i planerna för nästa budgetår.

Ändå har det under året avsatts ett belopp på ett par miljoner kronor att användas för missionsprojekt efter sam-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

na noggranna prövning som man underkastar alla anslag inom SIDA. Sådana överväganden sker ständigt beträffande framkomna projekt. Herr Nelander kan väl inte uppfatta statsutskottets skrivning på det sättet att SIDA skulle avhända sig alla normala prövningsmöjligheter så snart ett projekt kommer från missionen. Det är inte meningen, och det kan väl inte herr Nelander själv anse.

I detta sammanhang vill jag, återigen med adress till herr Wiklund, påpeka att vi har anslagit pengar för humanitära ändamål till flyktingar vid sidan om det flyktingprogram, som han tycker är så magert och som enligt hans mening borde fyllas på med en insamling i höst i samband med flyktingdagen. Vi har bland anslagen till humanitära ändamål lyckats skrapa ihop reservationsanslag, som SIDA kunde tänkas avvara, för att ge dem till arabflyktingarna. Med oförändrade anslag skulle annars en hel årskull barn bland dem ha blivit utan skolgång och livsmedelsransonerna skulle ha nedskurits. Dessa flyktingar har sålunda fått 10 miljoner kronor, varav huvuddelen kommer från reservationsanslag inom SIDA.

Detta är också delvis en förklaring i anledning av vad herr Nelander anförde.

Innan jag avslutar replikerna till herr Petersson vill jag ta upp hans något patetiska fråga, om vi för all framtid skall fortsätta på samma bristfälliga sätt som nu med både handelsdepartementet och finansdepartementet inkopplade på u-hjälpen. Jag har inte godtagit att det är något »bristfälligt» handläggande av dessa ärenden och jag kan därför inte utgå från hans premiss. Jag vill också påminna om att det var föregående riksdags beslut — låt vara ett majoritetsbeslut — att administrationen i fortsättningen skall vara upplagd på detta sätt. Det är bara herr Peterssons parti som nu vill göra om administrationen. Mittenpartierna

har uttryckligen uttalat att de inte önskar att den av dem begärda utredningen skall ta upp denna fråga. Det var av denna anledning jag tyckte det var litet svårt att tänka sig att herrar Petersson och Nihlfors tillsammans skulle skriva utredningsdirektiven.

Herrar Eliasson i Sundborn, Antonsson och Hansson i Skegrie har helt naturligt tagit upp livsmedelsfrågorna. Jag vill börja med att påpeka för herr Antonsson att jag ingalunda velat ge intrycket att jag tycker att Sverige är ett för litet land för att det skall löna sig att öka vår u-hjälp — långt därifrån. Jag menar att vi skall öka vår u-landshjälp efter måttet av våra krafter och att inga ansträngningar är förgäves. Det var endast när det gällde leveranserna av svenska jordbruksprodukter som jag tog ett exempel för att visa hur litet dessa betyder i förhållande till världsmarknaden och efterfrågan från u-ländernas sida.

Herr Eliasson i Sundborn menade att det är skillnad mellan det problem, som rör framtiden och som skulle utredas, och det krav som nu ställdes på 10 miljoner kronor utöver regeringens förslag till internationella livsmedelsfonden. Jag ger honom rätt i detta, men jag har också fört argumentationen efter två linjer. Jag har vänt mig just mot herr Eliassons överbud på 10 miljoner kronor och påvisat att motionärerna — som reservanterna i huvudsak har anslutit sig till — har velat använda dessa 10 miljoner kronor för inköp av 5 000 ton torrmjök i Sverige. Den andra frågan gäller principuttalandet för ett anslag om 100 miljoner kronor till en blivande miljardfond. Det är klart att det här om något rör sig om utvecklingseffekten. Skulle man inte litet närmare utreda formerna för en sådan hjälp och hur den skall nyttjas, om man nu skall ha en utredning som analyserar utvecklingseffekterna? De båda yrkandena går liksom inte ihop, fast de står i samma motion.

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

Herr Hansson i Skegrie ställde en direkt fråga: »Skall vi profitera på dessa länder genom att dra ifrån världsmarknaden livsmedel, som de kan komma att behöva?» Har jag uppfattat denna fråga rätt? — Herr Hansson i Skegrie nickar instämmande. Då vill jag erinra honom om att jordbruksprodukter inte är det enda som u-länderna saknar. De har behov av alla de konsumtionsvaror som vi normalt importerar, detta för att kunna bygga ut sin produktionsapparat med olika sorters maskiner och råvaror, som kan köpas från utlandet. Skulle då vi i Sverige i analogi med resonemanget om jordbruksprodukterna sluta upp att importera alla de varor som u-länderna behöver? I så fall skulle vi tvingas återgå till självhushållningen, själva halka efter i den ekonomiska utvecklingen och följdriktigt även få mindre resurser att hjälpa u-länderna.

Den uppfattning som är regeringens och utskottsmajoritetens går ut på att vi som katastrofhjälp skall lämna FN och u-länderna kontanter att köpa livsmedel för där dessa är billigast. Tillfälliga svenska jordbruksöverskott blir då bara ett tillägg i marginalen. Till den hjälp till självhjälp som på längre sikt är enda räddningen för u-länderna bidrar vi bättre med sådant tekniskt bistånd — däri vill jag ge herr Eliasson rätt — som rör växtförädling, insemination, konstgödning o. s. v. — Jag förbisåg att nämna detta i mitt tidigare anförande; av tidsbrist och glömska. — Det är alltså fråga om sådana objekt som är av strategisk betydelse för dessa länders försörjning.

Jag skall emellertid inte lämna herr Eliasson i sticket riktigt ännu. Han gjorde fortfarande gällande att det inte var fråga om att subventionera de svenska jordbruksvaror som skulle gå till u-länderna, att ingen hade påstått något sådant och att jag refererade fel.

Jag har motionen framför mig — herr Eliasson har inte undertecknat

den, men herr Hansson i Skegrie har gjort det — och där står att inköpet »bör ske genom ett statligt organ som regeringen bestämmer och till inom landet gängse priser». Den torrmjök som gick till Indien fick vi för kr. 1:40 per kilo. Detta pris kan tyckas ligga nära världsmarknadspriset men var ju subventionerat genom bidrag från jordbrukets regleringskassor — och vilka som betalar till dem, vet vi också.

Fru Sundberg ställde till mig en fråga som bottnar i ett missförstånd. Hon frågade, om jag stod fast vid min inställning att SIDA skall sluta upp med att driva farmen i Algeriet. Jag vill påpeka att jag inte har någon inställning i den frågan. Det är SIDA som är administrerande organ, och jag skall skicka frågan vidare till SIDA. Trots allt tal därom i tidigare debatter finns det inget ministerstyre i dessa sammanhang.

Inte minst av den anledningen tror jag att herr Rubin inte skulle vinna särskilt mycket på en uppsplätning av mina arbetsområden. I varje fall tycker jag att han borde fråga någon annan än mig, om en sådan uppsplätning skulle kunna öka u-hjälpens totala omfång eller inte.

Herr PETERSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lindström ironiserade litet grand över mitt uttryck »fortlöpande utredning». Jag medger gärna att uttrycket var mindre lyckat. Vad jag menade var att den nu föreslagna utredningen säkerligen inte blir den sista vi måste tillsätta om u-landshjälpen. Jag tror för min del att nya svårigheter och nya erfarenheter även i framtiden kommer att ge anledning till utredningar om u-hjälpen. I min första replik uttryckte jag det på det sättet, att jag är övertygad om att på u-landshjälpens område det mesta, både i fråga om kostnader och hjälpformer, ligger framför oss.

Däremot är jag övertygad om att fru

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

Lindström missförstod min fråga när det gäller utrikesdepartementet, handelsdepartementet och finansdepartementet och intresset i allmänhet för u-landshjälpen. Min fråga var, om fru Lindström tycker att det är orimligt att tänka sig att SIDA har på sitt ansvar att avge ett samlat förslag och att sedan se till att det beslutade programmet blir förverkligat. Jag kan inte finna att den frågan blev besvarad. Vad beträffar frågan om skillnader och nyanser i uppfattning mellan folkpartiet, centern och högern när det gäller denna utredning, så har vi inom högern hårdare än folkpartiet och centern tryckt på att det redan nu behövs en utredning om biståndsverksamhetens organisation. I folkpartiets och centerpartiets motivering sägs det bl. a., att man anser att ytterligare någon tids erfarenhet bör vinnas innan biståndsverksamhetens organisation tas upp till förnyad prövning. Men det hindrar ju inte att vi inom högern kan ha vår uppfattning.

Herr WIKLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag ifrågasatte var lämpligheten av att yvas över att Sverige utträttar mer än andra länder — kanske rent av mest av alla — då det gäller att stödja apartheidpolitikens offer. Jag har självfallet inte vänt mig mot att regeringen gör utspel och framlägger förslag om den ena eller andra åtgärden för att öka u-landshjälpen. Det är självuppskattningen av våra insatser jämfört med andra länders insatser som jag vände mig mot.

Redan i mitt första anförande betonade jag hur värdefullt det var att man genom att begagna reserverade medel hos SIDA har ökat hjälpen till flyktingarna. Men det, herr talman, behöver ju inte utesluta en anslutning till den internationella insamlingsaktion, som företas under några timmar på FN-dagen på rekommendation av FN i den resolution av december månad, som

jag tror att Sverige var med om att rösta fram. Det ena behöver inte förskjuta det andra.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt som statsrådet sade, att u-länderna även behöver annat än livsmedel. Det är alldeles självklart. Det är också alldeles riktigt att vi bör köpa varor från u-länderna, framför allt varor som vi inte själva kan producera. Det har vi alltid gjort, och det bör vi göra även i fortsättningen. Det är dock ett faktum, att för dessa människor svälten är det största problemet. Det dröjer inte mer än tio år tills hungerkatastrofen är en fruktansvärd realitet. Det kommer vi inte ifrån. Samtidigt med denna utveckling ute i världen planerar man i vårt land att lägga ned en tredjedel av våra nu odlade åkrar. Därigenom försätter man oss i en beroendeställning och tvingar oss att köpa mat på världsmarknaden, mat som skulle kunna gå till u-länderna.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lindström och jag skall kanske inte mer diskutera den svenska jordbrukspolitiken. Vi är i princip överens om att frågan om vår u-hjälp inte direkt sammanhänger med den svenska jordbrukspolitiken. För mig är det dock ett politiskt-moraliskt problem, om vi själva i en situation med växande världssvält år 1980 bör importera 20 procent av vårt livsmedelsbehov. Motionärerna har visserligen skrivit »gångse priser» — och jag medger att det uttrycket kan tolkas litet felaktigt — men de har ju också talat om ett pris som är ungefär hälften av grossistpriset på torrmjök. På den punkten finns inga meningsskiljaktigheter mellan oss. Därmed kan vi lämna den saken.

Men, herr talman, jag tycker ändå att det är ett ganska viktigt initiativ

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

som mittenpartierna tagit när de föreslagit en internationell storfond på en miljard dollar per år. Det nuvarande livsmedelsprogrammet — World Food Program — har, om jag inte minns fel, nu kommit upp till siffran 275 miljoner dollar för en treårsperiod. Vad vi siktar till är en internationell fond på en miljard dollar per år dels för livsmedelshjälp, dels för hjälp till utveckling av u-ländernas jordbruk och att Sverige skulle förpliktiga sig att årligen bidra med 100 miljoner kronor härav.

Denna diskussion mellan statsrådet Lindström och mig borde väl inte sluta utan att vi från statsrådets sida får en förklaring till varför hon anser att man inte bör biträda ett sådant förslag. Jag förmodar att fru Lindström inte vill bestrida att behovet föreligger. Varför skulle Sverige då inte kunna ta detta initiativ i FN? Varför skulle vi inte kunna gå i spetsen för detta betydelsefulla internationella initiativ? Är det behovet som saknas enligt fru Lindströms uppfattning? Eller är det några alldeles speciella skäl som gör att Sverige lämpligen inte bör ta detta initiativ? Jag tycker att dessa begrepp borde klaras ut, innan debatten på denna punkt är slut.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Till herr Petersson vill jag gärna säga, att jag liksom han inte tror att den utredning som kan komma nästa gång blir den enda på detta område. I USA har man från 1950-talet och fram till nu haft inte mindre än åtta kommittéer som utrett frågan om u-landshjälpen. Våra uppfattningar skiljer sig så till vida, att jag inte anser att det just nu föreligger några problem som kan lösas med en utredning av det slag herr Petersson förordar.

Jag vill vidare säga att jag inte finner den ansvarsfördelning mellan SIDA och departementen orimlig som riksdagen beslutade i fjol.

Beträffande herr Wiklunds krav på insamlingsaktioner i höst för att visa vår beredvillighet att hjälpa flyktingarna vill jag säga att det ju bara är en fråga om teknik. Det berör inte volymen av vår hjälp. Vi har föredragit att ge flyktinghjälp i form av statsmedel som tas från skattepengar framför att starta en ny »Sverige hjälper»-aktion. Alla insamlingar vi har på olika områden för olika behjärtansvärda ändamål trängs — det vet varenda riksdagsman — på kalenderårets schema, och man får ställa sig i kö i flera år för att få göra en insamling över Radiohjälpen. Jag tycker att detta är en teknisk fråga som inte hör in i sammanhanget, när man talar om viljan att hjälpa.

Både herr Hansson i Skegrie och herr Eliasson i Sundborn har däremot efterlyst viljan till hjälpåtgärder mot svälten framöver. Det har framgått tydligt av vad jag sagt i tidigare anföranden att också jag — ja kanske främst jag — inser behovet av hjälp framöver när svälten kommer.

Herr Eliasson frågar om Sverige inte skall ta initiativet till en miljarddollarfond. För tre år sedan inrättades denna livsmedelsfond. Den skulle då enligt internationellt beslut om målsättningen bli 100 miljoner dollar. Nu har man fattat beslut om utökning av fonden till 275 miljoner dollar — man går stegvis uppåt. Jag betraktar det som realistiskt att nu i början av denna nya treårsperiod från svensk sida väcka förslag om ökning av fonden till 1 miljard dollar, vilket är lika mycket som hela den internationella multilaterala biståndsvolymen uppgår till. Men jag är övertygad om att alla de, som är något så när unga i denna riksdag, kommer att få uppleva att denna trappstege bär uppför i allt större och större kliv, och dessa alla kommer att få vara med om att bevilja mycket mer pengar till u-länder än de i dag kan föreställa sig. Själv motser jag den tiden med tillförsikt till vår biståndsvilja.

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Denna debatt gäller inte bara de anslag som under nästa budgetår skall ges till internationell biståndsverksamhet. Den gäller även den större frågan om vårt lands hela förhållande till de fattiga folken och den tredje världen.

När det gäller den allmänna uppfattningen om läget i de s. k. underutvecklade länderna råder numera en viss samstämmighet. Det är sålunda erkänt — jag lånar här en beskrivning av en f. d. ledamot av den svenska regeringen och av riksdagen som är erkänd som sakkunnig — »att massfattigdomen i de underutvecklade länderna är nästan ofattbar; att det finns sjukdomar och analfabetism; att inkomstklyftan mellan utvecklade och underutvecklade länder inte bara är mycket vid, utan också ständigt vidgas; att utvecklings-takten i de underutvecklade länderna under senare år faktiskt tenderar att minska i stället för att öka; att livsmedelsproduktionen per invånare i de underutvecklade områdena är lägre än den var före kriget; att närmare två tredjedelar av befolkningen i de underutvecklade länderna lider av hunger och/eller undernäring; att livsmedelsproduktionen inte har hållit jämna steg med befolkningsökningen i Sydamerika, Asien och Afrika under senare år; att oavsett vilka framsteg som görs för att sprida kunskapen om födelsekontroll kommer världens befolkning i alla fall att fördubblas till i slutet av detta århundrade och denna befolkningsökning förekommer huvudsakligen i de underutvecklade länderna; att följaktligen deras livsmedelstillgångar måste mycket mer än fördubblas bara för att upprätthålla deras nuvarande, mycket otillfredsställande näringsstandard; att den nuvarande livsmedelsmängden redan 1980, bara femton år från nu, måste fördubblas för att föda den växande befolkningen och åstadkomma en mycket

blygsam förbättring av deras näringsnivå.»

Vilka slutsatser drar nu vi av vår ökade kunskap om dessa förhållanden? Professor Gunnar Myrdal som jag citerade hyser åsikten, att man ingestans i de rika länderna behandlar hjälpen till de underutvecklade länderna som en stor social och ekonomisk fråga. Man betraktar den inte från andra utgångspunkter än å ena sidan relativt obetydlig välgörenhet och å andra sidan nationella intressen. Ingen av de rika nationerna bidrar till utvecklingen av de underutvecklade länderna med någonting ens i närheten av det som de är villiga att ge ut för viktigare nationella ändamål. Man kan jämföra med militärutgifterna. De rika ländernas militärutgifter är större än den sammanlagda nationalinkomsten i alla ickekommunistiska underutvecklade länder tillsammans. För Sverige är proportionen mellan militära utgifter och internationella biståndsutgifter nu som 14: 1.

Jag tror att denna kritik från experterna är riktig och befogad. Det visar sig också att varken regeringen eller de tre borgerliga partierna är beredda att i år gå med på någon större ökning av biståndet till de fattiga länderna. Vad de vill acceptera är inte mycket mer än en uppräknig i förhållande till det fallande penningvärdet och nationalproduktens ökning. På den punkten har vi alltså faktiskt ett slags samlingsregering som herr Svensson i Kungälv uttryckte sig. Det visar inom parentes sagt hur dålig politiken blir med en samlingsregering och är alltså också ett inlägg i den debatten.

Statsrådet Lindström sade förut att inget parti vill ha en prioritering av u-hjälpen. Om hon syftade på de partier, vilkas representanter talat i debatten innan hon yttrade sig, var det riktigt. Vi har däremot föreslagit en prioritering av u-hjälpen på så vis, att riksdagen nu skulle besluta, att vi före

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

1960-talets utgång skall nå beslutade 1 procent av nationalprodukten. Det innebär en prioritering, och vi är villiga att ta de följderna som detta innebär. Jag tror att det måste vara ett grundläggande fel, om man betraktar anslagen till internationell biståndsverksamhet som ett slags restpost som möjligen kan tillgodose när övriga behov har fått sitt.

Man måste i stället vända på frågan och ta de problem, som skapas av den alltmer fördjupade klyftan mellan rika och fattiga länder, till utgångspunkt vid utformningen av hela vår aktuella politik och framför allt vår framtidspolitik. Inget program för den sociala och politiska utvecklingen i vårt eget land eller i Västeuropa kan bli realistiskt, om de fattiga ländernas problem inte är en av dess utgångspunkter. Det finns, och det är en självklarhet, ingen nationellt isolerad framtid för något land, inte heller för det svenska samhället. Vår och de ännu fattiga ländernas framtid är gemensam.

Den svenska politiken gentemot de underutvecklade länderna måste bestämmas av vår skyldighet att visa solidaritet med deras ansträngningar att befria sig från utländskt och inhemskt förtryck, att göra slut på den koloniala utplundringen och inleda en progressiv, d. v. s. socialistisk utveckling. De fattiga folkens egen kamp är givetvis den avgörande faktorn i denna process. Men insikten härom får självfallet inte stå i vägen för insatser från Sveriges sida av stöd och bistånd. Dessa är självklara och nödvändiga både som återbetalning av rikedomar som vårt land tidigare tillägnat sig genom deltagande i den koloniala utplundringen och som kompensation för den utplundring som fortfarande pågår.

Ett absolut minimikrav måste vara att vårt land upphör att genom olika statliga och privata åtgärder försvåra de fattiga ländernas utveckling. Detta förutsätter bl. a. från statens sida omedelbart avskaffande av de tullar och

skatter, som fortfarande drabbar vissa produkter från dessa länder och därigenom håller tillbaka konsumtionen och försvårar en förbättring av produkternas prisläge.

Vi bör vidare aktivt stödja arbetet för att skapa ett internationellt system av råvaruavtal och priskompensation som kan garantera köpkraften hos exporten av råvaror från de fattiga länderna och möjliggöra högre inkomster för dem. Stödet till vår egen produktion av primärvaror, framför allt livsmedel, måste vidare ges en sådan utformning att u-ländernas produktion och export inte som nu diskrimineras.

Kravet att de fattiga ländernas utveckling i varje fall inte får försvåras har sin tillämpning även på den privata svenska kapitalexporten, d. v. s. i huvudsak investeringar i produktionsföretag i de koloniala och före detta koloniala länderna. Jag har den åsikten att svenska investeringar i utlandet bör underkastas statlig kontroll via valutaregleringen. Tillåtelse för investeringar i u-länderna bör lämnas endast när dessa kan infogas som en integrerande del i dessa länders egna ekonomiska utvecklingsplaner.

Högern och folkpartiet vill framför allt »hjälpa» de fattiga folken genom att öka den kapitalistiska utsugningen av dem. De hyser en naiv tro på att endast en utveckling som följer det svenska mönstret kan lösa problemen. I själva verket är det emellertid en utveckling som redan dominerats av inflytandet från monopol och storfinsans, som skapat de nuvarande svårigheterna.

De folk som redan lidit så svårt genom kapitalistisk utplundring är inte beredda att än en gång anförtro sin framtid till utländska finansiärer. De vill själva skapa sitt öde. Man må ursäkta dem om de inte hyser någon särskild tilltro till husen Wallenberg och Johnson, även om deras basområde är det neutrala och välordnade Sverige.

En avgörande ingrediens i den bor-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

gerliga u-landspolitiken, som den har presenterats här i kammaren i dag och som den förekommer i reservationerna, är kravet på garantier och skydd för svenska privata investeringar i u-länderna. Företagen vill först ha hjälp från staten genom en samordning med den samhällseliga biståndsverksamheten för att med sina investeringar kunna tränga in i olika länder, där de anser sig kunna få högre profit på kapitalet än om det investeras här hemma. Men inte nog härmed. Genom de borgerliga partierna begär de nu också att staten skall garantera deras investeringar mot att folken i de fattiga länderna själva tar hand om den nationella rikedom. Det bör sägas rent ut att detta krav är uttryck för en mycket avancerad tilltagsenhet från kapitalexportörernas sida. Det finns ingen som helst anledning varför det svenska samhället skall garantera en fortsatt utplundring av de fattiga folken.

När det i reservationen vid punkten 11 påstås att »skydd för svenska investeringar i dessa länder kunde bli ett betydelsefullt inslag i våra ansträngningar att där påskynda utvecklingen» är detta påstående helt ogrundat. Det vore en utomordentligt farlig väg vårt land skulle beträda om det på detta sätt lät engagera sig för privata kapitalintressen. Det skulle kunna leda till konsekvenser som kan äventyra ett gott förhållande mellan vårt land och de fattiga länderna.

Tillåt mig också att i detta sammanhang uttrycka en viss förvåning över den orkeslöshet hos de svenska kapitalisterna som kommer till uttryck i kravet på investeringsgarantier. I min ungdom lärde jag mig av professor Ohlin och andra nationalekonomer, att risktagande var någonting typiskt för kapitalismen och uttryck för dess progressiva natur. Nu vill man bara ta hand om profiterna och anser att staten skall ta riskerna. Får man tolka den uppfattningen som ett erkännande

av att kapitalismen nu inte kan existera utan stöd från en socialdemokratisk regering?

Den långsiktiga målsättningen för vår politik är att fullständigt avskaffa Sveriges deltagande i den koloniala utplundringen i olika former av de fattiga länderna. Den aktuella målsättningen, som inte står i motsättning till långtidspolitiken, är att vårt land på olika sätt ger de fattiga länderna ett positivt stöd i deras ansträngningar att bygga upp bättre levnadsvillkor för sina medborgare.

En viktig del av detta aktiva biståndsprogram bör vara genomförande av de båda förslagen på utvecklings- och handelskonferensen i Genève om uppställandet av bestämda målsättningar för importen av både råvaror och färdigvaror från de underutvecklade länderna och om tullfrihet för dessa länders industrivaror. Det är givetvis önskvärt att en internationell överenskommelse uppnås om importmål och tullbefrielse, och vårt land bör aktivt arbeta här för. Men det är också möjligt för oss att själva uppställa vissa målsättningar för importen från u-länderna liksom att bevilja de föreslagna tullåttnaderna. Detta borde ske omedelbart.

Beträffande de direkta svenska anslagen till biståndsverksamhet anser vi att riksdagen nu bör fatta beslut om att målsättningen 1 procent av bruttonationalprodukten till internationell biståndsverksamhet bör uppnås senast i slutet av 1960-talet. Detta är ett minimikrav. Det är nödvändigt med ett sådant beslut för att vi skall få en snabbar ökning än under de senaste åren. Jag kan inte finna att statsutskottet anfört något som helst bärande argument mot ett sådant beslut. Man säger i sitt utlåtande att en »fastlåsning på förhand av den årliga ökningen av biståndsverksamheten» inte kan rekommenderas av utskottet. Men vem har föreslagit det? Vad vi har föreslagit är en ökning under en fyraårsperiod som

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

för oss upp till den beslutade målsättningen. Statsutskottet skriver att man »snarast möjligt» vill uppnå den beslutade nivån. Men har ett sådant uttalande någon som helst mening om man skjuter förverkligandet av målsättningen över till 1970-talet?

Vi skulle egentligen vilja ha en mycket snabbare ökning av biståndsinsatserna. Det bör vara en målsättning att komma upp till något sådant som 5 procent av bruttonationalprodukten i ekonomisk utvecklingshjälp. Det är ungefär lika mycket som för närvarande går till militära rustningar. Vi måste komma över den nuvarande tröskeln i fråga om biståndsverksamheten så att debatten börjar ta upp den helt avgörande frågan: Är inte det rimliga att vår egen standard hålles oförändrad, medan ökningen av bruttonationalprodukten helt användes för bistånd till de fattiga länderna så att de inom rimlig tid kan hinna fatt oss?

De konkreta förslag vi har ställt om ökade anslag i år är blygsamma jämfört med behoven, men omfattande jämfört med den obetydliga ökning som statsutskottets samtliga partier vill gå med på. Vi har föreslagit en ökning för nästa budgetår med sammanlagt 100 miljoner kronor. Det skulle föra upp biståndsinsatsen till 0,4 procent i stället för 0,3 procent av bruttonationalprodukten som ett första steg att infria våra gemensamma utfästelser. Ingen kan rimligen påstå att inte besparingar kan göras på andra områden, varigenom utrymme kan skapas för ökad biståndsverksamhet. Vi har också konkret föreslagit var nya pengar kan tas, nämligen genom ökad skatt på bolagsvinster och på stora förmögenheter.

Jag beklagar att statsutskottet inte har tillmötesgått vår begäran om att öka biståndsanslagen med 100 miljoner kronor fördelade på det sätt som utskottet med sin sakkunskap anser ge största möjliga effekt. Det borgerliga kravet i reservationen på en stor ut-

redning anser vi meningslöst för närvarande. Vad som behövs är inte ytterligare utredningar utan politiska ställningstaganden. Det finns inga tekniska svårigheter att öka våra anslag exempelvis till FN:s utvecklingsprogram, till dess barnfond, till det internationella livsmedelsprogrammet eller till internationella utvecklingsfonden. Det handlar om politisk vilja, och den kan alla ledamöter, om de vill, visa i de följande omröstningarna.

För vår del kommer vi vid omröstningarna att stödja varje konkret förslag om ytterligare anslag till den internationella biståndsverksamheten. Dessutom kommer vi att ställa under omröstning förslag om ett principuttalande om att målsättningen 1 procent av bruttonationalprodukten till internationell biståndsverksamhet skall uppnås allra senast i slutet av 1960-talet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 158 och II: 207.

Herr CARLSHAMRE (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hermansson, som annars framträder som en modern och välslipad politiker, gör i denna debatt ett gengångaraktigt intryck, när han frammanar en spöklik värld av utsugare och utsugna. Jag skall nu inte fördjupa mig i det, men på en punkt vill jag motsäga herr Hermansson, nämligen i fråga om hans beskrivning av den önskan om visst investeringsskydd som har framförts reservationsvis.

Herr Hermansson påstår att det svenska näringslivet, de svenska företagen som han uttrycker sig, nu begär statens, skattebetalarnas, skydd mot förluster på sina investeringar. Han säger: Numera skall företagen bara ta vinsten, riskerna skall skattebetalarna ta.

Detta, herr Hermansson, är en alldeles felaktig beskrivning av vad frågan gäller. Det har aldrig från något håll framställts önskemål om att samhället,

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

skattebetalarna, skall överta de normala företagarriskerna. Risken för att en rörelse som etableras i ett u-land går dåligt, inte blir räntabel, att företaget går med förlust och verksamheten måste nedläggas står som vanligt investerarna själva.

Men det finns i vissa av dessa länder en annan risk varmed man inte i förväg kan kalkylera, nämligen risken att t. ex. herr Hermanssons meningsfränder kommer till makten och utan vidare socialiserar hela det till ifrågasvarande u-land förlagda företaget, så att hela investeringen går förlorad på en enda gång. Det är mot den typen av svårberäknade eller ibland oberäkneliga speciella risker av politisk natur som man yrkar ett skydd, inte mot de vanliga företagarriskerna.

Herr HERMANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! De svenska företagarna är alltså mycket mer anspråksfulla än folk vanligen vill tro. De begär inte att samhället skall garantera den vinst som de skall få, utan de begär att det svenska samhället skall garantera hela det kapital som de satsar för investeringar och som de i sin tur under ett antal år vill ta ut profiten på. Jag tycker det är mycket mer anspråksfullt än om det bara gällde vinsten.

Herr CARLSHAMRE (h) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Hermansson, det är inte detta som de svenska företagarna begär. De begär inte garantier vare sig för vinsten eller för kapitalet annat än mot en alldeles speciell risk, den politiska risken, att man tar ifrån dem helt och hållet vad de har investerat i ifrågasvarande u-land. Man kan förlora sitt kapital, därför att rörelsen inte går som man har tänkt sig. Det händer alla företagare, och det har man inte begärt någon garanti för utan en-

dast för den politiska risken. Det är en mycket viktig distinktion.

Herr HERMANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Ja, herr Carlshamre, jag är fullt på det klara med vad det gäller, vilken risk som de svenska företagarna och högern är rädda för, nämligen att folken i de fattiga länderna själva skall ta hand om de nationella rikedomarna. Jag ger er rätt i att den risken är mycket stor. Men jag ser ingen som helst anledning för det svenska samhället att garantera först vissa års utsugning av dessa fattiga folk och sedan att de svenska kapitalisterna skall få tillbaka hela sitt kapital. Det finns ingen som helst anledning för det svenska samhället att ställa sig som garant mot de fattiga folkens intressen.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Denna långa debatt har klart givit vid handen att u-landshjälpen sannerligen inte är någon fredlig idyll av skyddad verksamhet. Det är en veritabel kapplöpning med svält — mänsklighetens skamligaste och vanligaste dödsorsak. Anledningen är ju att vi, 30 procent av mänskligheten, med gott samvete tar hand om fem sjättedelar av världens samlade resurser, och låter de 70 procenten av mänskligheten slåss om den resterande sjättedelen, detta medför i sin tur att också denna dag, när vi slutat debatten, 100 000 människor har skördats av svältens dagsmeja. Jag tror man måste ha denna verklighet aktuell när man diskuterar åtgärder och anslag i detta sammanhang. De av oss som inte har fått göra utskottsresor men som har fått förmånen att tjänstgöra i u-länder och mött svältens verklighet i medmänniskors uttorkade kroppar — vi har en kuslig förnimmelse av att tiden är kort och mycket dyrbar. Professor Gunnar Myrdal sade i höstas vid FAO-konfe-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

rensen kort och kraftfullt: »Våra prognoser på kort sikt pekar mot världskatastrof», och han torde precis mena vad han säger.

Naturligtvis måste vårt bistånd sättas i relation till vår samhällsekonomi och dess utveckling, men när man avväger olika ändamål inom den samhällsekonomiska ramen får man ständigt komma ihåg, att vår förpliktelse att hjälpa till i mänsklighetens just nu mest angelägna ärende väger tungt.

I detta allvarliga biståndsarbete måste det vara väsentligt att all sakkunskap samverkar från början. Därför kan jag inte låta bli att varmt rekommendera den utredning med bredast möjliga representation som motionärerna och reservanterna föreslår för att planera en effektivisering av våra biståndsinsatser.

Mycket har redan behandlats och jag skall i fortsättningen endast uppehålla mig vid två frågor.

Låt mig först säga några ord om samverkan. Det finns i utlåtandet, och det har också yttrats från talarstolen i dag, många vänliga ord om missionens och de många frivilliga humanitära hjälporganens insatser. Det har sagts att de är ett värdefullt komplement till de statliga insatserna, vilket naturligtvis är sant. Jag vill å de humanitära organisationernas vägnar i detta sammanhang gärna betyga, att vi känner en avsevärt förbättrad kontakt och kommunikation med den statliga biståndsmyndigheten. Man söker och får anslag för väsentliga projekt. De 2 miljoner som är avsatta till enskilda organisationers humanitära verksamhet är visserligen i minsta laget, men med tanke på de reservationer som det talas om i utlåtandet finns det fortfarande avsevärda möjligheter. Det nämnes i utlåtandet 10 miljoner kronor och det finns alltså mycket pengar kvar att nyttja.

Jag tror emellertid att samarbetet mellan staten och de frivilliga hjälporganen bör vara ömsesidigt. Inte bara

så, att frivilliga organisationer anholder om och får bidrag till sina projekt, utan också så, att SIDA delegerar uppdrag åt de frivilliga organisationerna. Jag vet att detta skett i något fall, exempelvis när det gällde de politiska flyktingarna från Rhodesia; här blev det ju en utmärkt lösning.

I detta sammanhang var det skada, att statsrådet fru Lindström inte bemötte herr Carlshamres inlägg beträffande gränsdragningen mellan mission och humanitär verksamhet. Det är en mycket vanskelig gränsdragning. Gränsen är sannerligen flytande. Man vet inte var missionen slutar och det enbart humanitära börjar. Alltsedan Frälsarens dagar har sjukvården och den tjänande handen varit förkunnelse — förkunnelse av kärlekens evangelium.

För ett par år sedan vistades jag en tid i Nepal i Himalaya, ett litet land som är avstängt från omvärlden. Kristendomen är där förbjuden så till vida att man inte får sprida den kristna läran genom förkunnelse och dop. Men United Mission, de olika kyrkornas gemensamma hjälporgan där, driver sjukhus och skolor. Det har visat sig att kristendomen är på frammarsch just tack vare detta humanitära arbete. Det torde vara omöjligt att skilja ut den materiella hjälpen från den ideologiska — och jag tror det är fel att göra det. Bakom våra ambitioner att hjälpa ligger en ideologi som vi väl är ganska angelägna om att förmedla till det folk vi hjälper. Först då kan hjälpen bli självhjälp.

Jag anser det angeläget med en ömsesidig samverkan mellan staten och de frivilliga hjälporganen. Flera av de senare är ju också inlemmade i stora internationella organisationer med kanaler till alla världens hörn. Den svenska Lutherhjälpens, som jag känner bäst, är representerad både genom Kyrkornas världsråd och Lutherska världsförbundets humanitära organ Lutheran World Service. Dessa båda organ täcker med

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

sina organisationer praktiskt taget hela världen.

Dessa organisationer åtnjuter också ett mycket stort förtroende på alla håll. I Tanzania har t. ex. landets regering och FN:s flyktingkommissarie uppdragit åt Lutheran World Service att administrera hela flyktinghjälpen i landet genom sitt organ på platsen, Tanganyika Christian Refugee Service.

Ett annat fält där samverkan i dag är ytterligt aktuell är Indien. Där är möjligheterna att göra effektiva insatser stora, och där föreligger ett enormt hjälpbehov. Den svåra livsmedelsbrist som blev en följd av de uteblivna monsunregnen i fjol har skapat en livsmedelsbrist som hotar 100 miljoner människor, av vilka man kallt räknar med att 10 miljoner kommer att dö av svält. Årets skörd beräknas till 35 procent av den normala. Det betyder ett bortfall av 12 miljoner ton ris och andra vegetabilier — i en situation där landets befolkning i år ökar med 12 miljoner människor.

Här har Kyrkornas världsråd i samarbete med de ortodoxa kyrkorna gjort upp stora och väl genomtänkta planer, vilket skedde vid en konferens i februari i Genève med deltagande av alla de kristna kyrkorna, där alltså även den ortodoxa och den romerska kyrkan var representerade. Man har organiserat dels en katastrofhjälp med 3 500 livsmedelscentraler och dels en konstruktiv hjälp som omfattar brunnsborrningar i tusental, konstgödning, utrustning med jordbruksredskap samt kurser i traktorskötsel m. m. Även familjeplaneringen är med i bilden, vilket kan vara värt att notera. Det gör jag själv med synnerligen stor tillfredsställelse, eftersom just familjeplaneringen har anledning att höra samman med kyrkornas hjälpverksamhet. Där om någonsin behövs en ideologi, som säger att det är rimligt, mänskligt och kristligt att inte sätta fler barn till världen än man kan försörja — en inställning

som ju ingalunda är självklar och naturlig i dessa andra kulturkretsar.

För de svenska insatserna i Indien svarar Lutherhjälpen, och i denna skulle också SIDA i brist på egen personal och organisation — och det råder ju en sådan brist — kunna ha en kanal för biståndsverksamhet. Jag tycker nog att staten i sådana lägen inte behöver hesitera inför den totala kostnaden, om de humanitära organisationerna bidrar med de personella resurserna. Det som man kan få för pengar är det billigaste. Men de humanitära, personliga krafter som arbetar av idealitet får man inte för pengar. Jag tror som sagt att en samverkan mellan statliga och frivilliga organisationer skulle gagna alla parter. Det borde också vara naturligt att denna samverkan komme till stånd redan på planeringsstadiet. Därmed skulle också informationen om u-landsarbetet lättare nå allmänheten, och detta är det sista jag vill säga ett par ord om — informationen.

Det gäller ju inte bara att informera om nöden i världen, även om det är mycket viktigt. Jag tror inte att den informationen kan göras nog skakande. Den bästa informationen om nöden får man genom att se den med egna ögon — då glömmar man den aldrig. Det talade ordet däremot går in genom det ena örat och ut genom det andra, som bekant.

Det räcker alltså inte bara med information om nöden och den planering som man har. Vad folk vill veta är resultatet — vad det egentligen har blivit av alla dessa miljoner i skattepengar. Vad har det blivit för resultat av fredskårsverksamheten i Zambia och Etiopien? Vad har det blivit för resultat av familjeplaneringsprojektet på Ceylon, kooperationsprojektet i Bombay eller papperstekniska institutet i Saharanpur i Indien? Jag betvivlar inte att det finns rapporter och uppgifter om allt detta, men folk känner inte till det. Det är mycket viktigt att

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

människor får se att det blir resultat av de uppoffringar som görs. Det är svar på sådana frågor som skall till för att opinionen för u-landshjälp skall bestå och växa.

Jag vill sluta med några rader ur en artikel i en studenttidning: »Vi inser att förhållandena i u-länderna är en skam för mänskligheten. Vi vill så gärna arbeta för att våra insatser skall bli större. Men ge oss då information om vad vi vill uppnå, hur det utvecklats och vad vi har uppnått. Annars är det så lätt att tvivla och att bli förtvivlad.»

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till vad reservanterna anfört under punkt 1 a), c) och d).

Herr HECTOR (k):

Herr talman! Vi har talat mycket om hjälp i allmänhet till en underutvecklad värld i stort och många gånger haft svårt att finna konkreta svar på frågorna: Hur skall hjälpen sättas in? Var skall den sättas in? Och när skall den sättas in? Då är det en tröst att veta att det just nu i alla fall finns en punkt där problemet kan konkretiseras som i en brännpunkt. Motion nr 446 i denna kammarpekar därpå. Den hemställer om ett förslagsanslag om en miljon kronor till en ambulans eller alternativt ett sjukhus i Vietnam och närmare bestämt i de områden där byarna nu håller på att utplånas av superbombare och napalm. Denna ambulans kan realiseras tämligen omgående, blott medel ställs till förfogande.

I övrigt behövs inte många ord för att motivera och skildra behovet av denna hjälp därborta. Alla ord riskerar ändå att brinna sönder i harm, förkvävas i avsky över vad som händer där just nu. Och vi måste riskera att denna lilla gest, som vi kan göra, måhända bara kan uppfattas som ett hån av de folk där borta, som nu håller på att gå under av den västerländska civilisationens välsignelser.

Utskottet synes i anledning av motion

II: 446 vilja vältra över hela frågan på Röda korset. Ja, Röda korset har ju möjligheter att tekniskt och organisatoriskt lösa denna fråga. Men här gäller det själva medelsanskaffningen. När man redan förut i princip varit inne på linjen att ställa medel till Röda korsets förfogande och då inga tekniska eller formella hinder numera finns, kan väl denna hjälp väsentligt utökas, t. ex. på det sätt som föreslås i den nyssnämnda motionen.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! På detta stadium av debatten kan det vara dags att slå fast tre ting:

för det första att statsmakterna enhälligt antagit en målsättning som innebär att vi sagt oss vara beredda att avstå 1 procent av vårt välstånd till u-länderna;

för det andra att vi, sedan vi antog den målsättningen, ännu knappast kommit ens i närheten av den;

för det tredje att en nu enhällig opposition inte längre accepterar detta tillstånd — man kräver en plan för hur enprocentslöftet till FN skall infrias, en plan som regeringen säger nej till.

Vad som upprepats i debatt efter debatt sedan u-hjälpsfrågan blev en riksdagsangelägenhet i början av 1960-talet och som framhållits även i dag är att den socialdemokratiska regeringen — ofta understödd av högern — lagt fram sina förslag. De har när det gäller det svenska tekniska biståndet varit mer eller mindre väl och ofta mycket knapphändigt motiverade i NIB:s — nu SIDA:s — petita. Mittenpartierna och enskilda motionärer har hänvisat till de enorma behoven och ansett regeringens förslag otillräckliga. Regeringens förvarslinje har varit att det inte funnits projekt för mer pengar eller att kraven inte varit någonting annat än oansvariga överbud.

Sedd mot bakgrunden av det fantastiska problemet de industrialiserade län-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

derna med sin utvecklingsinsats försöker lösa, kan debatten under de gångna åren måhända te sig löjlig. När miljon-tals människor svälter ihjäl i Asien, kan det tyckas likgiltigt om vårt bidrag till FAO:s livsmedelsprogram blir några miljoner kronor större eller mindre — de flesta kommer ju att svälta ihjäl i alla fall. När de flesta barn som föds till världen dör efter några år eller pinas av sjukdomar, vad spelar det då för roll om Sveriges bidrag till FN:s barnfond blir en eller annan miljon större eller mindre? De flesta får ju ändå ingen människovärdig tillvaro. När den ekonomiska utvecklingen i u-länderna trots alla de insatser som ändå görs går så långsamt eller ibland står stilla, vad skulle då svensk industri kunna åstadkomma med några företag? När jordens befolkning växer med omkring hundra miljoner per år — framför allt i de underutvecklade områdena — vad spelar det då egentligen för roll om vi med vår famljeplanering kan begränsa befolkningsökningen med några tiotusental?

Detta sätt att resonera kan låta bestickande, men det är knappast höjden av realism eller klokhet. Det är snarast — även om det är vanligen förekommande — ett sätt att söka komma ifrån sitt ansvar. Utvecklingsarbetet i stor skala har knappast börjat. Vi vet att perspektiven är hisnande, att möjligheterna att nå skönjbara resultat är små. Men ingenting tyder på att vi inte med varje miljon vi sätter in i effektiva biståndsinsatser kan skapa en bättre tillvaro för människorna i de länder vi satsar på att hjälpa. Därför måste vi självfallet fortsätta vårt arbete.

Men vi måste ha en målsättning för vad vi skall göra. Förrre utrikesministern Östen Undén sade för några år sedan i en u-landsdebatt att det väl inte kan vara meningen att vi över lag skall ha u-ländernas behov som måttstock på våra insatser, och detta hade han naturligtvis rätt i. Behoven är för enorma och

dessutom ofta för okända för att kunna utgöra någon användbar målsättning för våra insatser.

Utgångspunkten måste vara våra egna resurser. Detta måste vara måttstocken när det gäller den vilja vi kan mobilisera hos oss själva och hos väljarna när det gäller att avstå något av resurserna för egen del.

I dag har vi knappast någon sådan egen målsättning. Vi har antagit FN:s enprocentrekommendation, men detta löfte är ganska värdelöst så länge det inte säger något om när vi skall ha nått denna nivå. Det säger dessutom ingenting om hur vårt bistånd skall vara sammansatt och om i vilka former det skall ges.

Det är självklart att varje land vid sidan av denna allmänna deklaration — om man nu menade allvar när man antog den — måste ha egna mer detaljerade planer för hur det skall komma upp i den eftersträlvade bistånds-nivån.

Det är en sådan plan oppositionen i år har begärt men socialdemokraterna tyvärr sagt nej till. Statsrådet Lindström gjorde detta i förra veckan i första kammaren med hänvisning till att man med en sådan plan skulle låsa riksdagen vid att varje år anslå vissa medel helt oberoende av de konjunkturpolitiska förut-sättningarna och av om det fanns projekt att satsa pengar på. Detta är — fruktar jag — ett sätt att medvetet missförstå vad vi begärt.

Vad vi kräver är att regeringen inte bara ett år i taget utan på sikt skall redogöra för riksdagen hur man tänker nå det uppsatta målet. Detta måste givetvis innebära att man i den långsiktiga budgetplaneringen räknar med u-landshjälpen som en av de tunga posterna — inte att man som nu inte räknar med den alls.

Men det väsentliga i vårt resonemang är kanske de diskussioner om effektivitet, som vi för i en teoretisk studie vilken vi fogat till vår motion. Vi har i denna uttalat att ett utvecklingsprojekts

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

värde måste bedömas med hänsyn till dess utvecklingseffekt för u-landet i förhållande till den kostnad det innebär för givarlandet. I vår teoretiska studie har vi rangordnat olika biståndsformer just med hänsyn till deras utvecklings-effekt.

Självfallet är det i praktiken omöjligt att med någon precision fastställa olika åtgärders resurskrav och utvecklings-effekt. Men en sådan indelning, rätt använd, ger ändå en värdefull vägledning, och den måste under alla förhållanden vara överlägsen ett val på måfå mellan olika biståndsformer.

Vi har av vårt arbete dragit flera praktiskt-politiskt viktiga slutsatser. Vi har sagt oss att ett projekts utvecklings-effekt inte alltid står i ett givet förhållande till vad det kräver i insatser över statsbudgeten.

Vi har vidare funnit att det inte föreligger några sakliga motsättningar mellan olika biståndsformer, förutsatt att man utesluter de direkt dåliga. En form som kräver en motprestation av mottagarlandet kan vara minst lika effektiv som en som inte gör det. En på kommersiella villkor grundad insats kan ge en utvecklingseffekt i minst lika stor utsträckning som en ren gåva.

En ytterligare slutsats som vi dragit är att behoven i u-länderna är så sammansatta, att man inte kan utesluta en hjälpform med viss utvecklingseffekt till förmån för en som har större effekt. Man kan t. ex. inte föra det resonemanget — såsom många gör — att Sverige skulle satsa sina resurser uteslutande på insatser för familjeplanering. Detta skulle nämligen innebära att andra resurser, som är till nytta för u-länderna men som inte kan utnyttjas just i familjeplaneringssammanhang, skulle förbli outnyttjade.

Vi har också dragit slutsatsen att vi i dag inte alls utnyttjar den biståndskapacitet vi har ens inom ramen för de anslag vi nu ger över budgeten. Vi kan göra flera saker till: vi kan fortsätta

att avveckla tullar på u-landsprodukter — även de tullar som är låga, vi kan arbeta på att få till stånd prisstabiliserande åtgärder beträffande råvaror, vi kan genomföra bättre exportkreditförsäkringar, vi kan införa skydd för investeringar och vi kan genomföra skattelättnader som stimulerar näringslivet till vidgade etableringar i u-länderna.

Det finns också på flera punkter redan pågående projekt som behöver mera pengar. Med en annan avvägning mellan våra egna behov och u-ländernas skulle vi därvidlag kunna göra insatser. Livsmedelsförsörjningen har diskuteras utförligt i dag, och den är ett av dessa områden. Enligt min mening är det ett ganska sofistikerat och verklig-hetsfrämmande resonemang att säga — vilket har hörts från några håll — att vi inte skall satsa på att ge livsmedels-gåvor till u-länderna utan på att förbättra deras jordbruksproduktion. Det är alldeles självklart att det måste röra sig om både — och. Det går inte att kräva av de nya staterna att de samtidigt som de dras med en enorm undernäring — vilket gäller många u-länder, framför allt i Asien — skall vara kapabla att utveckla sin industri — inte heller sin jordbruksnäring.

En inventering av alla biståndsformer genom vilka Sverige kan göra en insats och en plan för i vilken ordning och omfattning dessa skall genomföras har givetvis också sina politiska nackdelar. Hade vi gjort upp en sådan plan år 1962, då vi antog enprocentsregeln, hade regeringen inte kunnat karakterisera alla avvikelser från sina egna förslag som godtyckliga överbud. Hade man inte lyckats fullfölja planen, hade man måst förklara varför. Man hade tvingats ta konsekvenserna av en annan fördelning av de samlade resurserna mellan våra egna behov och u-ländernas än den nuvarande, därför att löftet för fyra år sedan till FN nödvändiggjort en annan fördelning.

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

Vi som trots allt har framhårdat i att varje år begära några miljoner kronor mer än regeringen i anslag till u-landshjälpen har ofta anklagats för att föra demonstrationspolitik, även om denna anklagelse inte har varit så vanlig i dag. Jag skall gärna acceptera att det har varit en form av demonstration — men en positiv demonstration. När jag förra året föreslog att vi skulle satsa 50 miljoner kronor mera till FN:s särskilda fond, var jag lika övertygad om att riksdagen skulle avslå detta förslag som om att FN hade behövt pengarna. Mittenpartierna har år efter år föreslagit småhöjningar av regeringens bud med 10—15—20 miljoner kronor, trots att de på förhand har vetat att varje försök att få igenom en enda krona utöver vad regeringen själv föreslagit varit dömt att misslyckas. Försöken har varit medvetna demonstrationer — demonstrationer för mera pengar till folk som svälter eller halvsvälter, demonstrationer för ekonomisk utjämning mellan den privilegierade del av mänskligheten som vi tillhör och de massor av jordens befolkning som kämpar för social rättvisa, politisk stabilitet och rätten att äta sig mätt. Vi tar gärna på oss ansvaret för dessa demonstrationer. Den socialdemokratiska regeringen får för sin del ta på sig ansvaret för den avvägning som gjorts av hur stor del av våra resurser som skall användas för en ökning av välståndet här hemma och hur mycket vi skall satsa för att hjälpa människor undan svältdöd och social misär.

Om ungefär 14 dagar kommer emellertid även socialdemokraterna att demonstrera. Ulla Lindström och hennes regeringskolleger och partikamrater kommer då att marschera under första-majbanderoller med krav på solidaritet över gränserna, med uppmaningar till kamp mot världssvälten, med krav på ökat stöd till ekonomisk utveckling av de nya staterna. Jag har ett förslag; jag förmodar att även det är orealistiskt,

men jag tänker framställa det i alla fall. Det förslaget innebär: Vänta inte med att demonstrera mot regeringens u-landspolitik till dess att besluten om vår u-landshjälp redan är fattade! Gör det i dag medan det ännu finns en reell möjlighet att påverka de svenska insatsernas omfattning! Gör det genom att rösta för den reservation som föreslår 10 miljoner mer till FN:s program mot världssvälten än vad regeringen velat gå med på!

Gör det genom att rösta för den reservation som till flyktinghjälpen vill ge 3 miljoner kronor mer än regeringen! Demonstrera genom att rösta för den reservation som föreslår ungefär 2,5 miljoner mer än regeringen till FN:s barnfond!

15 miljoner svenska kronor för att lindra världssvält och nöd. Det är inte mycket. Det är inte mycket mer än en gest, en demonstration. Men för u-länderna är pengar — även om det bara rör sig om 15 miljoner svenska kronor — trots allt mer värda än banderoller.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! När jag lyssnade till herr Ullstens uppläggning av vad som skulle göras, tyckte jag sannerligen att han på den ekonomiska sidan var ytterst blygsam, ty det intryck som hans anförande gav om de insatser som vi borde göra är att de sannolikt kommer att kosta en väsentlig del av vår nationalinkomst.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Den långa debatt, som bl. a. har visat den stora vikt som alla tillmäter denna fråga, hade jag från början inte tänkt blanda mig i. Men, herr talman, så sent som i lördags, den 16 april, hade jag tillfälle att vid en skolavslutning i Hammenhög lyssna till en agronom, som under två år arbetat i Tunisien. Han redogjorde för sina intryck av den svenska biståndsverksam-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

heten, och han visade även ett stort antal bilder från denna verksamhet. Därför anser jag mig ha ganska färsk intryck av vad man har att röra sig med där ute. Efter föredraget och visningen av bilderna hade jag tillfälle till personligt samtal med honom. Jag frågade honom på vilket sätt och på vilka områden vi skulle hjälpa till.

Han var mycket försiktig i sina uttalanden — det skall jag gärna erkänna. Han ansåg att de tekniska projekt, som vi har satt i gång där nere, borde slutföras och inte tillåtas avstanna på grund av brist på medel. Jag frågade honom rakt på sak huruvida vi i så fall inte behövde hjälpa till även med livsmedel. Han svarade att behovet av sådan hjälp visserligen var stort i Afrika men att problemet var än svårare i Indien. Detta kände vi ju redan tidigare till.

Ett intressant inslag i de bilder som nämnda person visade var den nya fiskehamnen i Kelibia-distriktet, som är ett svenskt biståndsprojekt och som kommer att ge fiskarna där nere helt andra möjligheter i deras yrkesutövning.

Det gläder ett svenskt hjärta att de pengar vi anslår verkligen blir till hjälp åt människor som är i behov därav.

Det visades också bilder från områden, som tidigare varit helt värdelösa men där man genom bevattnings hade fått »öknen att blomma».

Jag tror att alla sådana projekt är den största hjälp som vi kan ge ifrågovärande länder. Att däremot, som man ibland har tänkt sig, skänka pengar direkt vore rena vansinnet, ty de skulle aldrig komma till avsedd användning, d. v. s. till hjälp åt dem som är i behov av den.

Jag såg också bilder som var ganska beklämmande. De fattiga beduinerna — ökenomaderna eller vad man nu vill kalla dem — som hade varit ute och arbetat på jordbruken fick vid skördeperiodens slut återvända till hem —

märk väl jag sade »hem» — som i många fall bestod av en risikoja med fuktiga lerväggar, en hydda så eländig, att vi här i Sverige inte skulle kunna hysa djur i den utan att riskera åtal efter anmälan från djurskyddsinspektörerna. Det var deras lott, mina vänner.

Således kan man utan överdrift säga, att behoven är omätliga. Frågan är bara på vilket sätt vi skall hjälpa och med hur mycket vi kan hjälpa.

Det har i dag varit en nästan irriterad diskussion om huruvida vi skall hjälpa dessa människor med livsmedel eller inte. Jag skall inte fördjupa mig i det problemet, eftersom jag i remissdebatten den 20 januari i år gick in ganska grundligt på det problemet, och den som så önskar kan i protokollet läsa vad jag sade den gången. Jag skall endast snudda vid problemet i dag. Det är riktigt som det har sagts i debatten, att vi måste se långt in i framtiden. Men det går inte att säga till dessa människor, att det om tio, femton eller tjugo år kommer att bli en lycklig tid, ty då har de svultit ihjäl. Det skulle ingen i denna kammare kunna säga om han blev skickad ut som sändebud till dessa folk. Därför tror jag att vi måste räkna med att hjälpa dessa människor med livsmedel i dag, om de över huvud taget skall överleva, lika väl som vi skall hjälpa dem att öka jordbruksproduktionen i framtiden. Jag tror inte att den ena saken utesluter den andra, även om vi under de senaste åren varit vana vid att Amerika hjälpt dessa människor med livsmedel.

För några år sedan, mina vänner, diskuterade man på fullt allvar både här hemma och ute i världen frågan om vad man skulle göra med Amerikas väldiga spannmålsöverskott. I dagens läge kan Amerika med oförändrat skördeutfall och oförändrat hjälpbehov hjälpa ett år till i samma omfattning som hittills. Därefter måste Amerika börja tänka på sina egna beredskapslager. Det är den enkla sanningen om

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

situationen i dag, och den går det inte att blunda för.

Hur allvarlig situationen i Amerika är belyses även därav, att medan man tidigare haft en s. k. jordbank, ur vilken staten betalat farmarna för att de icke besatt en viss del av sin jord, har man i år gett dem nya uppdrag: beså större areal jord så att de kan skaffa fram mera livsmedel för att hjälpa de människor som svälter! Vi brukar här hemma i Sverige vara tio, femton år efter Amerika. De problem som i dag skymtar i Amerika kommer också hit om ett antal år. Jag tror då att det vore klokt att vi redan i dag tog hänsyn härtill och inte bara väntade på att det hela skall ordna upp sig någon gång. Det ordnar inte upp sig, om vi inte gör någonting åt det.

Mitt helhetsintryck av debatten är, att det inte finns någon i denna kammare som inte är positivt inställd till u-landshjälpen. Man har tvistat litet om detaljer. Jag säger med full avsikt *detaljer*, ty om det stora målet har det rätt full enighet. Detta har också erkänts av alla talare på några få undantag. Det var väl någon som sade, att statsutskottets majoritet hade visat sig passiv, när den inte velat tillstyrka förslaget om att vi skulle ta initiativet till en internationell fond på en miljard dollar, vartill vi skulle bidra med 100 miljoner.

Mina vänner! Jag skall gärna säga att det i utlåtandet står klart och tydligt angivet, att om det kommer initiativ från en av de stora staterna i världen — och initiativet bör väl ändå komma från någon av dessa stater — så är vi beredda att ta vår del av ansvaret. Jag hade från början tänkt säga att socialdemokraterna får svara för sig själva, men det har ju statsrådet fru Lindström redan gjort. Hon har klart sagt ifrån, att om det kommer ett sådant förslag, så är vi fullt beredda att ta vår del av de ekonomiska förpliktelser det för med sig. Det finns inget

parti i denna kammare som inte kommer att inta den ståndpunkten. Därför tycker jag att det är ganska onödigt att säga, att ett par partier är mycket positivt inställda, medan de andra är passiva.

Herr Antonsson sade i en replik, att om vi skulle lämna ett sådant anslag på 100 miljoner kronor, så fick vi också räkna med att avstå från någonting. Det tycker jag var riktigt och ärligt sagt. Om någon i denna talarstol säger att vi kräver ytterligare 100 miljoner kronor och att vi är bättre än de andra, så bör han på samma gång säga ifrån att man är med på att avstå från egna förmåner. Då får vi underlag för en klar och saklig diskussion. Annars tycker jag att det haltar något på det området. Vi har ändå en möjlighet till. Jag har lyssnat på människor som säger: »Sedan jag betalat min skatt, och därmed bidragit till u-hjälpen, är jag icke skyldig göra något mera.» Jag delar inte den uppfattningen. Alla vi i denna kammare och många andra ute i landet som anser — med rätta — att den hjälp vi ger inte räcker till på alla områden, har möjlighet att personligen offra något av vad vi själva har. Det skulle inte skada om t. ex. de som köper alkohol sparade in en hundralapp på det. Det vore ingen skada skedd om de pengarna kunde gå till andra och ädlare ändamål. Detsamma gäller dem som använder nikotin och konsumerar en massa cigaretter som jag inte tror är till någon större nytta.

På många områden kunde vi alla avstå något av det vi i dag anser att vi behöver, utan att vi på något sätt skulle ta skada av det. De pengarna kunde vi skänka t. ex. till Lutherhjälpens, där vi vet att de kommer i rätta händer. Jag har själv den erfarenheten sedan många år. Jag får ett postgiroinbetalningskort av den med jämna mellanrum; jag brukar skicka tillbaka det med ett bidrag. Jag har aldrig ångrat detta, och jag är fullt beredd att fort-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

sätta med det, och tillsammans med mig borde många människor ute i landet göra det. På det sättet kunde ju de som anser att samhällets hjälp i dag är för liten personligen bidra till att i någon mån förbättra den och därtill få erfara glädjen att personligen ha offrat någonting för att göra en insats för människor som har det sämre än vi.

Lika litet, herr talman, som jag vill övervärdera den hjälp vi ger till u-länderna, lika litet vill jag vara med om att nedvärdera den. Det är tyvärr så här hemma i Sverige att vi gärna vill nedvärdera våra egna insatser. Jag tror att vi utan överdrift kan säga att vi gör så gott vi kan, och efter måttet av våra ekonomiska resurser är vi säkerligen alla besjälade av viljan att öka dessa anslag även i framtiden. Det var detta jag vill ha sagt i dag, herr talman.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Jag vill emellertid inte nonchalera de senare talarna på listan, såsom herr Rubin trodde att jag skulle komma att göra.

Herr Hermansson påpekade att hans parti är inställt på att fullfölja enprocentmålet under detta decennium och han har föreslagit att 100 miljoner kronor skulle tas från ökad skatt på bolagsvinster och stora förmögenheter. Jag vill erinra om att 1 procent av nationalprodukten i dag motsvarar 1 070 miljoner kronor, och jag tror inte att någon beskattning av de två objekt han nämnde — bolagsvinster och stora förmögenheter — kan uppgå till det beloppet.

Han talade också i en replik till herr Carlshamre om att de svenska företagen »utsuger u-länderna» och att de därför inte är förtjänta av något skattebetalarstöd i form av investeringsgarantier. Jag vill gärna säga att jag inte delar hans mening på denna punkt. Jag menar att det finns mycket värdefullt

tekniskt kunnande som den svenska industrien via sina företag i u-länderna kan ställa till u-ländernas förfogande, och den svenska regeringen är inte emot att införa någon form av investeringsgaranti, när ett sådant bra förslag föreligger. Jag menar att den beställning av ett förslag från regeringen som herr Carlshamres parti för fram i en reservation är överflödig. Vi väntar ju redan i år ett förslag från Världsbanken om ett sådant multilateralt garantisystem, och vi föredrar under alla förhållanden ett multilateralt system med mera utsträckt riskfördelning när man, som jag hoppas, skall få bevittna ett privat kapitalflöde inte bara i de starkaste u-länderna utan även i de svagare, som bäst behöver kapital.

Herr Hector vill ha pengar till en leverans av ambulanser till Vietnam. Jag vill i korthet säga att just leveranser av ambulanser till Vietnam var Västtysklands största u-landsskandal här om året. Man gjorde en stor leverans av tyska ambulanser, som nu står och rosttar på fälten, därför att det fanns tillräckligt med amerikanska ambulanser där och inga reservdelar till de tyska. Veterligt är ambulanser inte det angelägnaste i detta tragiska krig.

Herr Werner efterlyste kanaler som kan samordna Indien-hjälpen. Jag vill då påpeka att förre partiledaren för det parti herr Werner tillhör — herr Heckscher, som numera är ambassadör i Indien är en bra sådan samordnare — och i ett brev av den typ, som cirkuleras genom utrikesdepartementet, skrev han nyligen att någon utbredd hungersnöd av den typ herr Werner talade om inte finns i Indien för närvarande. Hur situationen kan bli under sommarmånaderna, skriver han, kan inte med vissnet förutses. Men på ledande håll har man goda förhoppningar om att just tack vare den utländska hjälp man får kunna undvika den nödsituation som annars troligen skulle ha uppstått, säger han. Herr Heckscher efterlyser ock-

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

så en mera balanserad diskussion här hemma.

Till sist vill jag bara säga till herr Ullsten att jag med vilja förbigått den motion han omnämnde i sitt inlägg. Där har han naivt talat om hur man skulle dela upp alla u-landsprojekt i fem olika grupper med indelning i bra, mindre bra och dåliga, och efter utvecklingseffekten göra en prioritering av projekten. Jag tror att den sortens försök — om något — är ett sätt att hålla tillbaka ökningstakten för u-hjälpen.

Herr WERNER (h) kort genmäle:

Herr talman! Med all respekt för herr Heckscher måste jag säga att jag beivlar den uppgift han kommer med. Jag har visserligen inte sett skrivelsen, men av statsrådet fru Lindström fick jag den uppfattningen att den innehöll att det ännu inte rädde någon svält men att man kunde befara att en sådan skulle komma. Vi har dock 3 500 livsmedelscentraler i gång som dagligen utspisar 500 000 människor i de berörda områdena. Detta är faktiskt uppgifter som vi bör ta ad notam. Det är därför mycket väsentligt att vi redan nu ingriper, innan den stora katastrofen kommer. Monsunregnen skar i fjol ned årets skördeutsikter, och självfallet kommer svälten och nöden att undan för undan förvärras.

Herr HERMANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Vad gäller den kommunistiska motionen om ett anslag på en miljon kronor, som skulle gå till medicinsk hjälp i Vietnam, så har vi föreslagit att pengarna skall användas endera till en ambulans eller till ett sjukhus. Jag tror inte att det är någon större risk för att ett sjukhus står och rostar ned utan att komma till användning i nuvarande läge.

Statsrådet fru Lindström påstod att de svenska kapitalistiska företag, som

är verksamma i u-länderna, inte utsuger dessa länder och deras befolkning. Jag är mycket förvånad över det uttalandet från en socialist.

Beträffande finansieringen av det konkreta förslag vi ställt om en höjning av u-hjälpen med 100 miljoner kronor i år anser vi att denna höjning skall tas ut genom ökad skatt på bolagsvinster och större förmögenheter. De konkreta skatteförslag vi har ställt räcker mycket väl till den höjning som vi har föreslagit.

När det sedan gäller det mera långsiktande program som syftar till att föra upp det svenska internationella biståndet till en procent av bruttonationalprodukten, d. v. s. till mellan 1 000 och 1 500 miljoner kronor om fyra år, har jag själv i mitt föregående inlägg givit uttryck för den uppfattningen att detta belopp skulle finansieras av bruttonationalproduktens ökning. Jag sade då också att vi måste komma fram till en diskussion av följande frågeställning: Är det inte rimligt att vi behåller vår standard oförändrad och använder hela ökningen av bruttonationalprodukten för hjälp till de fattiga folken?

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet fru Lindström sade att hon hade förbigått att studera vår motion, vilket är synd. Om fru Lindström hade läst denna och tagit upp den till diskussion, tror jag att vi hade kunnat få ett ganska intressant meningsutbyte till stånd. Vad vi talar om i denna motion är helt enkelt att man skall försöka att ha en helhetssyn på hela vår biståndsverksamhet, att man skall göra en inventering av alla de möjligheter till bistånd som vi har och då inte bara nöja sig med dem, som skall göras över den offentliga sektorn, utan även ha med t. ex. näringslivets investeringar. Vi har endast gjort en skiss, ty vi kunde inte göra den utredning som vi har begärt att regeringen skall göra. Men med hjälp av en analys av effekten

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

av de olika biståndsformerna skulle man kunna få fram åtminstone en preliminär plan för hur man på effektivast möjliga sätt skulle kunna nå upp till en procent av nationalprodukten, alltså hur man vid varje givet tillfälle, med utnyttjande av en viss given ekonomisk ram, skulle kunna sätta in sådana biståndsformer som ger den för u-länderna största utvecklingseffekten.

Jag kan inte förstå att ett sådant resonemang skulle vara så orimligt som fru Lindström vill göra gällande.

Däremot vill jag instämna i vad fru Lindström sade när hon vände sig mot herr Hermanssons resonemang, som både hon och en tidigare talare karakteriserade som något förlegat. Jag skall citera en känd internationell expert på u-landsfrågor Arthur Lewis som sysslar mycket med just dessa problem. Han skrev i en artikel för en tid sedan följande: »Under 30- och 40-talen genljöd luften av smädelser mot utländska investeringar, men på 1960-talet är tidningarna i Europa och Nordamerika fulla av annonser i vilka de nyligen självständiga staternas regeringar erbjuder utländska investerare oräkneliga incitament, inklusive skattebefrielse», för att de skulle komma och investera i deras länder. Varför gör man det? Ja, det är knappast för de västerländska företagarnas blå ögons skull utan självklart därför att man från u-ländernas sida, även om herr Hermansson inte vill hålla med om det, menar att privata investeringar är en effektiv form av bistånd. Därför att de löser ett av u-ländernas svåra problem: att få in mer utländsk valuta. Det löser också ett annat problem nämligen att få utbildning av arbetskraft samt ett tredje problem, att få arbetstillfällen och därmed skapa efterfrågan, vilket ju i u-länderna precis som hos oss är en förutsättning för att man skall kunna bringa den industri att expandera som är absolut nödvändig för att man skall kunna få någon utvecklingseffekt i dessa länder.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag är fullt medveten om att kammarledamöterna otåligt väntar på denna långa debatts avslutning — debatten började ju redan förra fredagen — och nu vill gå till votering. Jag skall inte fresta tålmodet så många minuter. Jag kan utlova att votering kommer att äga rum före middagspausen. Jag tror inte att vad jag har på hjärtat kommer att uppkalla någon till replik eller debatt.

I statsutskottets utlåtande nr 46 finns en blank reservation av utskottets högerledamöter, och jag vill endast lämna en kort kommentar till protokollet för att denna reservation inte skall hänga i luften. Den gäller utvecklingskrediten till Sudan. I statsverkspropositionen meddelades att ett avtal om denna kredit på 35 miljoner kronor skulle undertecknas, vilket sedermera skett. Av beloppet hänförde sig 25 miljoner kronor till anslag för budgetåren 1964/65 och 1965/66. Återstoden, 10 miljoner kronor, lämnas med förbehåll för att riksdagen senare anvisar erforderliga medel.

Vid behandlingen av utrikesdepartementets huvudtitel här i kammaren anmälde vi att vi ställde oss tveksamma till denna kredit under de, milt uttryckt, oroliga förhållanden som råder i Sudan. Ingen kunde i debatten motsäga våra uppgifter om det brutala inbördeskrig som pågår mellan norra och södra Sudan. Nu får riksdagen emellertid tillfälle återkomma till detta i samband med dechargedebatten som väntas äga rum i nästa vecka.

Slutligen vill jag säga några ord om en motion angående SIDA. I anledning av regeringens förslag om anslagen till SIDA väckte herr Magnusson i Borås och jag en motion, där vi framhöll, att utgifterna för resor utgör en betydande del av omkostnadsanslaget. Det är självfallet angeläget att de pengar vi anvisar kommer till bästa möjliga användning i u-länderna bl. a. genom att resorna i mesta möjliga utsträckning samordnas

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

och att kostnaderna för flygresor begränsas. Det kan synas vara en obetydlig post i det stora sammanhanget, men jag tror att det är angeläget att den allmänna opinionen inte bibringas uppfattningen att pengarna användes på ett sätt som inte överensstämmer med biståndsverksamhetens syfte.

Jag inregistrerar med tillfredsställelse att utskottet i sitt utlåtande förutsätter att SIDA genom olika åtgärder i möjligaste mån söker begränsa dessa kostnader, och jag vill uttrycka en förhoppning att SIDA tar utskottets utlåtande på denna punkt ad notam.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag vill uttala den allra största tillfredsställelse med det allt starkare intresset inom Sverige och den svenska riksdagen för u-landshjälpen. Jag skulle gärna ha velat deltaga i debatten, men jag fann att så många andra talade att jag inte hade anledning att göra det. Jag kan emellertid inte undgå att med några ord beröra det förbehåll som man vid upprepade tillfällen fått höra och som även statsrådet Lindström i dag har framfört, att man måste akta sig för att ge pengar till missionen i den mån de kan användas till religiös verksamhet.

Jag vill då först upprepa vad jag tidigare har sagt, att exempelvis det missionsällskap som står mig närmast, Svenska Missionsförbundet, har gjort undersökningar som givit vid handen att av alla de medel som ställts till dess förfogande för arbete i u-länder går ungefär tre fjärdedelar till sådana uppgifter som också skulle ha direkt välsignelse av SIDA såsom verksamhet som man inte på något sätt behöver vara oense om, även med de strikta och klara begränsningar som SIDA har.

Jag vill ge ett exempel på erfarenheter som jag har fått när jag varit i dessa länder. Jag har då inte varit tillsam-

mans med stora delegationer i stora städer eller orter, utan jag har ensam tillsammans med erfarna missionärer besökt det inre av landet, t. o. m. så avlägset belägna trakter att vi fått gå hela dagar till fots för att komma fram dit. När man kommer dessa infödingar in på livet finner man att de lever kvar i sådan hedendom och under sådan trolldom att det även i nådens år 1966 inträffar att en inföding åläggs att bevisa sin trohet till stammen genom att tömma en burk med gift. Det är inte alls längesedan under detta år som jag fick höra att man i ett distrikt, där vår mission verkar, hade ålagt en av de infödda att tömma en burk med en giftdryck. Om han vore rättrogen skulle han inte ta skada därav. Han låg givetvis död nästa morgon.

Nu frågar jag statsrådet Lindström: Skall vi verkligen driva vår i Sverige nu så omfattande religionsfrihet så långt att vi hellre låter dessa infödingar leva kvar i hedendom och trolldom än ställer medel till förfogande för missionen när den utför sitt kulturella arbete? Är vi så rädda för att svenska missionärer skulle kunna bibringa dessa infödingar en kristen kultur i stället för den hedendom och trolldom som råder där? Jag skulle tro att en överväldigande majoritet av svenska folket klart skulle ta ställning för att det inte vore någon risk att ställa pengar till missionens förfogande, även om det skulle inträffa att någon krona av dessa medel skulle kunna gå till utförandet av en kristen kulturgärning av sådan art att man skulle komma åt den hedendom och trolldom som fortfarande har ett så förskräckande grepp om folken.

Jag är ytterligt tacksam för att det blivit en kraftig omsvängning i fråga om inställningen till missionen, men jag tror att det kan vara farligt att man driver saken så långt att man i religionsfrihetens namn gör de begränsningar som jag här har omnämnt.

Överläggningen var härmed slutad.

Riktlinjer för och planläggning av den internationella biståndsverksamheten

Herr TALMANNEN yttrade:

Propositioner framställs först beträffande utskottets hemställan, därefter beträffande utskottets motivering och om så erfordras beträffande reservationsvis föreslaget tillägg till utskottets hemställan.

Hemställan

Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till reservationen 1 a) av herr Per Jacobsson m. fl.; samt 3:o bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 158 och II: 207 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hermansson begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen begärde dock herr Hermansson votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 1:o) i statsutskottets utlåtande nr 45 antager reservationen 1 a) av herr Per Jacobsson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 158 och II: 207 i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång upp-

läst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hermansson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 11 nej, varjämte 101 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 a) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 105 ja och 106 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 1 a) av herr Per Jacobsson m. fl.

Motiveringen

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av motiveringen i reservationen 1 b), dels ock på god-

Förenta Nationernas barnfond (UNICEF)

nen 1 c); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Petersson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren beträffande punkten 1:o) i statsutskottets utlåtande nr 45 godkänner den i reservationen 1 b) av herr Per Jacobsson m. fl. anförda motiveringen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt motiveringen i reservationen 1 c) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Petersson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 74 ja och 35 nej, varjämte 110 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt den i reservationen 1 b) av herr Per Jacobsson m. fl. anförda motiveringen.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Förenta Nationernas barnfond (UNICEF)

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (bilaga 5, punkt C 2, s. 26 och 27) att till ifrågakvarande ändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 7 800 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels de förenämnda båda likalydande motionerna I: 368 av herrar *Bengtsson* och *Lundström* samt II: 450 av herrar *Ohlin* och *Hedlund*, i vilka hemställts bl. a. att riksdagen måtte till FN:s barnfond (UNICEF) anvisa ett med 2,2 milj. kr. förhöjt anslag, eller 10 milj. kr.,

dels de förenämnda båda likalydande motionerna I: 158 av herrar *Werner* och *Adolfsson* samt II: 207 av herr *Hermansson m. fl.*, i vilka hemställts bl. a. att riksdagen måtte höja de för budgetåret 1966/67 under tredje huvudtiteln uppförda anslagen till internationell biståndsverksamhet med 50 milj. kr.,

dels ock förenämnda motion II: 456 av herr *Rubin*, vari hemställts bl. a. att riksdagen måtte höja de för budgetåret 1966/67 under tredje huvudtiteln äskade anslagen till internationell biståndsverksamhet med 100 milj. kr., fördelade med 50 milj. kr. till bistånd genom internationella organ och 50 milj. kr. till bilateralt tekniskt bistånd.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 368 och II: 450, I: 158 och II: 207 samt II: 456, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Förenta Nationernas barnfond (UNICEF) för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under tredje huvudtiteln anvisa ett anslag av 7 800 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Per Jacobsson*, *Harry Carlsson*, *Dahlén*, *Thorsten Larsson*, *Johan Olsson*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Nihlfors*, *Antonsson* och *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 158 och II: 207 ävensom II: 456 samt med bifall till motionerna I: 368 och II: 450, samtliga motioner såvitt nu var

Styrelsen för internationell utveckling (SIDA): Omkostnader

i fråga, till Förenta Nationernas barnfond (UNICEF) för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 10 000 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr RUBIN (mbs):

Herr talman! Vid denna punkt har jag i en motion förordat ett större stöd, nämligen ett bidrag på 50 miljoner kronor. Jag kommer inte att nu yrka bifall till motionen men vill i korthet återge vad Förenta Nationerna skriver i sin deklARATION om barnets rättigheter:

»BARNET, som hungrar, skall mättas, det sjuka barnet skall vårdas, det kroppsligt eller själsligt defekta barnet skall hjälpas — — —.

BARNET måste få hjälp före alla andra i svåra tider.»

Jag är tacksam för att anslaget till Förenta Nationernas barnfond ökats men anser att ökningen är otillräcklig. Jag hoppas dock att detta är en god början och säger i övrigt som herr Svensson i Kungälv en gång sade i en tidigare u-landsdebatt: Måtte vi en gång komma ifrån att diskutera anslagens storlek!

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Antonsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o) i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Antonsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 126 ja och 91 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 4—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7**Styrelsen för internationell utveckling (SIDA): Omkostnader**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt C 6, s. 32 och 33) att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 1 630 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels de förenämnda båda likalydande motionerna I: 368 av herrar *Bengtson* och *Lundström* samt II: 450 av herrar *Ohlin* och *Hedlund*, i vilka hemställts bl. a. att riksdagen måtte för budgetåret 1966/67 till Styrelsen för internationell utveckling (SIDA) anvisa ett med 75 000 kr. till 1 705 000 kr. förhöjt

Styrelsen för internationell utveckling (SIDA): Omkostnader

förslagsanslag, varav 175 000 kr. måtte utgå till publikationstryck m. m.,

dels de förenämnda båda likalydande motionerna I: 158 av herrar *Werner* och *Adolfsson* samt II: 207 av herr *Hermansson m. fl.*, i vilka hemställts bl. a. att riksdagen måtte höja de för budgetåret 1966/67 under tredje huvudtiteln uppförda anslagen till internationell biståndsverksamhet med 50 milj. kr.,

dels förenämnda motion II: 456 av herr *Rubin*, vari hemställts bl. a. att riksdagen måtte höja de för budgetåret 1966/67 under tredje huvudtiteln äskade anslagen till internationell biståndsverksamhet med 100 milj. kr., fördelade med 50 milj. kr. till bistånd genom internationella organ och 50 milj. kr. till bilateralt tekniskt bistånd,

dels en inom andra kammaren av herrar *Björkman* och *Magnusson* i Borås väckt motion (II: 444),

dels ock en inom andra kammaren av herr *Rubin m. fl.* väckt motion (II: 457), vari hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder snarast för att hos allmänheten väcka intresse för biståndet till utvecklingsländerna genom dels utgivning av en broschyr med i motionen angivet innehåll för distribution till alla hushåll och eleverna vid samtliga skolor, dels kompletterande information i radio och TV.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 158 och II: 207 samt II: 456 ävensom I: 368 och II: 450, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, samt II: 444, till Styrelsen för internationell utveckling (SIDA): Omkostnader för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under tredje huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 630 000 kr.;

b) att motionen II: 457 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Per Jacobsson*, *Harry Carlsson*, *Dahlén*, *Thorsten Larsson*, *Johan Olsson*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Nihlfors*, *Antonsson* och *Nelander*, vilka ansett att utskottet under a) bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 158 och II: 207 samt II: 456, med bifall till motionerna I: 368 och II: 450, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, samt med avslag å motionen II: 444, till Styrelsen för internationell utveckling (SIDA): Omkostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 1 705 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NIHLFORS** (fp):

Herr talman! I denna punkt, som gäller SIDA:s omkostnader, ber jag att få yrka bifall till den vid punkten avgivna reservationen.

Herr **RUBIN** (mbs):

Herr talman! I en motion har jag föreslagit utgivandet av en broschyr »Vad freden kräver», som närmare skulle förklara för svenska folket vilket stort behov som föreligger av den hjälp det här gäller. Den broschyren skulle sedan följas upp av program i TV och radio o. s. v. Av vad vi hört här i dag i denna kammare framgår att det är av oerhörd vikt att svenska folket verkligen förstår den katastrof som den stora nöden ute i världen innebär. Jag hemställer om bifall till min motion II: 457.

Fru **LEWÉN-ELIASSON** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. a

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3);

Fältverksamhet

och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nihlfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 7:o mom. a) i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nihlfors begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 143 ja och 75 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. b

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 457; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 7:o mom. b) i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 457.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Rubin begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 160 ja och 17 nej, varjämte 42 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

*Punkten 8***Fältverksamhet**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt C 7, s. 33—60) att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 60 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels de förenämnda båda likalydande motionerna I: 368 av herrar *Bengtson* och *Lundström* samt II: 450 av herrar *Ohlin* och *Hedlund*, i vilka hemställdes bl. a.

att riksdagen måtte uttala att bidrag till biståndsverksamhet genom FN-organ, svensk mission och svensk exportindustri liksom bilateralt finansiellt bistånd skulle kunna ske även i länder där SIDA ej bedreve verksamhet, samt

att riksdagen hemställde att åtgärder vidtoges för att möjliggöra ett fastare samarbete mellan ungdomsorganisationerna och SIDA, som handhade fredskårsverksamheten,

Fältverksamhet

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Blomquist m. fl.* (I: 366) och den andra inom andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* (II: 331), i vilka hemställts bl. a. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte ge till känna vad i motionerna anförts i fråga om den svenska bilaterala hjälpen till u-länder genom svenska frivilligorganisationer och svensk mission,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eskilsson m. fl.* (I: 68) och den andra inom andra kammaren av herr *Rubin m. fl.* (II: 108),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Werner* och *Adolfsson* (I: 377) och den andra inom andra kammaren av herr *Hector m. fl.* (II: 446), i vilka hemställts att riksdagen måtte till utrustning av svensk ambulans och/eller sjukhus till Vietnam som förslagsanslag anvisa 1 000 000 kr.,

dels en inom andra kammaren av herrar *Börjesson* i Falköping och *Eriksson* i Bäckmora väckt motion (II: 3),

dels de förenämnda båda likalydande motionerna I: 158 av herrar *Werner* och *Adolfsson* samt II: 207 av herr *Hermansson m. fl.*,

dels förenämnda motion II: 456 av herr *Rubin*,

dels ock en inom första kammaren av herrar *Torsten Andersson* och *Hilding* väckt motion (I: 367).

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 158 och II: 207, I: 366 och II: 331, I: 368 och II: 450 samt II: 456, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, ävensom I: 377 och II: 446, till Fältverksamhet för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under tredje huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 60 000 000 kr.;

b) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 366 och II: 331 samt I: 368 och II: 450, samtliga motioner i vad de avsåge biståndsbidrag till länder utanför den prioriterade länderkretsen, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför;

c) att motionen II: 3 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

d) att motionerna I: 68 och II: 108 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

e) att motionerna I: 368 och II: 450, i vad de avsåge bidrag till småföretagsverksamhet, icke måtte av riksdagen bifallas;

f) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 368 och II: 450, i vad de avsåge fredskårsverksamheten, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför;

g) att motionen I: 367 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Nelander*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr RUBIN (mbs):

Herr talman! Jag har i en motion begärt att riksdagen måtte bevilja ett anslag till Evangeliska fosterlandsstiftelsen för byggandet av en skola i Massaua. Det är jämnt 100 år sedan de tre första missionärerna landsteg där — det var nämligen den 15 mars 1866.

Jag finner att man kan celebrera olika jubileer i detta land, genom att t. ex. ge ut frimärken m. m., men när svensk mission har 100-årsjubileum märker man från samballets sida inte mycket. De tre första missionärerna var föregångare till den svenska utvecklingshjälp, och många skulle ha satt stort värde på om riksdagen visat sin uppskattning inte enbart av missionen utan av alla dessa människor som frivilligt givit sig ut i främmande världsdelar med den kanske största tanke vi män-

Fältverksamhet

niskor kan hysa, nämligen att hjälpa andra medmänniskor.

Det heter i utskottsutlåtandet att frågor av detta slag får avgöras av SIDA. Ja visst — det begriper väl envar att SIDA skall säga sitt härvidlag. Men det hade varit av värde om riksdagen så att säga av sig själv ställt ifrågavarande belopp till förfogande. Om någon fyller femtio år, eller som i detta fall hundra år, brukar ju inte vederbörande behöva komma och be om hjälp utan tvärtom bli föremål för uppvaktnig. De människor jag talar om tillhör inte heller dem som brukar be om hjälp.

Dock anser jag att utskottet behandlat motionen välvilligt och att det av de inlägg som gjorts här i dag klart framgått att man är beredd att stödja missionen i framtiden. Mot bakgrund av denna välvilliga tolkning förstår vi att SIDA kommer att tillmötesgå den anhållan som redan är på väg, och jag ställer därför inget yrkande.

Herr HECTOR (k):

Herr talman! Med hänvisning till tidigare framförd motivering ber jag att få yrka bifall till de likalydande motionerna I: 377 och II: 446 om humanitär hjälp till Vietnam.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Under punkten 8 i statsutskottets utlåtande nr 45 behandlas en motion, som jag väckt tillsammans med herr Eriksson i Bäckmora. Vi begär i denna att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar sig för att, utöver den hjälp som redan lämnats, humanitär hjälp till Vietnam ges i form av minst en svensk ambulans. Vi har i motionen framhållit angelägenheten av att all möjlig humanitär hjälp måtte bringas till de båda stridande parterna och till civilbefolkningen i Vietnam.

Behovet av ambulanser är mycket stort, och det är därför angeläget att alla åtgärder vidtages för att möjliggöra utsändandet av svensk ambulans till Vietnam.

Då motion II: 446 i stort sett överensstämmer med min och herr Erikssons i Bäckmora motion och då i motion II: 446 även begärs ett förslagsanslag om 1 miljon kronor till utrustning av en svensk ambulans eller av ett sjukhus i Vietnam, kommer jag att stödja denna motion vid en omröstning.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. a

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionerna I: 377 och II: 446; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hector begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 8:o) mom. a) i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionerna I: 377 och II: 446.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hector begärde emellertid röst-

räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 173 ja och 19 nej, varjämte 25 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. b—g

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 9 och 10

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11

Skydd för u-landsinvesteringar

I de förenämnda båda likalydande motionerna I: 368 av herrar *Bengtson* och *Lundström* samt II: 450 av herrar *Ohlin* och *Hedlund* hade hemställts bl. a. att riksdagen måtte begära förslag till nästa års riksdag om svenskt system för skydd för investeringar i u-länderna.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 368 och II: 450, såvitt nu var i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Per Jacobsson*, *Virgin*, *Harry Carlsson*, *Dahlén*, *Thorsten Larsson*, *Åkerlund*, *Johan Olsson*, *Bohman*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Nihlfors*, *Antonsson*, *Nelander* och *Petersson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 368 och II: 450, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1967 års riksdag om svenskt system för skydd för investeringar i u-länderna.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NIHLFORS** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 5 av herr Per Jacobsson m. fl.

Skydd för u-landsinvesteringar

Fru **LEWEN-ELIASSON** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nihlfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 11:o) i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 104 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Anslag till finansiellt utvecklingsbistånd

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till finansiellt utvecklingsbistånd jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1***Bilateralt finansiellt utvecklingsbistånd**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 9, punkt E 1, s. 88—101) föreslagit riksdagen att *dels* godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna riktlinjerna för finansiellt utvecklingsbistånd under budgetåret 1966/67, *dels* ock till Bilateralt finansiellt utvecklingsbistånd för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 110 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Axel Kristiansson m. fl.* (I: 37) samt den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.* (II: 71), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte 1. medge att Sverige förbunde sig att — utöver övriga åtaganden — för vart och ett av åren 1966, 1967 och 1968 lämna bidrag till Internationella livsmedelsprogrammet med 5 000 ton mager torrmjök eller den kvantitet torrmjök av större fetthalt som i kostnadshänseende svarade här emot; 2. till Bidrag till Internationella livsmedelsprogrammet för budgetåret 1966/67 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 10 milj. kr. förhöjt reservationsanslag av 20 350 000 kr.; samt 3. bemyndiga Kungl. Maj:t att efter samråd med företrädare för jordbruket inom landet inköpa den torrmjök varom här vore fråga;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Werner* och *Adolfsson* (I: 158) samt den andra inom andra kammaren av herr *Hermansson m. fl.* (II: 207), i vilka motioner såvitt nu var i fråga hemställts att riksdagen måtte höja de å riksstaten för år 1966/67 uppförda anslagen till internationell biståndsverksamhet med 50 milj. kr. för sjunde huvudtiteln;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Carl Albert Anderson* och *Arne Gei-*

jer (I: 292) samt den andra inom andra kammaren av herr *Hansson* i Skegrie (II: 571), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte under anslaget till Bidrag till internationella livsmedelsprogrammet för budgetåret 1966/67 anvisa ett belopp lika med motvärdet till 3 milj. dollar eller 15,5 milj. kr.;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengtson* och *Lundström* (I: 368) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Ohlin* och *Hedlund* (II: 450), i vilka motioner såvitt nu var i fråga hemställts att riksdagen måtte begära att regeringen gäve sin representation i vederbörande internationella organ i uppdrag att kraftfullt verka för en gradvis uppbyggnad av i motionerna föreslagna program och miljardfond för multilateral livsmedels-hjälp; att riksdagen måtte uttala att Sverige vore villigt att till en sådan fond för livsmedels-hjälp bidra med 100 milj. kr. per år; samt att som en omedelbar åtgärd anslaget till det för FAO och FN gemensamma internationella livsmedelsprogrammet måtte höjas från föreslagna 2 milj. dollar till motvärdet av 4 milj. dollar för år 1966, varav i princip hälften i form av svenska livsmedel.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 158 och II: 207 samt I: 368 och II: 450, samtliga motioner såvitt nu var i fråga,

a) godkänna de i statsrådsprotokollet angivna riktlinjerna för finansiellt utvecklingsbistånd under budgetåret 1966/67,

b) till Bilateralt finansiellt utvecklingsbistånd för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 110 000 000 kr.;

2. att motionerna I: 368 och II: 450, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t angående uppbyggnad av en miljardfond för multilateral livsmedels-

Bidrag till internationella livsmedelsprogrammet

hjälp och årliga bidrag till en sådan fond, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Harry Carlsson, Dahlén, Thorsten Larsson, Karl-Erik Eriksson, Johan Olsson, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Nihlfors, Antonsson* och *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

1. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 158 och II: 207 ävensom med bifall till motionerna I: 368 och II: 450, samtliga motioner såvitt nu var i fråga,

a) godkänna de av reservanternas angivna riktlinjerna för finansiellt utvecklingsbistånd under budgetåret 1966/67,

b) till Bilateralt finansiellt utvecklingsbistånd för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 110 000 000 kr.;

2. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 368 och II: 450, såvitt nu var i fråga, *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t gäve sin representation i vederbörande internationella organ i uppdrag att kraftfullt verka för det av reservanternas föreslagna programmet avseende en miljardfond för multilateral livsmedels-hjälp, *dels ock* uttala att Sverige vore villigt att till en sådan fond bidra med 100 000 000 kr. per år;

b) av fröken *Andersson* samt herrar *Åkerlund, Bohman* och *Björkman*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 1 a) av herr Harry Carlsson m. fl.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1 a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o i utskottets utlåtande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 a) av herr Harry Carlsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 73 nej, varjämte 30 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

*Punkten 2***Bidrag till internationella livsmedelsprogrammet**

Kungl. Maj:t hade (punkt E 2, s. 101) föreslagit riksdagen att *dels* medge att Sverige förbunde sig att för vart och ett av åren 1966, 1967 och 1968 lämna bidrag till internationella livsmedelsprogrammet med 2 000 000 dollar, *dels ock* till Bidrag till internationella livs-

Bidrag till internationella livsmedelsprogrammet

medelsprogrammet för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 10 350 000 kr.

Under förevarande punkt hade utskottet till behandling förehått de under punkten 1 omnämnda motionerna såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 37 och II: 71, I: 292 och II: 571, I: 158 och II: 207 samt I: 368 och II: 450, sistnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga,

a) medge att Sverige förbunde sig att för vart och ett av åren 1966, 1967 och 1968 lämna bidrag till internationella livsmedelsprogrammet med 2 000 000 dollar,

b) till Bidrag till internationella livsmedelsprogrammet för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 10 350 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Harry Carlsson, Dahlén, Thorsten Larsson, Karl-Erik Eriksson, Johan Olsson, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Nihlfors, Antonsson* och *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 37 och II: 71, I: 292 och II: 571 samt I: 158 och II: 207 ävensom med bifall till motionerna I: 368 och II: 450, sistnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga,

a) medge att Sverige förbunde sig att för vart och ett av åren 1966, 1967 och 1968 lämna bidrag till internationella livsmedelsprogrammet med 4 000 000 dollar,

b) till Bidrag till internationella livsmedelsprogrammet för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 20 700 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **ELIASSON** i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 2 av herr Harry Carlsson m. fl.

Herr **LINDHOLM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) i utskottets utlåtande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Harry Carlsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 130 ja och 82 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningar och omkostnader för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för budgetåret 1966/67.

Vad utskottet hemställt bifölls.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.19.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 20 april

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Utgifterna inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—14

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15

Bidrag till jordbrukets rationalisering,
m. m.

Sedan punkten föredragits anförde

Herr SUNDKVIST (cp):

Herr talman! Med anledning av motion II: 307 som framburits av mig och herr Persson i Heden vill jag anför

några synpunkter. Vi har i motionen föreslagit sådan ändring av föreskrifterna till lantbruksnämnderna, att arrendatorer i större utsträckning än vad som nu är fallet skall kunna erhålla bidrag till byggande av spannmålstorkar. Möjligheterna för arrendatorer att få bidrag för torkanläggningar är betydligt sämre än möjligheterna att erhålla bidrag till ensileringsilos och gödselvårdandeanläggningar. Såvitt jag förstått beror detta kanske främst på att jordbrukarnas rationaliseringssträvanden fortskridit så snabbt, att arrendelagstiftningen inte hunnit följa med i utvecklingen.

De nuvarande bestämmelserna framstår som mycket underliga sett mot bakgrunden av de bestämda uttalanden om en fortsatt och ökad storleksrationalisering inom jordbruket som ständigt göres. En arrendator kan erhålla bidrag till »smärre torkanläggningar», som det heter i bestämmelserna. Detta innebär i praktiken att en arrendator kan få bidrag till en anläggning som kan betjäna en gård på exempelvis 40 à 50 tunnlands storlek, under det att en arrendator som brukar den dubbla arealen och för vilken anläggningen kanske

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

betyder väsentligt mycket mer ur rationaliseringssynpunkt, inte har rätt till något bidrag. Vi anser att det skulle vara relativt enkelt att genomföra en ändring av detta förhållande. Man behöver egentligen bara ge lantbruksnämnderna ökade befogenheter och därmed ökat ansvar. Jag tror att lantbruksnämnderna mycket väl skulle kunna klara av detta.

Utskottet har med stöd av remissyttranden avstyrkt motionen. Remissinstanserna har hänvisat till att 1960 års jordbruksutredning väntas framlägga förslag även angående denna del av rationaliseringsförslaget.

Sedan utskottet behandlade detta ärende, har 1960 års jordbruksutredning lättat en del på sina hemligheter. Dess ordförande, landshövding Netzén, har redogjort för vad utredningsmajoriteten kan väntas föreslå när det gäller inriktningen av den framtida jordbrukspolitiken. Regeringen har också med anledning av en speciell socialdemokratisk studiegrupps arbete under mycket uppmärksammade former tagit ställning till den del av förslaget som utredningsmajoriteten sålunda väntas framlägga. I vissa avsnitt har regeringen mycket detaljerat redovisat sina ställningstaganden, innan utredningen slutfört sitt arbete. Men om utformningen av den framtida rationaliseringsverksamheten och statens medverkan därvidlag har man inte sagt någonting.

Jag vill bestämt påstå, att det måste vara rätt brådskande att tala om för de unga inom jordbruket vilka möjligheter det i framtiden kommer att finnas att anskaffa det kapital som kommer att krävas för driften av det högrationaliserade jordbruk vi skall ha. Jag anser i varje fall detta vara betydligt mer brådskande än att tala om för konsumenterna vad mjölken kan komma att kosta en bit in på 1970-talet.

Eftersom vi i dag har förmånen att ha jordbruksminister Holmqvist närvarande i vår kammare vill jag passa på att

fråga honom om orsaken till att regeringen inte har kunnat ingående redovisa sin inställning till statens medverkan i rationaliseringsverksamheten inom jordbruket, trots att man ansett det vara riktigt att redan nu diskutera prisfrågorna ganska ingående. När jordbruket i förra veckan diskuterades i första kammaren fördes en rätt omfattande debatt under punkten 19. Om förhållandet skulle bli detsamma här i dag, väntar jag givetvis gärna tills den punkten behandlas med att få svar på min fråga.

Herr talman! Jag har inget yrkande beträffande vår motion. Jag vill bara helt kort konstatera att det möjligen blir anledning att återkomma till denna fråga redan nästa år.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkterna 16—18

Vad utskottet hemställt bifölles.

*Punkten 19***Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 11, punkten C 11, s. 49—51) föreslagit en anslagshöjning med 1 950 000 kr. till 9 100 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1. II: 740 av herr *Dahlgren m. fl.*;

2. I: 616 av herr *Sveningsson*, likalydande med II: 761 av herr *Magnusson* i Tumhult *m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen måtte fastställa att högsta statsbidragsprocenten skulle vara 25 % av kostnaden samt till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 7 150 000 kr.

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 616 och II: 761, såvitt nu var i fråga, till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 9 100 000 kr.,

b) avslå motionerna I: 616 och II: 761, såvitt avsåge yrkande om ändrad bidragsprocent, samt

c) lämna motionen II: 740 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Carl Eskilsson* och *Isacson* samt fru *Sundberg*, vilka ansett att utskottet under a) och b) bort hemställa, att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 616 och II: 761, såvitt nu var i fråga, till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 7 100 000 kr.,

b) med bifall till motionerna I: 616 och II: 761, såvitt avsåge förslag om ändrad bidragsprocent, i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ge till känna vad reservanternas anförde.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **ELIASSON** i Moholm (h):

Herr talman! Vi har inom högerpartiet hela tiden betraktat KR-verksamheten på jordbruksområdet såsom en försöksverksamhet. Detta har vi visat också genom det ställningstagande som vi nu gjort och som innebär att KR-verksamheten bör fortsätta. Vi vill inte ha till stånd någon inskränkning av verksamheten eller minskning av anslaget, men vi önskar å andra sidan inte heller att anslaget skall räknas upp. Vi är medvetna om att av den lämnade redovisningen framgår att man nått goda resultat, men vi är övertygade om att

det finns andra erfarenheter att göra. Man kan exempelvis förvänta att jordbrukare med jordbruk som ligger utanför de KR-områden som nu är fastställda kommer att visa mindre intresse att genomföra den rationalisering som de annars normalt skulle vidtaga, detta av det enkla skälet att de väntar sig att KR-områdena så småningom skall utvidgas och att de själva också skall kunna komma i åtnjutande av de förmånligare bidrag som utgår för denna verksamhet.

Vi har också kunnat konstatera att kostnaderna för att genomföra denna rationalisering ständigt varit i stigande i högre grad än andra kostnader. Även om det beror på att man har givit sig in på större och vidlyftigare byggnation, kanske ibland t. o. m. vissa experiment, har utvecklingen ändå givit oss anledning påpeka att man bör ha kostnaderna under uppsikt.

Vi vill vidare erinra om att dessa KR-jordbruk, i händelse av en annan jordbrukspolitik skulle kunna bli mycket priskänsliga. Jag vet att man på KR-jordbruken delvis har specialiserat sig på fläskproduktion och potatisodling, men den huvudsakliga delen av KR-jordbruken är inriktad just på mjölkproduktion. Skulle det signaleras en ny jordbrukspolitik kan detta komma att betyda att KR-jordbruken får vidkännas förluster; kostnadsläget är nämligen så pressat att dessa jordbruk inte tål nämnvärda sänkningar av priserna. Och dessa jordbrukare har ju trots allt även satsat egna pengar, och det är dessa egna pengar som de i första hand kommer att förlora.

Vi på högerhåll har föreslagit att bidragsprocenten i fråga om KR-verksamheten skall sänkas. Vi menar att pengarna därigenom kommer att räcka till flera projekt. KR-jordbrukarna kommer ändå att ha fördelen av en förmånligare behovsprövning än vid andra rationaliseringsåtgärder. Det kan ge anledning att göra noggrannare beräk-

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

ningar just för att bevaka de kostnadsstegringar som jag tidigare nämnde. 40 procent kan inte för riksdagen vara någon helig siffra; vi har ju tidigare sänkt procentsatsen från 48 till 40.

Å andra sidan är naturligtvis inte det anslag det här gäller av någon särskilt betydande storleksordning. Vi är övertygade om att när man skall sätta in den stora rationalisering på jordbrukets område som vi alla väntar och som har aviserats av utredningen, så kommer dessa miljoner inte att räcka långt — då kommer siffrorna att bli väsentligt högre. Jag tror därför att resultatet från hela jordbruksutredningen bör avvaktas innan man utökar anslaget.

Härvidlag har alltså vi från högerhåll ställt oss avvaktande. Utskottet har inte velat göra detta, men däremot har utskottet intagit en avvaktande hållning när det gäller en motion som påyrkat en utvidgning av KR-områdena. Då har utskottet velat invänta de erfarenheter som kunde komma att göras.

Herr talman! Enligt min mening borde utskottet ha handlat på samma sätt i denna fråga, och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen nr 2 vid punkten 19.

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Jag brukar av princip inte besvära kammarens ledamöter med att argumentera för motioner, vilka har avstyrkts av ett enigt utskott, men eftersom i detta fall förhållandena så avsevärt har ändrats från det att motionen skrevs och tills den i dag behandlas av kammaren, anser jag mig ha goda skäl för ett avsteg i detta avseende.

Det gäller motion nr 740 i denna kammar, vari hemställes om erforderliga utredningar för att de koncentrerade rationaliseringsinsatserna inom jordbruket från och med nästa år skulle kunna utvidgas att omfatta jämväl skogs- och mellanbygderna i mellersta och södra Sverige. Anledningen till denna begäran var grundad på det förhål-

landet, att departementschefen hade uttalat att verksamheten i de fyra nordligaste länen, där denna KR-verksamhet nu har bedrivits, visat goda resultat. Då borde enligt min mening landet i övrigt inlemmas i denna rationaliseringsverksamhet. Så långt motionen.

När jag sedermera tog del av landshövdning Netzéns redogörelse över majoritetsgruppens ställningstagande i 1960 års jordbruksutredning, blev jag betänksam om riktigheten i att väcka denna motion — det vill jag gärna känna. Betänksamheten blev inte mindre då jordbruksministern hade gjort sin presentation av den framtida jordbrukspolitiken, så som den hade utformats av en socialdemokratisk studiegrupp, och som kort sagt innebar att prisutvecklingen på jordbruksprodukter skulle dämpas, lägre priser skulle sättas på vissa varor; det skulle bli billigare mjölk, billigare margarin och billigare socker. Studiegruppen framhöll: » — — — för att möjliggöra en successiv minskning av produktionsvolymen och en snabbare strukturomvandling måste stor återhållsamhet iakttagas med pris-höjningar på jordbruksprodukter», samt vidare att »en krympning av produktionen och återhållsamhet med det inhemska prisstödet ökar möjligheterna att delta i det internationella ekonomiska samarbetet».

Efter dessa uttalanden stod det alldeles klart, att ovissheten för den framtida jordbruksproduktionen i landet var större än någonsin. Man hade från högsta ort signalerat prispressande åtgärder, dels för att påskynda nedläggningstakten, dels syftande till en minskning av produktionen till förmån för en större import av livsmedel. I denna nya situation var min betänksamhet så stor, att det för mig stod alldeles klart att motionen inte borde godtas. Dess bättre behöver jag inte här i dag yrka avslag på densamma — ett insiktsfullt jordbruksutskott har klarat den nog så viktiga detaljen.

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

Jag vill emellertid gärna inför kam-maren säga att min ändrade uppfattning helt hänför sig till det bistra ekonomiska klimat som kan utläsas i de gjorda deklarationerna. Det skulle i ett sådant läge vara ansvarslöst av mig att medverka till att ytterligare ett antal jordbrukare i andra delar av landet skulle skuldsätta sig genom rationaliseringsinvesteringar i företag om vilkas bärighet man ingenting vet. Enligt min bestämda uppfattning måste rationaliseringsåtgärder alltid grundas på ekonomiska kalkyler, där man baserar bärigheten på det troliga produktionspriset och där slutresultatet skall kunna förränta och amortera placerat kapital i samma utsträckning som om detta kapital placerats i andra objekt.

En sådan bedömning är under nuvarande förhållanden omöjlig att göra, eftersom man ingenting vet om de prispressande åtgärdernas storlek. Jag är visserligen medveten om att jordbruksministern i ett interpellationssvar sedermera har sagt att »det är angeläget att även i fortsättningen beakta behovet för en snabb och effektiv rationalisering i de jordbruksbygder i Norrland där förutsättningar finns för ett bestående jordbruk». Han har emellertid tillagt att jordbruksproduktionen vid rationella enheter skall vara lönsam.

Hur det skall vara möjligt att göra dessa företag med deras stora investeringar lönsamma i samband med prispressande åtgärder är för mig en gåta, och jag tycker att det skulle vara intressant om jordbruksministern ville ge en definition på begreppet rationellt jordbruk. Hur är det beskaffat, och vilken rimlig avkastning skall ett sådant företag ge sin brukare? Det skulle vara mycket värdefullt med en sådan definition, eftersom det i jordbruksdebatten hittills från visst håll gärna poängterats att det svenska jordbruket som helhet är mycket orationellt. Med ledning av de statliga insatser som nu har

gjorts framför allt i de fyra norrlands-länen borde ett besked kunna lämnas.

Om jordbruksministern för sin del vill göra gällande att KR-jordbruket i Norrland är rationella enheter, i den mån de är färdigrationaliserade, kanske man kan få utgå från det antagandet att de produktpriskostnader som där finns för exempelvis mjölkframställning bör vara desamma som de produktpriser jordbrukarna behöver för en lönsam mjölkproduktion.

Så länge ingen klar definition lämnats av vad som menas med rationella jordbruk och hur dessa skall kunna fungera som rationella enheter då man använder prispressande åtgärder, finns det tyvärr ingen anledning för mig att medverka till att de koncentrerade rationaliseringsinsatserna förs ut på allt större områden. Jag beklagar verkligen uppriktigt det ovissa förhållande som nu har uppstått, och jag förstår alla jordbrukare som i denna ovisshet om vad en framtida prispress kan medföra inte vidtar de rationaliseringsåtgärder som de i normala fall skulle ha gjort.

Man har alltså skapat en situation som i själva verket motverkar den målsättning som bl. a. jordbruksministern säger sig ha, nämligen ett effektivt och rationellt jordbruk. Följden blir att det dröjer länge innan man kan få fram de åsyftade billiga livsmedlen. Möjligen kan denna jordbrukspolitik leda till att man skapar sämre levnadsbetingelser, i första hand för dem som med statens bistånd och välsignelse har skuldsatt sig för att åstadkomma rationaliseringar av sina företag men där möjligheten till bärighet ryckts undan genom prispressande åtgärder.

Jag vill som min mening gärna framhålla att den framtida jordbrukspolitiska målsättningen i stället måste stimulera till rationaliseringsåtgärder som höjer produktionen och minskar omkostnaderna samtidigt som dessa åtgär-

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

der garanterar brukaren en god lönsamhet. Först då kan man garantera konsumenten billigast möjliga livsmedel samtidigt som man hos den nya generationen jordbrukare bygger upp en framtidstro på det svenska jordbruket som näringsgren.

Herr talman! På grund av utskottets ställningstagande till min motion har jag inte något yrkande, utan jag delar utskottets uppfattning att vi i nuvarande läge bör lämna motion nr 740 utan åtgärd.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag skall först be att på utskottets vägnar få kvittera den tacksamhet som den ärade motionären här ådagalade. Jag hoppas att övriga motionärer, som har fått sina motioner avslagna, visar sig lika tacksamma under den fortsatta debatten.

Under senare år har vi just på förevarande punkt haft delade meningar dels beträffande det belopp som har anslagits till dessa åtgärder, dels beträffande bidragsprocenten. I stort sett har samma reservanter återkommit varje år.

När jag lyssnade på den ärade talesmannen för reservanterna fann jag emellertid att hans motivering närmast talade för ett bifall till utskottets förslag. Han sade nämligen att kostnaderna har stigit under senare år på KR-jordbruken. Det borde, såvitt jag förstår, logiskt ha lett till att man inte skall pruta på anslaget, om det hela alltså är dyrare nu än förr. Framför allt bör man inte minska bidragsprocenten. Så vitt jag är riktigt underrättad har dessa KR-jordbrukare, trots att de erhåller ganska stora bidrag, ändå svårt att få debit och kredit att gå ihop. Jag har ibland uppfattat det så att tack vare att dessa jordbrukare i allmänhet är duktiga karlar, som själva kan bygga om en hel del på sina gårdar alltefter som den ökade arealen det fordrar, klarar de hjälpligt den finansiella börda

som de måste ta på sig. Denna rationaliseringsåtgärd skall nämligen genomföras i sin helhet på en gång, vilket jag tycker är litet felaktigt. Det är mycket möjligt att man sedan viss erfarenhet vunnits bör se över bestämmelserna, och kanske något mildra detta krav. Det skulle hjälpa dem som jag vet nu har svårigheter.

Såvitt jag begriper finns det inte skäl för någon nedbantning av vare sig anslaget eller bidragsprocenten. Hittilldags har väl också övervägande skäl talat för att vi bör fortsätta denna försöksverksamhet — jag tror att den bör kallas så. Den är ett försök att göra vissa gårdar till ett föredöme, till ett slags demonstrationsobjekt, som i sin tur kan stimulera storleksrationaliseringen i de bygder där gårdarna ligger. Jag hoppas för min del att dessa åtgärder inte åstadkommer att annan rationaliseringsverksamhet på något sätt blir eftersatt.

Utskottets majoritet har alltså den uppfattningen — att vi bör fortsätta med denna verksamhet för att avvakta utvecklingen och se hur det kommer att te sig framdeles. Någon utvidgning av verksamheten utöver den som företogs i fjol har vi som sagt inte velat göra. Vi har ansett att man först bör avvakta hur verksamheten kommer att slå ut i de nya bygder till vilka den utvidgades i fjol.

Jag ber, herr talman, med det sagda att få yrka bifall till vad utskottet anfört på denna punkt.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Den nionde huvudtiteln för följande budgetår, som vi nu behandlar här i kammaren, kännetecknas av en avvaktande hållning inför det att jordbruksfrågan nästa år kommer upp till behandling i ett större sammanhang. Detsamma kan väl sägas om utskottets utlåtande, där man i stort sett ansluter sig till propositionens förslag.

Högerreservanterna yrkar på förelig-

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

gande punkt att bidragsprocenten i fråga om de koncentrerade rationaliseringarna skall sänkas från 40 till 25 procent, d. v. s. till samma procentsats som i regel tillämpas vid rationaliseringsarbetet i övrigt.

Här är emellertid fråga om en verksamhet som försiggår under i många fall mindre gynnsamma betingelser, och från början var faktiskt bidragsprocenten högre än den som nu föreslås i propositionen. Man har sänkt den från 48 procent till 40 procent.

Inom den meningsriktning jag företräder har vi ansett det rimligt att man får fortsätta som hittills i avvaktan på de beslut som kan bli resultatet av den stora jordbruksutredningens förslag. Jag vill emellertid säga att om det för framtiden skall finnas kvar jordbruk i de områden där KR-verksamheten nu bedrivs — och det kommer säkerligen att vara befogat — får vi anledning finna oss i att offra en hel del på upprustningen av dessa jordbruk.

Jag har, herr talman, med detta velat deklarerat varför vi från vårt håll har anslutit oss till det förslag som omfattas av majoriteten i utskottet, och jag ber att få yrka bifall till detsamma.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! KR-områdena, som de populärt kallas, är ju någonting relativt nytt, även om denna verksamhet pågått i Norrland några år. I följd beslutade utskottet att utöka området med Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län samt landskapet Dalsland. I dessa bygder har vi naturligtvis ännu inte hunnit se så mycket av verksamheten, utan vi får avvakta hur den slår ut.

1965 års riksdagsbeslut innebar även att den genomsnittliga bidragsprocenten sänktes från 48 till 40 procent för samtliga rationaliseringsinsatser av detta slag, dock icke för markköpen.

Det är klart att KR-verksamheten kräver stort kapital och betydande insat-

ser av samhället, men jag tror ändå att det är felaktigt att redan nu avfärda den som olämplig. Man måste nog pröva verksamheten en längre tid. Givet är också att det måste bli en ökad medelsanvisning dels på grund av att verksamheten alltmer arbetats fram inom de tidigare områdena, dels därför att man utvidgat områdena.

Det kan naturligtvis råda delade meningar om huruvida KR-jordbruken skall ha en högre bidragsprocent än övriga, men detta är en sak som får följas med uppmärksamhet. Så småningom får vi väl se resultatet av KR-verksamheten. Men om man vill få till stånd bättre brukningsenheter, måste det satsas på rationaliseringsverksamheten över lag. Jag vill understryka, att man inte bör utestänga några områden, exempelvis skogs- och mellanbygderna, från möjligheterna att få del av KR-insatserna genom att kanske endast vissa orter favoriseras. Man bör pröva denna utväg även i skogs- och mellanbygderna. Vi behöver nog också beträffande rationaliseringsbidragen och lånen gå in för en mera allmän satsning genom lantbruksnämnderna, och jag tror att detta är mycket riktigare i det nuvarande läget än att handla enligt regeringsförslaget — åtminstone såsom detta förslag har presenterats i press, radio och TV.

Vi är naturligtvis allesammans intresserade av en rationell användning av resurserna inom jordbruket, men om vi vill ha rationella företag skall vi också ha klart för oss vad detta kräver. Här behövs ett omfattande rationaliseringsstöd från samhällets sida — på den saken får det inte prutas. Vidare krävs givetvis en prisnivå som medför företagsekonomisk lönsamhet för jordbrukets utövare. För min del kan jag inte förstå regeringen, som menar att priserna på jordbruksprodukter inte skall få följa med i den allmänna prisutvecklingen. Hur skall en ung människa under sådana förhållanden

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

kunna intressera sig för att starta ett jordbruk och hur skall man kunna skapa bärkraftiga enheter? Finns det något större intresse för detta, om vederbörande inte får del av standardstegringen?

Jag tror att den senaste tidens signaler från regeringen har skrämt många ungdomar, och detta inger enligt min mening stora farhågor. Hur det än förhåller sig med antalet av dem som för närvarande arbetar inom jordbruket behövs det en nyrekrytering, och då får man inte skrämja bort ungdomarna på detta sätt.

Regeringens valtaktiska spekulationer i denna fråga kan också leda till att man äventyrar försörjningen, vilket kan bli dyrt för konsumenterna. Om vi kommer i en situation då vi ständigt måste köpa livsmedel därför att det föreligger brist här i landet, vet nog de utländska säljarna att ta bra betalt. Då får vi se hur det går med priserna!

En annan sak är att genom denna politik skulle stora delar av skogs- och mellanbygderna lamslösas, vilket medför att kommunerna råkar i mycket besvärliga förhållanden. Inom kommunerna är också oron stor för närvarande. Här borde man, även om man helt bortser från de jordbrukspolitiska spörsmålen, samtidigt ha satt in kraftiga lokaliseringspolitiska åtgärder.

Med detta menar jag, att när vi diskuterar dessa frågor skall vi inte pruta på det rationaliseringsstöd som föreslås. Även om KR-verksamheten kan ha sina sidor, skall vi ha klart för oss att om vi skall få till stånd en utveckling mot bättre enheter inom jordbruket och ett rationellt jordbruk, så måste vi också stödja KR-verksamheten.

Herr talman! På denna punkt ansluter jag mig till herr Hanssons i Skegrie yrkande.

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! Jag tänker inte här diskutera den framtida jordbrukspolitiken

utan vill bara säga några ord i anledning av reservationen 2.

Denna högerens reservation är minst sagt förvånande. Reservanterna kritiserar Kungl. Maj:t för att vara alltför generös, samtidigt som man från deras håll i press, radio och ute på fältet anklagar regeringen för att vilja ta livet av jordbrukarna och jordbruksnäringen. Framför allt skulle detta vara fallet i Norrland och inom de områden i landet för vilka det speciella anslag vi här diskuterar är avsett. Hur vill man ha det egentligen? Här göres stora ansträngningar för att pröva jordbrukets möjligheter inom berörda områden, men det ogillas av högerens representanter.

De särskilda rationaliseringsinsatser som detta anslag möjliggjort under de år anslaget utgått har utan tvivel varit högst betydelsefulla, inte bara för de jordbrukare som blivit delaktiga av stödet utan också för de organ som har haft hand om bidragsverksamheten. Det har visat sig att rationella enheter kan ge en hygglig lönsamhet även i delar av landet där betingelserna för jordbruk inte är de allra bästa.

När reservanterna återoppar den förestående reformeringen av vår jordbrukspolitik som skäl för ett lägre anslag och en minskad bidragsprocent, talar just samma skäl för att inte nu, inför en eventuellt mera genomgripande omläggning rucka på de regler som tillämpas för beviljande av detta stöd.

Vad beträffar höjningen av anslaget med de föreslagna 2 miljonerna motiveras detta främst av fjolårets beslut att vidga det geografiska område inom vilket denna verksamhet skall bedrivas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Jag framhöll redan från början att vi i högerpartiet vill avvakta utvecklingen. Vi har ingen som helst tanke på att avveckla denna försöks-

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

verksamhet, och jag underströk bara att vi för närvarande inte vill utvidga den.

Herr Lundmark sade att vi talat om att man vill ta livet av jordbrukarna, framför allt i Norrbotten. Det har vi alls inte gjort. Men vi är övertygade om att man inte åstadkommer någon väsentlig rationalisering genom att välja ut ett fåtal handplockade objekt, som betyder mycket litet i det stora jordbrukssammanhanget men som kan medföra att andra jordbrukare inte vidtager några rationaliseringsåtgärder, därför att deras bidragsmöjligheter dels är mindre och dels betydligt hårdare behovsprövade. Det är fullt förståeligt att dessa jordbrukare tänker: Vi dröjer en tid, så kommer nog KR-verksamheten också hit till vårt område.

Även med den föreslagna takten kommer KR-verksamheten att bli av mycket liten omfattning, om man ser till jordbrukets totala behov. Vi bör därför, såsom jag nämnde, avvakta resultaten av 1960 års jordbruksutredning. Och då räcker det ingalunda med miljoner, utan vi får nog räkna med miljarder.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det kan väl inte vara avsikten att vi varje vecka skall här i riksdagen ha en stor principdebatt om jordbrukspolitiken. Men eftersom en del talare direkt har vänt sig till mig med frågor och åtminstone en av dem särskilt har omnämnt att jag är närvarande i kammaren, har jag ansett det nödvändigt att svara på dessa frågor.

Herr Sundkvist överraskade mig, när han efterlyste en fylligare redogörelse beträffande rationaliseringsverksamheten från bl. a. den socialdemokratiska studiegruppen i jordbruksfrågor. När vi hittills har diskuterat de olika åtgärderna inte bara under senare år, utan även ur historiska perspektiv, har i allmänhet socialdemokratien blivit beskyldd för att alltför mycket tala om ra-

tionalisering och driva på när det gäller en omställning. Därför är jag verkligen förvånad över att herr Sundkvist inte har observerat att det alltjämt är en bärande tanke i det socialdemokratiska jordbruksprogrammet att man genom en omställning av jordbrukets struktur skall kunna nå fram till bättre och stabilare villkor för den jordbrukande befolkningen. Men det säger sig självt, herr Sundkvist, att man inte i ett allmänt jordbruksprogram kan uttala sig mera preciserat om t. ex. arrendatorernas rätt till lån för torkar o. s. v., utan det får sparas till mera detaljerade beskrivningar.

Herr Dahlgren har, tycker jag, visat en rörande försiktighet. Såsom ledamot av riksdagen har han i januari 1966 funderat över vilka förändringar som borde föreslås i fråga om KR-verksamheten. Därvid har han funnit att det kunde vara anledning att utvidga verksamheten till vissa andra områden i landet. Vi skulle också kunna uttrycka hans ståndpunkt så att det skulle föreligga behov av att ge ett generösare bidrag till jordbrukets rationalisering. Man skulle således även på andra håll än i Norrland kunna påräkna att få bidrag med 40 procent när det gäller att etablera sig som jordbrukare.

Sedan herr Dahlgren tänkt denna tanke har jordbruksministern, landshövding Netzén och vissa andra personer också uttalat sig i jordbruksfrågorna. Då blir herr Dahlgren så ledsen att han säger: »Nej, det får vara med rationaliseringen; jag kan verkligen inte stå till svars med att vidhålla de idéer som jag gav uttryck åt i januari månad. Jag kan för min del inte vara med om att ge bidrag med 40 procent till en jordbrukare, utan nu rekommenderar jag att man väntar och ser.»

Rationaliseringsvinsten inom jordbruket tillfaller ju ändå jordbrukarna, men herr Dahlgren vill att man skall avstå från att rationalisera. Man skall ha klart för sig hur nattsvart allt ter

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

sig för jordbruket, och därför skall man avstå från att göra någonting.

Ja, nog skulle det vara ett nobelt uppträdande. Men det kunde eljest funnits större anledning att antaga att herr Dahlgren fått betänkligheter ur andra synpunkter. Hade herr Dahlgren accepterat att vi på lång sikt kanske får inrikta oss på en självförsörjning vid 80 procent och från den utgångspunkten kommit fram till att det finns anledning att inte så envist hålla kvar jordbruk i skogsbygder, då hade det varit logik i hans resonemang. Men det är inte det motivet som herr Dahlgren har, utan det är någonting helt annat. Han vill som sagt inte ge en jordbrukare ens den föreställningen att med ett bidrag på 40 procent skulle han ha utsikt att kunna klara sig på sitt jordbruk. Jag måste säga att detta herr Dahlgrens motiv tror jag inte mycket på.

Sedan frågade herr Dahlgren: Vad är ett rationellt jordbruk? Menar herr Dahlgren att jag skulle stå här i kammaren och beskriva, hur ett rationellt jordbruk skall se ut? Vore det inte bättre att herr Dahlgren hade ögonen med sig, när han färdas i det svenska landskapet, och försökte bilda sig en uppfattning om vilka jordbruk som kan anses vara rationella? — Men vill herr Dahlgren ha en mera teoretisk utveckling av denna fråga hänvisar jag till professor Hjelms utredning om lantbrukets effektiviseringsvägar, där det finns flera modeller avseende såväl animalieproduktion och vegetabilieproduktion som blandad produktion inom företaget. Herr Dahlgren kan där ta del av vissa uppställda modeller och utifrån det materialet försöka bilda sig en uppfattning om vad som kan vara rationellt.

Jag tror inte någon begär att vi — det har vi i varje fall hittills inte kunnat göra — skall entydigt precisera vad som är ett rationellt företag. I den mån vi försökt göra det har vi i regel använt förenklade begrepp. Så sade man t. ex.

på sin tid, att ett jordbruk på 10 hektar skulle anses vara »bärkraftigt». Man sade inte att det just av denna anledning skulle vara effektivt eller rationellt, men man menade att det skulle vara bärkraftigt, så att det åtminstone under en skicklig jordbrukares ledning skulle kunna ge en hygglig inkomst. Det var ju egentligen en mycket opreciserad målsättning, ty den öppnade naturligtvis förutsättningar för en produktionsinriktning av vitt skilda slag.

Jag kan således inte härvidlag villfara herr Dahlgrens begäran om en detaljerad beskrivning.

Sedan till frågan om prispress, som tydligen kommer att följa oss hela vägen framöver. Man har konstruerat ett ord, prispress, som man finner synnerligen slagkraftigt.

Prispress förekommer redan i det nuvarande systemet, herr Dahlgren! För att hindra överproduktion av vissa varor tillgriper vi extra pålagor som skall dämpa lusten hos jordbrukarna att producera. Så är det med slaktdjursavgifterna — ett typiskt exempel — som ju tar bort en stor del av den vinst som jordbrukaren har kalkylerat med att kunna tillgodogöra sig.

Jag vågar hävda att de pålagor vi dras med i dag för att kunna finansiera en stor överproduktion av jordbruksprodukter och bli av med den på export är det förnämsta exemplet på prispress. Jordbrukarna ställs här på ett mycket handgripligt sätt inför detta problem.

Hur har saken uttryckts av jordbruksutredningen? Jo, jordbruksutredningen har formulerat sin målsättning så, att priserna på jordbrukets produkter i fortsättningen inte bör stiga fullt så snabbt som priserna på andra konsumtionsvaror. Detta skulle innebära en försiktig realprissänkning för jordbrukets produkter. Därvid anknyter man faktiskt i viss mån till den utveckling vi haft i vårt land under de senaste decennierna. Det betyder att jordbruket även i fortsättningen får behålla större

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

delen av produktivitetsvinsterna, vilket onekligen bör kunna frammana en ytterligare lust till rationalisering.

Det är ungefär så vi skall se den deklaration som majoriteten i 1960 års jordbruksutredning har gjort på denna punkt. Någoting annat är det inte tal om.

Då säger herr Jonasson: Skall nu inte producentpriserna inom jordbruket få lov att stiga lika kraftigt som priserna på andra varor? Herr Jonasson menar således att vi nu skulle uttala oss för en kraftigare höjning av priserna på jordbrukets produkter än den vi haft under de senaste åren. Jag tror inte att konsumenterna kommer att bli särskilt förtjusta inför ett sådant perspektiv, ty producentpriserna på jordbruksprodukter är egentligen inte att jämföra med konsumentpriser — producentpriserna är ju partipriser och skall rätteligen jämföras med andra partipriser. Gör vi det finner vi att jordbrukets partipriser stigit kraftigare än partipriserna för andra varor, och jordbruksutredningen räknar tydligen med att så kan komma att ske även i fortsättningen.

Herr Jonasson har dock tydligen en annan uppfattning. Det vore intressant att få veta hur mycket mera han räknar med att priserna skall stiga framöver. Han tycks nämligen vilja gå längre än vad jordbruksutredningens majoritet gjort, eftersom han betecknar dess förslag såsom prispressande och vill ha en generösare behandling i detta avseende.

Herr talman! Jag skall inskränka mig till dessa direkta svar, som jag givit i anslutning till frågor som ställts.

Herr SUNDKVIST (cp):

Herr talman! Jag förstår mycket väl, i synnerhet efter att ha hört jordbruksministerns genmäle, att han blev överraskad av vad jag framhöll. Han blev nämligen så överraskad, att jag inte ens fick något riktigt svar på min fråga. Jag hade frågat om anledningen till att man inte hade talat om statens medver-

kan i rationaliseringsverksamheten utan i stället hade ansett det vara mera angeläget att ingående behandla de speciella prisfrågorna.

Anledningen till att jag tog upp denna fråga var kanske inte främst att jag ville ha uppgifter om så speciella förhållanden som arrendatorernas möjligheter, utan vad jag i allra högsta grad efterlyste var vilka kapitalanskaffningsmöjligheter som kommer att finnas för jordbrukarna i framtiden. Det är ju även jordbruksutredningens mening att det skall finnas kvar ett effektivt och gott jordbruk även i fortsättningen och det jordbruk som vi då bibehåller kommer att bli mycket kapitalkrävande.

Det är på denna punkt som de unga människor, vilka planerar att stanna kvar i jordbruket i framtiden, är angelägna om att få ett besked. Redan med den rationaliseringstakt vi haft under de senaste åren — vilken vi alla bör vara ense om har varit mycket hög — har det förelegat betydande kapitalanskaffningssvårigheter för jordbruket, i synnerhet för unga personer som skall starta ett jordbruk. För den händelse de även skall köpa sitt jordbruk är problemen i mitt hemlän så pass stora, att de unga strängt taget inte längre kan vara med och konkurrera.

Det är på denna fråga som jag efterlyser ett svar lika väl som man kunnat ge besked i spörsmålet om hur prisutvecklingen eventuellt kan komma att bli framåt mitten av 1970-talet, då dess verkningar kommer att slå igenom fullt ut.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag tycker att det är märkligt att jordbruksministern skall behöva gå längre än vad som verkligen sagts i denna fråga för att söka komma till rätta med vissa frågor, som det är nödvändigt för honom att gå in på. Jordbruksministern påstår att jag skulle ha sagt att priserna på jordbrukets produkter måste stiga kraftigare än på

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

andra varor. Varifrån har jordbruksministern fått detta?

Jordbruksministern och regeringen har i stället uttalat att man skulle få lägre prisstegringar på jordbruksprodukter än på andra varor. Jag har för min del menat att man i förväg inte skall uttala sig om dessa förhållanden, eftersom det torde vara för tidigt att nu göra det. Det är många faktorer som inverkar på detta. Dit hör bl. a. regeringens möjligheter att föra en ekonomisk politik som inte föranleder prisstegringar på olika slags varor. Det är på detta område som vi har att söka boven i dramat, även om man inom regeringen inte vill erkänna detta. På denna punkt måste vi avvakta utvecklingen innan vi klart kan bedöma dessa frågor.

Jag har, herr jordbruksminister, icke uttalat att vi skall ha kraftigare stegringar av jordbrukspriserna än av några andra priser, men jag tycker också att det är fel att det, såsom regeringen hävdar, skall hållas mera dämpade priser på detta än på andra områden. Ledstjärnan måste väl ändå vara att ha en prisnivå som täcker kostnaderna. Man kan också fråga sig, om jordbruksministern avser jordbrukets produktpriser eller de priser som konsumenterna får betala.

Vill man försöka skapa ändamålsenliga och rationella jordbruk, vilket är ett gemensamt intresse för oss alla, tror jag inte att det skall ske genom prispress. Vi bör hellre stimulera fram en verksamhet som verkligen leder till ett för både konsumenter och producenter godtagbart resultat.

Jordbruksministern yttrade i en debatt i första kammaren för drygt 14 dagar sedan att konsumenterna och producenterna omöjligtvis kan ha samma intressen i detta avseende. För min del finner jag det inte alls omöjligt. Det är dock regeringens och samhällets sak att på dessa områden stimulera fram en utveckling som ger jordbrukarna en

skälig ersättning för ett positivt och riktigt arbete i samhällets tjänst, på samma gång som man åstadkommer minsta möjliga utgifter för konsumenterna.

Enligt min mening skall vi inte heller stämpla skogs- och mellanbygden som varande helt utan möjlighet att göra sig gällande. De kanske kan komma till sin rätt även i en framtid.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag kanske får förtydliga mig ytterligare om herr Jonasson skall kunna svara på min fråga. Han sade nämligen att han menade att jordbrukspriserna skulle få stiga lika kraftigt som andra priser. Då gjorde jag ett försök att få reda på vad herr Jonasson jämför med. Jag konstaterade att jordbrukspriserna — det vill säga avräkningspriset till jordbrukaren — har stigit kraftigare än andra partipriser men icke så kraftigt som konsumentprisindex. Nu frågar jag ännu en gång herr Jonasson: Menar herr Jonasson att jordbrukets producentpriser skall stiga lika kraftigt som konsumentpriserna stiger i landet? Jag hoppas att jag har formulerat frågan så klart, att herr Jonasson nu kan ge ett besked.

Herr Jonasson erinrade också om att jag hade sagt att det råder ett motsatsförhållande mellan producenter och konsumenter. Jag skall gärna upprepa det: det råder ett motsatsförhållande precis på samma sätt som mellan anställda — arbetare och tjänstemän — och företagen som de arbetar i — företagsledningens intressen, ägarintresset eller arbetsgivaren, om vi så vill uttrycka det. Det är alldeles självklart att konsumenterna alltid har intresse av att köpa livsmedlen billigt. Naturligtvis är det också berättigat att jordbrukaren hävdar sin rätt att få en skälig ersättning för sitt arbete och att detta tar sig uttryck i krav på att priserna på jordbruksprodukter skall höjas.

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

Det är väl ganska naturligt att konstatera att dessa motsatta intressen finns. Jag kan hålla med om så mycket som att det naturligtvis är önskvärt att denna konflikt kan bringas till en lösning, att vi så att säga kan åstadkomma en avvägning mellan dessa intressen. Så har vi gjort hittills, och det måste vi försöka finna möjlighet till också i framtiden. Denna avvägning kan förmodligen dock inte göras på sådant sätt som herr Jonasson och vissa andra extrema talesmän för jordbruket skulle önska, utan man får söka nå fram till kompromisser, som förmodligen inte sträcker sig så långt som herr Jonasson egentligen vill.

Som svar till herr Sundkvist kan jag kanske nöja mig med att påpeka, att en av de mest framskjutna punkterna i det socialdemokratiska programmet är just kravet på rationalisering. I punkten 3 står det nämligen:

Genom en snabb rationalisering skall möjligheter skapas för jordbrukarna att uppnå en tillfredsställande inkomststandard.

Det heter vidare att den statliga rationaliseringspolitiken aktiveras ytterligare. Därefter kan man i texten läsa hela motiveringen för detta program.

Det är således alldeles felaktigt, herr Sundkvist, att säga att rationaliseringsfrågorna inte tagits med i programmet. De är med, och de har t. o. m. fått en mycket framskjuten plats i det.

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för rådet att läsa professor Hjelms utredning. Rådet är emellertid obehövt. Det är ganska länge sedan jag tog del av den utredningen.

Vidare uppehöll sig jordbruksministern vid några elementära faktorer i den nuvarande jordbrukspolitiken, som jag emellertid inte tycker det finns någon anledning att nu närmare gå in på. Jag betecknar emellertid inte de nuvarande slaktdjursavgifterna som en pris-

press. Jag skulle i stället vilja beteckna dem som en avlastningsmekanism i det nu löpande jordbruksavtalet, en avlastningsmekanism för export av ett över-skott som betalas av jordbrukarna, inte av konsumenterna.

Vad sedan prispressen beträffar, är det ju ändå så, att den skall sättas in efter ett visst antal år, om nedläggnings-takten inte har varit tillräckligt hög. Det är på denna punkt, herr statsråd, som jag menar att ovisshet råder, och det är här jag menar att jordbruksministern också kommer fram till ett felaktigt slutresultat rörande prispressens inverkan på det rationella jordbruket. Det s. k. rationella jordbruket har gjort rationaliseringsinvesteringar byggda på produktpriskalkyler, som inte längre är giltiga när prispressen sätts in, och man har kvar kostnaderna för dessa investeringar samtidigt med att prispressen medför sänkt lönsamhet. Man kan betvivla att vederbörande i sådant läge kan klara både förräntning och amortering av företagsskulden. Innehavaren av det s. k. orationella jordbruket, som arbetar med små kapitalinvesteringar och små skulder, kommer bildligt talat att dra åt svångremmen och arbeta ett par timmar till för att genom ökad produktion åstadkomma den inkomsthöjning som han måste ha när de prispressande åtgärderna sätts in. Man kanske rent av skulle kunna uttrycka saken på följande sätt: ett högt omkostnadsläge uppstår i det rationella företaget, eftersom den rationella produktion som man efterlyser alltid måste betala avskrivningar på nya byggnader och förränta höga anskaffningsvärden.

Man kan sannerligen dessutom fråga sig, om de personer som skall administrera och arbeta i sådana komplicerade och ofta specialinriktade företag, kommer att nöja sig med en så låg ersättning för sitt arbete som den nuvarande generationen inom jordbruket har. Hur priskänsliga dessa specialinriktade företag kan vara visas ju på ett ypperligt

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

sätt av lantbrukshögskolans beräkningar rörande djuruppfödning i stor skala. Man har kommit fram till att en produktion av 1 000 slaktsvin i varje omgång med dagens produktpris inte tål större prissänkning än 3 procent. Vid denna treprocentiga sänkning blir företagarvinsten plus minus noll. Jag tror att det är angeläget att man beaktar även dessa synpunkter.

Jordbruksministern talade helt flyktigt om en 80-procentig självförsörjningsgrad och de överskottsproblem som kunde uppstå. För att det inte skulle uppstå några sådana problem, skulle man sätta in de prispressande åtgärderna. Ja, då skulle jag vilja säga, att skillnaden mellan den nu diskuterade framtida socialdemokratiska jordbrukspolitiken och exempelvis amerikansk jordbrukspolitik väl består däri, att amerikanerna har insett jordbrukets framtida betydelse. Jag erinrar om att president Johnson i sitt budskap till kongressen i februari om den amerikanska jordbrukspolitiken, insatt i ett globalt sammanhang, underströk att en kursändring är aktuell för världens jordbruk, eftersom kapplöpningen mellan befolkningsökningen och livsmedelsproduktionen inte har utvecklats sig gynnsamt. USA:s överskottslager av livsmedel har under senare år varit en ovärderlig tillgång i kampen mot hungern. Dessa överskott är nu små. Allt detta har omvitnats förut i dag i debatten om utvecklingsländerna. Det amerikanska jordbruksdepartementet är i dag engagerat i en rad projekt och planer som syftar till att ytterligare förbättra jordbrukarnas villkor, att bevara en levande landsbygd och att göra klart för ungdomen i Förenta staterna att en god framtid väntar även dem som är beredda att bruka den amerikanska jorden. Detta, herr statsråd, anser jag vara skillnaden mellan den amerikanska och den nu skisserade svenska jordbrukspolitiken.

Det är inte min avsikt att medverka till att skapa pessimism. Jag har alltid

haft en stark tro på svenskt jordbruk och framför allt på svenska jordbrukare, som i många situationer visat sig vara vuxna de uppgifter som förelagts dem. Jag tror att jordbrukarna skall klara även kommande situationer. Men det kan inte vara riktigt att man genom detta tal om införande av prispressande åtgärder medverkar till att många som skulle ha kunnat bli duktiga jordbrukare nu kanske söker sig över till andra näringsgrenar. Och nu, herr statsråd, talar jag om den generation som skall komma och inte om de jordbrukare som nu sitter på de gårdar, vilka en gång i framtiden kommer att försvinna, därför att ingen ung jordbrukare är beredd att slå sig ned på dessa arealmässigt alltför små gårdar, och här sker och har alltid skett en naturlig storleksanpassning alldeles av sig självt.

Herr JONASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Vi har ju, herr jordbruksminister, ett avtal som reglerat jordbrukspriserna hittills. Jag tycker att vi kan vara nöjda med det. Jag vill inte att man långt i förväg skall göra uttalanden om vare sig lägre eller högre priser i förhållande till det som nu gäller. Vilka priser vi skall få måste den framtida situationen få visa, och priserna kommer ju att bli beroende av hur många andra frågor löses.

Sedan är det väl ändå så, att en prispress inte kan lösa dessa problem. Ty skall man få de unga att träda till, måste man, som herr Dahlgren sade, stimulera fram rationella enheter, och det gör man inte genom att nu tala om en sådan här prispress.

Det var ytterligare en sak som jag vill vända mig mot. Jordbruksministern talade om »herr Jonasson och andra rent extrema talesmän» för jordbruket. Jag vill säga, herr jordbruksminister, att om vi får denna lägre produktion av jordbruksprodukter och har svårt att få de unga att satsa på jordbruk i framtiden, så kommer vi att bli i mycket

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

stort behov av import av livsmedel. I det läget får vi också betala. De andra är inte dummare än att de tar betalt för varorna i den situationen — det kan vi vara övertygade om. Om mitt resonemang i dagens situation är mer jordbrukarvänligt än jordbruksministerns, så är det alldeles säkert på sikt i ännu högre grad mer konsumentvänligt än regeringens.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Den debatt som nu förs ligger litet utanför den punkt i huvudtiteln som vi tidigare har diskuterat. Jag vill därför säga att jag i detta inlägg icke företräder utskottets majoritet utan endast mig själv.

Jag hade inte tänkt begära ordet, men jag gör det därför att herr statsrådet tyvärr inte korrekt redovisade vad utredningen sagt; han slutade sin redovisning på en lämplig punkt. Men jag skall fortsätta redovisningen sedan.

Jag vill emellertid först ta upp den lilla anspelning herr statsrådet gjorde, då han antydde att herr Dahlgren nu var så försiktig att han inte ens vågade stå för det han tidigare yrkat på. Jag lyssnade på debatten i första kammaren under denna punkt, då herr Svanström, som väl är medmotionär till herr Dahlgren, talade på ungefär samma sätt. Han sade att det har spritt sig en oro bland jordbrukarna nu, och att man därför inte bör locka dem att göra större investeringar än vad de tror sig kunna göra. Herr statsrådet raljerade ganska mycket med den oro som spritt sig ute bland jordbrukarna, och jag förstod att han menade att herr Dahlgren gripits av samma oro. Ja, hur är det med den oron, herr statsrådet?

Jag har här en P.M. där jordbruksutredningens majoritet redogör för en del av sina förslag, t. ex. om nedbantningen av produktionen till 80 procent, om åtgärder syftande till prispress, om slopande av småbruksstödet, om införande av marknadsbalanserad prissättning etc.

Jag föreställer mig att den socialdemokratiska studiegruppen och dess studieledare har läst dessa saker. Utredningen säger nämligen: »Vi räknar med att de medel för omläggning av den jordbrukspolitiska målsättningen som vi föreslår skall få en betydande effekt på jordbrukarnas långsiktiga planering redan genom att våra förslag blir offentliggjorda — — — av förslagets remissbehandling och av ett eventuellt riksdagsbeslut.»

Vad betyder detta utredningens uttalande? Jo, det betyder just att man är ute för att utså oro bland jordbrukarna. Man säger alltså att redan offentliggörandet av utredningens förslag skall påverka jordbrukarnas planering. Varför då? Jo, för att jordbrukarna skall minska produktionen, sälja sina gårdar till lantbruksnämnderna, söka sig en annan sysselsättning, lägga ned en miljon hektar åker etc. Vem är det alltså som är ute för att utså oro bland jordbrukarna? Jo, det är utredningsmajoriteten själv och de som står bakom denna. Därför bör man förstå den försiktighet som herr Dahlgren här lade i dagen. Utredningsmajoriteten har tänkt sig att redan dessa förslag skulle kunna utså oro, vilket tyvärr också har lyckats. Andra får försöka att lugna jordbrukarna så gott detta nu går.

Jag kommer sedan fram till den detalj, i fråga om vilken statsrådet tyvärr inte refererade helt riktigt. Han gjorde i alla fall ett avbrott på ett lämpligt ställe. Det var när herr Dahlgren eller herr Jonasson talade om prispressen. Då svarade statsrådet att det redan nu finns en prispress genom slaktdjursavgifterna. Nej, slaktdjursavgifterna bör lämpligen inte dragas in i det sammanhanget, även om jag tillstår att de är prispressande. Den prispress, som vi nu har och har haft sedan tio år tillbaka, ligger i att jordbrukspriserna icke har följt konsumentprisindex under de senaste tio åren. Så långt är det alldeles riktigt. De har följt konsumentprisin-

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

dex på ett avstånd av ungefär 0,2 procent. Utredningen säger att det i fortsättningen bör vara en avvikelse på 0,2 procent från konsumentprisindex. Från jordbrukarhåll räknar man emellertid med att kunna ta tillbaka den lilla skillnaden i form av rationaliseringsvinster, varför man i och för sig inte bör kalla detta för någon prispress. Slaktdjursavgifterna får vi i fortsättningen behålla i alla fall, varför den prispress som jordbrukarna här själva tar på sig är frivillig.

Men här avbröt sig herr statsrådet. Han framhöll att jordbruksutredningen bara säger att prisutvecklingen inom jordbruket icke skall tillåtas att följa med i samma takt som konsumentprisindex. Så långt är allt riktigt. Det skall vara en avvikelse på 0,2 procent. Men, såsom herr Dahlgren påpekade i sitt senaste anförande, utredningen säger sedan att man efter en tid av tre år skall göra en översyn. Finner man då att verkningarna av de insatta åtgärderna icke har lett fram till att tillräckligt med åker blivit nedlagd, att produktionsvolymen inte har fallit tillräckligt, skall andra åtgärder vidtagas, däribland prispolitiska syftande till en prispress. Detta sker först efter tre år. Men det är allvarligt nog, herr statsråd, att jordbrukare, som står i begrepp att investera betydande summor i sina nya jordbruk, har att se fram emot risken av en prispress efter tre år.

Detta är något av det mest inkonsekventa som på länge har skrivits på ett papper. Här uppmuntrar man först jordbrukarna att sätta in nytt kapital och därtill ett mycket stort kapital i större gårdar, att köpa jord, utvidga byggnaderna, att investera etc. etc. Därefter hotar man dem med prispress, och denna drabbar även de jordbrukare som välvilligt har följt dessa nya riktlinjer och vågat att investera pengar. Något mera inkonsekvent får man nog leta efter. Tyvärr finns det berättigad anledning för jordbrukarna att vara för-

siktiga, vilket de redan har blivit. Det sägs att lusten redan gått tillbaka för investeringar m. m.

Jag har i huvudsak velat rätta till vad jag tycker bör rättas till, men eftersom herr statsrådet tydligen gärna diskuterar vill jag ta upp ytterligare en fråga. Jag läste häromdagen i en tidning att herr statsrådet reste omkring och drack kaffe hos jordbrukarna i sitt hemlän, och det första han sade till vederbörande värd var: Sätt nu i gång och skäll ut mig! Det är inte meningen att vi skall göra det, utan jag hoppas att vi skall kunna föra en saklig vederhäftig debatt med herr statsrådet om dessa mycket viktiga frågor.

Jag har fäst mig vid något som jag gärna vill ha statsrådsord på. I den debatt som togs upp omedelbart efter den 14 mars — framför allt i tidningarna — har man talat om att mjölkpriset skall falla med 20 öre, sockret med 1 krona etc., och man har framställt detta som om det skulle kunna ske omedelbart praktiskt taget. Även vissa statsråd har tyvärr lagt ut texten på samma sätt. Jag förstår att inför höstens val kan det vara bra om folk vill fatta det så, men herr statsråd, så är det väl ändå inte? När tror herr statsrådet att de 20 örena på mjölken blir en realitet? Om jag kan räkna rätt blir det om tio år, d. v. s. 1975. Förr blir det väl inte, eller hur?

När det gäller sockerpriset låter det nog förnämligt att säga att vi skulle kunna basera vår sockerförsörjning på ett världsmarknadspris av 34 öre när det kostar 1:34 att producera det i Sverige. Jag undrar om regeringen, om den får fortsätta, verkligen vågar bygga den svenska sockerförsörjningen på någonting så osäkert som vad världsmarknadspriset är just nu på socker. Skulle ni verkligen våga lita på detta sockerpris på 34 öre på världsmarknaden? Det finns inget annat land, såvitt jag vet, som gör det, utan de länder som har permanenta och relativt stora import-

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

behov har träffat långsiktiga avtal med leverantörsländerna, där priset icke är 34 öre utan 95 öre. Jag skulle förmoda att en svensk regering som handlar med ansvar icke vågar försätta oss i det läget, att vi skulle bli permanent beroende av sockerimport utan att ha träffat ett långsiktigt avtal med ett leveransland. En regering som skulle handla på annat sätt tar inte det ansvar man har rätt att kräva. Därför undrar jag, herr statsråd, om ni inte är litet långt ute i ytterkanterna när ni lovar ett sockerpris efter världsmarknadsmodell. Ni får nog vara beredda på att det blir väsentligt högre.

Eftersom herr statsrådet har tillsatt en utredning om sockret vill jag i all stillsamhet erinra om att en vara, som vi kommer att få brist på och som det redan är tendens till brist på, är köttet. Jag skulle tro att det kommer att bli ett ganska högt köttpris så småningom ute i världen därför att det lär vara brist på flera håll. För närvarande är det så, i varje fall i våra sockerbetsodlande distrikt, att vi har sålt mjölkorna och skaffat köttdjur i stället som vi föder upp på de biprodukter betodlingen ger. Den dag då statsrådet tänker krympa eller lägga ned en stor del av betodlingen kommer även köttproduktionen att minska avsevärt i detta land. Det s. k. billiga sockret kommer i viss mån att uppvägas av ett väsentligt högre köttpris för konsumenterna. Det ena hänger ihop med det andra. Det är inte så enkelt som man vill göra gällande när man är ute och talar på sammanträden eller som tidningsredaktörerna vill låta påskina när de ibland slår upp sina stora rubriker.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag är naturligtvis tacksam för herr Hanssons i Skegrie inlägg — åtminstone för vissa av avsnitten i det. Sedan herr Hansson givit till känna att han har samma mening som jag

behöver jag inte säga mer om herr Dahlgrens underliga konstruktion av ett begrepp, som skulle kallas en avlastningsmekanism och som ingalunda har något med prispress att göra. Åtgärden verkar pressande på lönsamheten för jordbruket. Hur man över huvud taget skulle kunna komma till någon annan uppfattning är för mig obegripligt. Men jag behöver kanske inte orda vidare härom.

Jag avbröt inte mitt citat i avsikt att vilseleda. Jag redogjorde för det aktuella ställningstagandet. Sedan talade herr Hansson om vad han menade skall inträffa, om vi efter tre år finner att denna politik inte har lyckats, d. v. s. om de positiva åtgärderna för att flytta över resurser från jordbruk till andra näringar inte skulle ha givit något resultat. Om man under denna treårsperiod inte har kunnat se en utveckling i positiv riktning anser utredningen att man får överväga andra åtgärder och anger att prispressande åtgärder då kan komma i fråga, om man vill uttrycka det så. Vi är alltså överens om vad som sagts. Vad som då återstår är att herr Dahlgren och många andra i dag är oroade över vad som kan komma att inträffa i en oviss framtid. Vi får dock många tillfällen att återkomma till diskussioner om jordbrukspolitik. Jag tror inte att vi nu kan fastlägga något som kan bli bestående sex eller tio år framöver. Principlinjer drages upp, men självfallet får det bli återkommande överläggningar om hur priserna skall justeras vid varje särskild tidpunkt. Därför tycker jag nog, herr Hansson och herr Dahlgren, att oron är överdriven när man i dag talar om prispress.

Jag noterade vidare att herr Hansson ansåg att vi inte skulle skälla så mycket på varandra. Han tyckte att vi mera trivsamt skulle sitta och dricka kaffe tillsammans och resonera lugnt och sakligt. Det kan jag gärna vara med om, men det må förlätas mig, herr Hansson,

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

om jag ändå får det intrycket när jag läser tidningarna, att det finns de som vill skälla även på jordbruksministern men kanske i ännu högre grad på landshövding Netzen som har fått bära huvudet för det förslag som nu diskuteras.

Jag skall inte eftersträva en lång debatt i dessa frågor. Jag kanske ändå något måste korrigera en del uppgifter som har lämnats här om den amerikanska jordbrukspolitiken. Jag hade tillfälle att under hösten besöka Amerika och ta del av hur den amerikanska jordbrukspolitiken är upplagd. Herr Dahlgren gav en antydning om att man i Amerika hade prövat om jordbrukspolitiken och nu skulle börja producera för att möta det växande livsmedelsbehovet ute i världen. Och vi såg framför oss att det nu hade hänt något där borta som vi nog måste följa och ta intryck och lärdom av. Men vad är det som har hänt, herr Dahlgren? Jo, att presidenten har deklarerat, att man i Amerika är beredd att hålla en produktionsreserv, som kan sättas in om så skulle behövas. Vad utgöres den produktionsreserven av? Jo, av den jordbank på 25 miljoner hektar odlad jord för vilken man betalar ersättning till jordbrukarna för att de skall avstå från att besä den. Det tänker man fortsätta med även i framtiden, herr Dahlgren, alltså att hålla dessa 25 miljoner hektar utanför produktionen. Vad som har hänt är en liten förhöjning av risodlingen — man har sålunda gett signaler till en viss ökning av den areal som man skall odla ris på — men i övrigt har ingenting hänt. Presidenten har vidare deklarerat att det i Amerika finns 130 miljoner hektar odlingsbar mark som man också är beredd att odla upp, om det skulle visa sig, att vi står inför ett allvarligt svältproblem i världen, att det blir en befolkningsutveckling som kräver speciella åtgärder.

Det är de deklARATIONER som är gjorda, men hittills har vi, herr Dahlgren, inte

sett några praktiska uttryck för en ändrad inställning i Amerika. Och jag vill betyga att problemet för Amerika alljämt är att finna avsättning för sin överskottsproduktion. Det problemet framstår fortfarande som ett centralt spörsmål där borta.

Sedan några ord till herr Jonasson. Han vill inte göra några uttalanden. Därför skall jag bara be honom läsa vad han sade i sitt första inlägg. Nu har han tydligen anledning att korrigera sig på den punkten. I övrigt har jag inte något att invända mot den försiktighet som han visar när det gäller att bedöma den framtida prisutvecklingen. Jag tror liksom han att det finns anledning att inte binda sig alltför hårt därvidlag. Där tycks herr Jonasson i varje fall acceptera, att man inte skall kräva en följsamhet med konsumentprisindex, och det betecknar jag som ett framsteg.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga att herr statsrådet ville förenkla åtgärderna i Förenta staterna. Vi har kanske fått olika uppgifter. Jag för min del har fått uppgifter om att man har direkt uppmanat jordbrukarna att öka produktionen i Förenta staterna, inte bara av ris utan även av värvete och jag vill minnas ytterligare en annan produkt. Man är nog där inställd på en ökning av produktionen. Man har gått ifrån den tidigare negativa inställningen till produktionsutvecklingen och är nu positivt inställd till denna. Vi har kanske som sagt fått olika uppgifter.

Jag saknade i herr statsrådets uttalande nu en tidtabell över prissänkningarna som skall inträffa på mjölk och socker.

Herr DAHLGREN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet tycker att jag hyser en överdriven oro, när jag talar om prispress. Men, herr statsråd, anledningen till detta tal om prispress

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

har ju varit uppgiften om den framtida jordbrukspolitik som bl. a. jordbruksministern varit med om att skissera. Felet kan därför inte vara mitt att denna oro har uppstått.

Sedan talade jordbruksministern om Amerikas förenta stater. Jag kanske inte är rätt bedömare av vad som sker där. Det är möjligt att jordbruksministern genom sitt besök där har fått en riktig bild av de verkliga förhållandena. Vad jag har gjort här i dag är att i vissa delar referera presidentens budskap till kongressen i februari, och jag trodde för min del att det skulle vara giltigt. Amerika har i år ändå exporterat ett halvt års veteskörd till det svältande Indien. Detta betyder att den odlingsreserv som jordbruksministern talat om ganska snart torde ha försvunnit. Den kommer att helt utnyttjas för framställning av livsmedel åt världens svältande folk. Då kan man fråga sig, om vi här i dag över huvud taget har anledning att tala om överskott och överskottsproblem. Frågeställningen borde kanske tvärtom vara: Var kan vi köpa livsmedel i den framtida värld, som under u-landsdebatten i dag blivit så utomordentligt tecknad kanske speciellt då av herr Antonsson i fredagens anförande. Jag tror att det där tecknats en allmän-giltig och riktig bild av de framtida problem som vi kommer att få brottas med.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Av jordbruksministerns inlägg att döma fick jag det intrycket att också han har den uppfattningen, som man i övrigt kan spåra i viss tidningspress, att jordbruket skulle vara boven i prisstegringsdramat. Jordbruket ges skulden till stegringen av livsmedelspriserna, enligt vissa gruppintressens uttalanden.

Men ser man på de utredningar som finns tillgängliga kan man konstatera motsatsen. En italiensk tidning t. ex. har gjort jämförelser mellan livsmedelspri-

ser i några av Europas huvudstäder. En matkorg som innehöll livsmedel för en persons veckobehov kom i kostnads-hänseende i Sverige på femte plats om man räknar det antal timmar en person får arbeta för denna matkorg. Detta är också logiskt, ty detta jämförelseobjekt är det avgörande när det gäller den allmänna standardutvecklingen. Frankrike och Italien placerade sig som god etta.

Vidare kan nämnas att av den krona, som konsumenten betalar för olika förnödenheter utgöres livsmedelskostnaderna endast 27 öre. Av dessa 27 öre går endast 8 öre direkt tillbaka till dem som producerar livsmedel inom det svenska jordbruket. Därav bör man väl ändå förstå att prisstegringarna på jordbruksprodukter icke har någon nämnvärd betydelse.

Av konsumentens livsmedelskrona avser 27 öre kostnaden för råvaror som kommer från det svenska jordbruket. Kostnader för förädling, distribution och liknande belöper sig till 28 öre. Livsmedel som inte kommer från vårt jordbruk, på grund av import o. d., ingår med 36 öre, medan omsättningsskatten uppgår till 9 öre av denna krona. Endast 27 öre av enkronan går alltså tillbaka till jordbruket. Jag tycker dock att detta är siffror som är klarläggande och säger en hel del om det svenska jordbrukets rationalisering.

Ingen har väl motsatt sig en rationalisering av jordbruket. Faktum är att strukturrationaliseringen och rationaliseringen av driften där har gått väsentligt fortare än vad som förutsågs då riktlinjerna för jordbruket drogs upp 1947. Bara på tio år har arbetskraften inom jordbruket minskat med 36 procent, och ändå har produktiviteten under samma tid förbättrats med i genomsnitt 5,4 procent per år, d. v. s. 0,7 procent mer än inom industrien.

Vidare har det hävdats att vi måste komma ifrån subventionerna till det svenska jordbruket. Vårt jordbruk sub-

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

ventioneras oerhört mycket, har det sagts. Detta är ett felaktigt påstående. För en stund sedan nämndes här hur man i Amerika nu odlar upp sina jordbankar igen. Jag har fått samma uppgift. Jordbruksministern har tydligen fått andra uppgifter. Just det amerikanska jordbruket erhåller 196 kronor per år och invånare i subvention. För Frankrikes del är siffran 178, för Västtyskland 138 och för England 87 kronor. Jordbruket i Sverige får 40 kronor per år och invånare i s. k. subventioner — men det är en öppen fråga om det är subventioner till jordbruket eller till konsumenterna.

Det har också sagts att det grälas i tidningarna om dessa frågor. Ja, det gör man från olika håll. Inte minst grälas det i de tidningar som står herr statsrådet nära.

Aftonbladet hade tisdagen den 15 mars — dagen efter att landshövding Netzén redovisat några delresultat från 1960 års jordbruksutredning — en helsida, s. 15, där man presenterade ett jordbruk i Skåne. Det var Barsebäck, en egendom om 3 374 hektar åker plus skog — alltså 7 000 tunnland åker. Där stod med jätterubriker att ägaren till detta jordbruk är jordbruksministerns favoritbonde. Men det är väl ändå inte meningen att vi skall komma dithän när det gäller storleken på de svenska jordbruken? I så fall blir det inte många jordbruk kvar. Av de övriga sifferuppgifter som nämndes framgår också att det svenska jordbruket i så fall inte heller kommer att ge så värst mycket i skattehänseende.

Slutligen vill jag fråga jordbruksministern vad han anser vara prispress i dessa sammanhang. Inom parentes vill jag säga, att jag inte betraktar slaktdjursavgifterna som prispressande. De är i stället ett instrument för att hålla priserna uppe. Vad skulle priserna på vissa slaktdjur vara i dag, om vi inte hade haft slaktdjursavgifterna? De är ju till för att vi skall kunna subventio-

nera en export av jordbruksprodukter. Och det är inte staten som betalar de pengarna, utan det gör jordbrukarna själva.

Menar alltså jordbruksministern att en s. k. prispress skulle främja jordbrukets effektiviseringsprocess?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! På den sista frågan vill jag svara att jag trodde att spørsmålet, huruvida slaktdjursavgifter och andra pålagor var prispress eller inte, var avklarat. Den saken kan vi väl lämna därhän, herr Persson i Heden. Men jag tror att många jordbrukare uppfattar dem som en ganska svår belastning.

Jag har tidigare nämnt ett exempel från en gård här i Mellansverige. Det gällde en jordbrukare som har 12 mjölkkor och rekrytering till den besättning. Han får också ungdjur som går till slakt. Han har två modersuggor och svarar själv för uppfödningen av grisarna på gården. Hans avgifter för slakten av svinen och ungnöten och de kor som han slog ut uppgick till 2 200 kronor om året. Denne man, som har en årsinkomst på 14 000—15 000 kronor, har faktiskt inte råd att subventionera exporten så mycket som han får göra. Jag trodde, herr Persson i Heden, att man hade kommit därhän att man även på jordbrukarhåll uppfattade dessa avgifter som en belastning, som någonting som man hade anledning att försöka komma bort ifrån. Jag noterar tyvärr att det dröjer kvar föreställningar av den art som herr Persson här ger uttryck åt och att det därför kommer att bli rätt svårt att komma överens i dessa frågor.

Men jag begärde också ordet för att inte den här debatten skall sluta utan att jag gett svar på de frågor som herr Hansson i Skegrie ställde till mig. Det var frågan om priserna på vissa produkter. Om jag avstod från att säga någonting skulle det kunna uppfattas som

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

att jag var obenägen att gå in på en sådan diskussion.

Jag vill för det första konstatera att när det gäller sockerbetsodlingen här i landet och förädlingen av socker, så har jag svårt att föreställa mig att det spörsmålet skall kunna bli en stridsfråga mellan konsumenter och jordbrukare i vårt land. Ty det är dock endast tio, kanske femton tusen jordbrukare i Skåne, på Öland och på Gotland som sysslar med betodling och därjämte cirka 2 000 fabriksarbetare som har sin utkomst vid sockerbolagets anläggningar. Det är klart att dessa kategorier kan ha ett visst intresse av odlingen eller förädlingen av socker. Men alla andra i vårt land — konsumenter, arbetare och tjänstemän eller bönder — får ju lov att vara med om att betala det dyra sockerpris som vi har i Sverige. Jag tycker att vi skulle kunna ta ställning till en sådan fråga utan att behöva gräva ner oss i motstridiga positioner mellan jordbrukare och konsumenter. Det är ett faktum att vi kan nå ganska betydande besparingar för det svenska folkhushållet, om vi kan krympa den svenska betodlingen och ta in mera socker utifrån.

Herr Hansson vill ha exempel på länder som kan klara sig genom att importera socker utifrån. Får jag lov att hänvisa till Norge? För ett år sedan kunde svenskar åka över gränsen och köpa svensktillverkat socker i Norge för halva det pris man betalar här hemma. Där har vi ett exempel, herr Hansson, på att ett land som inte har egen sockerbetsodling ändå kan försörja sitt folk och göra det till billigare priser än vad vi gör. Om vi kan bringa ned priset med, låt oss säga, så litet som ett öre per kilo, betyder det dock 3 miljoner kronor för det svenska folkhushållet. Vi konsumerar nämligen 300 000 ton socker om året. Och om vi accepterar herr Hanssons påstående att vi på längre sikt får räkna med ett högre importpris på socker, tror jag det är realistiskt

att räkna med att det i så fall blir vid 60 till 80 öre för kilo. Vi kan bestämma oss för vilket alternativ som helst. Vi kommer ändå att kunna göra en besparing på låt oss säga 30—40 öre för kilo, om vi väljer att importera socker. Jag vet inte vad utredningen kommer till men jag tycker att sockerpriset är en viktig sak. Här har vi ett exempel på en fråga där det borde varit möjligt att få förståelse för det berättigade i konsumenternas anspråk på lägre priser. Det är ett område där man utan tvivel har möjlighet att sänka priset.

Beträffande mjölk och smör frågade herr Hansson hur snabbt prissänkningarna skall ske. Jag tycker det är för tidigt för mig att deklarerat någon uppfattning i den frågan. Jag får se vad utredningen kommer att föreslå i fråga om utvecklingstakten. Enligt vad jag förstått finns det en majoritet som menar att vi på fem år kan avveckla $\frac{5}{7}$ av den prisutjämnning vi har i dag. Jag vet för dagen inte om det kan vara den rätta takten, men nog skall vi efter hand kunna få en viss relativ sänkning av mjölkpriset och en höjning av smörpriset — jag tror det är riktigt att göra en sådan justering.

Det kan finnas anledning att säga några ord även om köttet.

Herr Hansson i Skegrie utgår från att om korna i Skåne inte kan äta betblast på grund av att det inte skulle odlas sockerbetor i Skåne, så kunde detta påverka köttpriset. Men inte bestäms köttpriset här i landet, herr Hansson, av edra produktionskostnader nere på Söderslätt, utan det är många faktorer som spelar in, och därför tror jag inte det gör vare sig till eller från om korna i Skåne inte kan äta betblast.

Jag skulle snarast tro att det vore positivt om vi kunde köpa litet mera kött utifrån än vad vi gör i dag — så som priserna ligger till i dag vore det en direkt fördel att importera vissa kvantiteter. Vi behöver således inte känna oro för om ett slopande av sockerbetsod-

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

lingen skulle medföra en något lägre köttproduktion här i landet — jag tror inte det vore till skada för oss. Och vi är ändå överens om att ur försörjnings-synpunkt kan vi klara oss med något mindre än full produktion även i fråga om kött.

Herr talman! Jag lovar att inte återkomma, sedan jag nu svarat på dessa frågor.

Herr **PERSSON** i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är tydligen ännu inte riktigt klarlagt med dessa slaktdjursavgifter. Jag håller med om att slaktdjursavgifterna många gånger är betungande för en jordbrukare. Men varför har de införts? Jo, i ganska stor utsträckning därför att vi har dessa stora s. k. svinfabriker på flera håll här i landet, vilka producerar på löpande band och i stor utsträckning baserar sin produktion, inte på inhemskt foder utan i stor utsträckning på importerat foder. Detta leder till en överproduktion.

Om det inte importerades 400—500 miljoner kilo kraftfoder per år, skulle vi inte heller ha en sådan överproduktion. Man kan också leka med tanken — som framförts i debatten — om differentierade slaktdjursavgifter, så att de som baserar sin produktion på importerat foder drabbades hårdare. Under sådana förhållanden skulle vi få större rättvisa.

Slutligen konstaterar jag att herr statsrådet inte svarade på frågan, om han menar att en s. k. prispress på jordbruket skulle främja jordbrukets effektiviseringsprocess.

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet upprepade talet om att en jordbrukare med så och så många hektar kunde förlora 2 000 kronor på slaktdjursavgifterna. Men inom det socialdemokratiska par-

tiet har ni ju ingenting emot att det startas s. k. industrimässig produktion här i landet av fläsk, kött, mjölk etc. Då kommer exportförlusterna att bli precis lika stora i fortsättningen, även om vi minskar produktionen vid de s. k. ordinarie jordbruken. Läggs det i en bygd ned ex. tio jordbruk, som ettvarat producerat låt mig säga 20 grisar, men det sedan byggs en s. k. svinfabrik i samma bygd — vilket ni som sagt inte har någonting emot — får man kanske en produktion på 1 000 eller 2 000 grisar i stället, och förlusterna för de ordinarie jordbrukarna vad gäller exportöverskottet blir lika stora i fortsättningen. Jag tycker alltså att herr statsrådet skall sluta att föra detta tal, ty påståendet håller inte vid en ordentlig granskning.

När det vidare gäller sockerbetsodlingen contra köttproduktionen vill jag erinra om att man väl ändå tänkt sig att i de bygder, där det intensivaste jordbruket bedrivs, i fortsättningen bibehålla jordbruksdriften. Enligt vad man uttalar skulle denna kunna fortsätta i varje fall i slätbygderna.

Var har man tänkt producera kött och mjölk i vårt land, om man icke skall skapa förutsättningar för denna verksamhet i de bygder där man avser att det framtida jordbruket skall vara lokaliserat?

Den dag när sockerbetsodlingen krymps ned kommer att innebära en oerhörd omvandling i hela detta vårt mest intensiva jordbruk. Kan jordbruksministern ge exempel på vad man kunde sätta in i stället för denna odling och hur vi över huvud taget skulle kunna bibehålla några djur i jordbruket inom dessa bygder? Jag tror att detta, såsom jag framhållit, hänger samman på det sättet att det som man tror sig vinna genom att ta bort den ena faktorn kommer att förloras på en annan.

Herr **PERSSON** i Skänninge (s):

Herr talman! Jag har en känsla av

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

att kammaren med välvilja ser att jag fattar mig kort.

Vi är som bekant i färd med att behandla jordbruksutskottets utlåtande nr 1, punkten 19, om produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. På denna punkt har högern reserverat sig för ett förslag, som utskottet i övrigt är enigt om att avstyrka. Högern vill att jordbrukarna i Norrland endast skall få 25 procents genomsnittligt bidrag till rationaliseringsåtgärder, medan majoriteten vill att de skall få 40 procent.

Men centerpartiet har tydligen ett behov av att få till stånd en jordbrukspolitisk debatt en gång i veckan framöver och ställer därför frågor till herr statsrådet för att få i gång en sådan diskussion.

Jag skall inte nu ta upp sakfrågorna, eftersom jag antar att vi kommer att få tillfälle att göra detta nästa år. Det verkar dock som om herr Hansson i Skegrie inte gör klart för sig innebörden i det förslag, som utredningen lagt fram, i vilket man uttalar att priserna på jordbrukets produkter icke skall få stiga i samma takt som priserna på andra varor. Det uttalas i förslaget att man, för den händelse att man icke kunnat nedbringa produktionsvolymen till 80 procent inom ett visst antal år, får diskutera ytterligare åtgärder, varvid även prispolitiken skulle komma i fråga.

Herr Hansson i Skegrie! Kom ihåg att det bakom detta förslag står 17 av utredningens 24 ledamöter. Bland dessa 17 befinner sig en ledamot, som herr Hansson och hans partivänner ofta anför att de har ett fördjupat samarbete med, nämligen folktoppartisten Waldemar Svensson i Ljungskile. Skulle det inte vara lämpligt, herr Hansson, att ni tog och diskuterade med herr Svensson vad han menar i dessa frågor?

Herr talman! Jag skall inte ytterligare förlänga debatten utan ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Vad kammaren nu egentligen behandlar är en reservation från högerpartiet, om vilken man från regeringspartiet i första kammaren i kanske något föraktlig ton uttalade att den var som en följetong. Denna följetong har i varje fall haft en sådan angelägenhet, att det med den som grund varit möjligt att bygga upp en ganska stor jordbrukspolitisk debatt.

Inte heller jag skall, herr talman, länge upptaga kammarens tid. Jag skall bara precisera några frågor, som jag vill ställa till herr statsrådet. Denne sade för en stund sedan att USA inte är i färd med att ompröva sin jordbrukspolitik. Jag har i fackpressen funnit en helt annan uppfattning, nämligen att man i USA blivit på det klara med att försörjningsmöjligheterna i världen är för små, varför man håller på att lägga om sin jordbrukspolitik.

Jag tror inte att det, såsom herr statsrådet framhöll, är överskottsproblemen som i dag är det avgörande, och jag ville gärna få angivet varifrån han erhållit denna uppgift. Dessutom har producentprisindex i USA under det senaste året stigit mycket kraftigt, vilket talar för att man skulle ha ett visst intresse för att öka sin jordbruksproduktion.

Man har också under debatten delvis berört de förslag som föreligger på detta område. Vi behandlar nu jordbruksrationaliseringen. Jag har i olika sammanhang bedömt utredningsförslaget vad det gäller rationalisering så att man skall använda moroten genom att ge avgångsvederlag men också piskan genom att ta fram en prispress. Man skall först försöka frammana en vikan-de tendens hos jordbrukspriserna. Lyckas man inte därigenom åstadkomma rationalisering tillräckligt snabbt, skall man ta till prispressen.

Såvitt jag förstår måste detta få precis motsatt verkan. De som är skuld-satta, d. v. s. de som har följt de stat-

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

liga direktiv som lantbruksnämnderna har gett dem, kommer att få svårigheterna, ty de har de fasta kostnaderna, men med en prispress berövar man dem inkomsterna. Däremot har de, som har varit försiktiga och inte följt intentionerna, kanske en bättre ekonomisk ryggrad och kan därför kanske rida ut den, som man alltid hoppas, tillfälliga krisen.

Jag vill instämna med den talare som tidigare sade att den näring, om vilken man från början påstår att den löper risk att utsättas för en prispress med dålig lönsamhet som följd, har mycket små möjligheter att locka ungdomen till sig. Hur jordbrukarna kommer att reagera kanske vi fick en praktisk tillämpning av vid ett jordbrukarsammanträde i Norrbotten i förra veckan, där man gjorde ett uttalande i vilket bl. a. sades:

»Beträffande det extra mjölkpristillägget (s:a 9,5 öre under 1965 i Norrbotten) har det sagts, att det skall få utgå oförändrat under tre år och sedan omprövas. Vad det sedan blir av detta för mjölkproducenterna i Norrland så avgörande stöd är sålunda höljt i dunkel, och så länge oklarhet råder på den punkten torde fortsatt rationalisering av jordbruket i övre Norrland inte vara att påräkna.»

Denna reaktion har kommit från jordbrukarnas egna led, och den bekräftar ungefär vad jag sade i mitt första anförande.

Det har talats om den presentation av de olika förslagen som har getts. Man har emellertid ensidigt presenterat de förmåner som konsumenterna skulle få. Litet hårt trängt glider regeringspartiet åt sidan och säger exempelvis som jordbruksministern gjorde i första kammaren att, även om konsumentpriserna på k-mjölk sänks, skall det inte behöva betyda sänkta priser till producenterna, eftersom smörpriset skall höjas. Varken statsrådet eller jag tror att detta är möjligt att genom-

föra. Innan producenterna kan få det fulla pris som det talas om måste det göras ett ganska kraftigt ingrepp i mjölkproduktionen, exempelvis genom borttagande av mellan 300 000 och 400 000 mjölkkor. Vad man däremot inte har fått reda på är var ungefär inkomsten för en brukare av ett rationellt jordbruk skall ligga, och det är något av det mest väsentliga.

Jag skulle vilja se jordbrukspolitiken utformad så att beredskapen i första hand skulle vara tryggad. Våra reserver skall utnyttjas optimalt, och man kan därvidlag inte använda schablonregler. Det måste också finnas trygghet för den som ägnar sig åt näringen. Naturligtvis är detta precis lika generellt hållet som de andra uttalandena, men det är i alla fall en målsättning som klart ger besked om att vi inte kan tala om 80 procent och inte heller i dag precisera var produktionen över huvud taget skall ligga.

Jag tror att denna debatt nu kan avslutas. Vi kan vänta med att göra våra bedömningar tills vi får se 1960 års jordbruksutredning.

Avslutningsvis, herr talman, skulle jag till statsrådet Holmqvist vilja ställa den frågan, huruvida man inte även i första kammaren har delat ut det lilla blad som skall vara någon sorts bruksanvisning, i vilken svenska folket skall få reda på hur frågorna handläggs i Sveriges riksdag. När man öppnar den stämmer uppgifterna i alla fall inte överens med de initiativ som regeringen tagit i jordbruksutredningen. Det finns ingen plats för regeringsdeklARATIONER innan utredningens resultat ligger färdigt och innan man har kommit till remissbehandlingen. Man skall få regeringens uppfattning den dag då regeringen lägger fram sin proposition.

Herr talman! För att återgå till vad jag började med vill jag understryka, att den försiktighet som de flesta har uttalat i denna fråga styrker mig i uppfattningen att reservationen är riktig.

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr GREBÄCK (ep):

Herr talman! Den jordbrukspolitiska debatten i år har en oroväckande tendens att upprepa sig själv. Vi tycks inte komma längre med den. Jag skulle därför vilja dra mitt strå till stacken, så att vi om denna debatt skall fortsätta under vårriksdagen skall få ytterligare något att diskutera om som jag tror borde ha ett visst intresse.

Jordbruksministern talade här om att den resursumflyttning från jordbruket till andra näringsgrenar som nu pågår är så viktig och att den måste fortgå i snabbare takt. Det talet hör man ofta från socialdemokratiskt håll, från majoritetens håll. Professor Lindbeck brukar också framhålla vad vi vinner på att flytta arbetskraft från en lågproduktiv näringsgren som jordbruket till de högproduktiva.

Jag skall inte alls bestrida, att det ligger en riktig tanke bakom en sådan resursumflyttning, ty vi måste ju utnyttja resurserna så effektivt som möjligt. Detta kan vi göra genom att flytta resurser från en lågproduktiv till en högproduktiv näringsgren. Vi kan också genom rationaliseringsåtgärder göra en lågproduktiv näringsgren högproduktiv.

Men vad jag efterlyser i detta sammanhang är en samhällsekonomisk kalkyl. En sådan har jag frågat representanter för utredningen om, men de svarar att en sådan samhällsekonomisk kalkyl kan man inte presentera som visar vad vi har att vinna på att i allt snabbare takt driva på överflyttningen av arbetskraft från jordbruket till de s. k. högproduktiva näringarna. Då blir det ju endast lösa påståenden, när man säger att vi nu har så mycket att vinna på denna omflyttning. Samhället har förut vunnit oerhört mycket på överflyttningen av resurser från landsbygdsnäringarna till industrien, men vi har kramat

ut möjligheterna härvidlag i så pass stor utsträckning, att samhället inte längre vinner någonting på att öka takten i denna process. Detta är jag helt övertygad om, och jag tror det är mycket lätt att visa det. Låt oss säga att vi skulle kunna åstadkomma nedläggning av 2 000 brukningsdelar utöver de 10 000 som nu årligen slås ut. Vad skulle den samhällsekonomiska behållningen bli av detta? Av berörda jordbrukare kan 1 000 alldeles säkert inte skolas om. De 2 000 människor det rör sig om utför vid sidan om sina jordbruk andra arbeten av olika slag som i alla händelser måste utföras. Vinsten kanske blir att 200—300 man kan överföras till en högproduktiv näring. Vad kostar det? Arealen måste föras ur jordbruksproduktionen. Vi skall plantera skog på den. Det kostar 1 000 kronor per hektar. Jordbruksproduktionen faller bort, låt oss säga att det betyder 400 kronor per hektar. Därefter måste vi skaffa bostäder, skolor och annan service åt den omflyttade arbetskraften.

Jag är ganska övertygad om att professor Lindbecks uttalande att vi vinner 100 000 kronor genom att flytta en småbrukare till en högproduktiv näring inte har något som helst ekonomiskt underlag, men han borde naturligtvis ha presenterat en kalkyl, innan han påstod något sådant. Det är inte utan att jag kommer att tänka på ett uttryck från första världskriget. Jag tror det var Clemenceau som använde det, nämligen att krig är en för allvarlig sak för att överlämnas till militären. Jag tror att samhällsekonomi är en alldeles för allvarlig sak för att överlämnas åt nationalekonomer. De bör inte oemot-sagda få göra påståenden av detta slag utan jag skulle vilja lägga jordbruksministern på hjärtat att låta jordbruksutredningen, innan den justerar resultatet av sitt arbete, göra en sådan samhällsekonomisk kalkyl som jag här har talat om.

När vi ändå håller på att resonera eko-

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

nomi skulle jag vilja säga några ord om sockernäringsen. Det har sagts att vi skulle vinna så förfärligt mycket på att lägga ned den produktionsgrenen också. Resursomflyttningar sker alltid inom en näringsgren och i mycket hög grad även inom jordbruket genom utövarnas egna åtgärder. Låt jordbrukarna klara dessa resursomflyttningar i stort sett själva! Jag känner mycket väl till sammankopplingen med statsstödet när det gäller socker, men jag är ganska övertygad om att skåningarna kommer att bemästra den där situationen ganska bra. Låt dem sköta resursomflyttningen, vare sig de föredrar att producera oljeväxter eller vill fortsätta att producera socker och kött. Jag tror inte att samhället skall lägga sig alltför mycket i det där.

Herr Hansson i Skegrie sade att vi skall föra en saklig och objektiv debatt med jordbruksministern. Det är jag också angelägen om att göra. Jag kommer att tänka på en historia av Salon Gahlin om de där två damerna som var ute och promenerade. Den ena säger till den andra: »Ja se en man måste en kvinna ha, man kan ju inte skylla allt på regeringen.»

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Samtliga talare hittills, om jag undantar statsrådet Holmqvist, representerar producenterna. Jag har inte samma kunskaper i jordbrukspolitik som dessa talare; för oss konsumenter förefaller jordbrukspolitiken ofta rätt krånglig och komplicerad. Men jag vågar ändå som konsument göra ett inlägg.

Vi hade ju en debatt i förra veckan om regeringens utspel i fråga om jordbrukspolitiken, och jag avhöll mig då från att diskutera innehållet i utspelet. Men det var inte utan att man som konsument spärrade upp ögonen den 14 mars när man fick veta att livsmedelspriserna skulle bli så avsevärt mycket lägre. Man tog sockret som exempel.

Fabrikspriset på socker är i dag cirka 1:30. Genom att lägga ned sockerproduktionen i landet skulle vi kunna importera socker för cirka 34 öre per kilo, sades det. Men man spärrade upp ögonen ännu mycket mera när man så småningom fick höra en del andra fakta om socker, t. ex. att det ändå varit stora svängningar på sockermarknaden under de senaste åren. 1963 låg världsmarknadspriset på socker på 1:75 per kilo, och för närvarande ligger det för cirka två tredjedelar av sockermarknaden på omkring 90 öre per kilo. Sedan fick vi också veta, att Indiens låga sockerpris beror på att sockret i viss mån är subventionerat och på att landet behöver valuta. Då är det inte utan att man som konsument spärrar upp ögonen ännu mer och börjar undra, om detta exempel har sin motsvarighet även beträffande de andra varorna. Vi konsumenter är för övrigt inte bara intresserade av vad sockret och de andra varorna kommer att kosta under de närmaste åren, utan vill också gärna veta vad de kommer att kosta 1970, 1980 och även längre fram i tiden.

Jag skall inte ställa någon direkt fråga, men man funderar ändå på om detta utspel avser kort sikt eller om det avser lång sikt.

När jag bland alla dessa talare som är producenter begärt ordet i egenskap av konsument kan jag inte låta bli att beröra vad statsrådet nämnde beträffande motsatsförhållanden. Mycket beror givetvis på vad man menar med motsatsförhållanden mellan producenter och konsumenter, men nog är det väl så att konsumenterna är intresserade av att landet har ett konkurrenskraftigt och rationellt jordbruk, som kan drivas så lönsamt som möjligt men ändå kontinuerligt och utan tvära kastningar ge oss livsmedel till rimliga priser.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte tänkt be-

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

gära ordet mer i denna debatt, men eftersom herr Wennerfors tog upp sockerfrågan, så vill jag tala om för herr Wennerfors att vi inom jordbruksutredningen har undersökt vad sockret kostade i genomsnitt under en tioårsperiod. Vi har kommit fram till att det har kostat 60 å 65 öre i genomsnitt under den senaste tioårsperioden. Men det är klart att det finns vissa svängningar.

Herr Wennerfors ställde sedan frågan, jag förmodar till jordbruksministern, hur mycket maten kommer att kosta år 1970. Jag tror inte att jordbruksministern kan svara på den frågan — det har inte ens utredningen vågat sig på. Mycket kan hända på detta område, och jag tror inte att man i dag skall fråga hur mycket livsmedlen kommer att kosta år 1970.

Herr WENNERFORS (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har noterat att herr Persson i Skänninge i en mycket liten parentes och med lägre röst sade att det är klart att det kan förekomma stora prissvängningar. Det tycker jag är värt att notera. Sådana har förekommit, och vi vet inte hur det kommer att bli med den saken i fortsättningen.

Naturligtvis är det mycket svårt att uttala sig om priserna år 1970 och 1980, men vårt pris inom landet har väl ändå, även om det varit relativt högt, hållit sig på ungefär samma nivå. Men blir vi beroende av priserna ute i världen kan vi räkna med större svängningar.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Med anledning av det uttalande herr Persson i Skänninge gjorde beträffande det ställningstagande som Waldemar Svensson i Ljungkile i visst avseende skall ha gjort i jordbruksutredningen vill jag framhålla, att man har anledning att vänta med att tillskriva personer i en utredning, som ännu inte avlämnat sitt förslag, ståndpunkter som ännu ej blivit till ful-

lo slutgiltigt fixerade. Jag har velat säga detta eftersom herr Svensson inte är medlem av kammaren och således inte har möjlighet att här komplettera eller korrigera herr Perssons uttalande. Han har väl mig veterligt inte heller varit medlem av den socialdemokratiska studiegruppen.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! I den senaste frågan har naturligtvis herr Antby rätt; herr Waldemar Svensson har inte varit med i den socialdemokratiska studiegruppen. När jag sade att herr Hansson i Skegrie skulle kunna diskutera med herr Svensson i Ljungkile så tänkte jag att det kunde ske på annan plats än här i riksdagen. Men, herr Antby, den PM jag har här är justerad och klar, och den står 17 ledamöter, däribland Waldemar Svensson i Ljungkile, bakom. I den fastslås den jordbrukspolitiska målsättningen.

Herr ANTBY (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till det senaste som herr Persson i Skänninge framhöll vill jag bara säga att man i regel slutgiltigt justerar en utredning när hela materialet är samlat och lägges på bordet. Då skriver den som inte i alla avseenden är överens med utredningen sitt särskilda yttrande eller sin reservation.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att jag inte gör herr Persson i Skänninge besviken, eftersom han tydligen sätter mycket stort värde på herr Svensson i Ljungkile. I fråga om sockret hade vi att votera om tre förslag, ett sämre, ett mellanalternativ och ett bättre. Det sista innebar i stort sett det som nu gäller, dock med en viss begränsning. I denna votering vann jordbrukargruppen, som den kallas. Bland majoriteten i denna

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

fråga återfanns herr Svensson i Ljungskile och vissa partivänner till herr Persson i Skänninge. Detta kanhända något korrigerar den uppskattning herr Persson har lärt sig att hysa för herr Svensson i Ljungskile. I övrigt är denna uppskattning alldeles riktig.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Under den tid som herr Waldemar Svensson befann sig här i kammaren var det mycket intressant att höra honom diskutera jordbruksfrågor, herr Hansson i Skegrie. Jag har därför med mycket stort intresse lyssnat till honom. Vad han har diskuterat i jordbruksutredningen vill jag inte ett ögonblick bestrida.

Vad herr Hansson i Skegrie här säger om sockret är alldeles riktigt, men denna fråga tog vi inte ställning till i utredningen utan sade då att den får utredas i annan ordning, vilket även har skett. Men bakom den prispolitiska målsättningen står förutom folkpartiets representant 17 av de 24 ledamöter som fanns med i jordbruksutredningen, vilka framhöll att om det visar sig att man inte får ned produktionen till 80 procent som är målet, måste priserna diskuteras.

Herr Hansson i Skegrie och centerpartisterna går nu upp i talarstolen och säger: Här har socialdemokraterna framställt ett förslag som skapar oro bland de svenska bönderna. Men vi är tydligen inte bara socialdemokrater i den majoritet som står bakom förslaget. Jag har, herr Hansson i Skegrie, en känsla av att orsaken till den oro som skapats bland jordbrukarna i dag inte är utredningsförslaget utan det gnäll som centerpartiets representanter vid olika tillfällen både här och på stämmor och möten ute i landet gjort sig skyldiga till. Jag tror att detta gnäll skapar mera oro än det förslag som utredningen här presenterat.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är tydligt att här gäller det att korrigera vad som varit och icke varit. Vid voteringen om sockret, herr Persson, förelåg inget krav på en utredning. Det var först efter voteringen — vid nästa sammanträde — som det lades fram en skrivning vari det stod talat om krav på utredning. Om man skulle följa den vanliga gången beträffande utredningar skulle man ha skrivit betänkandet med hänsyn till den votering som vann. Detta skedde inte av någon anledning. Det blev en utredning i stället.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag lovar att hålla mig till ämnet. Om det är som herr Wennerfors tydligen uppfattat det, att man skall deklarerat sin ställning i frågan, är jag »undantagsgubbe», och vart man räknas då är väl avhängigt av hur stor man är i maten.

Jag begärde ordet därför att alla undergångsprofetiorna gjort mig väldigt förvirrad. I måndags satt jag i lantbruksnämndens sammanträde och översände en lång rad ansökningar om nya KR-objekt från mitt hemlän. Vi jämtar är ju kända för att härstamma från gamla hästhandlare, och det skulle förvåna mig om inte även dessa lägger rent affärsmässiga synpunkter på de företag de tänkt sätta i gång.

Jag anar nästan att det härvidlag förekommer en stark oro, inte den oro som det talats om tidigare, utan en annan, som jag vill tala om: man är förskräckt över att jordbruksministerparet Netzén—Holmqvist skaffat sig en inte obetydlig goodwill bland KR-jordbrukarna. De har en känsla av att de utför ett arbete som ger dem mera och att de gör en större insats i vårt näringsliv. Jag tror att det är den oron som svävar över andarna i detta hus i kväll.

Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Kammarens ledamöter må ursäktas, men mig veterligt har man väl aldrig tidigare fått veta så mycket om innehåll, interna förhandlingar, antal tillhörande majoriteten samt voteringar i en utredning som ännu inte justerats.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom, a och b

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Moholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 19:o) mom. a) och b) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Carl Eskilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Moholm begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 185 ja och 33 nej.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Mom. c

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 20—30

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31

Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd

Under punkten D 7 (s. 82—86) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för nästa budgetår anvisa ett belopp av 20 178 000 kr.

Utskottet hade i samband härmed behandlat följande till utskottet remitterade motioner, nämligen

1. II: 57 av herrar *Hansson* i Skegrie och *Josefson* i Arrie;

2. I: 239 av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.*, vari hemställdes, dels att av för skördeskadeskydd avsedda medel årligen ett belopp av högst 2 milj. kronor ställdes till förfogande för utbetalning av individuellt prövade skördeskadebidrag, dels att hos Kungl. Maj:t framställning gjordes om utredning avseende möjligheten att göra anslutningen till skördeskadeskyddet obligatorisk oavsett anmälningsplikten beträffande alla jordbrukare som hade att lämna bidrag till skördeskadefonden, samt dels att likaledes i skrivelse till Kungl. Maj:t begärdes utredning och förslag om komplettering av skördeskadeskyddet med möjligheter till lån till jordbrukare drabbade av skördeskadador i enlighet med vad i motionen sades;

3. I: 601 av herrar *Eskilsson* och *Isacson* samt II: 751 av herrar *Hedin* och *Eliasson* i Moholm.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) anse motionerna II: 57 samt I: 601 och II: 751 ävensom I: 239, sistnämnda motion såvitt avsåg utredning om möjligheten av obligatorisk anslutning till skördeskadeskyddet, besvarade med vad utskottet anfört,

b) lämna utan bifall motionen I: 239, såvitt avsåg skördeskadelån,

Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd

c) avslå motionen I: 239, såvitt den ej behandlats i det föregående,

d) till Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 20 178 000 kr.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Carl Eskilsson, Hermansson, Gunnar Pettersson, Isacson, Hansson* i Skegrie, *Antby, Nilsson* i Lönsboda och *Persson* i Heden samt fru *Sundberg*, vilka ansett att utskottet under c) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionen I: 239, såvitt i övrigt var i fråga, besluta att årligen ett belopp av högst 1 000 000 kr. måtte ställas till förfogande för utbetalning av individuellt prövade skördeskadebidrag;

b) av herrar *Carl Eskilsson, Hermansson, Isacson, Hansson* i Skegrie, och *Persson* i Heden samt fru *Sundberg*, vilka ansett att utskottet under b) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionen I: 239, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag om komplettering av skördeskadesystemet med möjligheter till skördeskadelån.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Lönsboda (fp):

Herr talman! Efter den nära två och en halv timmar långa jordbrukspolitiska debatten tror jag kammaren nu hoppas att vi i raskare takt skall kunna angripa de övriga delfrågorna.

Den punkt som vi nu skall behandla gäller skördeskadeskyddet. Detta har starkt kritiserats under de år som gått, men det erkännes nog allmänt att det varit mycket betydelsefullt och att man ganska väl har lyckats lösa en tidigare mycket svår fråga, som årligen återkom i riksdagen.

Vid systemets införande 1961 fanns en hel del svagheter. Men ingen ny reform är vid sin start fulländad. Under de år som har gått har en hel del förbättring-

ar införts. Åtskilliga återstår ännu att göra, vilket bl. a. framgår av de motioner som utskottet haft att behandla. Frågorna om inordnandet i systemet av senmognande grödor och om obligatorisk skördeskadeanmälan liksom om möjligheten att göra anslutningen obligatorisk oavsett anmälningsplikten är under utredning och resultaten kommer snarast att redovisas.

En fråga som ej är till fyllest är emellertid medelstilldelningen för de behovsprövade bidragen, för vilket ändamål anvisas 400 000 kronor per år. Dessa bidrag fördelas efter ansökan till enskild sökande som ej kommit med vid den första prövningen. Trots att stratområdenas gränser undergått justeringar gång efter annan har alltid många utanför dessa områden haft svåra skördeskador. Därför är ett större anslag erforderligt. Vid en föredragning i jordbruksutskottet av en representant för skördeskadenämnden framhölls också att minst en miljon kronor erfordrades för dylika bidrag.

Behovsprövningen är givetvis svår att göra då man har många sökande och medlen ej på långa håll räcker till. Det kan nämnas att 1962 var det totalt 6 733 sökande till dessa behovsprövade bidrag, av vilka lantbruksnämnderna hade hänfört 1 402 till angelägenhetsgrad 1. Av dessa erhöll endast 309 bidrag. 1963 var det totalt 1 550 sökande, av vilka 191 hade placerats i angelägenhetsgrad 1. Av dessa erhöll 133 bidrag. Siffrorna för 1964, de senaste som föreligger, var 1 204 sökande, av vilka 271 hade placerats i angelägenhetsgrad 1 och av dessa erhöll 182 bidrag. Man kan gå ut från att samtliga som blivit placerade i angelägenhetsgrad 1 också hade varit i mycket stort behov av bidrag.

Storleken på de beviljade bidragen har också blivit starkt beskuren då det tillgängliga anslaget varit för litet. Det är detta som reservanterna har beaktat när de anser en uppräknings av anslaget till en miljon kronor behövlig.

Kostnader i samband med permanent skördeskadestydd

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen 4 a av herr Carl Eskilsson m. fl.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag tror att man allmänt är överens om att själva idén med skördeskadestyddet var en god idé. I varje fall var detta system avsett att vara en förbättring av det som gällde tidigare. Men jag tror att man i början inte hade någon aning om vilken svår uppgift det var att åstadkomma ett effektivt skördeskadestydd. Trots att det nu har varit i tillämpning under åtskilliga år måste man säga att det ännu lämnar mycket övrigt att önska. Men vi får väl hoppas att bristerna i detsamma kan botas, allteftersom dessa blir uppenbara, och att detta skördeskadestyddet bättre skall göra skäl för sitt namn än det gör just nu. Jag är mycket väl införstådd med den svåra uppgift det måste vara att utforma en skördeskadeförsäkring eller ett skördeskadestydd som skall kunna täcka de många oberäknliga och olikartade skador som kan inträffa inom ett jordbruk. Jag tror därför att man i princip bör vara positivt inställd till systemet och bara hoppas på att det skall bli sådana förbättringar i systemet att det kan bättre accepteras än det gör i dag.

Det signaleras ju nu i år också förslag till vissa förbättringar, och de är berättigade. En brist i systemet har visat sig i år i samband med sockerbets-skörden, som inte kunde inpassas under skyddet på grund av en viss brist i bestämmelserna. Men det har lovat att det skall undersökas hur man skall komma till rätta med det, och jag hoppas att det så småningom skall leda till ett positivt beslut i detta avseende också.

Vad man framför allt anmärker på är de ojämna och oberäknliga utslagen av dessa skaderegleringar. Det är många jordbrukare som trots att de har råkat ut för betydande skador ändå icke kommer i åtnjutande av någon ersätt-

ning. Så länge detta system sålunda inte fungerar bättre än det gör nu rent tekniskt, är det nödvändigt med vissa som jag vill kalla hjälpinstrument vid sidan om. Ett sådant hjälpinstrument är att man borde ha högre belopp för de individuella skaderegleringsfallen. För detta ändamål finns 400 000 kronor tillgängliga nu. Det säger sig självt att det är alldeles för litet. Det har, som föregående talare sade, träffats en kompromiss om en höjning av beloppet till en miljon kronor. Denna kompromiss har accepterats, även om vissa av reservanterna tycker att beloppet borde varit större.

Utöver denna höjning har en del reservanter menat att ett system med skördeskadelån också borde införas, även det som ett hjälpinstrument till dess att själva skördeskadestyddet är bättre utbyggt än vad det är i dag. När man så småningom lyckats åstadkomma sådana kompletterande förbättringar av skördeskadestyddet som vi här har pekat på, hoppas jag att de föreslagna hjälpinsatserna som reservanterna förordat skall kunna nedbringas eller rent av tas bort igen. Men som jag sade är det med nuvarande brister i detta skördeskadestydd nödvändigt att ha dessa hjälpinstrument vid sidan om.

Jag ber med det anförda, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 4 a) och 4 b) av herr Eskilsson m. fl.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Herr Eliasson i Moholm och jag har framlagt en motion om obligatorisk skördeskadeanmälan, vari vi begär en skyndsamt utredning av Kungl. Maj:t. Detta är en fråga som framförts år efter år och som jag anser är mycket viktig. Vi pekar på att det redan nu är synnerligen många lantbrukare som lämnar motsvarande upplysningar i de s. k. arealstatistiska uppgifterna, vilka lämnas i juni. Man skulle alltså kunna bygga ut detta system och låta alla lämna motsvarande uppgifter.

Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd

Fördelen skulle bl. a. vara den, att man kommer ifrån svårigheten för jordbrukare att avgöra, om de över huvud taget behöver söka skördeskadeersättning. Skador kan inträffa mycket sent och det kan när tiden för anmälan utgår vara svårt att veta hur det slutliga skördeutfallet blir.

Utskottet hänvisar till att frågan är föremål för utredning och att resultatet kan väntas inom den närmaste tiden. Frågan har uppenbarligen, efter att ha tagits upp under så många år, fallit framåt, och vi motionärer får väl lita på att den snart löses och får vara till freds med vad utskottet har skrivit.

I reservationen 4 a) talas det om de individuellt prövade bidragen. Jag skulle vilja betrakta dessa som ett nödvändigt ont, ty det innebar en stor fördel att få det nuvarande skördeskadesystemet. Det är nämligen ett objektivt system; man kom ifrån den tidigare subjektiva bedömningen vid ersättning på grund av skördeskada. Jag tycker som sagt att detta är en verkligt stor fördel, men det ifrågavarande komplementet är ändå, som herr Hansson i Skegrie sade, nödvändigt, detta därför att vi ännu har betydande brister i skördeskadesystemet. Vissa brister har redan tidigare blivit eliminerade och man får hoppas att systemet framdeles blir allt bättre.

Rent principiellt måste man säga att denna form av individuellt prövade bidrag skall ha måttlig omfattning. För närvarande utgår 400 000 kronor, men enbart med hänsyn till penningvärdets fall är en uppräknings motiverad. Om man nu bestämmer sig för att göra en uppräknings, bör man ta redan på vilka behov som finns och blivit anmälda av lantbruksnämnderna. Jag tycker att den kompromiss som träffats om en miljon kronor kan anses vara skälig.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen 4 a).

Tanken på att komplettera skördeskadesystemet med lån är inte ny. Bl. a. har jag som motionär tagit upp

tanken för åtskilliga år sedan och då med en utformning som skulle innebära, att man gav något som kan kallas skördeskadeförskott under den höst skördeskadan inträffar, ett skördeskadeförskott som skulle tas upp som intäkt vid deklaration. Vid amortering av skördeskadeförskottet skulle motsvarande avdrag få göras. Det skulle således vara ett speciellt konstruerat lån. En sådan konstruktion borde kunna övervägas vid den utredning som föreslås i reservationen 4 b). En fördel därmed skulle vara att man finge en utjämning av inkomsterna och att tillskottet kom när det behövdes. De skördeskadebidrag som utfaller kommer tyvärr ofta alldeles för sent, i allmänhet inte förrän långt in på året efteråt. Det är ju under det år skadorna uppstår som man behöver en komplettering av inkomsten. Jag anser att detta är mycket starka skäl för att vid sidan av skördeskadeskyddet ha en form av lån, hur det nu skall utformas. Jag vill alltså livligt tillstyrka bifall till reservationen 4 b).

Anledningen till att man vill ha detta tillägg är dels de brister i systemet som förut påtalats, dels också att självriskerna är ganska höga. Den är så hög, att om det rör sig om en skada som något understiger självrisksumman, varvid således inget bidrag utgår, kan man ändå ha lidit ett så kraftigt inkomstbortfall att det kan bli utomordentligt besvärligt. Det är just då man tillfälligt behöver ett tillskott genom lån på ett eller annat sätt.

Jag yrkar således bifall till reservationerna 4 a) och 4 b).

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Som kompensation för att det varit en lång debatt som förts här skall jag lova att fatta mig kort.

Den fråga vi nu diskuterar är inte ny. Vi har debatterat den nästan varje år. Självfallet vore det bästa systemet en individuell försäkring, men det går inte att ordna på grund av de höga admini-

Kostnader i samband med permanent skördeskadestydd

strationskostnader som det skulle föra med sig. Jag är säker på att om man utgår från tanken på individuella bidrag, så kommer man så småningom att bryta sönder systemet. Ju större beloppen blir och ju mer pengar som delas ut, desto större blir nämligen kravet på att undersöka huruvida vederbörande har skött sitt jordbruk, om han har sått på våren o. s. v. och inte själv har medverkat till skadans uppkomst. Ett sådant system tror jag skulle vara mycket olyckligt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan att inte för närvarande öka på de 400 000 kronorna.

Vad lånen beträffar kan man väl säga att vi har haft en del erfarenheter av dem. Innan vi fick skördeskadestyddet utgick nämligen lån vid vissa skördeskador, och det är väl inte alldeles obekant att många jordbrukare då hamnade i den situationen att de fick mycket besvärligt att klara amorteringarna på lånen. Framställningar gjordes också vid åtskilliga tillfällen om att få lånen avskrivna. Jag tror inte att man hjälper jordbrukarna på det sättet.

Jag är fullt på det klara med att systemet nu inte är tillräckligt effektivt, men det har redovisats i propositionen att man håller på att bygga ut systemet och att göra det bättre än vad det är för närvarande.

Herr talman! Jag ber att även på denna punkt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag vill bara säga några ord i anledning av vad herr Persson i Skänninge anförde om att vi tidigare har haft dåliga erfarenheter av skördeskadelånen.

Det är klart att om man under en följd av år får dålig skörd, så medför det att många lantbrukare blir tvungna att ta det ena lånet på det andra, och då kan de självfallet få betydande svårigheter. Men jag vill peka på den kon-

struktion som jag tidigare nämnde om, nämligen att ge lånen i form av skördeförskott som utgår till den som behöver det under ett år då skada inträffat, och sedan får vederbörande göra avdrag när han amorterar lånet. En sådan anordning skulle motverka den negativa effekt som herr Persson talade om.

En utredning av dessa frågor borde kunna klara ut hur ett sådant system skulle kunna byggas upp.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. a

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4 b); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 31:o mom. b) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4 b) av herr Carl Eskilson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes.

Därvid avgavs 137 ja och 77 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. c

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4 a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 31:o mom. c) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4 a) av herr Carl Eskilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 103 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. d

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 32—53

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 54

Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling

Kungl. Maj:t hade under punkten F 13 (s. 131—133) föreslagit en anslagshöjning med 20 000 kr. till 610 000 kr.

I samband härmed hade utskottet behandlat två motioner, nämligen I: 603 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 749 av herr *Gustafsson i Kårby m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställdes, att riksdagen måtte under nionde huvudtiteln till Bidrag till viss praktisk vetenskaplig växtförädling bevilja ett bidrag av 70 000 kr. till Algot Holmberg & Söner AB.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 603 och II: 749, till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 610 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Carl Eskilsson, Hermansson, Isacson, Persson* i Heden och *Sundkvist* samt fru *Sundberg*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 603 och II: 749, till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 650 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Under denna punkt behandlas bl. a. frågan om förhöjt bidrag till Algot Holmberg & Söner AB för forskning rörande sädessorter som är resistenta mot skördekadador. Man vill ha fram sorter som är vad man kallar för groningströga. Det har visat sig framför allt under det senaste året, med det väder vi då hade i varje fall i Mellansverige och när vi använde den nya falltalsmetoden, att det skulle vara

Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m.

av stor betydelse för jordbruket om nya sorter komme fram.

Algot Holmberg & Söner AB har arbetat med detta. Vissa framsteg har gjorts, och dessa är även officiellt erkända. Bolagets resurser är emellertid begränsade och bolaget har inte möjligheter att bedriva arbetet i den takt som skulle behövas.

Forskningsrådet har ansett det vara riktigt med ett förhöjt bidrag och kommer kanske självt att ge visst bidrag. Även forskningsrådets resurser är emellertid begränsade, och bidraget kanske inte kan lämnas ännu på en tid.

Därför anser jag, herr talman, att det vore lämpligt att riksdagen ginge med på det förhöjda bidrag som föreslås i reservationen 5, och jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

I detta anförande instämde herr *Gustafsson* i Kårby (cp).

Herr **LINDSTRÖM** (s):

Herr talman! Det är väl ingen som bestrider värdet av den förnämliga verksamhet som Algot Holmberg & Söner AB bedriver. Men utskottsmajoriteten tycker ändå, att när jordbruksministern har föreslagit en 50-procentig höjning av bidraget, så skulle både regeringen och riksdagen kunna vara försvarade med detta.

Nu stöder sig motionärerna på att forskningsrådet har tillstyrkt motionerna. Styrelsen för lantbrukshögskolan har emellertid ställt sig mycket tveksam till om det skall utgå bidrag av statsmedel till denna verksamhet. Statsrådet har gått en medelväg, vilket vi tycker är vettigt. Och när det talas om att resurserna är otillräckliga, vill jag framhålla att så är fallet även i kanslihuset.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **ELIASSON** i Moholm (h):

Herr talman! Jag vill erinra om att den förhöjning av anslaget, som före-

slås i propositionen, avser helt annan forskning än den som behandlas i motionen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Moholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 54:o) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr Carl Eskilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 55—113

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 114**Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m.**

Under punkten I 10 (s. 233—235) hade Kungl. Maj:t föreslagit en anslagsökning med 380 000 kr. till 4 057 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat två till utskottet hänvisade, likalydande motioner, nämligen I: 337 av herr *Wikberg m. fl.* och II: 759 av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.*, i vilka

Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m.

motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta att höja det under nionde huvudtiteln I. Lantmäteri- och kartväsendet 10. Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m. angivna anslaget med 300 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 337 och II: 759, till Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 057 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Nils Hansson, Hermansson, Gunnar Petersson* och *Isacson*, fru *Hultell*, herrar *Antby, Nilsson* i Lönsboda, *Sundkvist* och *Persson* i Heden samt fru *Sundberg*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 337 och II: 759, till Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 357 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Till jordbruksutskottets utlåtande nr 1 har vid punkten 114 fogats en reservation, vilken innebär ett bifall till motionerna I: 337 och II: 759 om höjning av anslaget till kartarbeten. Jag har begärt ordet i egenskap av motionär i en fråga, vid vilken det finns anledning att lägga stor vikt.

Även vid föregående års riksdag väcktes en motion om förstärkning av detta anslag. Därvid redovisades en rad uppgifter för vilka en ekonomisk karta och en modern topografisk karta är nödvändiga. De medel som en snabbare kartläggning nu skulle kräva torde på längre sikt medföra en samhällsekonomisk vinst och tjäna till att ge förbättrad grund både för det allmännas och privata företagens planering.

Kartverket har beräknat att det för

att åstadkomma en minskning av den totala kartläggningstiden med ett år behövs en förstärkning av anslaget med 400 000 kronor. Departementschefen och utskottets majoritet har bara gått med på en höjning av 100 000 kronor. Man har anledning att förvåna sig över att regeringen och dess parlamentariska underlag inte har insett vikten av att planeringsresurserna på detta område ges en tillfredsställande storlek. När vi på alla områden arbetar för planering och rationalisering är det av vikt att vi inte skapar flaskhalsar genom att fördröja kartläggningsarbetet, som har betydelse för planeringen i så många olika avseenden.

Kraven på en snabbare kartframställning i vårt land är starka från olika håll, särskilt beträffande vissa norrlandslän, Kopparbergs län och skånelänen. Inom skogsbruket och jordbruket krävs med den snabba omvandling, som pågår, en ökad planering. Redan har taktiken i skogsbruks- och jordbruksrationaliseringen bromsats upp av att man inte haft tillräckliga planläggningsresurser.

Nu signaleras dessutom en ny jordbrukspolitik, som väl bl. a. kommer att syfta till en snabbare rationalisering. Därvid måste man antaga att det uppstår ett ökat behov av ekonomiska kartor. Fritidsutredningen har visat att antalet fritidshus kommer att fördubblas inom några få år. Även i detta sammanhang krävs ett omfattande kartmaterial. Vägväsendets utveckling och de militära förändringarna skapar också behov av ett tillförlitligt kartmaterial.

Från kartverkets sida gör man allt vad man kan inom ramen för sina resurser för att möta efterfrågan. Kartverkets chef har också vid ett flertal tillfällen — bl. a. vid jordbruksutskottets besök på verket — lämnat redogörelser för hur en ökad utbyggnad av olika delar av verksamheten inom verket kan bidra till att förbilliga och rationalisera arbetet i senare skeden.

Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m.

En ökad satsning på kartframställningen lönar sig i det långa loppet.

Herr talman! Härmed ber jag få yrka bifall till reservation nr 6.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Vid denna punkt står mitt namn under reservationen av herr Hansson m. fl., och jag vill i allt väsentligt instämma i vad herr Larsson i Norderön här anfört.

Vad vi reservanter önskar är att 300 000 kronor utöver vad departementschefen har föreslagit skall ställas till kartverkets förfogande för kartarbeten. Reservanterna ansluter sig i detta avseende till kartverkets egna beräkningar. Det är i första hand fråga om en snabbare framställning av den ekonomiska kartan, vilket speciellt är en angelägenhet — såsom redan nämnts — för vissa län norröver; alldeles särskilt kommer kanske Jämtlands län i blickpunkten.

För lantmäteriet och för jordbruksrationaliseringen är tillgången till modernt kartmaterial av utomordentligt värde. Den av kartverket och reservanterna föreslagna blygsamma anslagshöjningen är, som jag ser det, synnerligen välmotiverad.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar Jönsson i Ingemarsgården och Tobé (båda fp).

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! Utskottets majoritet är enig med reservanterna om vikten av att kartläggningsverksamheten intensifieras. Det gäller främst framställningen av den ekonomiska kartan, såsom redan framhållits. Vad vi nu diskuterar är frågan, om ett visst anslag under rubriken Kartarbeten skall höjas med 100 000 eller 400 000 kronor.

Kartverkets anslag har varit föremål för en mycket stark höjning i årets bud-
5 — Andra kammarens protokoll 1966. Nr 18

get med totalt 1 414 000 kronor. Således har anslaget för utrustning höjts med 325 000 kronor till 1,5 miljoner kronor, anslaget för avlöningar med 551 000 kronor till 9 771 000 kronor, anslaget för omkostnader med 56 000 kronor till 749 000 kronor och anslaget för kartarbeten — vari här diskuterade anslagspunkt ingår — med 380 000 kronor till 4 057 000 kronor.

Kartverket har således icke blivit styvmoderligt behandlat. Under de senaste åren har dessutom skett en kraftig upprustning i samband med inflyttningen i nya lokaler. Allt detta har förvisso gett kartverket ökade möjligheter att intensifiera arbetet även med den ekonomiska kartan.

En vidare förstärkning av personalen, vilket de ytterligare 300 000 kronorna närmast torde avse, måste bedömas på något längre sikt än den tid som beräknats för att klara 1961 års kartläggningsprogram. Vi skall ha klart för oss att det här gäller specialutbildade tekniker, som det råder brist på. En förstärkning av kartverkets personal kan innebära motsvarande förlust inom lantmäteriet eller annat lika betydelsefullt område.

Hur angeläget det än kan vara att påskynda arbetet med den ekonomiska kartan, framför allt för de tre nordligaste länens del, bör det av nyssnämnda skäl vara riktigt att invänta kartverkets översyn av 1961 års kartläggningsprogram, innan man gör några extraordinära insatser.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Norderön begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande vote-

Rikets allmänna kartverk: Tryckning av kartor m. m.

ringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 114:o) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 6) av herr Nils Hansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Norderön begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 100 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 115 och 116

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 117***Rikets allmänna kartverk: Tryckning av kartor m. m.**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr SUNDKVIST (cp):

Herr talman! Jag har mitt namn under det särskilda yttrande som avgivits vid denna punkt. Avsikten med detta särskilda yttrande är att särskilt understryka vad utskottet säger i ett par meningar i sitt utlåtande, där det heter: »Utskottet förutsätter dock, att Kungl. Maj:t följer tillämpningen av systemet med uppmärksamhet samt vidtar de åtgärder som kan erfordras för att un-

danröja de brister i systemet som kan visa sig föreligga. Med hänsyn till vad i ärendet framkommit synes bl. a. prissättningen i fråga om officiella kartor och särtryck vara i behov av en viss översyn.»

Det finns dock, herr talman, speciella orsaker till att jag begärt ordet för att helt kort anföra några synpunkter. Jordbruksutskottet har under vintern och våren varit i tillfälle att göra studiebesök hos såväl Svenska reproduktions aktiebolaget som kartverket. Vi besökte kartverket efter det att dessa ärenden slutbehandlats inom utskottet. Mina iakttagelser på SRA och kartverket gjorde mig nog litet betänksam. Båda dessa institutioner — om man får kalla dem så — har ju statlig karaktär; SRA bedrivs i bolagsform, och kartverket är ett ämbetsverk. Vad jag främst fäste mig vid var att man i SRA och på kartverket i mycket stor utsträckning sysslade med samma saker. Det förekom kartritning på båda ställena. Kartritning är ju i stor utsträckning ett manuellt arbete, och därför kanske det i och för sig inte är så mycket att säga om det. Men vad jag främst reagerade mot var att man på båda platserna hade dyrbara maskiner som utförde en del av kartritningsarbetet, maskiner som enligt de uppgifter vi fick på kartverket kostade bortåt en halv miljon kronor per styck.

Under förutsättning att dessa maskiner utnyttjas till sin fulla kapacitet på båda ställena finns det kanske inte anledning till någon gravare kritik. Men om de inte utnyttjas fullt, är det ur rationaliseringssynpunkt mycket olämpligt att två statliga institutioner investerar stora belopp i maskiner på det sätt som här skett.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande, men jag har gärna velat påpeka de iakttagelser jag gjort och som medfört att jag anser att det finns ytterligare anledning att understryka utskottets uttalande och att Kungl. Maj:t

Rikets allmänna kartverk: Tryckning av kartor m. m.

i allra högsta grad bör ha sin uppmärksamhet riktad på tillämpningen av systemet.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Bakgrunden till det särskilda yttrande vi nu diskuterar är en trepartimotion, som herr Larsson i Norrderön framburit i denna kammare och som även jag undertecknat. I denna motion begärs en översyn av nu gällande bestämmelser för kartproduktionen och framläggande av nya regler, syftande till en friare avgiftsbelagd disposition av det allmänna kartmaterialet.

Med hänsyn till det ökade behovet av kartor av olika slag — ett behov som kan väntas bli ännu större i framtiden — är det en mycket angelägen fråga som berörs i motionen. Att behovet av kartor ökat beror på planeringen inom samhället i stort, på jordbrukets och skogsbrukets rationalisering, på den ökande turismen, på utvecklingen inom nationalsporten orientering och på en ökad användning av särtryck av olika slag i böcker och vetenskapliga publikationer. Att den nuvarande ordningen för framställning och marknadsföring av kartor — vilket huvudsakligen sker genom det statliga företaget SRA — inte fungerar tillfredsställande bestyrks såväl av rikets allmänna kartverk som av kartverkskommissionen som har yttrat sig i detta ärende. Båda tillstyrker, med undantag för två reservanter i kartverkskommissionen, en översyn av nu gällande system.

Kommissionen pekar framför allt på tre frågor som bör tas upp till översyn: för det första kartornas vidareanvändning i form av särtryck, för det andra karttryckets decentralisering och för det tredje ersättningsprinciperna.

Man anser att den alltmer ökande användningen av vårt kartmaterial ger anledning till omprövning av rätten till vidareanvändning av de officiella kartorna och att lokaliseringsmässiga skäl talar för en spridning av karttrycket.

Ur försvarssynpunkt anser man att det är särskilt angeläget att man får en spridning till Norrland. Man kritiserar också det nuvarande prissättningssystemet. Kartverket har anfört ungefär samma synpunkter som kartkommissionen, och när det gäller prissättningssystemet vill man återgå till det tidigare systemet, ett royaltysystem.

Kartverket har också berört den fråga som herr Sundkvist talade en del om, nämligen samordningen mellan rikets allmänna kartverk och SRA. Kartverket framhåller att ansvaret för framställning och marknadsföring av kartor för närvarande är delat mellan dessa olika verk och därmed också mellan två olika departement, jordbruksdepartementet och handelsdepartementet.

Det finns alltså, herr talman, starka skäl för den översyn som motionärerna har begärt, skäl som jag inte ytterligare behöver gå in på, eftersom de har redovisats i utskottsutlåtandet och i remissyttrandena.

Utskottet har inte direkt tillstyrkt motionen, men utskottets skrivning innebär ändå i ganska stor utsträckning ett tillmötesgående av motionärernas och de tillstyrkande remissmyndigheternas önskemål. Utskottet vitsordar alltså behovet av en översyn, även om man inte nu direkt förordar en sådan översyn utan bara säger att Kungl. Maj:t bör följa denna fråga uppmärksam. Men utskottet pekar ändå på att bl. a. prissättningen behöver ändras.

I det särskilda yttrandet, nr 2, av herr Nils Hansson m. fl., har man ytterligare och mera kraftfullt än utskottet gjort framhållit behovet av en översyn av det nuvarande systemet. Med hänsyn till den skrivning som alltså gjorts framför allt i det särskilda yttrandet avstod jag från att i utskottet reservera mig till förmån för motionen och anslöt mig i stället till det särskilda yttrandet.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.*Punkterna 118—135*

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 136***Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.**

Under punkten K 4 (s. 261—263) hade Kungl. Maj:t föreslagit en oförändrad medelsanvisning av 3 000 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1. I: 609 av herr *Arne Pettersson m. fl.*, och II: 754 av herr *Henningsson m. fl.* i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att det måtte uppdras åt statens naturvårdsnämnd att med användande av medel som anvisats under rubriken »Ersättningar till markägare m. m.» träffa uppgörelse med AB Kullabergs natur så att tillträdet till området befriades från avgift;

2. I: 613 av herr *Skårman*, likalydande med II: 766 av herr *Tobé m. fl.*;

3. I: 617 av herr *Sveningsson*, likalydande med II: 762 av herr *Magnusson* i Tumhult *m. fl.*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte besluta c) att avslå Kungl. Maj:ts hemställan om att till Naturvård: Ersättningar till markägare m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kr.; d) att av behållningen på domänverkets markfond anvisa 3 milj. kr. till fonden för ersättning till markägare.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) lämna motionerna I: 609 och II: 754 utan åtgärd,

b) avslå motionerna I: 613 och II: 766, såvitt de avsåge viss vidgad medelsanvändning,

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 613 och II: 766 samt motionerna I: 617

och II: 762, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Naturvård: Ersättningar till markägare m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kr.,

d) lämna motionerna I: 617 och II: 762 utan bifall, såvitt de avsåge ianspråktagande av domänverkets markfond för nämnda ändamål.

Reservation hade avgivits av herrar *Carl Eskilsson* och *Isacson* samt fru *Sundberg*, vilka ansett att utskottets hemställan under c) och d) bort lyda sålunda:

»c) med avslag å Kungl. Maj:ts framställning och motionerna I: 613 och II: 766 samt med bifall till motionerna I: 617 och II: 762, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, medge att medel ur domänverkets markfond får användas för ersättningar till markägare m. m. i anledning av naturvårdslagen och att för budgetåret 1966/67 får disponeras 3 000 000 kr. ur sagda fond för det i statsverkspropositionen angivna ändamålet Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.»

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Hansson* i Skegrie, *Harald Pettersson* och *Jonasson*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HENNINGSSON** (s):

Herr talman! Under punkt 136 behandlas motion nr II: 754, som väckts av en del riksdagsmän från Skåne och vari begäres att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att det må uppdragas åt statens naturvårdsnämnd att med användande av de medel som anvisats under denna rubrik träffa uppgörelse med Aktiebolaget Kullabergs natur om att inträde till området Kullaberg befrias från avgift.

Herr talman! År 1965 motionerade samma riksdagsmän i samma kammare om detta. Vi begärde då en utredning

Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.

om att det underbart vackra området Kullaberg skulle göras tillgängligt för besökare utan avgift. Vi gjorde det därför att vi ansåg att allt tal om värdet av att ha tillgång till vacker natur inte bara skall vara en fras, utan att man verkligen borde visa att man menade något med de orden, då man från olika politiska partier sade sig förstå värdet av att människorna i våra städer och samhällen får möjlighet att komma ut i naturen.

Vi beklagar i dag att denna framställning avsågs. Jag är övertygad om att den utredning som då begärdes till alla delar hade varit befogad och jag kommer här senare att bevisa detta. Det kan heller inte vara någon hemlighet för kammarens ledamöter att behovet av fritidsmark är på ett särskilt sätt markerat i det folkrika Skåne. Vi trodde därför att en motion som denna skulle komma att bifallas, eftersom alla partier vid olika tillfällen hade uttalat ett så starkt intresse för fritidsfrågorna. Men tyvärr gick det inte så, utan motionen avsågs den gången. Jag förmodar att många av denna kammarens ledamöter besökt Kullaberg, och jag tänker därför inte beskriva detta områdes utsökta värde som utflyktsmål för nutidens jäktade människor. Den övervägande delen av besökarna av området kommer till Kullaberg för utsiktens skull och söker sig därför till toppen av berget, dvs. upp till fyren. Området vid fyren är sedan många år helt i statens ägo. Däremot ägs det område som ligger mellan fyren och Mölle samhälle av Aktiebolaget Kullabergs natur, som förvärvade området omkring 1915. Strax därefter stängdes vägen med stadiga grindar, vilka bevakades så att ingen släpptes in på området utan att betala avgift.

Ett stort antal invånare i bygden protesterade redan då mot denna åtgärd, men utan resultat. Som en protest vände man sig med en petitionslista till länsstyrelsen, men även detta var, som

sagt, utan resultat. Grindarna är numera borta, men vakterna är kvar.

Att denna avstängning varit ett irriteringsmoment för allmänheten under alla dessa år går inte att förneka. Luggude häradsrätts protokoll vittnar vältaligt härom. Jag har i min hand utdrag från domstolsförhandlingar, där elva personer dömts till böter därför att de, såsom det sagts, egenmäktigt har tagit sig in på ett område som ur allmän synpunkt är ett typiskt område där man inte föranleder någon skada och därför fritt borde få passera enligt allmänna rättsprinciper.

Herr talman! Just häri ligger en oerhörd viktig princip som jag ber riksdagens ledamöter att beakta. Vi måste ha klart för oss att fara uppstår för all vår kontakt med naturen, om Sveriges riksdag accepterar att ägare till mark, som gränsar intill vackra och attraktiva fritidsområden, skall givas rätt att utan någon form av tillstånd stänga av en tillfartsväg, därtill den enda som leder till ett sådant område, och ta ut avgift av alla passerande, helt enligt eget godtycke.

Nu sägs det i ett remissvar från länsstyrelsen att vägen aldrig hänförts till begreppet allmän väg. Nej, men det är riktigt bara till hälften. När bolaget stängde vägen fanns inte begreppet allmän väg. Detta begrepp kom, om jag inte minns fel, först på 1930-talet. Tidigare var det vägsamfälligheter som skötte vägarna. Men, ärade kammarledamöter, obestriddigt är att det funnits väg, farbar för hästfordon upp till fyren från Mölle by i mer än 400 år. Detta var nämligen en förutsättning för att Kullens fyr, som togs i bruk redan 1561 och då skapade sitt ljus genom eldning med stenkol som bröts i Höganäs-trakten, skulle kunna fungera. Och det fanns också en sådan väg. Däremot kan det inte bestridas att vägen sedan 1915 underhållits av bolaget.

Låt oss emellertid fortsätta tankegången! På många ställen i vårt land

Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.

är badstränderna längs havskusterna avskärmade av jordbruksmark och de enda vägar som leder ned till stränderna är s. k. markvägar, vilket är liktydigt med enskild väg. Vad händer om en markägare avgränsar sin mark med ett enkelt staket eller ett trådstängsel och t. ex. om söndagarna bevakar vägen och kräver godtycklig betalning för att de badande vill passera ned till havet? Enligt de domslut som avkunnats beträffande Kullaberg har personer som tagit sig in på området utan att betala den avgift som bolaget begärt dömts till dyra böter och skadestånd.

Jag kan inte tänka mig att det är riksdagens mening att vi som en lagstiftande församling skall befrämja en fortsättning på en sådan utveckling. Herr talman! Av den orsaken tror jag att utskottet inte tänkt på de konsekvenser som ett godtagande av dessa principer kan innebära. Om man hade gjort det, är det ytterligt förvånande att inte någon form av invändning rests från något håll, t. ex. i form av en reservation.

Jag kan inte heller underlåta att uttala min förvåning över att utskottet inte i något avseende tagit hänsyn till Malmöhus läns landstings remissvar. Detta är så klart och entydigt avfattat att värdet av detsamma inte kan ifrågasättas. Därtill är det undertecknat av en person — Emil Ahlqvist — vars kvalifikationerna är både kända och erkända här i riksdagen. Detta remissvar, som innebär ett klart tillstyrkande av motionen, har helt nonchalerats. Däremot har man tydligen satt länsstyrelsens svar mycket högt. Ur demokratisk synpunkt — och den får vi aldrig bortse från — sätter jag personligen ett remissvar från förvaltningsutskottet i ett landsting skyhögt över ett från länsstyrelsen. I länsstyrelsen är det en persons uppfattning som kommer till uttryck, ingenting mera.

I detta sammanhang anser jag det angeläget framhålla att länsstyrelsen i Malmöhus län i denna fråga har ett för-

flutet som kanske kan verka hämmande när det gäller förändringar av det bestående. Redan 1922 hade en person som stämts till Luggude häradsrätt hos rätten anhållit att målet skulle förklaras vilande i avvaktan på slutgiltigt beslut i anledning av en hos Konungens befallningshavande anhängiggjord ansökan om förpliktigande för bolaget att borttaga ifrågavarande grindar. Denna anhållan avslogs av rätten, och svaranden dömdes till 200 kronors böter för egenmäktigt förfarande samt att gottgöra bolaget för dess utgifter i målet med kronor 127: 16.

Ärade kammarledamöter! Jag ber att få påpeka att 200 kronor år 1922 kanske var en femtedel av en årslön. Sedan dess har flera sådana framställningar riktats till Konungens befallningshavande men alltid med samma negativa resultat. Så nog har länsstyrelsen ett förflutet i frågan.

Med tanke på det sagda, som kan styrkas genom utdrag ur domboken i Luggude häradsrätt, anser jag det märkligt att ta del av länsstyrelsens skrivning som redovisas på sid. 124 i utskottsutlåtandet, näst sista stycket: »Efterforskningar härstädes och hos vägförvaltningen i länet har icke givit något som helst stöd för påståendet att vägen till fyren varit allmän och upplåten för allmänt begagnande fram till år 1914 eller att densamma skulle ha avstängts nämnda år.»

För att ytterligare belysa denna skrivning ber jag att få citera domstolsprotokollet från den 30 oktober 1922, där det om en svarande, Johan Paulsson säges: »Enär svaranden genom vad sålunda ligger honom till last är förvunnen att hava själv tagit sig rätt samt uppsåtligen förövat skada å bolagets grindar, prövar häradsrätten, som lämnar utan bifall svarandens yrkande, att målet måtte förklaras vilande i avbidan på slutligt beslut över en hos Konungens befallningshavande anhängiggjord ansökan om förpliktigande för bolaget att

Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.

borttaga ifrågakomna grindar, rättvist döma honom — — —.»

Klart synes sålunda framgå av domstolsutslaget att grindarna varit en verklighet även om de som sagt numera är borta. Och det finns inte bara detta utslag, utan ytterligare fem från år 1922.

Jag kan inte bekräfta att vägen någonsin har benämnts allmän, ty som jag tidigare sagt tillkom detta begrepp först sedan bolaget förvärvat området. Däremot kan jag med kartmaterial, som också är tillgängligt för länsstyrelsen, klart påvisa att vägen var markerad på karta redan 1834 — jag har en sådan karta. Detta kan inte heller vara för länsstyrelsen okända förhållanden.

Bland allmänheten har, så länge jag minns, den uppfattningen varit rådande att länsstyrelsen i Malmöhus län år 1915 givit AB Kullabergs natur tillstånd att stänga vägen och för dess befarande uppta avgift. Med den utgångspunkten, herr talman, begärde jag hos riksdagens upplysningstjänst kopior på den handling som bolaget åberopat för erhållande av sådant tillstånd. Likaledes begärde jag kopia av länsstyrelsens tillstånd, om sådant hade utfärdats. Till upplysningstjänsten lämnades då från länsstyrelsen besked om att någon sådan anhållan om tillstånd att avgiftsbelägga vägen från Mölle by upp till Kullabergs topp icke hade ingivits till myndigheten.

Bolaget har således aldrig haft någon juridisk rätt, utfärdad av någon instans, att stänga vägen. Ändå har den varit stängd i över 50 år. Skall detta vara lagligt riktigt, får vi kanske snart säga farväl till alla former av friluftsliv och besök på andra marker, som inte äges av stat, kommun eller landsting. Det finns sålunda all anledning att uppmärksamma konsekvenserna av det fall det här gäller.

Det har också i remissvaren framhållits att området på Kullaberg endast under en kort tid av året är avgiftsbelagt. Ja, förhåller det sig verk-

ligen så? Enligt uppgifter, lämnade av den person som svarar för vakt-hållningen på området, börjar man varje år vid påsktiden — jag förmodar dock att man inte gjort det i år på grund av de speciella förhållanden som rätt — att ta upp avgift och fortsätter därmed t. o. m. oktober månads utgång alla dagar då vädret är sådant att besökarnas antal kan beräknas bli så stort att avgifterna inbringar mera än vakt-hållningen kostar. Detta innebär att om det är så dåligt väder att man inte kan räkna med ett större besöksantal, t. ex. vid regn, storm eller t. o. m. snöstorm, står området fritt för vem som helst, även för fattigt folk.

För att ytterligare belysa mentaliteten i fråga om detta område på Kullaberg vill jag referera ännu ett samtal. Jag frågade vid samma tillfälle vaktchefen hur stor avgift man krävde för exempelvis en stor buss med passagerare som ville besöka fyren. Jag fick till svar att man för en stor buss fick betala 30 à 40 kronor, för en mindre buss 20 à 25 kronor och för en särskilt liten buss kanske 15 kronor.

Jag frågade också, om det inte kunde kännas litet hårt för dem som stod vakt att även om det kom en eller flera bussar med folkpensionärer kräva en avgift av 75 öre per person, och jag fick då till svar: Ja, är det folkpensionärer och de säger som det är att de har ont om pengar, så nog kan det hända att vi släpper in dem utan avgift.

Är det inte i hög grad förnedrande med en sådan ordning? Jag tycker att detta pågått så länge, att det bör vara på tiden att en ändring kommer till stånd.

Från bolagets sida har i olika sammanhang framhållits att man inte tar ut mer i avgifter än vad som går åt för områdets skötsel. Med anledning därav vill jag göra en liten anmärkning. Bolagets verksamhetsberättelser

Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.

— jag har dem här — visar att man under åren 1960—1964 har haft inkomster på tillsammans kronor 1 154 174: 70. Vakhållningen har under samma tid kostat kronor 163 784: 38. Sedan man betalt den som man påstår mycket betungande vakhållningen återstår ändå den lilla nätta summan av noga räknat kronor 990 390: 32. Det är väl ingen som tror att bolaget har det svårt med ekonomien.

Det finns både golfbana och tennisbana inom området. Båda banorna är ganska kostsamma i underhåll, men det är synnerligen blygsamma inkomster som dessa dyrbara anläggningar inbringar. 1960 uppgick inkomsterna av golf- och tennisbanorna till den stora summan av kronor 161: 75. 1961 var motsvarande inkomster jämt 500 kronor. För de följande åren t. o. m. 1964 har de som hyr golf- och tennisbanorna inte betalt något arrende för dessa banor. Det behövs tydligen inte.

Nej, det är naturligtvis en betydligt bättre affär att ta kronor 2: 25 för varje bil och 75 öre för varje passagerare eller annan besökare. För en bil med fyra passagerare får man betala 6 kronor för att färdas en vägsträcka av 3 kilometer upp till utsiktspunkterna, vilka — det vidhåller jag fortfarande — ligger på av svenska staten ägd mark. Man får således betala en extra vägskatt av 2 kronor per kilometer för att komma upp till fyren.

Herr talman! Mycket mer skulle kunna tilläggas. Det finns en sak som kommit på slutet, som jag vill delge kammarens ledamöter. När jag visste att staten köpt ett markområde där uppe tänkte jag att det skulle vara intressant, om jag kunde få tag i köpekontraktet, eftersom jag förmodade att staten inte varit så tokig när den köpte marken, att den inte såg till att få farbar väg till fyren. Jag skaffade en kopia av köpekontraktet av år 1842, och jag skall härmed be att få läsa en del av detta.

»§ 1

J. A. Brink, såsom egare till Krono-Skatte-Rusthållshemmanet No 1, Kullagård, vill härmedelst, för sig och blifvande egare till detta hemman medgifva, att Kongl. Maj:t och Kronan må, ifrån och med år 1842 räknadt, i everldliga tider oqvaldt ega och begagna en å Charta affattad, för Fyr Inrättningen vid Kullen utsynt större tomtplats af tillsammans 21.444 quadratalnar, deruti inbegripen en förut afstådd tomt af 3.000 quadratalnar, med rättighet derjemte till farbar väg öfver nämnda hemmans egor till och ifrån berörde Bäk ———.»

Staten har således en gång köpt marken och fått rätt att befara vägen. Kungl. Maj:t har alltså denna rätt. Sedan stänger bolaget och tar betalt av varje svensk medborgare som färdas där. Är det någon som kan finna att detta är rimliga och riktiga förhållanden? Man betalade 24 riksdaler banko, för tomten och dessutom 8 riksdaler banko för fortsättning för all framtid. Detta har sedan på grund av penningvärdets försämring resulterat i att arrendet nu utbetalas en gång om året till AB Kullabergs natur med 1 012 kronor per år. Likafullt är vägen stängd för den som vill komma upp till fyren.

Herr talman! Det är dessa förhållanden som jag anser orimliga. Jag är väl medveten om att det kostar pengar att sköta ett område som detta, och jag var därför inställd på att man skulle kunna träffa en rimlig uppgörelse, så att bolaget fick ersättning för de utgifter som är befogade. Jag kan emellertid inte gå med på att de som besöker fyren och platsen där uppe skall betala forskning som bedrivs i Lund och en hel del annat ovidkommande. Jag har ingenting emot forskning, men den skall betalas på ett särskilt sätt. Den skall inte betalas av dem som vill besöka vår fria och friska natur.

Herr talman, med det sagda ber jag

Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.

att få yrka bifall till motionen 754 i denna kammarare.

I detta anförande instämde herrar *Lundberg, Adamsson, Svenning, Fridolfsson* i Rödeby, *Bengtsson* i Landskrona, *Björk* i Påarp och *Wikner* samt fru *Löfqvist* (samtliga s).

Fru SUNDBERG (h):

Herr talman! Jag är medveten om att frågan om ersättning till markägare för naturvårdande åtgärder har diskuterats åtskilligt i kamrarna under årens lopp. I första kammaren liknades denna debatt häromdagen vid en följetong — dock skulle ingen följetong löpa utan att det hände något i de olika avsnitten.

En förändring sker i dag kontinuerligt i den allmänna uppfattningen om värdet av grönområden, fritidsreservat och strövområden. Tidigare betraktades den svenska skogen enbart ur produktionssynpunkt, men i dag ser man den som ett värdefullt och nödvändigt komplement till tätortsbebyggelse och stadsområden. Till dessa tätorter säljer domänverket skogsmark mot god kontant ersättning, för vilka medel man skall göra andra inköp. Dessa inköp göres i dag i mycket högre grad än tidigare med ansvar för landskaps och kusters krav på skydd av natur och växtlighet. Att dessa medel fick användas till ersättning åt markägare i ovannämnda fall är i dag ingen orimlighet. Vi ser det endast som en utvidgning av domänverkets redan verkställda och synnerligen uppskattade åtgärder i naturvårdande syfte.

Reservanterna anser att något särskilt reservationsanslag inte behövs för denna utgift, eftersom markfondens medel genom ett riksdagsbeslut skulle kunna disponeras. Beträffande användningen av markfonden med dess nuvarande cirka 30 miljoner kronor torde det föreslagna anslaget på 3 miljoner kronor

på intet sätt verka begränsande på fondens allmänna inköspolitik eller handelsfrihet. Länsstyrelsernas sammanlagda krav på 28 miljoner kronor för ersättning till markägare talar sitt tydliga språk om de krav som ur naturvårdssynpunkt kommer att ställas i framtiden. Inför dessa utsikter anser reservanterna att nya vägar måste prövas för denna finansiering.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen nr 7 vid punkten 136. Senare kommer jag att med samma motivering yrka bifall till reservationen nr 8.

Låt mig sedan också säga några ord i en annan fråga som herr Henningson tog upp, nämligen yrkandet i motion II: 754. Utskottet har enhälligt avstyrkt bifall till motionen. Jag vill samtidigt erinra om att allmänna beredningsutskottet förra året också enhälligt avstyrkte en liknande motion.

Låt mig då börja med att redogöra litet för de verkliga förhållandena på Kullaberg. Efter att ha lyssnat på herr Henningsons redogörelse kan kammarens ledamöter annars tro att Kullaberg utgöres av ett högt berg på alla kanter inhägnat av staket och med låsta grindar, där en allsmäktig vakt medelst höga avgifter hindrar svenska folket att utnyttja en av de vackraste platser vårt land äger. Så är inte fallet. När jordbruksutskottet enhälligt har beslutat föreslå riksdagen att lämna motionen utan åtgärd, har det inte skett utan att utskottet noga har satt sig in i de verkliga förhållandena.

När Krapperups fideikomiss 1914 utbjöd en del av Kullaberg till försäljning, lockades ett flertal spekulanter från såväl Sverige som Danmark och Tyskland av områdets stenrikeedom. Man började också bryta sten. Åtskilliga naturvårdsintresserade personer lade märke till detta och ansåg att en sådan förstöring av en unik natur inte kunde få fortsätta ohämmad. Man slog sig därför tillsammans och bildade ett bolag,

Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.

Kullabergs natur, som inköpte området.

I dag har nära tre fjärdedelar av bolagets aktier donerats till Kungl. fysio-grafiska sällskapet i Lund, som alltså har bestämmanderätt över området. Jag vill gentemot herr Henningsson framhålla att den forskning som sällskapet där bedriver i zoologi, botanik, geologi och arkeologi och andra ämnen icke är finansierad med inträdesavgifterna. Detta framgår tydligt av bolagets kassare-dovisning.

Men den väsentliga frågan för oss här i dag är vad det är för inträdesavgifter och vad de användes till. Först och främst finns det i dag — och jag tycker att det är dagens situation vi skall diskutera — inga grindar till området. Vid den enda vägen finns det emellertid en vaktstuga, där man under de dagar då det kan väntas stor besöksfrekvens tar upp en avgift på 75 öre per person — som jag vågar påstå att dagens folkpensionärer också har råd att betala! Som vi hörde tas denna avgift upp endast under sommartid samt vissa lördagar och söndagar under vår och höst. Inkomsterna från dessa avgifter belöpte sig under förra året till omkring 220 000 kronor. För dessa medel har ledningen under högsäsong anställda 11 personer och under lågsäsong 2. Detta säger en del om det arbete och de kostnader som nedläggs för att hålla Kullaberg vackert, rent och försett med alla tänkbara bekvämligheter för de besökande.

Jag vill påpeka att dessa 75 öre betalar vi för att vi skall få njuta av inte bara utsikten utan även dessa lättnader och dessa bekvämligheter som iordningställts för oss. Det är promenadstigar, vilsoffor, särskilt iordningställda förstklassiga badplatser och fiskeplatser. Vidare cirka 1 000 avgiftsfria parkeringsplatser som i motsats till vad som sågs i motionen icke är belägna på statens mark. Ytterligare har man iordninggjort badbassäng för

barn och badhytter. Allt detta utan kostnad. Ett värdshus, kiosker och servering finns också. Dessutom har man en hjortpark och ganska gott om vilda rådjur.

Statens mark utgör 7 900 kvadratmeter runt fyren, varav största delen är inhägnad och disponeras av fyrapersonalen som privat egendom.

Naturligtvis skulle statens naturvårdsnämnd kunna stå för dessa uppgifter, men, herr talman, det finns ytterligare en viktig synpunkt som jag här vill nämna och som inte har berörts. Jag sade att det finns en enda väg upp till fyren. Redan nu är denna väg trots avgiftsbeläggning så trafikerad, att en ytterligare kraftig utökning av trafikintensiteten inte är möjlig under de stora besöksdagarna. I stället skulle fordras en ny väg av ett helt annat format som skulle betyda ett kraftigt ingrepp i naturen. Dessutom skulle man nödgas iordningställa många fler parkeringsplatser som man i så fall skulle bli tvungen att avgiftsbelägga. Den enskilde besökaren skulle icke vinna på en sådan anordning. Kullaberg skulle förlora.

Statens naturvårdsnämnd har också, herr talman, i sitt remissvar avstyrkt bifall till motionen och hävdad att det inte är orimligt att den allmänhet som besöker ett område av ifrågavarande slag får betala för de anordningar som besöksfrekvensen kräver. Jag vill också hänvisa till länsstyrelsens remissvar. Jag tror att landshövding Netzén tillhör en av vårt lands mest intresserade naturvårdare.

Allra sist vill jag säga något om herr Henningssons uppläsning av köpekontraktet från 1842. Några månader efter att detta köpekontrakt slöts hade man en lantmåteriförrättning. Den låg sedan till grund för bildandet av tomt till fyrplats och fyrvaktarbostad. I den lantmåteriförrättningen finns inga bestämmelser om vägrätt. Den vägrätt som enligt 1842 års köpebrev tillerkändes

Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.

köparen, d. v. s. staten, är att betrakta som enbart rätt till utfartsväg för fyrplatsen, enär vägbehov då inte förelåg för någon annan än markägaren. Att nu tolka in någon annan innebörd i denna av staten förvärvade vägrätt är orimligt och helt stridande mot rådande rätt och praxis.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till utskottets utlåtande i vad det gäller mom. a) i punkt 136.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju ingen svårighet, fru Sundberg, att ur verksamhetsberättelserna få redovisning för vad de olika sakerna har kostat. Berättelserna är inte senare än från år 1960—1964.

Jag har mycket väl reda på hur inkomsterna ser ut. Däremot är det svårare att följa utgifterna, men vad vaktställningen kostar, fru Sundberg, går det klart att läsa ut ur dessa papper. Det behöver man inte berätta några sador om.

För mig gäller detta, fru Sundberg, en princip. Jag begriper inte heller hur man kan ha mod till att säga att den skrivning som jag här har refererat inte skulle vara riktig. Jag har genom riksdagens upplysningstjänst fått gällande avtal från den försäljning av mark till staten som skedde 1842. Jag har här en kopia av handlingen, och det är ingen svårighet att läsa vad som där står: »— — — med rättighet derjemte till farbar väg öfver nämnda hemmans egor till och ifrån berörde Båk — —.»

Att sedan hävda att en lantmäteriförrättning inneburit något annat går ändå inte, ty lantmäteriförrättning kan väl inte ändra på vad som står i köpebrevet.

Fru SUNDBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill erinra om att jag inte sade att bestämmelsen inte gällde. Jag sade bara att vid ifrågava-

rande tidpunkt rädde andra rättsliga förhållanden, som man inte kan åberopa i dag. Vill man emellertid göra det är väl praxis att man vänder sig till en domstol och inte till Sveriges riksdag.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sundberg menar således att om vi som riksdagsledamöter finner att det råder fullständigt avvita förhållanden på ett område, så skall vi inte vara karlar och kvinnor till att ta upp problemet och lösa det själva, utan vi skall gå till domstol. Men vad är det domstolarna rättar sig efter, fru Sundberg? Jo, det brukar vara riksdagens beslut och inte mycket annat.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag hade inte direkt tänkt lägga mig i diskussionen om Kullaberg utan begärde ordet närmast för att knyta några kommentarer till den andra fråga som är aktuell under denna punkt, nämligen reservationen vad gäller anslaget.

Låt mig emellertid i fråga om Kullaberg säga att jag blev något förvånad över att på min bänk finna ett remissyttrande från Malmöhus läns lands-ting, medan jag saknade de övriga remissutlåtandena. Jag förstod emellertid anledningen när herr Henningsson sade, att vad länsstyrelsen i Malmöhus län uttalar behöver man inte bry sig om. Jag inser alltså varför det utlåtandet inte fanns på våra bänkar.

Vad så beträffar ersättningen till markägare har ju reservanterna sagt nej till departementschefens förslag om ett anslag på 3 miljoner kronor, att användas för ersättningar till markägare som lider intrång och avbräck till följd av naturvårdsåtgärder. Reservanterna föreslår att samma belopp i stället skall tas ur domänverkets markfond.

Jag vill påpeka att reservanternas förslag innebär att helt nya principer

Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.

skulle tillämpas för användandet av domänverkets markfond. Sedan åtskilliga decennier tillbaka har gällt att de medel som kommer in genom försäljning av staten tillhörig och av domänverket förvaltrad egendom skall placeras i markfonden, varefter fondens medel enligt av riksdagen givna direktiv skall användas till förvärv av annan skogs- eller jordbruksegendom. Det synes mig näppeligen vara riktigt att enbart på grundval av en motion, utan närmare redovisade sakliga skäl, helt plötsligt slå in på nya vägar och avhända domänverket dessa medel. Vad man kan önska i detta sammanhang är i stället att den inköpsverksamhet som bedrivs av domänverket sker i samförstånd med lantbruksnämnderna och lantbruksstyrelsen, så att domänverket icke hindrar eller besvärar jordbrukets rationalisering.

Herr **HENNINGSSON** (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Antby uttrycker sin förvåning över den stencilerade skrift, som i går låg på kammarledamöternas bord. Ja, herr Antby, jag är mycket mer förvånad över att utskottet inte kunde återge detta mycket korta remissyttrande i dess helhet under det att man i stället lämnade synnerligen stort utrymme åt alla negativa yttranden.

Jag hör dessutom efter fru Sundbergs påstående om den allvarliga debatt, som man fört om detta ärende, till min förvåning att det över huvud taget icke förekommit någon diskussion i utskottet. Denna uppgift är ganska belysande.

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp):

Herr talman! Vid riksdagens början väcktes motioner både från högerpartiet och från centerpartiet, i vilka begärdes att reglerna för dispositionen av domänverkets markfond skulle ändras så att denna fond också skulle få användas

för naturvårdsändamål, fritidsändamål etc. Behandlingen av dessa motioner har i varje fall i denna del av utskottet uppskjutits till höstsessionen. Detta betyder att vi nu inte kan ta ställning till dessa ändringar i domänverkets disposition av markfonden.

Det är därför, så som vi inom centerpartiet sett frågan, icke möjligt att nu ta pengar från markfonden förrän man ändrat dispositionsreglerna. Detta lär såvitt jag förstår innebära att det, om riksdagen skulle bifalla reservationen vid denna punkt, knappast torde finnas några pengar tillgängliga för vare sig ersättningar till markägarna eller markförvärv till naturvårdsändamål. Ärendet måste handläggas i den ordningen att riksdagens skrivelse går till Kungl. Maj:t, men Kungl. Maj:t kommer då att finna att man icke har några möjligheter att anvisa pengar förrän reglerna ändrats.

Vi har inom centerpartiet också, såsom jag påpekat, den meningen att reglerna för markfonden bör kunna ändras så att denna kan få användas för de angivna ändamålen. Såsom jag framhållit är detta dock icke praktiskt möjligt förrän reglerna ändrats, vilket föranlett oss att till denna punkt foga ett särskilt yttrande. Vi biträder dock i övrigt utskottets mening.

Riksdagen har tidigare uttalat sig om domänverkets inköpspolitik och har förutsatt att man i denna bör beakta möjligheterna att inköpa naturvårds- och fritidsområden. Principen är följaktligen redan berörd och det återstår bara att ändra reglerna för fonden för att man skall få en ökad frihet att i fortsättningen disponera dessa medel. Detta kan dock, som sagt, icke ske förrän under höstriksdagen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Vad gäller den speciella frågan om Kullaberg framgår det av utskottets utlåtande att denna fråga behandlats även

Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.

av föregående ars riksdag, vilken inte fann att motionsyrkandet borde bifallas utan tvärtom beslöt att avslå det.

Såvitt vi kunnat finna har det icke inträffat något sedan dess som kan förändra något ändrat ställningstagande. Alla remissinstanser — utom såsom herr Henningsson nämnde en — har avstyrkt en sådan ändring, och det är fråga om remissinstanser som är kända för naturvårdsintresse. Utskottet har funnit remissinstansernas motiveringar så pass bärande, att vi icke ansett oss i år kunna rekommendera riksdagen något annat beslut.

Herr Henningsson anser också att utskottet inte tillräckligt noga har behandlat denna fråga. Vi hade ju handlingarna från förra året och årets handlingar, de avstyrkande remissinstansernas yttranden, att ta ställning till. Många gånger har väl utskottet endast sådana handlingar att gå efter och får bedöma frågorna efter inkomna remissvar.

Vidare menar herr Henningsson att utskottet inte tillräckligt har redovisat remissvaren, framför allt inte det från Malmöhus läns landsting. Herr Henningsson har därför själv låtit duplicera detta och dela ut det. Vad är det för något i detta remissvar som utskottet inte har refererat? Såvitt jag kan finna är det ingenting som på något sätt stärker uttalandet i och för sig. Det enda vi inte har refererat är att förvaltningsutskottet talar om att det har beslutat avge ett yttrande. Vi har sett att det gjorts det. Man meddelar också att man har fått ärendet på remiss. Det har vi också sett — annars hade man aldrig kunnat avge något yttrande. Någon särskild styrka för motionen kan väl inte rinnas genom att anföra bara dessa ting.

Jag vill sedan understryka att detta remissvar har duplicerats och utdelats av herr Henningsson själv, eftersom det naturligtvis knappast kan få vara en princip att motionärerna begär att riksdagen skall få sig alla remissvar tilldelade utöver den redovisning som finns

i utskottsutlåtandet. Det går inte att göra så.

Jag ber därför herr Henningsson ursäkta att han inte får någon specialbehandling av sina motioner. I stället vill jag försäkra honom att utskottet har avstyrkt bifall till hans motion under samma enkla och värdiga former som det avstyrker alla andra motioner som det anser skall avslås.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag tycker att herr Hansson i Skegrie gör sig skyldig till felet att bevisa för mycket när han säger: »Vi har avstyrkt bifall till denna motion som vi avstyrker alla andra.» Visst finns det en tendens till att avslå alla motioner, men herr Hansson bevisar också med sitt eget resonemang att han icke har tagit del av dessa motioners innehåll. Därmed är jag på det klara med behandlingen. Den förra motionen avsåg nämligen en utredning av de förhållanden som är gällande för Kullaberg. Denna motion gällde inte det, herr Hansson, utan något annat. Jag ber herr Hansson själv ta reda på vad den rörde sig om.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag har läst handlingarna från i fjol och har väl reda på att herr Henningsson då begärde utredning. Kanske var det därför att denna begäran avsågs förra året som herr Henningsson i år ändrade sig från utredningskrav till ett annat krav för att få motionen behandlad i ett annat utskott, i tro att hans motion där skulle behandlas bättre. Jag har för min del läst igenom handlingarna, herr Henningsson.

Jag sade att vi har avstyrkt bifall till herr Henningsson motion på samma värdiga sätt som vi avstyrker alla andra motioner som bör avslås. Det bör hans motion också.

Härmed var överläggningen slutad.

Markförvärv för naturvårdsändamål, m. m.*Mom. a*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 609 och II: 754; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Henningsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 136:o) mom. a) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 609 och II: 754.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Henningsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 131 ja och 73 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. b

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. c och d

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Sundberg begärde emel-

lertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 136:o) mom. c) och d) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7) av herr Carl Eskilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Sundberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 180 ja och 32 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Punkterna 137—157

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 158***Markförvärv för naturvårdsändamål, m. m.**

Kungl. Maj:t hade under punkten I E: 3 (s. 280—281) föreslagit att den delfond under domänfonden, varå naturvårdsobjekt i kronans ägo skulle redovisas, även för nästa budgetår tillfördes 2 500 000 kr.

Utskottet hade i samband härmed behandlat, i återstående del, de till utskottet hänskjutna, likalydande motionerna

Markförvärv för naturvårdsändamål, m. m.

I: 617 av herr *Sveningsson* och II: 762 av herr *Magnusson* i Tumhult *m. fl.*, vari hemställdts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte besluta e) att avslå Kungl. Maj:ts hemställan om att till Markförvärv för naturvårdsändamål, m. m., för budgetåret 1966/67 anvisades ett investeringsanslag av 2 500 000 kr. samt f) att av behållningen på domänverkets markfond anvisades 2 500 000 kr. till Markförvärv för naturvårdsändamål.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, samt med avslag å motionerna I: 617 och II: 762, såvitt nu var i fråga, till Markförvärv för naturvårdsändamål, m. m., för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 2 500 000 kr.,

b) lämna motionerna I: 617 och II: 762 utan bifall, såvitt de avsåge ianspråktagande av domänverkets markfond för nämnda ändamål.

Reservation hade avgivits av herrarna *Carl Eskilsson* och *Isacson* samt fru *Sundberg*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 617 och II: 762, såvitt nu var i fråga, medge att medel ur domänverkets markfond finge användas för statens förvärv av ur naturvårdssynpunkt värdefull mark och att för budgetåret 1966/67 2 500 000 kr. finge disponeras ur sagda fond för det i statsverkspropositionen angivna ändamålet Markförvärv för naturvårdsändamål, m. m.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrarna *Hansson* i Skegrie, *Harald Petersson* och *Jonasson*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fru **SUNDBERG** (h):

Herr talman! Med tidigare anförd motivering ber jag att få yrka bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 8); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru *Sundberg* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 158:o) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 8) av herr *Carl Eskilsson* m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru *Sundberg* begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 175 ja och 31 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 159—168

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 169

Lades till handlingarna.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr tal-

mannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde fredagen den 22 innevarande april.

§ 2

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1966/67 till kostnader för övergång till högertrafik jämte i ämnet väckta motioner, nr 50, i anledning av väckt motion om pension åt fiskmästare John Jonasson, och

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till de svenska utlandsförsamlingarna m. m., i vad propositionen avser anslag för budgetåret 1966/67;

bevillningsutskottets betänkande nr 12, i anledning av väckt motion rörande fördelning av kostnaderna för högertrafikens genomförande;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckt motion angående tillämpningen av svenska straffregler för utomlands begångna gärningar,

nr 24, i anledning av väckta motioner om viss kombination av påföljder för brott, och

nr 25, i anledning av väckt motion om säkerhetsåtgärder beträffande vissa nöjesanläggningar;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av väckt motion om indexreglering av de allmänna barnbidragen,

nr 40, i anledning av väckta motioner om vissa familjepolitiska åtgärder, och

nr 42, i anledning av väckt motion om översyn av bestämmelserna om reseersättning från den allmänna sjukförsäkringen;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vad som är fast egendom,

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om företagsinteckning m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 29, i anledning av väckta motioner om uppskov med omläggningen till hö-

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts gertrafik,

proposition angående bidrag till de svenska utlandsförsamlingarna m. m. i vad propositionen hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet,

nr 31, i anledning av väckt motion om ändring av vägtrafikförordningens bestämmelser om förmyndaransvar,

nr 32, i anledning av väckta motioner angående vissa preskriptionsbestämmelser i vattenlagen,

nr 33, i anledning av väckta motioner angående de hygieniska bestämmelserna för import av vilt, och

nr 34, i anledning av väckt motion om traktorsläpvagns utrustande med varningsskylt; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av väckta motioner om ökat samhälleligt stöd till motorsport bland ungdom, och

nr 29, i anledning av väckta motioner angående flygutbildningen m. m.

§ 3

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 131, till fullmäktige i riksbanken angående användande av riksbankens vinst för år 1965;

nr 132, till styrelsen för riksdagsbiblioteket i anledning av motioner om en matrikel över riksdagens ledamöter; och

nr 133, till fullmäktige i riksgäldskontoret i anledning av motion om rengöring av riksdagshusets fasader och gavlar.

Vidare anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 33 och 60 §§ arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1); och

nr 137, i anledning av väckta motioner angående krigsförsäkringen för sjömän.

§ 4

Anmälades en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 890, av fru *Rydning*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 113, med förslag om förbättrad sjukpenningförsäkring.

Denna motion bordlades.

§ 5

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 30 april—8 maj 1966, för att som delegat kunna delta i ett internationellt seminarium för anställda i offentlig tjänst, vilket avhålls i Wien under nämnda tid.

Stockholm den 20 april 1966

Rosa Andersson

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet för deltagande i *dels* Europaråds-församlingens vårsession den 2—6 maj 1966, *dels* en av Europarådets sociala utskott anordnad konferens i Berlin för parlamentariker specialiserade på hälsovårdsfrågor den 10—12 maj 1966 (och i anslutning därtill sammanträde med sociala utskottet).

Stockholm den 19 april 1966

Daniel Wiklund

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 6

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

fru *Torbrink*, till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående kontrollen av industriellt tillverkade beredningar av grönsaker, och

fru *Renström-Ingenäs*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående signaler för vägunderhållsfordon.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 23.57.

In fidem

Sune K. Johansson